

HENRY
BONNIER

Inimă
rănită

Editura H

HENRY BONNIER

INIMĂ RĂNITĂ

— roman —

traducere Maria Ivănescu

EDITURA 76

1992

© Éditions Albin Michel, S.A. — Paris 1976
Henry Bonnier *LE COEUR VIOLE*

*Pentru
Evelyne Jean Baylet*

*„Noapte însingurată cu ochi de orb”.
Empedocle*

S-a poticnit.

S-a poticnit ?

Abia o ușoară, trecătoare slăbiciune de moment, pe cînd părăsea cafenea. Glezna stîngă, fără îndoială, fragilă încă după accidentul din Sinai. Trupul își pierduse o clipă echilibrul. S-a uitat înapoi, peste umărul drept. Un reflex. Și un fel de a se asigura că nici un cunoscut nu-l vedea cum își răsuțește glezna. Ridicolul îl umple de oroare. Abia atunci l-a zărit pe patron care, de dincolo de vitrina cafenelei, îl urmărea din ochi. O rază de lumină albăstrie, așa, dintr-un unghi marginal, și fața pe jumătate umbrită a omului care, cu o clipă mai devreme, îi dădea rest la o bancnotă mare.

Berea, telefonul : aruncase neîndemînic, cu mîna stîngă, cincizeci de franci pe tejghea, printre pahare, în timp ce mîna dreaptă rămînea crispată în buzunarul impermeabilului. Nu se sinchisea de mărunțiș : hîrtii, monede, o contabilitate inutilă pentru o bere și un telefon. Dar, din pricina mîinii drepte, se străduia să fie calm, să nu atragă atenția.

Mîna dreaptă crispată, încleștată pînă la țipăt, pînă la lacrimi pe receptorul unui telefon pe care, tulburat, disperat îl smulse din furcă, acolo, în cabina cu miros de tutun rece. Receptorul și mîna dreaptă, arac și iederă, alcătuiau în buzunarul impermeabilului un bloc de mînie, de suferință, de chin nemăsurat.

Îl doare glezna. O arsură care urcă de la gîtuitura piciorului și-i încinge maleola. Știe. Piatra care i se rostogolise sub picioare, în Sinai, răsturnîndu-l, era tranda-

firie. Se trăgea din toate părțile ; și el se alesese numai cu o entorsă. Stupid. Ca de obicei. De atunci, la cel mai mic pas greșit, se poticnește.

Bulevardul Saint-Germain seamănă cu acea piatră a deșertului : are reflexe trarndafirii. Lui Denis îi plac momentele în care apusul dispare încet, profiriu, pașnic, plin de promisiuni. Dar, în această seară, el nu vede nimic.

Știe doar atât : că se poticnise ; și că, doar o clipă mai înainte, două minute cel mult, se afla în cabina telefonului, chemînd-o pe Sophie. Ca în fiecare seară, la aceeași oră. Acum o clipă... Asta le era înțelegerea : oriunde s-ar fi aflat, la ora șase seara, o chema și, orice s-ar fi întîmplat, ea trebuie să răspundă la apel. O nebunie, firește. Pentru el, care era mereu călător, pentru ea, din cauza slujbei. „Ei bine, ne vom juca de-a cercul cu fursurile orare“, declarase ea, aruncîndu-și părul blond pe spate.

Nu i se rezistă Sophiei. Cu atât mai puțin în această seară. Se zguduie într-un hohot de plîns. Numai să nu fie un frison. Parcă l-ar fi prins un frig grozav în golul șalelor, apoi... Cineva îl îmbrîncește. „N-ați putea?...“ Șocul îl împinge pe Denis ceva mai departe. Frisonul a urcat pînă la ceafă, ca o arsură, apucîndu-l de umeri, dreptul, stîngul, unul după atul : tremură din tot corpul.

Frînt, dezechilibrat, cu brațul drept amorțit, cu mîna dreaptă atât de încleștată că unghiile îi intră de-acum în carne. „N-ați putea?...“ a zis tipul. Denis l-a observat : un impermeabil, ca al lui, ceva care seamăna a grabă, cu un ziar sub braț. Care ? Le Monde ? France-Soir ? Cu degetul mare al mîinii drepte, Denis mîngîie receptorul. Pe furis.

Umerii îi tremură din nou. N-ar vrea să plîngă. Să-și facă rău, să-și înfigă unghiile în carne, de exemplu, și să nu se gîndească decît la această neînsemnată durere ; și așa, rigid, țeapăn, umărul, brațul, mîna dreaptă încleștată, să străbată bulevardul cu mersul unui ofițer englez de altădată și să uite...

Ce ?

Receptorul, asta e, să uite receptorul care i se încălzește în pumn și felul cum, printr-un gest scurt și im-

previzibil, l-a tras spre el, rupîndu-l chiar din capăt, ca retezat, și lăsînd firul să se bălăngăne de-a lungul aparatului, felul cum l-a băgat în buzunarul impermeabiului; să uite, asta e, să încerce să uite; mai bine să se gîndească la arsura sîcîitoare, care-i încinge glezna stîngă.

„Nu dragoste, Denis, ci prietenie“. Cînd s-a poticnit, aceste vorbe ale Sophiei i se înfipseseră în creier. Unde i le spusese? La Rabat? La Mougins? La Paris? în trenul care-i aducea de la Veneția, pe drumul de întoarcere de la Belgrad? Vorbele erau legate de o alee de jacaranda înfloriți. Să fi fost la Rabat? Se agață de această frază. Ea îl ajută să meargă: „Nu dragoste“, un pas; „ci prietenie“, un alt pas... Jacaranda sînt departe, Sophie e departe, totul e departe — chiar și aceste ultime ore ale zilei care se desprind brusc la înălțimea balcoanelor, a crengilor și a unui cer destins.

De obicei, Denis aprecia aces moment foarte deosebit. Luînd-o pe Sophie pe după umeri, se apleca spre ea și, arătîndu-i nuanțele trandafirii cu transparențe aurii, îi șoptea că se petrecea un lucru foarte prețios. Ce? Nu știa. Se putea observa, declara el, ridicînd vocea din pricina traficului de automobile, după o anumită calitate a tăcerii care se năștea înlăuntrul lui. Și Sophie îl aproba dînd din cap. Alături de ea, învățase să fie atent la ceea ce nu era evident. Alături de ea, descoperise că soarele, apunînd, lua cu sine castelele sale interioare, fortărețele unei zile, turnurile lui de străjer grăbit și important — lăsîndu-i în adînc un întins deșert de liniște. Și abia acolo putea asculta noaptea venînd. Era clipa în care Sophie se făcea mai grea, aninată de brațul lui, inven-tîndu-și cîntecul ei lin. Cuvintele pe care le pronunța cîntau în manieră slavă și Denis, ascultînd-o, nu-și mai dădea seama dacă muzica nu era mai importantă pentru el decît sensul... De exemplu, zicea: „La Paris, îmi place cerul“. Banal, evident; și totuși, înlăuntrul lui Denis, Parisul începea să valseze, un Paris de piatră, de apă, de nori, rînd pe rînd opac și luminos, neguros sau estompat, asemeni acestei seri în care bulevardul Saint-Germain se construiește, se organizează și prinde contur, urmînd cu-

lorile blinde ale acestui sfârșit de zi, galbenul, trandafiriul, griul, la balcoane și pe acoperișuri și, mai sus, mult mai sus, spre acea fină pudră aurie care se topește încet în albastrul încă neatins.

„Nu dragoste...“, un pas; „nu dragoste...“ încă un pas. În el e noapte, e frig și singurătate. Acum o clipă... În mână, receptorul e jilav. Îl ține pe lungime. Dacă l-ar întoarce, buzunarul s-ar umfla și s-ar putea crede că poartă un revolver. Mai ales din pricina expresiei pe care o are în acest moment. Întunecată și nemiloasă în același timp. I s-a mai spus. La Diên Biên Phû. Văzuse într-o clipă căzînd lingă el pe cel mai bun prieten, corespondent de război, ca și el, Jacques L. : se aplecase peste trupul devenit brusc inert, spre fața de-acum fără privire pentru că cei doi ochi mari, înecați de uimire, în care nu se mai oglindea nici un cer, nu mai puteau alcătui o privire; se ridicase, crispat ca să nu plîngă, și atunci un ofițer îi zise clătînd din cap : „Aveți o figură de fiară“. Probabil că așa era fața lui acum, o față de fiară, cu negrul chinului cu roșul urii, fără să mai pună la socoteală mersul rigid de ofițer englez care a înghițit un stîlp. Cu atît mai rău. Și din nou, frisonul cumplit care-i biciuiește spatele, îi zguduie umerii, unul după altul și-i sfișie ceafa.

De dincolo de vitrină, îl mai urmărește oare cu privirea patronul cafenelei? De cînd s-a poticnit, dacă a făcut zece pași, cel mult. Atît cît să poată rememora cîteva lucruri legate de Sophie : dragostea ei pentru cerul Parisului, de exemplu, sau dragostea pe care i-o refuza... Nu e simplu, nu, nu e simplu. Alături de Sophie nimic nu era simplu.

Nu era?

Acum o clipă doar... Cum? o clipă? și receptorul, acolo, în buzunar, ca o dovadă? Acum o clipă își zicea : „Acum o clipă...“ Și acum, numai cît făcuse zece pași, că între el și Sophie spațiul s-a lărgit într-atît încît par a se depărta unul de altul cu viteze neobișnuite.

Nimic nu s-a schimbat pe bulevard. Aceeași agitație mobilă, același convoi nemișcat. Numai atît : Denis Sarrazin s-a poticnit ieșind din cafenea : în clipa cînd

își răsucea glezna, a observat că patronul îl privea ; ci-neva l-a îmbrîncit, bombănind ; dar nu conta, el se le-găna în cîntecul cel lîn. Asta-i tot.

Asta-i tot ?

Dacă s-ar întoarce, o supoziție, ar mai vedea în spa-tele vitrinei capul rotund al patronului cafenelei ? Bine ar fi. Ar însemna că momentul pe care-l trăia nu s-a în-depărtat, că spațiul dintre el și Sophie nu s-a lărgit pe cît se temea, că... Nu îndrăznește să se întoarcă. Preferă să țină mai strîns receptorul. Știe că, dacă nu-i va da drumul, timpul va sta pe loc. E o foarte veche poveste. Timpul și complice cu el, distanța : doi dușmani pe care trebuie să știi să-i împaci. Da, o foarte veche poveste. Intre el și timp. O cunoaște încă din copilărie. O lungă și dureroasă experiență. Se întîmpla întotdeauna duminică seara. Și, întotdeauna, în amintire e frig, e noapte, e chin : trebuia să se întoarcă la pension. Pînă în ultimul minut, ținea mîna mamei într-a lui, apoi o retrăgea și închidea imediat pumnul. Noaptea, tîrziu, cînd frigul și suferința deveneau prea apăsătoare, consimțea să des-chidă pumnul plin de mînie și dragoste și să-și vîre nasul în el. Îi va rămîne viu, pentru toată viața, mirosul de su-doare și parfum, amestecul de încăpățînire și vis care-l cufunda în somn. Pentru el asta însemna fidelitatea : un pumn pe care îl închizi, pe care-l ții strîns și pe care-l deschizi în puterea nopții ca să respiri mireasma unei femei, a unei mame, a unei... Și acum, precum altădată parfumul, ține strîns în pumn un receptor de telefon, pentru că știe, cu o știință sigură, că numai prin simpla ei prezență, această dovadă oprește timpul, oprește uitarea la hotar, cîinii uitării și că Sophie, asemeni mamei altă-dată, e în întregime prinsă, prizonieră a mîinii care se înnoadă pe un obiect de bakelită.

Cîntec lîn : „Nu dragoste, Denis, ci prietenie“ Sau : „La Paris, îmi place cerul“. Cîntec dulce : muzica și sen-sul, limba care se lovește de dinți și felul ei de a rosti : „Dragul meu...“ rostogolind „r“-ul pînă la impudoare și nenumăratele nuanțe trandafirii ale buzelor, ale limbii, ale gîtului din pricina căroră cîntecul devenea, brusc, răgu-șit, patetic, infinit de dur. Cîntec lîn : toți cei care au trăit într-un pension sau au fost prizonieri știu că singu-

rul mijloc de a abolii timpul constă în a multiplica în jurul unui eveniment reperele, dovezile, obstacolele, grilele. Castel fortificat, îi zicea el în copilărie. Camera regală, îi va spune mai târziu. Nu-l interesa numele pe care-l dădea vicleniei lui. Importantă era eficiența ei. Cîinii uitării mîrîiau, dar erau ținuți la distanță.

Regizor. Iată-l regizorul propriilor sale dureri, suferinți și amintiri. Își decora camera regală cu adevărurile lui personale. În această seară pune în scenă ceea ce se petrecuse cu o clipă mai devreme și clipa, multiplicată în infinite răsfrîngerii, se rotunjește, se dilată depășind chiar spațiul zilei respective. E nevoie de foarte puțin : un cîntec potrivit, reluat mereu ; un receptor de telefon și, în depărtare, zidurile cenușii.

Ajung chiar și numai zidurile cenușii. Ele îți permit să economisești cîntecul potrivit, receptorul, bulevardul și chiar pe patronul cafenelei. Îți vor trebui mai târziu. Denis Sarrazin știe că trebuie să fie econom. Și atunci se gîndește la zidurile cenușii ale pensionului, la strada lungă și îngustă, inegal pavată, mărginită de zidul înalt al pensionului, la poarta uriașă, străjuită de două borne, ca pe timpul caleștilor, la clopoțelul de al cărui lanț trăgea maică-sa făcîndu-l să răsune departe, înspre economat, și al cărui clinchet îi amintea imediat culoarele boltite cu iz de varză și napi, arhitectură fadă a mediocrității și a sărăciei, la pasul tîrșit al portarului, la pumnul pe care Denis îl închidea repede... Ce importanță aveau toate acestea ? Peste o oră sau două, cînd îl copleșea chinul, deschidea pumnul făcînd să răsară, printre dulci mișme, chipul frumos și trist al mamei sale.

I-a fost copilăria mediocră, săracă ? Mediocre, sărace, lumina albăstrie, suspinele înămolite, paturile dormitorului ? Și la fel, supraveghetorii, profesorii, învățămîntul și lunga săptămîină de așteptare care începea ? Ei, hai ! În momentul în care deschidea pumnul se iveau sărbătorile, florile, profundele tăceri fericite. Totul era schimbat, luminat, împodobit. Într-atît încît, în chiar momentul în care se deschidea ușița, el își părăsea mama în grabă, o apuca pe culoare alergînd spre dormitor, unde, pe jumătate îmbrăcat, se arunca pe pat. Puțin lipsea să

nu-și mărturisească graba cu care își părăsea mama pentru a-și pune în scenă feeriile.

Da, îi ajungeau zidurile cenușii. Obiceiul despărțirilor este cel care organizează spectacolul pe care nefericirea și-l dă sieși. Denis reușise, în cele din urmă, să devină fastuos în mîhnirile lui. Pentru a opri timpul, își inventa sărbătorile cele mai somptuoase. Era marchizul de Cuevas al serilor lui de duminică. Pensionul îi inculcase singura veritabilă libertate : cea pe care ți-o acorzi fără voia ta. Da, erau de ajuns zidurile cenușii. Iar acum, nu mai are importanță ce auzise la telefon, pentru că ține pumnul strîns pe receptor, oprind astfel timpul. Dovada ? Dacă s-ar întoarce, ar vedea în spatele vitrinei pe patronul cafenelei urmărindu-l din ochi și, de asemenea, pe tipul în impermeabil care îl îmbrîncise. Acum pe bulevard totul e încremenit, oprit, nemișcat, odată pentru totdeauna, pentru că exact în acest moment, ca și odinioară, ține pumnul închis.

DINEUL DE LA RABAT

Suavități, intense suavități... Ieșind din hotel, s-a oprit pe trotuar. Aerul era încărcat de parfumuri. În valuri succesive Ar fi vrut să le numească. Să-și delimiteze astfel propriile impresii... Și să-și definească emoțiile. Mereu aceeași nevoie de a se controla. Denis nu este omul care să se lase în voia lui.

În fața hotelului se înalță un zid uriaș. Ascuns sub revărsări de flori mov care, la căderea serii, sub efectul luminii electrice, par violete. În contrast cu suavitățile aerului : florile și agresivitatea care, brusc, se degajă din ele. Ciorchini, așa i-ar fi plăcut să le numească. Denis n-a știut niciodată să dea nume plantelor, arborilor, ierburilor. Cu atât ma mult parfumurilor care, la început de noapte, adaugă atîta bunătatea cerului la Rabat.

Ieșind, s-a mulțumit să încetinească pasul, să respire cu plăcere, să surîdă portarului. Denis e un om al prezentului. Ca toți jurnaliștii. Un fel de nomad al prezentului. Un fleac îl poate copleși și, pe trotuar, privind la zidul viu, s-a lăsat ușor invadat de aceste parfumuri dulci care îngreunau noaptea. S-a gîndit la cyclame, la nalbă. De ce ? Fără un alt motiv decît acela de a cita nume de plante...

- Ați fost deci primit în audiență ?
- Chiar azi-dimineață.
- Ce v-a spus Majestatea Sa ?

În jurul lui Denis, mîinile devin grăbite, privirile insistente. Trece de la un grup la altul, condus de gazdă,

salutînd, surîzător. distant. Iar în prezența lui, vocile co-boară ; în spate se șușotește : „E Denis Sarrazin“ sau : „Știți, jurnalistul“ ; în fața lui se dă din cap în semn de aprobare, de conivență, de complicitate ; mîinile se multiplică, privirile devin mai insistente, „Denis Sarrazin, ați zis ?“, da, da, auziseră, îl cunoșteau, se bucurau ; o conversație ușor delirantă se stabilește între ceea ce se spune în spatele lui și ceea ce se spune în fața lui — pînă la acea exclamație, lansată cu un puternic accent american : „Denis, dumneata, aici ? Ce plăcere ! Ca mai faci de cînd ai părăsit Moscova ? Trebuie să sărbătorim...“ Și Denis, mereu surîzător, mereu distant, lunecă spre acest confrate, se pretează la jocul unei false surprize, bea un pahar, clinchetul gheții, reflexele roșietice ale lichidului, în timp ce gazda se depărtează și murmurele, ca un fel de rumoare ostilă, reîncep : „Majestatea Sa... Audiența... De dimineată...”

Cu puțin timp în urmă, așteptînd ora dineului, Denis a privit de la fereastra camerei sale, soarele coborînd încet în ocean. Cu fruntea lipită de geam, a asistat la miile de metamorfoze ale orașului Rabat : nuanțe de alb, mai întii, toate, de la cele mai luminoase la cele mai lăptoase, nuanțele de trandafiriu apoi, toate, de la cel mai deschis la roșul cel mai aprins și, în sfîrșit, nuanțele de violet, toate, înainte de griurile uitării... Atîtea culori și atîtea orașe, atîtea vibrații și atîtea arhitecturi... De la un crepuscul la altul, orașul Rabat, mereu diferit și mereu același, argint și aur, ducați și țechini adunați de mîna unui jucător și risipiți pînă la stele... Atîtea splendori i-au umplut ochii de lacrimi. Ar fi vrut, el, nomadul, să nu se mai miște, să rămînă cu fruntea lipită de geam și, zi după zi, să vadă răsărind din noapte și din mare, împotrivindu-se și apoi cedînd, orașul pe care îl iubea pentru transparența albului pe fond de indigo al prînzului, pentru trandafiriul pe fond de verde al apusului și pentru violetul pe fond de argint al nopții venind...

Brusc, se face cald. E adevărat că saloanele gazdei sale — Denis a socotit trei în formă de L — sînt pline de invitați. Și totuși în Europa e încă iarnă. „La Paris, unde mă aflu azi-dimineată...” Cine a rostit aceste

vorbe ? Cum era timpul la Paris ? Friguros ? Cîteva minute mai devreme, din mașină, Denis a zărit o alee de jacaranda în floare. Arbori ciudați, imenși, cu florile în chiorchine. Denis a cerut șoferului să oprească. Strada era pustie. Șoferul cunoștea arborii. I-a vorbit despre ei cu respect, cu iubire, apoi a rîs, încheind : „E cea mai frumoasă alee din lume“. Denis, urcînd în mașină, a repetat ceea ce își spusese în camera de hotel, cu fruntea lipită de fereastră : „Atîtea și atîtea splendori“. A coborît fereastra. Aerul îi zburlea ușor părul. Un aer alcătuit din miresmele mării și mierea florilor... O clipă a visat la o alianță între valurile oceanului și acești chiorchini. Un vis ? sau o savoare suplimentară, născută exact din această unire, care adia și care-l mîngîia ? Pentru a doua oară în aceeași seară, el, nomadul ar fi vrut să se oprească. Dar un grilaj se deschisese descoperind niște palmieri uriași, violent luminați, izbucnire de verde, cînd moale, cînd izbitor, exuberanța unei grădini tropicale și gazda îl întîmpinase pentru a-l conduce în saloane, unde, de la sosire, aceleași cuvinte îl înconjoară : „Audiența... Chiar azi-dimineață...“.

Denis se uită la invitați. Să-i fi văzut cînd i-au fost prezentați ? I se pare că-i cunoaște pe toți. Unde i-a mai întîlnit ? La Londra ? La Saigon ? La Cairo ? La Washington ? De la o capitală la alta, de la un ^odineu la altul, sînt mereu aceiași invitați, exact aceiași, cu aceleași mîini, cu aceleași priviri, cu aceleași cuvinte... Nostimă această sub-conversație care circulă de la un capăt al pămîntului la altul, cuvinte abia rostite, nespunînd nimic, destinate să acopere tăcerea, oameni care nu spun nimic, în replici prea lungi, atenți ca propriile lor tăceri să nu fie interpretate sau bănuite drept mărturisiri ; sub-conversația, asta e, infra-langajul, da, care înconjură pămîntul, din oră în oră, din an în an, din secol în secol, rețea foarte densă de relații, de raporturi de care, frivolitatea fiind ridicată la rang de cultură, depinde și a depins întotdeauna soarta oamenilor. Să pari serios fără să fii grav, să treci drept abordabil fiind grav, să nu plictisești, infra, infra, mereu, pretutindeni, infra-langajul, pretutindeni, mereu, ceea ce englezii numesc „understatement“,

un cuvînt admirabil, evident, arta de a spune mai puțin, mereu, pretutindeni, de a vorbi pe dedesubt, *understate*, o artă cu adevărat...

— Se pare că veniți de la El Ayun ?

Întrebarea a fost pusă pe un ton care cere răspuns. Denis ridică pleoapele. Lasă probabil să se întrevadă o oarecare uimire. Interlocutorul îl ia de braț, surîzînd :

— Dragul meu, sînt ambasadorul Iranului.

Denis clatină din cap și e greu de precizat dacă răspunde la întrebare sau dacă vrea să arate că-și recunoscuse interlocutorul.

— Majestatea Sa zicea...

Ambasadorul este un om fermecător. Cînd vorbește, ochii lui strălucesc. Denis a admirat întotdeauna această calitate virilă a privirii. De foc. Mult foc. Și de cruzime. Exact : cruzime. În privința lui însuși și a celorlalți. Un fel de a fi tu însuși prin pasiune.

Cei doi bărbați fac cîtiva pași. Denis ascultă. E meseria lui. Și plăcerea lui. Neiubindu-se, îi plac ființele pe măsură. Un fel de compensație. Și ambasadorul vorbește frumos despre țara în care se află în post, despre poporul în mijlocul căruia trăiește în acest moment și despre faimoasa Piață Verde, „afacere de dinastie, dragul meu, nu numai de domnie. Îți spun eu : afacere de dinastie...“, în privința căreia Majestatea Sa îi zicea chiar acum cîteva zile...

Ce-i mărturisea deci suveranul Marocului ? Și această jumătate de confidență, scăpată cu aere de conspirator, nu era oare destinată să-l împingă pe el, pe Denis, să povestească ce-i spusese regele, azi-dimineață, în audiență privată ? El este primul jurnalist care-l ascultase vorbind despre cartea lui, *Sfidarea*, care va apărea în Franța în cîteva zile. Și despre alte două, trei lucruri. În afară de gazda lui, se mai află în această asistență oameni la fel de bine informați ca el ? Ținînd seama de curiozitatea cu care l-au înconjurat chiar de la sosire, răspunsul e clar. Dar și-a dat cuvîntul că nu va publica un rînd, că nu va lăsa să-i scape o vorbă, că nu va divulga nimic din ceea ce se spusese.

Atîtea și atîtea splendori... Undeva, înlăuntrul lui, Denis păstrează imaginea unui oraș violet, decupat în cuburi regulate pe un fond de argint șlefuit al unei mări imobile contopite cu cerul. Și numai prin frumusețea ei, imaginea valorează cît toate secretele de stat... Aseară s-a plimbat pe malul mării, a văzut oamenii contemplînd apusul soarelui, oameni îmbrăcați în djellaba, așezați pe vine, tăcuți. I s-a părut că aerul e încărcat de rugăciuni. Și aseară un copil desprins din el a început să alerge pe stîncile acoperite de bură și aur. Din mașină a urmărit cu privrea copilul, l-a ascultat cîntînd, țipînd și rîzînd — pînă ce un val uriaș, venit din adîncurile mării, l-a acoperit. Atîtea și atîtea splendori. Ar fi vrut să coboare spre stînci, să înfrunte riscul, să se lase udat de bura valurilor și, cine știe, să se scufunde și el, la rîndul lui, în contemplația infinitului. Cînd valul s-a spart de faleză îngropînd sub spumă și asurzind copilul care ar fi putut să fie, în el a coborît un fel de pace. Ceva s-a dezlegat, nu știe prea bine ce și, în eternitatea unei clipe, i s-a părut că se împăcase cu sine însuși. Atîtea și atîtea splendori. Țara aceasta îl va preface într-un nebun. Sau într-un înțelept. Nu se întoarce niciodată aici fără o secretăangoasă. Înțelept sau nebun ? Nebun sau înțelept ? De ce ? Ce aștepta de la ea ? Ce spera ? Niciodată, în nici o parte a lumii, nu avusese această impresie : de a fi în așteptare... A ce ? Și aseară, de-a lungul coastei, ce aștepta ? Dar în astă-seară, cu fruntea lipită de geam ? Atîtea și atîtea splendori.

Poftim ? Ce spuneți ? Dacă îmi place la Rabat ? Dumnezeu mare, ce întrebare ! Aici, se află la el acasă. Întru-n fel un pic sentențios — dar își cunoștea răspunsul pe de rost — declară că nu poți să iubești un oraș, să-l apreciezi, să-l guști decît în trei feluri : privindu-l cum se schimbă sub lumina soarelui la toate orele zilei ; încercînd să-i definești miresmele și iubindu-i femeile. Culoarele, parfumurile, dragostea. Banal. Ceilalți îl ascultă. Cu mîinile lui fine, Denis trasează o întregă arhitectură de lumină, de efluvii, de dorinți. A trăit totul „pînă la gest, de zece ori, de o sută de ori, în patru colțuri ale lumii. De ce, brusc, o femeie se interpune, în amintire, între el și

interlocutori ? Era subțire, brună, tăcută. Nimeni nu o privea, în afară de el care continua să vorbească. Se întâmpla într-un hotel mizer din Saigon. Ce căuta acolo, dumnezeule, ce căuta acolo, martor permanent al unei lumi schimbătoare ? Și, continuându-și discursul, se vedea privind la acea femeie. Nici măcar nu-i adresase o vorbă, nu putea ști cine era și, în astă-seară, nu știe de ce, ea se ivise pe cerul lui interior. Oare pe ea o aștepta aseară, de-a lungul coastei și în astă-seară cu fruntea lipită de geam ?... Ajunge la cea de-a treia parte a aserțiunii : a cunoaște un oraș iubindu-i femeile. Pe cine ar putea să intereseze ? Avea să-i dea drumul acum unui cupletel, povestind una din acele aventuri mediocre care i se întâmplă întotdeauna unui jurnalist ? O să-și tragă încă o dată sufletul și pe urmă o să înceapă : „Era la Neapole... ?” Bietul Denis ! Brusc, în mijlocul acestei adunări, își măsoară condiția. Nu prea e mare lucru de capul lui. A știut dintotdeauna că era un om de mijloc ; dar parcă niciodată atât de precis ca în această seară. Calitatea lui de jurnalist îl poate iluziona și asta-i convine. Singurul merit pe care și-l acordă : de a-și fi depășit propriile limite prin curaj ; și pe acelea ale curajului prin generozitate. Atât și nimic mai mult. Atunci, a spune câtorva persoane : „Era la Neapole...” devine imposibil și e foarte bine așa. Să nu te înșeli asupra publicului. Și lunecă printr-o piruetă de genul : „Nu mai adaug nimic. Domnii mă vor înțelege, nu-i așa ?” Suride. Chiar pentru o confidență atât de frivolă, să dezvălui cât mai puțin, întotdeauna, lăsându-i pe ceilalți, visători ; poftim, să deschizi calea viselor, și Denis privește insistent o femeie care se află în micul cerc din jurul lui.

Privirea lui Denis... E destul de ostentativă ? S-a folosit destul de ea ? Jumătate pujilă, jumătate catifea, cum zicea o tânără persoană care probabil că nu mai e atât de tânără acum. Ce rămîne din această privire ? Se poate trăi și pe seama unei anumite faime. Faimă greu de dobândit, dar și mai greu de pierdut. Cu atât mai bine. La agenție de exemplu, mai trece și acum drept un pătimaș înamorat. Se mai spune și acum despre el : „Afurisitul de Denis...” Cu atât mai bine. Noroc că nici unul

dintre camarazi nu l-a văzut aseară de-a lungul coastei și nici astă-seară cu fruntea lipită de geam. În el, ca o senină evidență, se insinuează și zăbovește o frază : „Atîtea și atîtea splendori“. În contrapunct. O ușoară disonanță. Între ceea ce pare și ceea ce este. Nostim e că la întoarcere la Paris, în momentul aperitivului, va invita doi sau trei stagiari să bea o bere caldută și le va povesti, dîndu-și aere, două sau trei istorii uitate ,fie cu femei, fie cu șefi de state. La nevoie, va mai pune și de la el, nu din plăcere de a minți sau de a se umfla în pene, ci pentru că va bănuî că cei doi tipi gălbejiți ,cu ochii roșii de nesomn, sînt amatori de senzații tari și, după ce se vor despărți, vor exclama : „Afurisitul de Denis !“. O să le strecoare istorioara de la Neapole ,cu fata care greșește camera sau pe cea de la Hamburg, vă aduceți aminte de seara aceea faimoasă cînd...

Cum zice directorul agenției : „O fată în fiecare port și un porc în fiecare bărbat“. De fiecare dată Denis se crede obligat să rîdă. Și totuși gluma nu mai face rețetă. Dar directorului agenției îi place să înjosească oamenii și situațiile cu vorbe grosolane. Curios tip acest Rougier. Spătos și fin în același timp. Solid. Stîncă. Distanță. Scepticism. Cu el Denis a făcut bună școală. Acea a evenimentului-rege, departe de pasiunile personale. Și, în timp ce se estompează silueta masivă a lui Rougier, se aude din nou acel murmur dezagreabil : „Chiar în această dimineață, în audiență...“.

De ce nu trecem la masă ? Denis e la al treilea pahar, cel puțin. Mereu alunecos, mereu surîzător, trece de la un grup la altul. Toți se întrec în a-i comunica informații importante. Ei, sigur, își dau aere ! Trebuie ! Nu fusese Denis primit azi-dimineață în audiență privată la Majestatea Sa Regele ?

Și dacă, brusc, ar cere să se facă liniște, înainte de a declara : „Domnilor, domnilor, am să vă comunic o nou-tate, azi, 20 februarie 1976. Iat-o : Majestatea Sa Hassan al II-lea va publica, peste foarte puțin timp, o carte“. Ar fi nostim. A simțit cîteodată nevoia să divulge o informație. Dar de ce s-o pătească pentru cîteva momente de glorie trecătoare ? La asta se gîndea, adineori, coborînd

în oraș. Evenimentul, informația... Cu atît mai mult cu cît, după părerea lui, esențialul, pînă la urmă, nu se află în ceea ce se transmite sub formă de telegramă nesemnată. Învîrtindu-se printre micii negustori, vînzători de trufandale și copii, își zicea că, dacă ar fi fost romanțier, i-ar fi plăcut să povestească partea ascunsă a informației, a evenimentului, „partea trăită“, cum se zice azi... Astfel, de dimineată, o mașină l-a condus la Palatul Regal în compania gazdei sale. Acolo, din culoar în culoar, într-un decor de lemn de cedru și de stuc, au fost conduși pînă într-un mic birou. Cît a durat așteptarea ? Greu de spus... Aici timpul nu contează : el este praful de aur care lunecă printre degetele omului în rugăciune. Aici timpul aparține lui Dumnezeu, nu oamenilor. Vai de cei care nu înțeleg ! Aici timpul care trece este cel mai bun aliat al omului care se petrece. Aici Dumnezeu este înțelept. Nemăsurat de înțelept. Și, brusc, se naște, la ani distanță de acolo, un fel de rumoare. Ce se întîmplă ? Din biroul în care se află, Denis ascultă, încercînd să delimiteze rumoarea. Ai fi zis că e o mulțime ,o trupă în marș, sau chiar oamenii în rugăciune. Venea din fundul Palatului. Și de la o clipă la alta, rumoarea se apropie, crește, se precizează. Acum par a fi cîntece, voci de bărbați, un fel de litanie. Dacă ar înțelege araba, ar ști ce se spune în spatele acestor ziduri, de-a lungul culoarelor ,de la un capăt la altul al Palatului. Denis se încordează. Se întîmplă ceva .Se va întîmpla ceva. Dar ce, Dumnezeule, ce ? Vocile sînt foarte aproape, poate la vreo zece metri, incantatorii, guturale, vestind gloria, exaltînd orice glorie, pe cea a lui Dumnezeu sau pe cea a Regelui, cînd ușa se deschise brusc și cînd, ivindu-se dintre înaltele și puternicele staturi ale moghaznilor îmbrăcați în în alb, apăru, pe ultimul zvon de cîntec, Regele...

Evenimentul ? Informația ? Și alte impresii legate de Hassan al II-lea... Alte impresii care s-au confirmat chiar în această dimineată : prezența lui, nu ,extraordinara lui strălucire, o strălucire fizică atît de evidentă că, apropiindu-te de el, ai senzația că ai intrat în interiorul personajului mult înainte de a-i strînge mîna. Denis n-a cunoscut mulți oameni care să degaje o asemenea căldură.

E căldură ? E strălucire a energiei sau pur și simplu a inteligenței ? Și dacă evenimentul, informația înseamnă exact a descrie această impresie, această senzație, a spune, în sfârșit, ceea ce nici un jurnalist nu spune și a pune un strop de umanitate acolo unde nu este decît obiectivitate ? Un portret al lui Hassan al II-lea de Denis Sarrazin : *Regele Marocului în adevărul lui uman...* Un titlu bun, nu ? Și dacă acum în loc să dezvăluie o informație, Denis ar cere un pic de atenție și ar începe să traseze suveranului marocan un portret, un portret, un portret...

Femeia aceea,... Unde era deci ? La Saigon ? Mocheta roșie a saloanelor hotelului lăsa să se vadă urzeala cenușie. Ținea și atunci un pahar în mână, ca și acum, și ea apăruse, singură, parcă firavă, toată în negru. Și iată că o femeie răsări în ușa primului salon. Ezită să intre, singură și ea, parcă firavă, și tot în negru. La Saigon, lumea tăcuse cînd o zărise, atît de plăpîndă, atît de neașteptată în noaptea de ambuscade și nenorociri. Și iată că acum tace din nou, aici, la Rabat, în saloanele de catifea albastră și de cristal de stîncă...

Probabil că Denis a fost primul care a observat-o. Depărtată și parcă absentă. Nu era o femeie, într-adevăr ; ci imaginea unei femei ,da. Imagine ideală și care s-a impus ca atare imediat : arama părului, trandafiriul tenului, lucirea neagră a siluetei ; imagine tulburătoare, nu știe de ce ; imagine a oricărei așteptări, a oricărei speranțe, acolo, la cîțiva metri de el, la cîteva secole ; imagine a tuturor femeilor, a toată femeia... Stăpînul casei s-a apropiat de ea și, luînd-o de braț, a condus-o de la un grup la altul.

În clipa în care a ieșit din starea de imobilitate, lui Denis i s-a părut că se silea, că făcea un efort, să se smulgă din ea însăși. Și el s-a scuturat ca și cum s-ar fi trezit dintr-o vrajă. Probabil că amîndoi ar fi putut rămîne mult timp în starea aceea.

Ea e îmbrăcată într-o fustă și un pulover negre. Strict. Fără bijuterii. Afară, probabil că noaptea clipea din mii de stele grele ca fructele coapte. De ce o vede brusc plină de stele ? Afară, noaptea se topește, probabil, în parfumul de portocali în floare. De ce e în negru ? Cu o

clipă mai devreme surprindea, într-o conversație intim-plătoare, câteva persoane povestind istoria unei sfinte uitate din țara lui, Douceline, care-i îngrijea pe săraci și căreia, în urma refuzului de a îngriji pe unul dintre ei, sub pretextul că era bărbat, acesta i-a răspuns că nu trebuie să-i fie rușine pentru că nici lui n-o să-i fie rușine să-i vorbească lui Dumnezeu despre ea. Și sărmanul dispăru pe loc. De ce se gîndește că era păcat, mare păcat că ea nu ascultase povestea despre Douceline? Noaptea respira probabil odată cu stelele. Pe aleea de jacaranda el a auzit și a văzut stelele respirînd. Da, de ce era îmbrăcată în negru? Și de ce Douceline? Și de ce parfumul portocalilor în floare?

Stăpînul casei e acum în fața lui, ea alături de el. I-a urmărit din grup în grup, din mîină în mîină, de la un surîs la altul. Va afla, în sfîrșit, cine era. Se apleacă. Dar la trei pași de el, izbucnește un rîs: cu șalele cambrate, cu părul negru ca al balinezelor, o invitată își răstoarnă capul, cu limba între dinți. Și el n-a auzit numele noii venite.

Degetelor lor s-au atins? Ea se întoarce cu spatele: Rîsul a încetat, ea își urmează turul prin salon și lui Denis i se pare că pămîntul întreg a tăcut. Din pricina tăcerii și a frigului care-l invadează încet... Nu-și mai ia ochii de la ea. Oricum, e evident că nu l-a văzut. Ea nu vede pe nimeni. Tot ce poate spune despre ea este că avea mîna rece. Nu mîna, propriu-zis, ci o promisiune de mîină. El a sărutat o promisiune de mîină, cînd a izbucnit rîsul acela lîngă el. Măcar de-ar putea afla cum o cheamă...

Brusc, i se face frig. Poate din cauza mîinii ei reci; sau poate din pricina tăcerii care coboară în el în vîrtejuri. Totuși, în jurul lui, oamenii probabil continuă să vorbească. El nu-i aude, nu-i mai aude. Ce să fie oare? La Saigon, enervat și umilit de atmosfera de deriziune și de derută, simțise, sub lustrele galbene ale unui hotel colonial, această impresie fugară că noua venită îi este destinată. Și numai cît durează un surîs, el crezu fericirea posibilă. Avea scuze: războiul, lenta putrezire a sufletelor, teama permanentă de ambuscade și, dincolo de toate armele și de toate lacrimile, prețul sau importanța

exagerată a unui rîs, a unei priviri sau, cine știe, chiar a unei iubiri... Aici însă nu e nimic din toate acestea, el știe, în afară, poate, doar, de la o apariție la alta, de acea ținută a capului, de acel fel foarte mîndru și foarte firesc de a-și purta capul sus, iar, în ceea ce-l privește, de o așteptare...

Degete au alunecat peste degetele lui. Degete sau promisiuni de degete... Și, de atunci, frigul a rămas în el. Frigul și tăcerea. Totul a tăcut, oamenii și-au pierdut conturul. Cînd ea s-a oprit în fața lui, oamenii au dispărut, și el a văzut în vitrinele salonului cristalele de stîncă în forme ascuțite. Luceau blînd, sub o lumină care părea să vină din străfundurile nopții. I-a sărutat mîna și cînd a ridicat capul privirile lor s-au întîlnit și el și-a zis, da, exact asta și-a zis, că ochii ei n-au privire, nu, nu au privire, ci numai un fel de fixitate a visului, și în acest moment, văzînd din nou vitrinele salonului, el a înțeles alianța foarte strînsă între această fixitate și lumina cristalelor. Și i s-a făcut frig.

Și în el a pătruns tăcerea. Din pricina pietrelor, a ochilor și a stelelor. Din pricina a tot ceea ce nu se poate spune. Și de la vitrine la cer, de la cristale la stele se produce o mare mișcare, tăcută și imobilă, în centrul căreia Denis, singur, se străduiește, se străduiește, se străduiește...

Să-și vină în fire. Trebuie să-și vină în fire.

În jurul lui, bulevardul e neschimbat. Atît doar, dacă ar ridica ochii, ar putea să vadă cum aurul apusului a început să invadeze albastrul cerului.

Să-și vină în fire. Trebuie să-și vină în fire...

La înălțimea unui stat de om, lumina a rămas la fel. Dulce și tanără. Oamenii se încrucișează pe drum, se depășesc. Mecanic. Agitație, zgomot ; nimic care să semene a mișcare. O agitație imobilă. Ieri și mîine, ca și astăzi. Pentru ceilalți văzuți de el. În ceea ce-l privește, el are în fundul buzunarului impermeabilului obiectul dur și jilav rotund și ascuțit în același timp, a cărui formă, pe măsură ce se scurg minutele, devine din ce în ce mai imprecisă sub degetele sale și despre care e din ce în ce mai greu să-și spună că ar fi un receptor de telefon.

Receptorul smuls ; firul retezat ; comunicația întreruptă ; și de atunci, durerea din el, durerea din jurul lui ; junghiuri fără nume, fără număr, care urcă din stomac și-i prind umărul drept, brațul drept, mîna dreaptă.

Îl mai urmărește oare cu privirea patronul cafenelei ? Privirea și receptorul și glezna care-l doare și care-i aminteste că s-a poticnit, toate îl leagă strîns de viața dinainte... Cît timp va păstra cu grijă aceste repere, amintirea va rămîne intactă.

Să strige. Ar vrea să strige. De durere. De amărăciune. Dar știe că dacă ar face-o ar risipi toate reperele ; și atunci l-ar încolți cîinii uitării.

Să-și vină în fire. Trebuie să-și vină în fire. Obicei vechi. Uneori, duminică seara, cînd mama lui însoțea pe drumul de întoarcere la pension, portarul, văzîndu-l plîngînd, îi ordona să-și vină în fire. Și, ciudat ! Mama părea să fie de acord cu vocea, cu asprimea aceea. Se făurea între ea și portar un fel de complicitate. Și atunci, el Denis, dispărea în întunecimea culoarelor cu o impresie de siguranță care-i întărea credința în plăcerile pe care

avea să le guste, cu o clipă mai tirziu, deschizînd pumnul și respirînd parfumul dulce al mamei sale, adică : al celei care era întreagă a lui și care n-ar fi acceptat ca un nesărat de portar să-i dea lui ordine. Ciudat, el avusese două mame, cel puțin, și această descoperire, făcută pe la treizeci de ani, îl tulburase profund. Apoi, odată cu trecerea anilor, observase că, rînd pe rînd, toate ființele se multiplicau.

Crezuse că va fi altfel cu Sophie.

Sophie ! Un sughit îl saltă, îl împinge înainte, îndepărtîndu-l. Un sughit de o violență neobișnuită. Venit din adîncurile lui cele mai intime, din acel loc atît de plin de junghiuri. O durere îl fulgeră de la coapse pînă la umeri, o durere pe care n-ar fi putut-o bănuî pînă acum o clipă și care-i taie răsufarea, lăsîndu-l năuc, acolo, pe trotuar, la cîțiva metri de cafeneaua pe care abia o părăsise... Dacă și-ar fi dat ascultare, s-ar fi lipit de un zid sau s-ar fi refugiat într-un colț de casă.

Are senzația că-i iese ochii din cap. Ca un boxer care a primit un pumn în plex. Ușor aplecat înainte, cu umărul stîng mai jos decît cel drept, cu trunchiul deplasat în raport cu bazinul și picioarele, ai zice că șovăie, că se întreabă pe ce drum să apuce.

Să-și vină în fire. Trebuie să-și vină în fire. Își va petrece toată viața încercînd să-și vină în fire. În fața portarului. În fața superiorilor. În fața fricii. Și chiar în fața dragostei...

În seara aceea, la Rabat, fusese de ajuns să apară o femeie, căreia nu-i știa nici măcar numele, pentru ca în el să răsară vechile fețe ale colegiului, culoarele sonore, răsunînd îndelung de ecourile pașilor și ale tristeții, ziua de duminică seara cînd, strîngîndu-și în pumn secretul, se îndrepta spre dormitor, urmărit de mirosul lînced de varză.

Și, întocmai ca acum, își impunea stăpînirea de sine, descoperînd vechile precepte ale profesorilor, hotărîri înscrise pe un carnetel prins în coperti negre de moleschin, unde pe pagina a doua expresia „a se stăpîni“, ale cărei imperioase dictaturi și inutile necesități nu le cunoștea

încă, urma îndeaproape expresiei „a pune ordine“, sistem vechi care consta în a ordona lumea, oamenii, lucrurile și chiar propriile sentimente, după categorii, ca să se regăsească și, în cazul în care nu era posibil, măcar să se prefacă.

Și, astfel, făcea ordine. În pupitru, desigur; dar și în minte. Sinistră farsă! Care consta, în cea mai mare parte a timpului, în a-și alunga gândurile necuviincioase, pentru că ele nu aveau loc în mărginitul lui de univers. Și în seara aceea, la Rabat, încercase încă o dată să facă ordine, declarînd în sinea lui că nu era nici o legătură, nici mai apropiată, nici mai îndepărtată, între tînăra femeie întrezărită într-o noapte de război la Saigon, în aerul jilav, parcă lichefiat, al unui hotel mizer și noua venită. Un singur lucru îi scăpase, în ciuda raționamentului aproape impecabil, anume acela că el se afla în aceeași dispoziție mentală la Rabat ca și la Saigon, adică singur, disponibil și atent să-și mențină reputația.

Un soi de surîs îi deformează gura. Un surîs sau o durere? În palmă, în vîrfurile degetelor, se află acel obiect și mîna se încleștează, unghiile îi intră adînc în carne. Trebuie să-și vină în fire și apoi să-și facă ordine în minte.

Ce glumă! Toate aceste sisteme, toată această organizare mentală... Un mod viclean de a fugi de tine însuși, nimic mai mult! Pasiunea pusă în ecuație? Cînd profesorii îl incitau la o asemenea mediocritate, de ce nu-i venise ideea să le arunce în față numele lui Hristos? De ce, da, de ce? Nu iubise acela dincolo de orice închipuire? Și el iubeste. Dincolo de orice închipuire. Și, curios, nu începuse s-o iubească pe Sophie în momentul cînd o văzuse intrînd în salonul de catifea albastră, ci, cîteva clipe mai tîrziu, cînd l-a izbit parfumul ei.

Izbit? Da, ca și cum l-ar fi lovit. Sophie i-a întors spatele și el a simțit parfumul și a știut că era al ei, mai mult, că numai ea se putea parfuma astfel...

Și iată că acest parfum îl învăluie brusc, încă o dată, acolo pe bulevard, îl asaltează, îl robește, cum i s-a mai întîmplat în unele locuri, în patul lui, mereu departe

de Sophie, și iată că spinarea i se apleacă și mai tare și simte nevoia să se rezeme de o poartă.

E vrăjit ? Uneori îi vine să creadă că da. E normal oare ca parfumul acesta să-i dea tîrcoale, să-l robească ? O mireasmă de violete, ușoară, atît de ușoară și tulburătoare, atît de tulburătoare... Și, în absența Sophiei, parfumul acesta înseamnă în primul rînd, un păr de nedomolit, un spate nervos, coapse bogate ! Da, în absența Sophiei, parfumul acesta înseamnă o speranță, mai mult chiar decît o femeie. Nici asta nu-și poate explica, numai dacă, sfîrșit, cu brațul amortit, cu mîna dreaptă încordată, nu cumva închisese pentru o clipă ochii.

Izbit, pătruns și rănit de un parfum. Și singur pe un bulevard unde oamenii se încrucișează, se depășesc, într-o agitație pe care el o vede fără s-o privească. Departe, mai departe, în fața lui, lucrurile lunecă, cioburi de sticlă, cioburi de metal sub soarele care apune : mașini, viteză, sclipiri de lumini atît de rapide că oamenii par a sta pe loc.

CUNUNA DE STELE

— O tîrfă ! Aş vrea să fiu o tîrfă...

A zis-o fără să clipească, privindu-l în ochi, şi el abia dacă a întrezărit o umbră de minie. Îşi lăsase mîna într-a lui, conducea lin, cu o singură mîină, neaşteptat de sigur şi lejer.

Al naibii să fie dacă se aştepta la o asemenea ieşire ! Numai cu cîteva ore mai devreme, se pregătea să ia avionul şi, în ciuda oboselii, surîdea la ideea că iar se va spune despre el că avea noroc, afurisitul ăsta de Denis, să călătorească atît de mult, să întîlnească personaje de un rang aît de mare, să fie atît de liber... Aproape că erau în stare să creadă că preumblările lui nu erau decît o vacanţă. Puţin le păsa că trupul lui era cusut de cicatrici ! Riscurile meseriei, se trec la pierderi şi profituri. Dar soarele, dar călătoriile ! Şi-l imaginau, de bună seamă, ca pe un membru al Clubului Mediteraneean. Puţin le păsa că el fusese ultimul care sărise deasupra oraşului Diên Biên Phủ şi că fusese făcut prizonier de trupele lui Giap. Puţin le păsa că se răsturnase cu un jeep în rîpa de la Rif. Totul era şters, uitat, negat. Îl ştiau curajos ; dar lumea nu mai era în război şi nu mai avea cum să-şi exerseze curajul. Şi apoi, odată cu vîrsta, domnul Denis Sarrazin nu mai făcea reportaje ; în afară de cazuri deosebite. Domnul Denis Sarrazin, membru influent la Presse-Agence, era cunoscut mai ales ca un ziarist cărui i se încredinţau mai ales informaţiile foarte importante.

Bun. Și iată-l luîndu-și valiza și trezindu-se la Orly-Sud. Un telefon la agenție, vocea mieroasă a telefonistei, călătorie plăcută, domnule Sarrazin, călătorie plăcută și, brusc, parfumul ; cum să vă spun, parfumul necunoscut care-l izbește... Jură că ar fi văzut trecînd, într-o viziune fulgurantă, un parfum. S-a prostit ? Pune receptorul în furcă. Ce i s-a spus de la Presse-Agence ? Nu știe, n-a înțeles nimic. A văzut trecînd un parfum. E posibil ? De obicei, despica mult firul logic al evenimentelor. Astăzi nu. Un parfum a trecut pe lângă el, în timp ce telefona dintr-o cabină în formă de boxă de la primul etaj al aerogării ; n-a mai stat să-și asculte colaboratorul, da, da și s-a pornit în urmărirea parfumului. Era ea, fără îndoială.

Ea ?

Dar cum o cheamă ? Și cine e această femeie ? Nu păstrează despre ea decît amintirea unui aer distant, a unei mîini înghețate și, după ce i-a întors spatele, a unui parfum, exact, a unui parfum care, întocmai ca acum o clipă, l-a izbit și l-a robît. Bun. Și iată că această femeie, despre care abia aflate că se numește Sophie, îi spune acum că ar vrea să fie o tîrfă.

Lui Denis îi place viața. Și mai ales imprevizibilul vieții. Și în această aventură totul este imprevizibil. Ca un om ponderat, cum este, își zice : „În această afacere...” Bun. Parfumul ține deja de imprevizibil. Și, pe deasupra, legat de acest parfum, să te gîndești la o femeie pe care doar ai zărit-o la un dineu monden, la Rabat, e tot imprevizibil. Și s-o cauți ca un nebun într-un aeroport e tot imprevizibil, nu ?

Sophie rîde. Ea rîde întotdeauna cînd îi evocă întîlnirea lor. Îi place să asculte cum relatează el acel moment în care, intrînd în sala de așteptare, a văzut-o, s-a îndreptat spre ea, ca și cum ar fi cunoscut-o de secole și a sărutat-o.

Tu chiar crezi ?

— Ce ?

— Că ne cunoaștem de secole ?

Și Sophie râde lăsându-și capul pe spate și rotunzindu-și gâtul. Nu, nu e deloc simplu să plasezi imprevizibilul unei întâlniri la o asemenea depărtare de secole. Alături de Sophie, va învăța că nimic nu este simplu și, mai ales, ceea ce ar fi putut să fie cel mai simplu. Nu există întâmplare, îl asigură ea. Orice aparență de întâmplare pornește deci de la un semn al destinului sau dintr-o intervenție directă a zeilor, la care, el e de acord, trebuie să fii atent, fără să te temi neapărat, în schimb, de o răzbunare sau de vreo obscură pedeapsă.

— Povestește, îl îndemnă ea.

— Ce ?

— Întîlnirea noastră.

— O, e foarte simplu. Imaginează-ți...

Și Denis pentru a zecea oară, pentru a suta oară, o leagănă pe Sophie cu propria lor istorie, cu istoria acelor momente, un pic delirante, care au fundamentat existența lor comună și le-au născut iubirea. „Am intrat deci în sala de așteptare și te-am zărit...”

Pentru a zecea oară, pentru a o suta oară, două ființe își ies în întîmpinare. Ea îl privește, tresare, el se apropie, ea vine spre el, în jurul lor se face tăcere, tăcere, tăcere... Se opresc la fiecare imagine a acestui film în ralenti pentru a-și controla impresiile reciproce, pînă în acel moment absolut insuportabil în care, împinși unul spre altul de un fel de zvicnire, s-au oprit la cîteva centimetri unul de altul, tremurînd, speriați și singuri, nemăsurat de singuri.

— Și acolo m-ai sărutat ?

— Ca pe o soră.

— E așa cum ți-am spus : ne cunoaștem de secole.

Secole ? Se înnoptează. Drumul e drept. Au părăsit Casablanca de cîteva minute, după un zbor obișnuit și iată că Sophie îi declară că ar vrea să fie o tîrfă. Secole ? Om al momentului, Denis nu înțelege prea bine limbajul. Secole ? Ce înseamnă ? Numai dacă.. Presimte un adevăr profund, secret. Pentru moment nu face decît să rețină informația. O va prelucra într-o altă zi. Ceea

ce-l interesează este imprevizibilul poziției sale. A trăi minutul ca și cum ar fi ultimul și a-i storce plăcerea pînă la ultima picătură.

Ce spune, Dumnezeuule, ce spune ? Remarcînd valurile lucitoare ale nopții, ea îi vorbește despre stele, și de la valuri la stele, cu un gest al mîinii, conturează noaptea. Vremea e cladă. Conform obiceiului, stă ghemuit într-un colț al mașinii, cu genunchii la gură, pe jumătate întors spre ea. Luminile tabloului de comandă la care se adaugă transparența de zăpadă a farurilor care ivesc drumul, apoi stîncile, apoi marea, din pădure și întuneric, dau feței ei, pe care de abia dacă o cunoaște, neștiind că va fi adus în starea de a o învăța zi de zi, rîzînd sau plîngînd, un aer ireal.

Mașina înaintează încet. Sau repede. Nu știe. Nu va ști niciodată. Nici Sophie, de altfel. Mai precis, mașina rămîne pentru totdeauna imobilizată într-un peisaj care dispare, mereu, de îndată ce apare. O senzație ciudată, de care nu se vor vindeca niciodată, că se deplasau fără să se miște pe drumul albicios care pare a se evapora în urma lor ;

De cîte ori îl va întreba : „Tu conduceai între Casa și Rabat ?” Sau : „Cine era șoferul ?” Îi va răspunde ceea ce va crede el că e adevărat, că ea ținea volanul, că ea a condus tot timpul și ea, ca și cum s-ar fi trezit din vis, va exclama : „Crezi ?”.

Călătoria nu fusese propriu-zis un vis lung, ci numai paralelă cu realitatea. Ca și în noaptea faimosului dineu, de acum două săptămîni, stelele sînt atît de pline încît par că zvînesc, că respiră. N-a fost un vis lung, Sophie, drumul pe malul oceanului, ci un moment absolut ireal, din acelea pe care le trăiești privind anumite filme în negativ și în care apar, noaptea, arbori în întregime albi, cu irizări de crengi, cu mari foșnete de frunze, de promoroacă... Și acum, măturată de faruri, lumea seamănă cu zăpezi de abeață, cu visele unui pictor, cu regretele. Tot așa, odată, prin părțile Lyonului, la Vienne, era pretutindeni numai o promoroacă și el înainta, înainta, traversînd un fel de liniște albă în care ar fi vrut să adoarmă pentru totdeauna. De ce ? n-ar fi putut spune. Și în

această noapte era la fel. Viscolită de stele și lună, noaptea îi era familiară, fraternă chiar, și el avea impresia, nu, certitudinea că nimic nu s-ar mai putea întâmpla.

În afară de imprevizibil...

Și imprevizibilul, și-o spune întruna, este această mină necunoscută pe care o ține într-a lui și vocea care rulează „r”-ul și profilul atât de pur, atât de tulburător că îi evocă, din primul moment, pe Magdalena căindu-se a lui Georges de la Tour și degetele ei care-i mângâie degetele și afirmația smintită de care îi vor trebui luni ca să se vindece : „O tîrfă ! Aș vrea să fiu o tîrfă...”

De ce i-o fi spus un asemenea lucru ? În alte împrejurări, lui Denis i se pare că ar fi putut să-i țină un discurs în felul lui, ironic și blazat, manifestându-și disprețul pe care-l avea pentru femei. Cîte variații posibile pe tema nimfomaniei, a isteriei, a devoratoarelor ! Dar, draga mea, de ce nu ?... Ar fi făcut pe distinsul, apelînd la Manon Lescaut, la vreo eroină a lui Dostoievski, chiar la Flaubert, la toate femeile care populează romanele și visele, conștiința unei proaste conștiințe, și pe care în adolescență și le imagina slabe, cu ochii cerniți, strîngîndu-se zgribulite în niște paltonașe ieftine. Ce imagine, care încă de pe atunci venea să se suprapună peste impresiile de lectură și să reducă toate eroinele la un tip de femeie, la un veșmînt, și chiar la un gest, acela de a-și închide gulerul de blană jerpelit ținîndu-l strîns sub gît ? Cîteodată cînd își privea amintirile, i-ar fi plăcut să fie miop. I se pare că ar fi putut astfel să se apropie de anumite imagini atât de tare încît să le vadă ochii strălucind și buzele întredeschizîndu-se. Moartea a înnegurat aceste priviri și a amuțit buzele. Moartea sau indiferența ? Indiferența sau uitarea ? Nu moare decît ceea ce lași să moară.

— Crezi ?

Adorabilă femeie ! Ea conduce, el nu-și poate lua ochii de la profilul ei, nici să-și stăpînească un tremur cînd limba ei, rulînd „r”-ul, se ciocnește de dinți. S-a îndrăgostit deja de bucla care-i cade de-a lungul feței, alcătuiind un sipet pentru profilul ei atât de pur : fruntea

dreaptă, un pic abruptă, nasul Marelui Condé — nas de o înaltă și veche noblete — și gura atît de fin desenată; da, un profil de medalie, conturînd cu grandoare spațiul din jurul lui, cum se întîmplă cu acele chipuri care-și impun aerul, prezența, respirația.

Da, nu moare decît ceea ce lași să moară. E încredințat. Este o chestiune de memorie sau, dacă vrea, de demnitate. Pentru el, memoria și demnitatea sînt sinonime. Fără memorie nu există decît supuși, slugi, sclavi. Ceea ce-l constituie pe om în legitimitate este memoria pe care o păstrează, nu numai a lui, ci a istoriei lumii. Și chiar în momentul în care rostește aceste limpezi evidențe, în sufletul lui își sapă contur profilul Sophiei. Într-o zi, el știe, se va strădui să refacă acest profil în cîteva linii pe care le va păstra secrete sau, mai mult, să scrie, în cabinetul lui de lucru, cînd va adormi orașul, o pagină despre Magdalena lui Georges de la Tour și pe care o va oferi apoi Sophiei.

— Ciudat !

A rostit cuvîntul fără să se gîndească prea mult, din pricina nopții, a acestei întîlniri de acum cîteva ore, a lui Georges de la Tour, și Sophie l-a privit cu un aer ușor contrariat. Cu sprîncenele încruntate, s-a tras ușor înapoi și a dat din cap în semn că nu înțelege. Va învăța că acest cuvînt, *ciudat*, este de nerostit în fața Sophiei.

Și, totuși, pentru prima oară în viața lui, are sentimentul că trăiește ceva neobișnuit. El, marele reporter care a bătut cele mai ascunse cărări ale lumii, el, care i-a întîlnit pe mai marii acestei lumi și a cărui minte este suprasaturată de informații, unele mai importante decît altele, el, care ar fi putut declanșa o catastrofă dacă, într-un moment neinspirat, ar fi dezvăluit numai a suta parte din ceea ce știe, iată-l, cu picioarele adunate sub el, avîntîndu-se încă odată în noaptea Africii, convins că această întîlnire este una de excepție. Se mulțumise s-o califice doar ciudată.

„Cine conducea în noaptea aceea ? Hai, povestește...“, Sophie rîzătoare, Sophie gravă, visătoare, Sophie plîngînd : el povestește, a povestit și va povesti. Iar ea îl va

îndemna : „Mai departe !“ Și pentru a zecea oară, pentru a douăzecea oară, fără să schimbe un cuvînt din povestea lor, el va evoca neîncetat ceea ce pentru alții n-ar fi fost decît un drum un pic obositor și tînjitor, între Casablanca și Rabat, dar, care, pentru ei, sub respirația stelelor, a devenit o pagină stranie a legăturii lor : momentul în care, parcurgînd amîndoi un drum șerpuit, între o pădure de eucalipti și ocean, vor fi împinși unul spre celălalt, fără să înțeleagă. Ceea ce nu știe, și-i vor trebui luni ca să afle, este că Sophie, obligîndu-l să repete istoria acelei nopți, a stelelor, a vorbelor, reînvie treptat și că acest : „Mai departe !“ rostit cu limba între dinți, marca zi după zi, orele renașterii ei. Și ceea ce nu știe și va înțelege mult mai tîrziu este că, înainte de a o ajuta pe Sophie să renască, va fi împins el însuși, prin aceste cîteva cuvinte, să se elibereze de ideile lui stupide despre dragoste și despre femei : „O tîrfă ! Aș vrea să fiu o tîrfă...“

Și Sophie vorbind. Cuvintele, toate cuvintele, dintr-o răsufare : „Da, o tîrfă. Înțelegi ? Să iubești. Nu din plăcere. Din dragoste. Pentru a-i vedea pe bărbați rostogolindu-se. A fi o tîrfă, așa gratuit. Spune, spune-mi că înțelegi...“ Oceanul este foarte aproape. Apa neagră și lucitoare se tivește cu lumină. De unde vine această străluminare ? Din adîncul valurilor sau dintre norii care acoperă orizontul ? N-are importanță. Noaptea și marea se armonizează alcătuiind o lume rotundă în care nemărginirea se mărginește. Și întrebarea : „Mă înțelegi ?“ îl întoarce la Sophie, la patetica Sophie : „Spune, da, spune...“ Totul este prejmuit, și atît de bine că marginile chiar ale lumii și ale sufletului se pierd în nemărginire. Și vocea se ridică din nou, neașteptată, construind, cuvînt lîngă cuvînt, o altă noapte în mijlocul acestei nopți : „Uite, într-o noapte, la Paris, într-un cartier sărac...“ Și Denis, închizînd ochii, și-o închipuie pe Sophie mergînd singură, îmbrăcată într-un paltonaș ieftin. E frig. Îi e frig. Dar, nu, nu e așa. Sophie e îmbrăcată ca o prințesă. Frigul n-o atinge. Și iată că, în ungherul unei porți, zărește o cutie mare de carton. Se apropie și descoperă în ea o femeie bătrînă dormind, ghemuită... „De

sus, îi vedeam părul alb, umerii, genunchii. Venea din-spre ea un miros scîrbos, o putoare insuportabilă...“ Atunci, și-a deschis poșeta și a dat drumul să cadă în cutie toți banii pe care îi avea, bănuți, monede și bilete, multe bilete care pluteau încet în frigul iernii, coborînd, acoperind-o puțin cîte puțin pe bătrîna femeie, genunchii, umerii, părul, ca tot atîția fulgi. Și Sophie „de sus“, cum spusese, privea zăpada, toată această zăpadă de hîrtie, acoperind-o pe sărmana care mișca din buze pîrînd că vrea să spună ceva, ce, dar ce ? Și nu reușea. Și Sophie îngenunchiată, se apleca, își lipea urechea de gura bătrînei, în ciuda mirosului scîrbos, a putorii de nesuportat, încercînd să înțeleagă ce se petrecea, sărmana care se străduia să articuleze un cuvînt, care, da, care, înainte ca Sophie să se ridice și s-o ia la goană, cu lacrimile în ochi, cu gura plină de blesteme, pentru că, în cutia ei, în ciuda bănetului care i se oferise, sărmana, desigur victima unui atac de cord, murise...

„Tîrfă. Spune, da, spune că înțelegi...“ Cuvintele revin, mereu aceleași ca o obsesie, ca o rană. Cine va ști vreodată ? În mod esențial o femeie este ceea ce ascunde.

În afara acestei mișcări a mîini — semn de fatalitate sau gest de indiferență ? — pe care o face Sophie din cînd în cînd și care, legînd valurile de stele, îi devine familiară, totul în această noapte îl exclude, începînd chiar cu discursul de care el încearcă să scape și spre care Sophie îl readuce mereu. Chiar fața, admirabilul ei profil, nu-i propun nici un fel de intimitate, mai rău, îl resping prin perfecțiunea lor înghețată. Poate, într-o zi, dacă avea să mai cunoască și alte rochii și apartamentul și mobilele Sophiei, pînă la cărțile, sigur răvășite peste tot, în care, dacă ie va putea citi, poate va afla ce trebuie să gîndească despre fața ei. Pentru moment, aceasta nu face decît să se înscrie în curba blîndă și delicată pe care o desenează mîna ei cîteodată și se mulțumește să fie pentru privirea lui Denis, momentul de răgaz în călătorie, punctul de întrebare, un moment în formă de întrebare, un punct nemișcat într-un spațiu mișcător, momentul sau punctul în jurul căruia se coagulează toate neliniștile, toate temerile.

Ce să fie acest discurs nemaiauzit ? Ce să însemne felul acesta de a se cunoaște prin ce-i mai odios, mai oribil ? Denis își are și el obsesiile lui. „Sărmana pe care ai încercat să o ajuți, o cunosc“, zice el. N-a murit. A doua zi a oferit de băut tuturor secăturilor și cloșarzilor din cartier...” Și rîd. Sophie îl privește cu reproș. Sau : „Pe sărmana asta o cunosc. Închipuie-ți că, de fiecare dată cînd o întîlnesc, mă apropii de ea s-o întreb ce rochie purta în ziua în care împlinea douăzeci de ani și cum arăta cel pe care-l iubea. Dar nu îndrăznesc...” Sophie și-a lăsat mîna pe mîna lui. E felul ei de a zice că a înțeles mesajul și că-l aprobă.

În blînda noapte de iarnă, o sărmană cu odori insuportabile devine regină, în timp ce, dincolo de geam, oceanul se metamorfozează încetul cu încetul. În fața lor, nemărginirea valurilor ; în ei, nemărginirea celor două mîini cu degetele împreunate ; și, în fața lor sau înlăuntrul lor, nu mai știu nici ei, fișii de mare, cai sălbatici, valuri de creastă, turme de tauri, ape negre și lucitoare, galop de coarne albe, mugete, de nechezături, tropăit de animale sălbatice furioase, pînă cînd valurile se sparg, acolo jos, înfigîndu-și coarnele în faleze... Din departele cel mai îndepărtat al ființei lor, caii, taurii, tot poporul acesta al mării și forța care-i face să zvîcnească, să se smulgă din ei înșiși — pînă la țipăt, scos de cine ? pînă cînd unghiile intră în carne... Din departele cel mai îndepărtat al ființei lor, suferințe fulgurante și potopuri de fericire, vîrtejuri de bucurii, involburări care-i poartă din centru spre periferia ființei lor, de la departele cel mai îndepărtat la imediatul ființei lor... Da, de foarte departe. oceanul, caii, taurii și chiar ei înșiși care contemplă, cu ochii închiși, cu mîinile înnodate, toate metamorfozele.

Lui Denis îi vine să plîngă. Pentru toată durerea pe care Sophie a lăsat-o să se întrevadă și pentru toată forța de care dă dovadă... Poți iubi o durere ? O forță ? Poți suferi pentru un trecut care nu este al tău și pe care nu-l cunoști ? Valurile și oceanul au alungat cuvintele nopții, noaptea cuvintelor, violența tăvălită în sînge coagulat, scuipat și umori. Caii negri cu albe coame i-au purtat pînă la hotarele nopții, pînă la acel punct de lumină în care se topesc toate luminile. Taurii lucitori de sînge și

și beau fără să ridice vocea. Nici un fel de muzică difuză, cum te-ai fi așteptat, nu tulbura calmul și seninătatea acestor locuri. Așa că prima impresie nu putea fi decât favorabilă, la urma urmei : oameni care se plictiseau veneau aici să se distreze, într-o pivniță bogat ornamentată din Hamburg și toată arta stăpînului acestui loc, om perspicace și discret, consta, nu în a separa cuplurile numai pentru că asta era regula jocului, ci în a le apropia într-un fel atît de reușit că orice conversație devenea un regal al spiritului. Și ce ? A-și povesti sau, eventual, a-și mărturisii o anume manie sexuală, bînd un punct în penumbra propice confesiunilor făcute unui necunoscut, garant al anonimatului, ce poate, fi, într-adevăr mai agreabil ? Există în actul de a te dezvălui, mai ales cînd se ajunge pînă în alcoov, o anumită plăcere perversă, alcătuită din impunitate și fărădelege, care te trimite înapoi la tine însuși, plasîndu-l pe confident în centrul cel mai înghețat al singurătății tale.

Și, printre draperiile roșii care se ridicau la sosirea unor noi cupluri, în umbra gravurilor libertine care ațîțau conversațiile, era o plăcere să vezi un tînăr chelner negru, îmbrăcat numai într-un chilot bufant croit dintr-o mătase albăstrie, aducînd pe un platou paharele cu alcool cărora li se dăduse foc și care, luminînd cu flăcărui vi-neții, aminteau, prin nuanțele lor cele mai subtile, de chilotul de mătase, în timp ce lichidul relua, accentuîndu-le, moarurile pielii de negru. Între acest tînăr negru și băuturile pe care le servea, se năștea, încetul cu încetul, în mintea fiecăruia, un soi de armonie diabolică, în stare, la a treia sau la patra apariție, după ce salonul era plin și ușa încuiată cu cheia, să provoace confuzia cauzei cu efectul sau a efectului cu cauza, n-are importanță, pînă cînd o mînă — de femeie ? — trăgea chilotul de mătase, lăsîndu-l să lunecă pe picioarele nervoase, ca să apară, în sfîrșit, în toată nuditatea lui triumfătoare și insolentă cel prin care seara intra brusc în febra așteptării. Și tînărul cu trăsături încă juvenile, chiar infantile, se va exhiba, se va arăta fără pudoare, mergînd de la

sudoare au călcat în picioare cuvintele, toate cuvintele nopții și din această imensă violență au rămas urme de sânge închegat, de salivă și umori.

Cît de simplu e totul : o mașină s-a oprit în fața Oceanului, între Casablanca și Rabat. Din lăuntru ei, o femeie și un bărbat privesc spectacolul pe care-l oferă noaptea, lunecînd neobosiți cu mintea, cu gîndul pe valuri, lăsîndu-se în voia volburilor de apă, care acoperă marele spațiu stîncos cu un fel de zăpadă orbitoare. Simplu, la un moment dat, Sophie l-a întrebat pe Denis dacă știa că Neptun fusese Taur. Și noaptea s-a metamorfozat. Alături de Sophie, Denis ya învăța că lumea nu așteaptă decît o privire pentru a deveni feerică. Numai moartea întunecă oglinda. Și nu moare decît ceea ce lași să moară Iată de ce, de la o săptămînă la alta, de la o lună la alta, Sophie avea să-i ceară lui Denis, cînd nu o făcea chiar ea, să-i povestească această noapte foarte simplă, clară, plină de valuri și cai, prin care odori scîrboase, putori insuportabile au devenit creste, bură și aer tare.

Aer tare ? Bură ?

Denis a ieșit din mașină. ca să se mai dezmoștească. și mai ales să alunge din minte ceea ce îi povestise Sophie. La cîțiva metri de mașina care lucește în noapte, abia dacă o zărește în spatele geamului, în afară de momentul în care trage lacomă din țigară. Atunci țigara scînteiază, aruncînd o lumină scurtă și, din umbră, apare desenul unui profil... Cine este această femeie ? Denis se simte cînd atras spre ea, cînd pus în gardă. Ceva în el îl sfătuiește să fie circumspect ? Ce ? De ce ? Pentru ce ?

Iese și ea din mașină, apropiindu-se de el ; și, din nou, de îndată ce se află lîngă el, marea nu mai e mare și cerul nu mai e cer, în timp ce se reîntorc, în cuplu sau în turmă, într-o largă mișcare de coame albe și copite lucitoare, caii și taurii nopții și ai undei... Ce se întîmplă ? Dacă ea l-ar părăsi pe loc, ceea ce n-ar îndrăzni să-i ceară, și dacă s-ar întoarce în mașină, el s-ar trezi din nou în fața unor simple fișii de mare ? Cine este ea dacă simpla ei prezență poate opera asemenea metamorfoze ?

De cîte ori nu și-a pus această întrebare ? La Paris, la Mougins, la Belgrad... Incapabil să răspundă și afun-

dându-se din ce în ce mai mult într-o iubire făcută din temeri și exaltări, din febre și alinări care-l vor lăsa după fiecare întâlnire, pe jumătate muribund, dar fără de care, își va da seama de fiecare dată tot mai mult, ar fi pierdut încetul cu încetul gustul lumii și al lui însuși.

Ciudată Sophie ! În sinea lui o poate califica astfel. Pentru că ea i-a mărutrisit lucruri pe care, de obicei, o femeie le ascunde ori le expune cu un secret scop de a stîrni gelozii. Ea, nu. Înainte de a declara pe tonul unei profesiuni de credință că ar fi vrut să fie o tîrfă, ea i-a povestit ce aștepta amantul ei de la ea... Și în mașina cu ferestre închise, în timp ce trunchiurile albe ale eucaliptilor țîșneau din noapte, subțiri și mlădioși, asemenea unor sentinele ale visului, ea a evocat Hamburgul, străzile lui cu fete deochete și localul de noapte din capătul unei ulicioare, la care se ajungea coborînd trei trepte. Dacă o cunoaște ? Firește ! Fusesse acolo nu numai o dată... Se intra pe ușa vegheată de un uriaș cu cărnurile revărsate și rozalii, se înainta pe un culoar îmbrăcat în catifea roșie. Mocheta, roșie și ea, înăbușea zgomotele. Noul venit pășea fără să se audă și această impresie reușea imediat să-l depersonalizeze sau cel puțin să-l facă să se simtă foarte ușor. Pierdea pe drum greutatea zgomotului propriu și al pasului. În rest, pe mocheta roșie, printre draperiile roșii care se întredeschideau la trecerea lui, mîngîindu-i umărul și fața, el luneca mai mult decît mergea și, cu sentimentul acesta de ușurință, pe care nu-l știa decît din vis, intra, în sfîrșit, după ce se deschidea ultima perdea, într-o încăpere de proporții modeste, unde, de-a lungul peretilor, erau dispuse mici boxe de două sau patru locuri. Regula cerea cuplurilor să se despartă imediat, fiecare luînd-o în altă direcție... O îndreptară pe Sophie spre un tînăr foarte bine îmbrăcat care părea că o așteaptă de o veșnicie. O salută, făcîndu-i complimente pentru frumusețea ei, pentru ochii ei negri care, zicea el, lăsau să se întrezărească pasiuni, dezlănțuiri, veritabile explozii de plăcere și suferință. În afara acestor cuvinte, tînărul rămase sobru și părea afectat de o mare timiditate. Așa trecea de la masă la masă. Ți se oferea aici spectacolul unui salon foarte onorabil : oamenii se întrețineau

masă la masă, invitînd pe fiecare să-i probeze virilitatea și îndemnîndu-i pe unii și pe alții să facă la fel. Va apare un formidabil decalaj între surîsul de ivoriu al acestui biet copil pierdut în iarna Hamburgului și privirea roșietică a ochilor lui mici și apropiați, parcă porcini. Viciul, viciul, regele tuturor viciilor cu surîsul Îngerului din Reims... Și iată că, pe sub mese, mîinile se agită, picioarele se desfac, se dezgolesc încet, pete albe în penumbra rozalie, născînd un freamăt tăcut care, rămînînd străin celor care îl provocau, nu scăpa ochilor celor care priveau. Și era foarte ciudat acest spectacol în care se încerca apropierea plăcerii prin intermediul altor persoane. Deja, suspine se auzeau, de ici de colo, punctate de rîsul negrului. Acesta, cu lungile lui degete abile nu ezita să ridice o rochie, să desfacă genunchi, să ajute. De asta se află acolo negrul. Cîteodată, o femeie îl strigă : „Negrule hei, negrule ! Degete agile, buze lacome, el aleargă și, în timp ce-și ascunde capul între coapse albe, suspinele devin răgușite și se aud chiar țipete pe sub șuvițele de păr încilcite.

Și Sophie, respingînd pe tînărul onorabil, smulgîndu-se din mîinile lui, din brațele lui, din buzele lui ; și Sophie, potopită de frică și de frig, trezindu-se în strada cu pavajul dislocat, fără fular, fără mantou, în timp ce, în urma ei, ușa de la intrare bătea, ritmîndu-i cursa, însoțind-o de-a lungul străduțelor, a străzilor, a bulevardelor, în încercarea ei de a recuceri Hamburgul și noaptea, cu părul în vînt cu sufletul la gură, pînă la hotel, pînă la patul ei, în timp ce, punctîndu-i bătălie inimii, zeci de bărbați, pe care ea îi deranjase în plăcerile lor, se îndreptau spre hotelul ei, spre camera ei, făcînd un zgomot infernal cu saboții lor, toți saboții lovind pavajul dislocat, cu țipetele care hașurau tăcerea nopții, și cu rîsetele care sfîșiau visele pașnice ale cetățenilor și blasfemiile, toate blasfemiile care pecetluiau tăcerea lui Dumnezeu.

Libertatea ? Sophie și-a băgat capul adînc în pernă. Pentru a nu-și mai auzi bătăile inimii, nici zgomotele

oraşului şi nici cuvîntul pe care l-a rostit neostenit toată viaţa ei şi care în această seară riscă să se transforme într-un coşmar. Libertatea ! De ce tînărul onorabil, lingă care fusese aşezată, n-a vrut s-o urmeze în stradă şi s-o iubească acolo în faţa trecătorilor ? Libertatea ! De ce a trebuit să aştepte ca uşa de la intrare să se închidă cu cheia ? Ce este această libertate practică în spatele uşilor lăcătuite, al perdelelor groase, într-o penumbră ruşinată ? De ce trebuie să-ţi fie ruşine de tine, de corpul tău, de gesturile tale, atît de ruşine încît preferi să priveşti ce fac alţii ? De ce să delegi altora grija de a-ţi trezi dorinţi şi, mai mult, de a-ţi le împlini ? Libertatea ? Tînărului onorabil îi era plină gura de acest cuvînt. Într-adevăr, discursul lui suna frumos : „Dumneavoastră, o femeie liberă, de ce să nu îndrăzniţi ?“ Biet tînăr onorabil ! Îşi purta viciul precum alţii monoclu : îi deforma faţa şi nici măcar nu vedea mai bine.

Ce yorbe şi la Sophie ! Denis izbucneşte în rîs. Capul acestui tînăr cu monoclu, în desfrîul general, era cum nu se poate mai comic ! „Şi tu ? şi tu ? — Ce ? eu ? — După, după seara aceea ? — Oboseala, da, o imensă oboseală şi ruptura...“ Într-adevăr, în acea seară Sophie era cea care purta monoclu. Pentru ultima oară. De atunci ea i-a dat drumul să atîrne de cordonul ei şi tot de atunci el se balansează neobosit, amintire inutilă a unei anumite idei pe care şi-o formase despre ea însăşi. De aici oboseala, ruptura, acest fel al ei de a întinde braţele, de a apuca partea de sus a volanului cu amîndouă miinile şi de a-şi odihni capul, cu părul răsfirat, între cele două braţe.

Denis ar fi vrut să ştie, să ştie totul despre această femeie, vîrsta, originea, activitatea, primul vis, prima dragoste, ce, şi mai ce încă ? primul ţipăt, da, primul ei ţipăt de femeie, ce, şi mai ce ? totul, da, totul, pînă în adîncurile intimităţii ei, pînă în acel punct niciodată atins, de unde nu se mai aude decît tăcerea...

Sophie își lasă capul pe spate, își aruncă părul și, întoarsă spre el, îl privește. Ce vîrstă are acum ? Douăzeci ? douăzeci și cinci ? Ce vîrstă are în realitate ? Treizeci și cinci, patruzeci ? Greu de spus ?... E în ea atîta forță. Și acum, cu palmele desfăcute pe volan, evocă, cu o furie conținută, alte orașe : Paris sau Amsterdam, alte locuri, cutare sau cutare local, unde se întîlnesc, noapte de noapte, aceleași cupluri, aceleași surîsuri, aceleași mîini și, lovind cu pumnul în axul central al volanului, ea descrie cuvintele umede, privirile umede, degetele umede, toată umiditatea care izvorăște și se prelungește rozalie, albicioasă, grețosă, jilăveala dorințelor scabroase, a plăcerilor păcătoase. În jurul lor, țîșnind în ritmul acestui pumn care lovea noaptea, apar, imediat înghițite de altele, fețe fleșcăite, grase, păroase, cu surîsuri leșinate, fețe fără față care se schimonosesc și dispar, asemănătoare în toate, șiroind, putrede, ca fețele înecaților pe care le luminează și le adîncesc ochii roșii și porcini ca ai negrului, chiar aceia ai negrului, din Hamburg, nu, al frumosului adolescent pervers, nu, a copilului negru pierdut în iarna albă, ochii roșii și porcini care străpung penumbra roșietică și care, de la față la față, pot fi întîlniți pretutindeni, în toate locurile de plăceri, noapte de noapte...

Și acele femei, toate acele femei cu voce absentă, lenjeria, picioarele și suspinele, țipetele sfîșiate, o întreagă mașinărie de viol și de furt, sub lumina roșietică a ochilor mici și porcini și Sophie care, învinsă un moment de evocările ei, repetă la nesfîrșit, clătînind din cap : „Aș vrea să fiu o tîrfă...”

Revărsarea părului, prezența bruscă a parfumului, într-atîta jilăveală... Din nou, Sophie, cu brațele întinse înaintea ei, își ascunde fața ; și din nou, caii și taurii nopții năvălesc în sufletul lui Denis. Să fi fost acesta momentul în care pentru prima oară s-a gîndit c-ar putea-o iubi pe această femeie ? Nu-i vedea decît umerii, brațele întinse, părul revărsat. Numai atît... Ar fi vrut să o atingă

cu mîna, să-i mîngîie părul, să oblige bărbia să se ridice, să-și întoarcă ochii spre el. Ar fi vrut... ar fi vrut... Dar nu s-a mișcat. Dimpotrivă își ține respirația. Să iubească, el ? Haida de ! Și, fără s-o mărturisească, cel puțin în acel moment, dorește, vrea din toate puterile, să rupă cercul magic care o închide pe Sophie și care îl exclude din intimitatea ei.

Din intimitatea ei ?

Mult timp a vrut să creadă că toate confidențele îi erau adresate. A încercat să se convingă. Într-adevăr, în noaptea aceea, în fața Oceanului, Sophie, și-a dat seama mult mai tîrziu, n-a încetat să monologheze. Cu cît cobora mai adînc înlăuntrul ei cu atît se depărta mai mult de el. În acea noapte a învățat că mărturisirile sporesc singurătatea atît a celor care le primesc cît și a celor care le fac. Astfel, alături, amîndoi, au rătăcit, fără să se atingă, fără să se întîlnească, purtați și unul și celălalt de valul vorbelor sau al tăcerilor, cînd răzvrătite, cînd abătute.

Poate singurul moment în care Denis a crezut că reușise să spargă cercul magic a fost acela în care Sophie, încetînd să-și mai fredoneze vechiul cîntec sîrbesc, i-a spus cu însuflețire, cu o mînie irizată de tandrețe : „Eu ? Ar fi trebuit să fiu o chelneriță... Să dau vin cald săracilor, nevoiașilor. S-a oprit numai cît să suspine, cît să surîdă și a continuat : „Nevoiași ? Nu așa le spuneți voi celor cărora chiar nevoia le lipsește ?“ Și-și reluă visul : „Ar fi trebuit, ar fi trebuit...”

Între ea și el se iviră brusc mese, bănci și mutre de bețivi, mirosuri de săraci, priviri de săraci, tot cenușiul sărăciei, toată sărăcia cenușiului. Ea apărea chelneriță aducînd ulcele de vin cald, roșu căldurii și căldura roșului ; și începea să danseze, să danseze, în timp ce mesele, băncile, chipurile se colorau în tonuri calde ; și, lunecînd printre mese, săracii se aplecau spre ea ; iar ea se rotea printre priviri rotitoare, părul i se despletea, picioarele lunecau, avea douăzeci de ani, ea va avea întotdeauna douăzeci de ani. Apoi își întetea dansul, devenea dansul însuși și mîini se întindeau și surîsuri și priviri din pricina nevoii pe care ea o reînvia, și iarăși

mîini se întindeau și risete, scăpate de tot cenușiul. Încetinindu-și ritmul, se apropia cînd de unul cînd de altul, și de altul, la, la, la, mîini băteau ritmul și picioare băteau pămîntul, cadentat, în roșul căldurii și al bucuriei, lai, lai, lai și, încet, din ce în ce mai încet, trecea de la o privire la alta, de la o implorare la alta, pînă la cel mai sărac, pînă la cel mai umil, pînă la cel mai nevoiaș, pînă la acela care, în ciuda vinului, a căldurii și a dansului, nu reușea să scape de cenușiul absenței sale și, acolo, într-un fel de liniște religioasă, ea îi întindea mîna, îl ajuta să se ridice, pleca cu el și nimeni nu se mișca. Toți înțelegeau, din adîncurile nopții și al vinului din ei, că avea să se împlinească ceva monstruos, ceva monstruos care se numea dragoste...

Ușor, Denis s-a dezdoit și a ieșit. Din cauza aerului tare, a burei, lacrimile s-au amestecat cu noaptea. Nu departe de el, în mașină, lumina vie a brichetei și profilul, acest profil, brusc, ocupînd tot spațiul — profilul pe care-l distinge anevoie mai întîi, din cauza lacrimilor, spre care ar vrea să alerge și al cărui contur se accentua în jarul țigării arzînd ; profilul pierdut...

Să iubească ? Dar ce dragoste s-ar putea ridica pînă la Sophie, iubind, suferind și triumfînd ? Să iubească ? Să iubească ? Întrebarea punctează cei cîțiva pași pe care Denis îi face spre Ocean. Nici un val, nici un muget nu va fi atît de puternic încît să acopere rumoarea ce se naște în el. Pentru prima bară în viața lui, aude urcînd, bubuind și așezîndu-se în el ceva necunoscut, nesperat și pe care nu îndrăznește să-l numească. Nu. Nici un Ocean, chiar dezlănțuit, nu va putea acoperi țișetele și sfîșierile care se fac auzite înlăuntrul lui. Și cînd Sophie ajunge lîngă el, tăcută și teribil de prezentă, și cînd năvălesc din nou cail și taurii nopții și ai undei, el știe, da, el știe, că va fi acum stăpînul, suveranul lor necontestat.

— Ești nebun ?

Pentru prima oară Sophie îl tutuiește. El se dă înapoi, cu ochii ieșiți din orbite, cu un țipăt încremenit în colțul buzei. Ea însăși e foarte palidă. Oceanul a tăcut, noaptea a devenit transparentă. Ce s-a întîmplat ? Dumnezeuule

mare, ce s-a întîmplat ? Nu mai îndrăznește să se miște, Sophie nici ea. Stau unul în fața celuilalt, nemișcați, țepeni, parcă trăzniți. Ce s-a întîmplat ? Și ea i-a spus numai atît : „Tu ești nebun...” și a încremenit și ea cu țipătul pe buze. Asta-i tot ? E chiar totul ? Nu. I se pare, asta e, i se pare că s-a apropiat de Sophie, da, da, s-a apropiat, cu mîna căuș, ca pentru a-i cuprinde fața și înainte chiar de a o atinge cu degetele, stele au scînteiat, au pîlpîit, ivind, de la degetele lui la degetele ei, un fel de arc, zburînd părul Sophiei și în această scînteiere a văzut formîndu-se o cunună de stele, netăgăduit, o cunună de stele...

E ceva necurat !

Înainta, încovoiat, neatent, pierdut în închipuirile sale și a agățat cu vârful pantofului una din acele grile de fontă care înconjoară copacii bulevardului.

Pentru a doua oară, s-a poticnit.

Pierzându-și echilibrul, a alunecat spre o vitrină de librărie. A văzut cu ochii clipa în care, cu umărul lui drept înțepenit, se va izbi de geam. A văzut chiar steaua provocată de șoc, i-a auzit larma. Dar nu s-a întâmplat nimic. Și-a venit, la timp, în fire.

În fire ?

Suride. Vechiul vocabular nu-l părăsește. Cu atât mai bine. Oricum, e puternic ancorat în el însuși. Nici o ruptură, asta e, nici o ruptură între copii, adolescent și adult așa cum nu există între școlar, student și jurnalist... Un timp continuu, o durată evidentă. Nici o ruptură în interiorul ființei. Important, nu ?

Același și, totuși, diferit... Sau : diferit și, totuși, același... Din cauza Sophiei, evident, și de asemenea a mamei sale.

Ciudată constatare. El îi mărturisise Sophiei : de obicei, un bărbat iubește cu atât mai mult o femeie cu cât îi seamănă mai bine mamei lui. De data aceasta s-a întâmplat contrariul : Sophie l-a făcut să-și iubească mama.

Să iubească ?

Ușor de zis. Să înțeleagă mai degrabă, asta e, și să-i admită toanele, chiar rupturile, cele etern neiubite pentru că a dorit să fie femeie, nimic decît o femeie și toată femeie, în fața bărbaților care vroiau s-o aducă, nu, s-o reducă la starea de obiect.

S-a oprit pentru a-și trage sufletul. Îl doare piciorul stîng. Și glezna. A botezat-o : gleznă din Sinai. Tot așa își purta umărul de la Rif, coapsa de la Hanoi, brațul de la Tlemcen... Ce deriziune ! Peste tot pe unde s-a

bătut a lăsat cîte un pic din el. E parte lui din **Negustorul din Veneția**. Cu această diferență : de livra lui de carne l-a jefuit epoca lui, fără dreptate și fără milă. Dar asta e floare la ureche pe lîngă ce i s-a întîmplat cu *Sophie*:

Ce ?

Ô descătușare. O sfișiere. Și, în același timp, o reîntorcere la sine, la adevărul lui profund — prin intermediul mamei...

În blîndețea serii, vede o femeie apropiindu-se de el. E subțire și pare absentă. E îmbrăcată într-un paltonaș ieftin, cenușiu, destrămat și, în ciuda aerului jilav, își ține cu o mîină înfrigurată gulerul strîns sub bărbie. Cine e ? L-a privit lung, ca și cum ar fi dorit să-i vorbească, apoi, ridicînd din umeri, l-a depășit. Și acum se îndepărtează, siluetă de seară...

Femeia ! Ar fi vrut să alerge după ea, să-i atingă brațul sau umărul și s-o strige încetișor : „Doamnă, doamnă...” și, umil, s-o roage să-l asculte și cu nevoință să-i împărtășească durera lui : „Mama” sau „Sophie”, ar fi fost de ajuns. Ea ar fi înțeles, ar fi clătinat din cap și, în eternitatea unei clipe, n-ar mai fi fost singur. Dar silueta dispare brusc, parcă înghițită de trecători. Bulevardul își reia aspectul lui obișnuit, alcătuit din indiferență și o tăcută larmă.

Ciudat : cînd avea treisprezece ani, mama lui purta un palton cenușiu, împodobit cu un jalnic guler de blană și acum ar da Parisul, lumea și viața chiar numai să-i mai vadă o dată paltonul, să-i mai mîngîie blana, să-i mai încălzească fața ei tristă. Viața lui, da, și-ar da viața — numai pentru ca această femeie, atît de asemănătoare mamei lui în tristețea ei un pic înfrigurată, să accepte să-l asculte, să clatine din cap și să-i dea iluzia.

Iluzia ?

Ridică din umeri. Dreptul e înțepenit. Îl obosește.

Iluzia ?

Haida, de ! În buzunarul impermeabilului, mîina ră-mîne crispată pe un obiect înform și jilav.

Iluzia ?

Nu va mai alerga niciodată pe sub platanii aleii, cu brațele întinse, legănându-și capul, gata să-și dea suflul : niciodată nu se va mai arunca în brațele mamei sale ; nu va mai avea niciodată impresia aceea că zboară, ușor, atât de ușor, în timp ce lumea, rotunzindu-se în jurul țipetelor și râsului, se sfârșea cu această femeie un pic tristă.

Iluzia ?

Poți să refaci un destin ? Poți salva o viață care nu este a ta ? — chiar cu ajutorul Sophiei ? Își poate salva mama salvînd-o pe Sophie ? Și îndrăgostit de una, s-o iubească pe cealaltă ?

Dar cu ce dragoste, Dumnezeule ? Cu ce dragoste ?

RĂVAȘELE SOPHIEI

Și, din nou, gaura neagră, lungul tunel al zilelor și al nopților, al minutelor, coagularea timpului, materie viscoasă, moale, în care se încheiază, se afundă de la oră la oră, din minut în minut, zi după zi, noapte de noapte, cu numele Sophiei pe buze, cu privirea Sophiei în ochi și, miracol, parfumul Sophiei asaltându-l în momentele de tensiune, atât de puternice, atât de insuportabile că moartea i se pare, brusc, de preferat... Nu despărțirile de Sophie, ci absențele ; iată, absențele, când se părăsește pe el însuși, trăind departe de el, așteptând-o, sperînd, închipuind-o pe Sophie...

Acolo, în suavitătea de o extremă violență, există o casă albă, pereți albi, mobile albe, covoare albe, deplină prospețime a albului și, de la un alb la altul, risul Sophiei, felul ei de a-și da capul pe spate și de a se lăsa în voia rîsului ; și nuanțele trandafirii ; și de la o nuanță trandafirie la alta, tăcerea violetă, violentă a lui Denis, aici la Paris, în cabinetul lui de lucru, în mijlocul obiectelor familiare pe care nu le mai recunoaște, pentru că, în fiecare seară, reîntorcîndu-se de la birou, coboară într-o gaură neagră și se înfundă într-un tunel...

De ce rîde Sophie în acest moment ? și pentru cine ? Cine are șansa s-o privească respirînd ? s-o audă trăind ?

Niciodată Denis n-a mai fost supus unui asemenea supliciu. Ce contează, nu ? Unul în plus sau în minus... Oamenii sînt maeștrii în arta de a-și face rău unul altuia. Stă pe scaun, cu podul palmelor sprijinit de birou, cu gîtul întins. E sleit. Un cal bătrîn și sleit. Uneori îi

tremură genunchii, ca și cum i-ar fugi pământul de sub picioare ; mai mult, șovăie cînd e vorba să hotărască, să gîndească, chiar să trăiască, parcă nimic n-ar mai fi avut importanță în afara Sophiei, al cărui nume îl șoptește neîncetat ca pe o litanie.

El se oferă. Vietii, muncii, prietenilor. Cine să bage de seamă ? Și cine să-l observe ? Ființele care-l înconjoară sînt atît de distrase, nu-i așa, atît de neatente la tot ceea ce nu ține de ele însele că, de-a lungul celor trei sau patru săptămîni de despărțire, abia dacă o singură persoană s-a mirat că Denis părea atît de trist. Și nu trist propriu-zis, ci depărtat, parcă străin de el însuși ; nu trist, pentru că inima lui poartă o formidabilă arsură și pentru că simpla evocare a Sophiei îl reînvie, ci gazda necurmată a propriilor lui vise ; nu trist, dar dezertînd zi de zi, noapte de noapte pentru a o întîlni pe Sophie, oriunde ar fi, orice ar face, și reușind cîteodată atît de bine să o simtă ca o prezentă, că o putea urma pas cu pas în gînd, o putea vedea sosind acasă, în marea reședință albă, o putea chema la telefon în momentul exact cînd ea deschidea ușa salonului, răcorită de prospețimea albului, tot așa precum Sophie a făcut-o pentru el de zece ori, de o sută de ori, cînd el intra în birou și cînd, rîzînd în hohote la telefon, îi povestea că pusese mîna pe receptor pe cînd el ieșea din metrou, că formase numărul în timp ce el traversa strada și că așteptase puțin pînă să-l audă pentru că el se oprise în fața unei vitrine...

Cum era posibil ? E omenească o asemenea dragoste ? aparține ea ordinii umane ? sau... sau are în ea ceva diabolic ? Angelismul împins la o asemenea înălțime a pasiunii... Să iubească ? Și pe cine ? și ce ? Poți iubi oare o ființă pe care n-ai posedat-o ? „Nu dragoste, Denis, ci prietenie” : frază obsedantă, smintită într-un fel, stavilă, obstacol în fața căruia, bătrîn cal sleit, rămîne neputincios, tremurînd și parcă rușinat. Și dorința din el care se șlefuieste din zi în zi, se ascute, dorința pe care n-o poate transforma în plăcere într-atît obsesia Sophiei îi interzicea să se gîndească la altă femeie ; dorința ciudată, plină de reflexele Sophiei, de unduirile Sophiei, lunecînd

ușor spre imaginar ; dorința pe care n-o poate stăpîni, nici posedea, n-o poate încarna, nici delimita, și care se extinde, se dilată de la vis la vis pînă o întilnește idealmente pe Sophie...

În această seară, pe cînd orașul se lasă în voia pașnică a uitării, el scoate dintr-un plic mare galben-maroniu, cu gesturi de avar, hîrtii, multe hîrtii, file smulse dintr-o agendă, dintr-un bloc-notes, jumătăți de foi rupte dintr-un caiet de școală, dosuri de plicuri, benzi îngălbenite de jurnale pe care, cu un scris clar și albăstrui, Sophie întretinea cu el ? cu ea ? — o corespondență imaginară, nedată, pe care el o poate dispune în orice ordine, fiecare cuvînt, fiecare frază trimițînd la alte cuvinte, la alte fraze, după o logică pe care el încearcă seară de seară s-o prindă pe picior greșit și împotriva căreia se dovedește, în ultimele ore ale nopții, neputincios.

Îi place zgomotul de hîrtie aspră care foșnește. În liniștea nopții, seamănă, într-un fel, cu zgomotul acela de tunet pe care îl imita el în culise, la pension, agitînd o tablă pentru nu știu ce piesă propusă de patronaj. Și deschizînd anvelopa mare, reînvie emoții vechi și chiar temeri care găsesc nimerit să se întetească exact în momentul în care, sub cercul de aur al lămpii, se risipesc și se așează pe masa de lucru răvașele Sophiei.

În spatele lui se află calmul albăstrui al marilor case burgheze. Cu spatele încovoiat, cu gestul parcimonios, cu un surîs abia schițat, împinge hîrțiile cu degetul temător. De unde va începe lectura ? După formă, după origine, el știe ce conțin aceste hîrtiuțe. Puțin lipsea să nu le adune și să nu le bată ca pe cărțile de joc. Dar un fel de fatalitate îi punea întotdeauna sub ochi o bandă cenușie, ruptă pe alocuri, pe care Sophie caligrafiasse — pentru el ? pentru ea ? — mica frază : „Nu dragoste, Denis, ci prietenie“.

Pe cine punea ea în gardă ? Pe el ? Pe ea ? Pe amîndoi ? Sau trebuia să se înțeleagă că la marile sărbători ale vieții ea nu voise să invite decît pe cel mai tare ? Sau trebuie să înțeleagă... ? Dar ce era de înțeles ? La aceste întrebări, Sophie, se arăta agasată : „Voi, francezii, vreți

să analizați totul. Și ? După ce și-a stricat jucăria ca să vadă ce conține, copilul e mai fericit ?“

Una cîte una, Denis ridică hîrțiile în dreptul ochilor. Aceasta, de exemplu : „Nebun este acela care nu se mai miră.“

De cînd data ? Drept orice semnătură un S majusculat care semăna cînd unui șarpe ridicat, cînd unei mișcări învîrtejite și parcă smintite a unei miini, cînd zborului unei frunze moarte...

Și aceasta...

„Dragostea, spui tu. Și pentru că tu porți în tine fulgerul, ar trebui să uiți furtunile ?“

Degetele lunecă, devin agile : o hîrtie o împinge pe alta, într-un foșnet de mătase.

Și o alta :

„Și, de altfel, ceea ce își doresc ei, nu este atît dragostea cît posesiunea — numai dacă nu socotești dragoste acest vid care-i înghite, care-i reunește într-un scurt vîrtej și îi aruncă gîfîind în noaptea plină de ecourile tăcerii lor.“

Aceste cîteva cuvinte au fost scrise pe o ilustrată cu Closerie des Lilas. Își aduce aminte foarte bine cu ce ocazie. În fața lor un cuplu tînăr cîna. Atît de frumoși și unul și celălalt că n-ar fi trebuit să le fie foame decît de ei înșiși și totuși abia dacă schimbaseră trei vorbe. De turbare, Sophie îi notase această idee.

Căreia pare să-i urmeze o alta :

„Nici foame, nici sete, Denis, ci o atenție care s-ar naște dincolo de foame și de sete și care ar vorbi despre îndestulare în mijlocul unei renunțări desăvîrșite...“ (După cîteva cuvinte barate și un desen reprezentînd un melc, adăugase cu o scriitură mai tremurată : „Astfel sporește adevărata bogăție.“)

Era mai puțin sigură pe ea ? De această „adevărată bogăție“, era oare convinsă ? Într-o seară, în care el devenise nerăbdător, neînțelegînd, nevrînd să înțeleagă la ce adîncime ancora prietenia Sophiei, ea îi lunecase din brațe, urcase la etaj pentru ca, apoi, cîteva minute mai tîrziu, să-i întindă o jumătate de foaie de caiet. Îi re-

marcase privirea, cea pe care el o va numi foarte repede „privirea ei de departe“ sau „privirea ei de stepe“ : griuri, imense, fără orizont posibil, și începu să citească :

„E mai multă fericire în această lume decît dorință în mine. De ce ar trebui să-mi mărginesc privirea la mine înșami ?“

Ce secret, da, ce secret erau destinate să ascundă aceste cuvinte ? Și de ce se exprima Sophie în scris ? Pentru că Denis este un înghițitor de vorbe ? Nu, ar fi fost prea simplu. Și tot ceea ce e simplu e nedemn de Sophie. De ce ? da, de ce ? Pentru a putea rămîne mai aproape de Denis ? Pentru a-l obliga, recitind aceste fișii de hîrtie, să-și pună întrebări ?

Sub lumina lămpii, scrisorelele scînteiază, respiră și, încetul cu încetul, între degetele obosite ale lui Denis, încep să tremure, apoi să plutească, păsări, păsări imposibile ale acestor nopți, ale acestor zile, mesagerii Sophiei ; și, în această noapte a nopților în care se afundă Denis, iată-le țipînd, încrucîșîndu-se și, cu o bătaie de aripă, spintecînd tăcerea metamorfozelor. Din țipăt, în țipăt, Denis este adus foarte aproape de el însuși, în această noapte a propriei nopți în care fiecare țipăt valorează o viață, fiecare zbor o moarte. Ce spuneau, Dumnezeu, ce spuneau aceste păsări brăzdîndu-i cerul negru cu lungi țipete albe ? „Dragostea îmi este rană, Denis, și orice rană mă poartă către dragoste ;“ Sau : „Nu există întîmplare, Denis, nu există decît importanța pe care o acordă lumea pentru ceea ce este deosebit.“ Atîtea și atîtea păsări, atîtea și atîtea țipete, și păsările care devin, prin degradare, miini, degete, hîrtii și țipetele care se reîntorc în tăcerea cuvintelor...

Denis se freacă la ochi. Unde era ? Ce i se întîmpla ? Un frison îl apucă din jos de șale, urcă de-a lungul spinării și-i scutură umerii unul după altul. De cînd cu faimoasa cunună de stele — așa s-au hotărît să boteze acea seară cînd, pe țărmul Oceanului, Denis, încercînd să-i prindă fața Sophiei în miini, a provocat o jerbă de stele — de cînd cu această faimoasă cunună, se întîmplă des ca Denis să străbată zidul aparențelor, ca totul să se

metamorfozeze în fața ochilor lui. Durează puțin, în general, și din aceste expediții fabuloase se reîntoarce diferit, de fiecare dată diferit, ca și cum lăsa o parte din el de cealaltă parte a zidului. Și, totuși, părea intact. Abia dacă se subțiasse.

Nu. Ceva mult mai profund, mai esențial se produce în el. Pe seama lui, într-un anumit fel. O metamorfoză, poate, care ar fi rezultatul numeroaselor metamorfoze spre care visele și veghile lui îl conduc... Ceea ce știe, în orice caz, este că nu poate să nu se poticnească în clipa în care, petrecînd răvașele Sophiei printre degete, dădea peste acesta: „Ai putea să-ți imaginezi o altă fericire decît ceilalți, o altă bucurie decît tu însuți?” Niciodată Sophie nu i s-a adresat mai direct. Niciodată nu-l avertizase mai serios despre ceea ce era ea însăși. Niciodată oglinzile nu funcționaseră mai bine. Își amintește că prima oară a citit acest bilet s-a gîndit la Jean-Louis Barrault care, într-o seară, i-a dat această definiție a dragostei: „Chemarea mea este răspunsul ei“. După părerea Sophiei nu există nici o legătură. Ar trebui să fie. Alături de ea, nu exista niciodată nici un raport între ceea ce spun alții și ceea ce afirmă ea. Mai rău, se înfurie și devine chiar violentă dacă îndrăznești s-o contrazici. Parcă o aude:

— Nici chemare, nici răspuns, prietene. Ar fi prea frumos. Ci o uriașă singurătate. Poftim.

Și din tristă, fața ei devenise răutăcioasă. Se ridicase brusc, dintr-un elan, și împingînd fotoliile albe, încercase un pas de dans și apoi un altul și încă unul bătînd din palme, cu părul și lacrimile în ochi, și cîntase un vechi cîntec sîrbesc, punctînd ritmul cu tocul, cu spatele cutremurat de fiori...

Sophie dansînd, Sophie plîngînd, Sophie rîzînd: în adîncul lui o numise „înseninata mea“. Pentru frumusețea cuvîntului, pentru plăcerea de a se juca mînuind vorbele. După furtună, o înseninare și întrebarea, acolo, între degetele lui, puternică și mută în același timp: „Ai putea să-ți imaginezi o altă fericire decît ceilalți?” Ce ar putea să răspundă? Toată viața lui, Denis și-a petrecut-o ascultînd pe alții, e adevărat. Deci, ei poate în-

telege. Și, în același timp, neîncetat, și-a menajat o existență plină de mici ipocrizii și de mediocre egoisme. O fată în fiecare port, un porc în fiecare bărbat, cum zicea Rougier. Bun. Și acum, iată capătul de hîrtie care tremură sub lampă și pe care Sophie a adăugat aceste cuvinte pe care el le-a citit de zece ori, de o sută de ori : „Toată viața noastră se petrece încercînd să ne tăgăduim singurătatea. Găsesc că este mai onorabil s-o organizăm.“

Ce se mai poate adăuga ? Denis închide ochii. Ciudat spectacol : toate fețele femeilor pe care el se străduiește să le evoce apar și dispar imediat. Unele chiar se rostogolesc în noaptea lui interioară cum se rostogolesc prin bilciuri acele capete mîncate de cari, doborîte cu mingi de rumeguș. Nici o față nu rezistă. Nici una nu-i vorbește. Nici una nu-i surîde. Cu pleoapele lăsate, ascultă și privește cum se afirmă și sporește adevărata singurătate. Ar dori să alerge în întîmpinarea uneia sau a alteia și să strige : „Eu sînt ! Eu sînt !“ dar și una și cealaltă înaintează și apoi se risipesc fără ca el să se miște. Ce rămîne deci din toate aceste femei întîlnite, dorite, posedate ? Ce rămîne din toate aceste surîsuri, priviri, suspine ? Abia niște decoruri, Neapole și bătrînul hotel grandilocvent, Saigon-ul cu lustrăria lui patetică din cauza ciocnirii cristalelor cînd exploda o bombă sau... La ce bun ?

Cum ? Nici o amintire ? Nici o emoție ? Nici o grațitudine ? Denis redeschide ochii. Sub lampă mîinile lui par imense. E ciudată pielea lor un pic ridată, împletiturile acestor mici cute, geografia venelor, a nervilor, armonia de trandafiriu, de albastru, de verde și degetele care se desfac lăsînd hîrtia să cadă, și care se dezmoțesc, dornice să trăiască, să se miște, după o atît de lungă așteptare și interesul pe care-l manifestă, așa, brusc, pentru mîinile lui, pentru că ele au mîngiiat, agile, intuitive, inteligente, pentru că ele au consolat, emoționate, convingătoare, mîini vii, mîini iubitoare, mîini care vorbesc și care, în această seară, mîini înțelepte, mîini atente, sînt acolo în fața lui, nu complice, ci fericite însoțitoare.

Sophie nu se înșală. Dacă ea s-ar fi dăruit lui Denis, ea ar fi suportat soarta tuturor acestor femei uitate.

— Știi, cocoșelule, că noi sîntem destinați să ne iubim secole de-acum încolo ?

El surîde. Sophiei îi place să fie vulgară cînd are ceva important de spus. I-a zis „cocoșelule“. Cu accentul ei slav, e nostimă. El clatină din cap, are aerul că ar spune : „Oare ? Secole ?“ În fond, este flatat. Secole, nici nu cerea atît de mult. Dar se obișnuiește, încetul cu încetul : cu Sophie totul este excesiv. Ceea ce este sigur e că ea a blocat timpul. Dragostea lor, patima lor — cum să numești nenumitul ? — nu va putea să se degradeze. Nu e de temut nici o uzură, nici o oboseală, nici o rup-tură chiar, pentru că nimic nu s-a întîmplat...

Dintre hîrtii, Denis, extrage una din rarele scrisori pe care Sophie i le-a adresat. Ea datează din 3 iulie 1976. O scrisoare pe hîrtie albastră. Litere mari, voluntare, organizează spațiul, conturează un gînd : „Îți vorbesc din adîncul singurătății mele. Tu n-ai fost niciodată atît de aproape de mine. Ce-ți spuneam eu că renunțarea liber consimțită și recunoscută conduce la cele mai mari bogății ! Singurătatea mea ? E liniștea care se lasă brusc în mine și care-mi permite, în sfîrșit, să te aud și să-i aud pe ceilalți.“

Nici o semnătură. Nici un S majusculat și fantast. Ca și cum Sophie ar fi vrut să rămînă ascunsă. Și el, ca un nebun, luase avionul, a doua zi chiar, sosise la Rabat pe o căldură de iad, aerul tremura, lumea părea că se lichefiază și Sophie, venită să-l întîmpine la aeroport, brună, sălbatică, nepermis de liberă, izbucnise în rîs văzîndu-i fața descompusă și, mai ales, aflînd că el făcuse toată această călătorie pentru că se poticnise la prima frază a scrisorii ei :

— Singurătatea mea ? Dar eu nu sînt singură !

Superbă, era superbă, în costumul de bumbac alb, cu părul scînteind, cu fața arsă de soare și aurită în același timp, cu toate nuanțele de trandafiriu care-i circulau pe sub pielea bronzată și rîsul ei din cap, cu limba între dinți și felul ei de a-și scutura capul, de a fornăi într-un anume chip, repetînd suverană, trufașă, semeată : „Află, dragul meu, că eu nu sînt niciodată singură.“ Ce alură,

Dumnezeule, și cât de mult simte că o iubește, sigură pe ea, mincinoasă, orgolioasă, pe scurt : superbă !

Îi pare bine că se află pe acest aeroport, printre oameni tăcuți și atenți, privind dincolo de vitrine palmierii și tamariscul încinși de soare, în timp ce o mașină luneca, înecată în crom. Sophie se ținea lângă el, cu mîna pe brațul lui. În cîteva minute vor intra în marea casă albă, cu degetele desfăcute, Sophie își va răcori părul, el va lăsa valiza și se va tolăni într-unul din fotoliile albe albe, ușurat la rîndul lui de prospețimea acestor alburii...

Și va fi sărbătoare.

Mai întii, va trebui să aștepte să apună soarele, să cedeze căldura. Orașul alb va luneca spre trandafiri și, de cealaltă parte a străzii, Denis va vedea lungindu-se umbrele florilor de nălbă pe zidul alb în timp ce petalele mov se vor întuneca pînă la negru. Ciudate suavități își vor face simțită prezența și Sophie nu va mai avea chef să rîdă sau să danseze. Va tăcea, încet, albastrul nopții va invada salonul...

Sărbătoare ?

Pe o masă joasă se vor isca albe scînteieri : argintul tacîmurilor, luciul farfuriilor, al feței de masă, al șervețelilor, al paharelor ; și apoi miros de pește fript, de tomate ; și armonia blîndă a fructelor și a prăjiturilor, portocale și cornuri de gazelă, în timp ce un servitor va turna de sus ceaiul de mentă în pahare țipător colorate...

Sărbătoare ?

Sub lună, în respirația calmă a stelelor, se vor isca valuri mari și cai sălbatici și tauri și ample cavalcade apărute din cele mai îndepărtate vremuri ; și Sophie se va anina mai greu la brațul lui Denis, colindînd tăcuți țărml oceanului.

Sărbătoare ?

Din nou, salonul alb și tăcerea și noaptea învăluite într-o nesfîrșită blîndețe ; din nou, Sophie fumînd, visînd, depărtată, brusc, foarte depărtată, și mîna pe care o ridică între ei în momentul în care el se apleacă spre ea ; din nou tristețea privirilor ei de stepe, imensitatea griurilor ; din nou, mîinile lui Denis, tremurul, lacrimile

chiar, și Sophie care clatină din cap, părînd dezolată, jurînd că nici un bărbat nu a mai intrat în viața ei de la întîmplarea din Hamburg, nu, nici un bărbat, da, îl asigură, ea poate trăi foarte bine fără bărbați, nu, echilibrul ei nu suferă din pricina asta, ce idee caraghioasă, într-adevăr, ce idee caraghioasă și dispăre, din nou, la etaj ; și din nou, pentru Denis, singurătatea, eșecul, în salonul alb și nevoia de a țipa, de a sparge liniștea, în timp ce sus, Sophie...

Sărbătoare ?

Sophie se întoarce. S-a remachiat. Din părul ei nedomolit și-a ridicat un coc în vîrful capului, care-i lasă ceafa liberă. Fragilitatea oaselor, a pielii ; și-a pus o rochie-furou lungă, mulată, albă, sub care, evident, e goală.

Sărbătoare ?

Se apropie de el, cu mîna la spate.

Sărbătoare ?

Și-i întinde o bucățică de hîrtie :

— Poftim ! E pentru tine.

Și el citește.

Nu, plînge. Citește plîngînd ceea ce nu mai spera, ceea ce nu mai îndrăznea să spere și descoperă, citind biletul, că venise pentru o ruptură, încă o dată, și că, încă o dată, trebuia să se supună unei evidențe : cu cît înaintează, cu atît e mai îndrăgostit, Nici nu încearcă măcar să-și oprească lacrimile. Din cauza fericirii. Din cauza acestui text în care Sophie îi spune : „Sînt de o rară exigență : este mai important pentru mine să-ți înțilnesc privirea cînd doresc decît să te văd oferindu-mi toate bogățiile lumii. În ziua în care vei înțelege acest lucru, mă voi dărui ție, știind, în sfîrșit, că un bărbat a învățat lîngă o femeie să nu privească decît esențialul. Și extravagant e, vezi tu, că în acea zi... Dar la ce bun să mai continui ? Denis, Denis, de ce te îndepărtezi ?“

— Dar nu mă îndepărtez.

A zis-o ca un nătăflet, surîzînd dulce printre lacrimi. Ea îi șterge ochii. Rotunjimea umărului, sculptura brațului, agilitatea degetelor și toată pielea ei răsپîndind acel parfum care, din nou îl tulbură, îl cutremură pînă în

străfunduri, iscînd imagini, propriile lor imagini, ale unui dineu la Rabat, ale unei fantome pe aeroport, ale unei întîlniri...

Sărbătoare ?

Sophie, așezată pe genunchi, cu călcîiele adunate sub ea, cu bustul un pic încordat, ceea ce-i scotea în evidență pieptul, fumînd și zicînd :

— Hai, povestește !

De unde să înceapă ? A fost odată... așa ar vrea, da, să-și înceapă felul acesta de poveste un pic smintită unde se putea vedea un domn cu o reputație bine stabilită de fustangiu transformîndu-se într-un fel de colegian feciorelnic. Dar Sophiei nu-i place tonul. „Ești cu adevărat un francez, domnule persifleur !“ Nu e voie să-ți bați joc de ceea ce e sacru, nu ? Atunci ?

— Atunci, povestește...

Și iată-l descriindu-se pentru a suta oară, cel puțin, cu paharul în mînă în salonul de catifea albastră și cristale de stîncă, vorbind cu unul, cu altul și tăcînd brusc, încremenit, încordat și parcă mobilizat din cauza unei femei tinere care apăruse în ușa salonului și care ezita, trufașă, semeată, chiar așa, semeată...

Vocea lui Denis : gravă, generoasă, un pic nocturnă, nuanțată de intonații care o îndulcesc și o modulează : voce mîngîietoare și foarte conținută : voce în care conturează amintiri, dorinți, așteptări, cuvinte încărcate de sînge, de umor, de sevă, în timp ce Sophie, cu ochii închiși, părăind absentă, lasă să se vadă, după respirația sacadată, ce drumuri profunde sapă cuvintele, vocea continuă pe un ton de confidență :

— Și apoi, și apoi a fost cina. Te găseai la o altă masă. Vecina mea s-a crezut obligată să mă întrebe dacă, într-adevăr, cunoșteam Marocul de multă vreme. Mie-mi spui ! Știi ce i-am răspuns ? Că țara aceasta îmi era familiară de secole. Ce răspuns nebunesc ! La masa mea lumea a tăcut, mai întîi, și apoi am fost asaltat de întrebări. Și le-am povestit, da, le-am povestit prima mea călătorie în Maroc, sosirea mea pe aerodromul din Marrakesch și vocea interioară, venită de nu știu unde, care

mi-a șoptit : „Ei, bine, iată-te, din nou, după o atât de lungă absență !“, și lacrimile care au țîșnit fără să le pot opri și prietenii mei care erau convinși că mă îmbolnăvisem... Totul, am povestit totul, fără rușine, fără să-mi dau seama că dezvăluiam brusc niște secrete și, mai ales, fără să bag de seamă că vorbeam din ce în ce mai tare și că încercam în felul acesta să-ți captez interesul, pe scurt : să mă fac remarcat.

Sophie nu s-a mișcat. Un suris abia schițat îi luminează fața. Se mulțumește să-l îndemne pe Denis :

— Și ?

— Și, apoi, m-am ostenit cu bucata mea de berbec sau de pui cu lămîie, nu mai știu.

— Și ?

Probabil că am vorbit de Goulimine, de târgul de cămile, de pictorul Edy-Legrand care a trăit acolo ani îndelungați și care n-avea pereche cînd vorbea despre Vechiul Testament și despre Coran... Dar, evident, îi plictisesc. Vecina mea clatină din cap. Nu mai spune nimic. Și tot din vina mea. De ce invoc asistența aceasta drept martor ! Și mi-am zis : „Sînt oare atât de singur încît să mă arunc în capul acestor oameni ?“ Brusc, vecina mea începe să rîdă. Descopăr că un comesean îi spune o istorioară. Ea rîde și zice : „Excelentă !“ Eu nu știu să povestesc istorioare. Nu știu să mă stăpînesc. Îmi aduc aminte de o frază : „Orice conversație inutilă este un păcat.“ Mie-mi spui ! Ignățiu de Loyola a zis-o. Acest dîneu era ultimul loc unde l-aș fi putut evoca pe fondatorul Companiei lui Iisus. Și, în tot acest timp, rîsetele, tăcîmurile, zgomotul de farfurii, îmi punctau înfrîngerea. Nu știu să tac. Sau nu zic nimic sau vorbesc prea mult. A tăcea este un compromis între tăcere și confidență...

— Și ?

E nesățioasă. Romanul — romanul lor — trebuie povestit oră de oră, minut cu minut, secundă cu secundă. Din momentul în care s-au zărit, nimic nu trebuie să-i scape. O atenție extraordinară, da, și o nevoie de a repeta neobosit ceea ce s-a întîmplat, pentru că această

întilnire să devină, încetul cu încetul, istorie. Și Denis știe foarte bine că de la o relatare la alta, obligat să precizeze cutare moment, cutare idee, lunecă mai adînc spre confidență și că tocmai prin aceasta, Sophie, cînd preia ștafeta, este obligată, la rîndul ei, să se dezvăluie, ea, femeia secretă și enigmatică; și, manevrată de unul și de celălalt, istoria lor se îmbogățește cu visurile lor, cu memoria lor, cu tot acel trecut care nu aparține legăturii lor și care totuși o clădește cu tot ceea ce sînt ei, copilăria, adolescența, în care se amestecă familia, istoria țării lor, lumea întregă...

O să vorbească oare Sophie? Vrea să spună ceva? Face semn că nu. În ceea ce-l privește, ar dori să termine cu Ignățiu. Așa-i spune: Ignățiu. Un vechi obicei de colegian. Dominicanii, care l-au crescut, au citat adesea în fața lui această frază a vechiului lor dușman despre conversațiile inutile. Mai rău chiar, superiorul l-a însărcinat să culeagă subiecte de conversație și să le studieze. Rezultatul? Umplea o pagină de carnet și ștergea. Acesta? Nu, nu, e de șters pentru că e prea nerios. Și acesta? Nici atît... Pînă la urmă rămîneau pe pagină cîteva subiecte: Dumnezeu, viața, moartea... Ce-i de făcut? El tăcea, îi ziceau taciturn. Adevărul este că îi lipseau subiectele de conversație. De atunci și-a ales drumul: tace în majoritatea timpului. Cu atît mai bine! Un fel de a se proteja în meseria lui de ziarist.

— Și?

El izbucnește în rîs. Furnică, Sophie e ca o furnică, Nu i e somn? Nu e obosită? Ce ar mai vrea să adauge? Dineul de la Rabat? Vrea să-i povestească sfîrșitul dineului? Dar nu mai are nimic de zis. Cum? Diplomatul? Da, da, își aduce aminte, diplomatul care s-a apropiat de el cînd a venit momentul cafelei și al țigărilor și care i-a mărturisit... Ce? Ce i-a șoptit la ureche? „Că Adolf Hitler pierduse războiul pentru că subestimase rolul strategic al Mediteranei. Că numai cei care stăpînesc Mediterana, stăpînesc lumea. Că rușii au înțeles asta, că, că...

Între ei, brusc, se iscă armate, submarine, hărți, un întreg discurs geopolitic și amenințări extravagante, zgomote de război, tropăit de cizme.

— Și ?

— Și i-am zis diplomatului că eu eram jurnalist, nu șef de stat.

Denis se ridică. Sophie îl privește mirată. Unde se duce ? La hotel ? Deja ? Dar noaptea nu s-a terminat. Și Denis, la rîndul lui, se miră : Sophie nu doarme ? Nu doarme niciodată ? Ea murmură ceva. Ce oare ? Că are timp destul să moară. Ciudat răspuns, nu ?

Ce să facă ? Să plece ? Să rămîie ? Noaptea se află pe la jumătatea ei și s-a blocat. Nici activă, nici absentă. Noaptea nopților, în fond, plină de ecourile vorbelor, de tăceri plutitoare, punctate de acel „și ?“ prin care Sophie, fără să se miște, relansează mișcarea — mișcarea imobilă care le însuflețește relațiile, raporturile, confidențele... Și Denis simte născîndu-se în el un sentiment foarte nou și chiar inedit : mîndria, exact, se simte plin de o mîndrie destul de uluitoare că se află în această casă mare, albă, printre mobile și fotolii albe, în fața acestei femei în rochie lungă, toată trandafirie, toată albă, stacojiu și aur, provocînd în ea, de cîteva luni, scrisori și răvașe, cum nu mai primise niciodată, pînă la cel din seara aceasta pe care ea l-a adus din camera ei și pe care-l scrisese înainte de venirea lui, știind bine că va avea nevoie și dovedind că ea cîntărise totul pro și contra : „Este mai important să-ți întîlnesc privirea...“, că se întrebasese dacă avea să i se dăruiască : „în ziua în care vei înțelege acest lucru, mă voi dărui ție“ și că jucase cap-pajură, „Denis, de ce te îndepărtezi ?“

Și el nu se îndepărtase în seara aceea. Și fusese săr-bătoare. Și ziua se ridicase brusc, într-o violență de o rară suavitate. Și acum, la Paris, el se află în mijlocul propriei sale nopți, în acel punct de echilibru în care totul se suspendă.

Încet, Denis își împreunează mîinile. Și le privește. Îi place acest gest, chiar dacă nu este unul de rugăciune. Numai dacă a împreuna mîinile nu înseamnă a te ruga...

Singur, singur. Ca și înainte. Cu diferența că, de când o cunoaște pe Sophie, învățase cel puțin un lucru : că se poate și că trebuie să-ți organizezi singurătatea, în loc s-o tăgăduiești, ipocrit. Ce, ce l-a mai învățat ? Dragostea, poate o dragoste care ar fi culmea dragostei... Este posibil, Dumnezeuule, este posibil ? Degetele se încheștează, încheieturile se albesc, mâinile se crispează. Cum să numești, cum să califici acest sentiment care-i poartă unul către altul și care tinde să se elibereze de legăturile de carne ? Să admiti că două ființe au destule lucruri în comun pentru a se lipsi de plăcere, a găsi o infinită bucurie în această absență, este posibil ?

De la întâlnirea cu Sophie, Denis povestește o anecdotă : „Ce fac un domn și o doamnă care, întâlnindu-se și plăcându-se, descoperă că nu au nimic să-și spună ?” Tăcerea comensurilor. Și răspunsul, ca din pușcă : „Se îndreaptă spre pat.” Cine oare dintre dragii prieteni ai lui Denis, a ascultat râsul lui punctînd cuvîntul „pat” ? cine a auzit ecoul amărăciunii, al tristeții sale ? Și cine a intuit în același timp acea forță secretă, ascunsă, acel fel de convingere profundă, elementară, de nezdruincinat ?

Va fi, în curînd, un an de cînd se cunosc. De la „cununa de stele”. Un an de scrisori, de certuri, de înșenări, de călătorii. Un an, timp în care Denis chefliul, fustangiul, s-a lăsat, puțin cîte puțin, convins...

— Convins de ce ?

Că dragostea pe care și-o poartă unul altuia, Sophie și el, va traversa timpul și-i va conduce pe amîndoi la porțile morții cu un suflet tînăr, juvenil chiar. Că nimic nu va putea întuneca, nici distruge această dragoste. Că obișnuința nu va avea nici o putere asupra ei, nici uzura. Timpul va trece, zilele, la fel ca anii și, mîna în mîna, purtați de o dorință pe care nu o vor împlini, nu vor înceta să se privească la cincizeci de ani, la șaiszeci de ani cu un ochi mereu proaspăt, mirat, pentru că vor rămîne unul pentru celălalt, unul prin celălalt, la starea de promisiune... Iată, ei s-au promis unul altuia și, de atunci, trăiesc în această promisiune, într-o tensiune constantă, ca doi adolescenți care ar avea viața înainte și pentru care viața și atunci va fi tot în stare de promisiune.

Poate, în nebunia lor, sînt gata să inventeze o nouă formă de dragoste : nu o dragoste în alb, o dragoste albă — cum ai zice o minge albă — ci o dragoste... Cum s-o califici ? Este ea atît de inocentă pe cît pare ? sau conţine în ea o doză bună de perversitate ? Căci, în sfîrşit, privată de eroziunile obişnuinţei, se va menţine permanent la cel mai înalt grad de fuziune. „Trebuie să alegi“, a zis Sophie. Este o frază pe care o rosteşte adesea. „Trebuie să alegi...“ Nu o frază banală, nimic din ce spune Sophie nu este banal : ci o frază clară, dură, ca de silex, un ciob de silex... Şi e adevărat : trebuie să alegi între căderile plăcerii şi scînteile dorinţei. Şi e adevărat : este o chestiune de tensiune şi, de asemenea, de idee pe care ţi-o faci despre tine, despre viaţă. Trebuie să alegi : plăcerea sau dorinţa. E clar, nu ?

— Tu eşti nebun, Denis !

Nebun fusese Denis la acest dineu parizian, acum o lună, să viseze cu voce tare, să tacă vorbind. Despre ce ? despre castitate ? Şi discursul era ținut de acel Denis pe care-l iubeau tocmai pentru slăbiciunile lui ? Mai ales din cauza slăbiciunilor... Denis cel cu nenumărate metrese, Denis fustangiul ! Un om reputat a fi copleşit de femei place destul de mult, chiar dacă nu e întru-totul adevărat. E vulnerabil. E reconfortant. Şi iată că venise să deranjeze ideea pe care şi-o făcuseră despre el. De neiertat ! Cum fusese atît de prost să poată gîndi un singur moment că oamenii care-l înconjoară şi care-şi zic prieteni ar fi putut să aibă destulă generozitate a inimii pentru a încerca să-l urmeze în confidenţele lui şi să-şi imagineze drumurile aride pe care le străbătea el acum. Dar nu : Sophie, el, în această sufragerie, era o poveste banală, nu-i aşa ? care trebuia tratată, ca toate celelalte, între două cearşafuri, în mediocra solitudine a celor care nu au nimic să-şi spună. Iată de ce a susţine contrariul între oamenii cu care bei şi mănînci, printre zgomote de farfurii şi tacîmuri, înseamnă la propriu a fi nebun. În această privinţă, Martine, stăpîn casei, avusese dreptate să-l interpeleze. Fără să mî punem la socoteală că nu-i era destul că îi deranja, şi plictisea pe deasupra. Căci trebuie să fii de două ori nebun să te

prindă cheful să clamezi o asemenea iubire într-un asemenea moment ! Ce drăcu, cînd burțile sînt pline, la Paris, bine îți stă să vorbești de foametea din lume... Și Denis se simțise prins în cursă : începură să-l ia peste picior. Martine dăduse semnalul printr-un cuvînt perfid cum numai ea știa să strecoare fără să se bage de seamă și el încercase să scape :

— Închipuți-vă că visez să scriu o piesă de teatru...

Teatru ? Denis ? Iată ceva nou, și ce nu facem noi ca să auzim o noutate la Paris ? Și-au pus armele în teci și au convenit la un armistițiu. Oricum, Dulcineea, în sfîrșit, acea Sophie, nu pierdea nimic dacă aștepta. Și Denis, profitînd de răgaz, descrie cu mîinile o construcție cu o arhitectură complicată. Escorialul viselor lui... E vorba de o mănăstire. Acțiunea se situează la sfîrșitul Evului Mediu mistic sau la începutul unei Renașteri păgîne. N-are importanță. Cînd cortina se ridică, cineva bate la poarta mănăstirii. Sărăcăcios îmbrăcat, cere ospitalitate pentru noapte și dorește să vorbească starețului. Acestuia îi mărturisește că a fost un mare păcătos și că, dacă va fi acceptat în comunitatea religioasă, îi va dărui ei toate bunurile. La toate acestea pune un fel de condiție : să i se păstreze anonimatul. Se bate palma. Starețul tocmai avea un acoperiș de reparat. Totul se potrivește de minune și, pe deasupra, se mai salvează un suflet. Acestea fiind zise, noul venit stîrnește admirația călugărilor prin asiduitatea oficiilor, prin uimilînța și prin privațiunile cărora își supune trupul. Pe scurt, odată trecută prima surpriză, el se poartă în așa fel încît un tînăr călugăr, fără îndoială, mai nerușinat ca alții, se întreabă pentru ispășirea căror păcate străinul se dedă la asemenea constrîngerii. Și iată-l pe călugărul nostru foarte înveselit la ideea păcatelor presupuse ale oaspetelui. E înnebunitor cîtă seducție posedă Răul înt. Mănăstire ! Dar cum să cîștige încrederea necunoscutului și să-l facă să vorbească ? Dracul își bagă coada. Călugărul nostru pune la cale o stratagemă : uimit de asiduitatea și constrîngerile străinului, se va duce la el, plin de uimilînță, se va acuza de o sută de păcate

și chiar de o sută unul, exact cel pentru care nu se va putea căi destul niciodată. În fața acestui discurs, a lacrimilor, în fața unei dureri atât de vii, necunoscutul judecă păcatele călugărului mult mai îngăduitor și începe să suspine că vai, ale lui, că viața lui... Pe scurt, ridică un colț al vălului, lăsînd să se întrezărească o lume infernală. Copleșit în întregime de dezolarea lui, nu remarcă privirea foarte aprinsă, foarte împătimită pe care i-o aruncă tînărul călugăr ; acesta, după încă vreo două sughițuri, își ia rămas bun și pleacă să răspîndească vestea : Don Juan în pesoană se retrăsese în mănăstirea lor.

În actul al doilea, Don Juan apare așezat pe un fel de tron. Întruchipează destul de bine un rege mort. Unul după altul călugării vin să se confeseze și află din gura lui pînă la ce abisuri poate conduce păcatul. Într-un cuvînt, ei îl obligă să povestească în amănunt aventurile, nopțile și desfrînările sale. Totul, bine înțeles, sub aparența unei confesiuni necesare și suficiente, cum se zicea altădată, grației. Într-un prim timp, Don Juan se pretează cu plăcere acestui simulacru, confesiunea publică prilejuindu-i un mare reconfort ; într-un al doilea timp, dîndu-și seama că este vorba de o parodie, mai adăuga de la el. Don Juan îl întrece întotdeauna pe Don Juan : acesta este blestemul.

În actul al treilea, în sfîrșit, Don Juan poate fi văzut îmbrăcat din nou în cele mai frumoase veșminte, rătăcind prin mănăstirea goală, pustie și rîzînd ca un dement pentru că toți călugării, de la cel mai tînăr pînă la cel mai bătrîn, înnebuniseră ascultîndu-i confesiunile și pleaseră în lume...

Și Denis rîde. Lung. Patetic, într-o liniște jenată. Pentru că nu vedeau, nu, desigur, nu vedeau legătura care exista între acest sfîrșit presupus al lui Don Juan — și aici lăudară imaginația lui Denis, invitîndu-l să scrie piesa fără întîrziere — și dragostea de care vorbea el cu o cîlpă mai înainte cu această... cum o chema ? cu această Sophie...

Sînt trei. Tocmai îl depăşiseră. Merg parcă ar dansa, uşoare, fremătătoare, vesele. Soarele apunînd închipuie pentru fiecare cîte o cască de aur. Dacă Sophie ar fi fost acolo, ea ar fi evocat imediat amazoanele şi din degetele ei agile, s-ar fi iscat cîteva femei războinice, printre cavalcade, aruncături de lance şi zbor de săgeţi... Degeaba închide Denis ochii, nici o metamorfoză nu se produce. Bulevardul Saint-Germain nu răsună de nici un galop, de nici un ţipăt. Sînt doar trei femei, parcă aeriene, care se țin de braţ.

Cea din mijloc poartă o rochie de bumbac, de un roşu destul de viu, după portul provençal, brăzdată de dungi de o culoare deschisă. Denis ar putea jura că aceste dungi sînt formate din flori de myosotis. Cînd era acasă, la maică-sa, exista, aruncată pe o masă rotundă din sufragerie şi căzînd în pliuri grele pînă la pămînt, un pichet făcut dintr-un asemenea bumbac. Se ascundea adesea sub ea şi masa astfel drapată alcătuia destul de bine o casă în casă, la care, cu uşi lăcătuite şi obloane trase, visa în anumite seri de febră sau de zăpadă.

Şi iată că o dorinţă îl prinde să se apropie de această tînără femeie, s-o urmeze şi să-şi pironească ochii pe rochia roşie de bumbac. Dacă ar putea-o privi pînă s-ar pierde în ea, i se pare că l-ar lăsa durerile care-i frig glezna stîngă şi umărul drept.

În beneficiul unei alte dureri, altfel mult mai ascuţite...

Şi, totuşi, totul începuse atît de bine. Întorcîndu-se de la şcoală, îşi găsise gustarea. Pîine un pic uscată şi o ceaşcă de ciocolată. Un festin pentru un copil singur. Se strecură sub masa din sufragerie şi cu pleoapele lăsate începu să-şi inventeze vise, mîncînd mai întîi pîinea şi apoi bîndu-şi ciocolata.

Era iarnă. În imobilul închis, un post difuza un cîntec de Rina Ketty. Îşi aduce aminte parcă ar fi ieri. Vocea răguşită, incredibilă care ţişnea din străfundurile casei... Cîntăreaţa era legată de un stîlp pictat în culori

țipătoare, indienii împodobiți cu pene dansau în jurul ei, când brusc se auziră zgomote de voci, pași în apartament. Un bărbat vorbea tare. Ușa sufrageriei s-a deschis și Denis a văzut niște pantofi negri, două picioare în pantaloni, în timp ce vocea noului venit exclama: „Vezi bine că n-a venit încă...” Tăcere. Și aceeași voce: „Închide ușa de la intrare, așa o să-l auzim când vine”.

Din acest moment, Denis n-a mai îndrăznit să se miște. A auzit-o pe maică-sa învîrtind cheia în broască, revenind, zicînd: „Nu, nu”; pantofii negrii s-au apropiat de condurii ei; zgomote de lunecări, de frecări, o mare tăcere plină de foșnete, de suspine — pînă ce pe un ultim „nu”, masa a început să trosnească, să se miște, să vibreze. să geamă...

Era îngrozitor. Oribil. Trosnetele, gemetele și tipul acela care gîfîia, în timp ce picioarele lui în pantaloni se agitau în cadență deasupra a doi pantofi negri care scîrțîiau neîncetat. Dacă s-ar fi prăbușit casa în acel moment și tot n-ar fi fost atîta zgomot în capul lui Denis. O adevărată catastrofă care-l lăsase fără voce, fără țipăt, fără lacrimi...

Un pic mai tîrziu maică-sa și necunoscutul părăsiră apartamentul, înăbușîndu-și mici chicote complice. El ieși din ascunzătoare. Sufrageria avea aspectul ei familiar. Nimic nu fusese răsturnat. Nimic nu fusese mutat. Nici măcar un pliu al pichetului de bumbac roșu.

Și totuși, cînd, a doua zi, văzuse o fetiță blondă rîzînd, simțise o ciudată fericire. Era ceva nou. O ciudată fericire, da, delicioasă și patetică în același timp, care se instalase în capul pieptului și care, asemenea unei dureri prețioase, îi cuprinsese tot torsul: era fericit de fericirea fetiței blonde.

Clătina din cap. De ce se mai gîndește la toate acestea? de ce mai răscolește vechi imagini? ca să se arate complezent cu el însuși? A, da, văzuse trecînd trei femei, e adevărat, și cea din mijloc purta o rochie roșie, din bumbac.

Ce rochie purta Sophie cînd îi declarase că ar fi vrut să fie o tîrță? și mama ce rochie purta în ziua în care? și ce...

Ridică din umeri. Frumos vînat pentru psihanaliști, domnule Denis Sarrazin... Oare buna și vechea lui sănătate care-i permisesese să înfrunte încercările cele mai grele, care l-a însoțit pretutindeni pe unde oamenii se ucid și care l-a aruncat în nenumărate aventuri amoroase, să nu fie decît atît? Oare ura lui împotriva iubirii, disprețul în fața morții, refuzul emoției și felul lui de a nu trăi decît prin chinul și iubirea celorlalți, să nu fie decît atît? Oare acea artă a obiectivării prin care i se recunoșteau telegramele și felul lui de a se împrumuta în dragoste, să nu fie decît atît? Oare Denis Sarrazin, marele jurnalist, să nu fie decît atît?

„Amazoanele...“, murmură el. Cineva s-a întors. A fost auzit. „Ești nebun“, i-ar fi zis Sophie. Surîde. Nebun? Un biet nebun, da! și care ar vrea să fie străpuns pe loc de săgeți și de lănci... Amazoanele aveau dreptate să se guverneze singure, fără ajutorul vreunui bărbat. Cruzimea lor nu era decît o înțelepciune necesară. Pentru bărbați, muncile umilitoare. Pentru ele, politica și războiul. În privința dragostei, ei nu asigurau decît reproducerea.

În buzunarul impermeabilului, mîna îi rămîne crispată pe un obiect cu forme imprecise. Degetele asudă pe suprafața netedă. Amazoanele n-au avut puterea să creeze iluzia și nici cele trei femei.

ÎNȚILNIREA COPILĂRIILOR

— Povestește...

Sophie își lasă mîna pe mîna lui Denis. Se apleacă spre el cu un aer lacom. Par un cuplu unit și foarte îngrăgostit. În timpul dineului, au vorbit, au rîs și au zîmbit neîncetat. Între ei, de la un fel de mîncare la altul, se iscau ciudate suavități cenușii și fermecătoare, aurite tăceri. Cîteodată, cu vîrfurile unghiei, Sophie împungea degetul lui Denis. Tot felul de fleacuri care ocupă o seară de petrecere... Cîna a fost perfectă. Colorată în roșu și aur.

În jurul lor, oglinzile vechi, lambriurile întunecate, porțelanurile fine ale Marelui Véfour. Cu accentul lui de Langon, cu barba înspicată, Raymond Olivier s-a îndreptat spre el să-l salute. L-a recunoscut pe Denis și, culme a grației, i-a adresat cîteva complimente, care n-au trecut neobservate. Numeroși convivi l-au privit apoi pe Denis cu interes, neștiind cine era, dar convinși de eminența sa. Favoarea lui Raymond Olivier valorează cît o demnitate.

La dineu s-au servit bucate cu iz provincial, atenuat și parcă stăpînit de ceva mult mai subtil. Astfel, stridiile cu ficat de gîscă, pentru început, în care două rusticități se aliau și se amestecau într-un foetaj de o rară finețe pentru a alcătui un fel de mîncare pe care Denis îl calificase de o „încîntătoare urbanitate“. În asta constă tot talentul lui Raymond Olivier. Nu și-a renegat provincia pe care a domesticit-o și a transportat-o la Paris. Vinul de Bordeaux, în carafe, servit rece după moda La Reynières, care nu era acolo, și-a risipit nenumăratele

parfumuri de-a lungul cinei, în loc să le răspîndească pe toate odată, pe loc, cum s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost șambrat. Denis devenise liric : „Vinul e ca și femeia : trebuie să știi s-o aștepți, să sperii și să-i ieși în întîmpinare.“ A adăugat că preferă vinul de Bordeaux vinului de Bourgogne, aceasta din urmă fiind un vin barbar în comparație cu primul. Și mai ce ? Că nu des-cinde niciodată în ținutul bordelez fără emoție, din pricina măceșilor care înfloresc în marginea viilor și care sînt, desigur, un omagiu adus lui Bacchus pe care-l vedem reprezentant întotdeauna cu fruntea încinsă de flori de măceși...

— Povestește...

Denis a comentat cina, fel cu fel de mîncare ; apoi sala unde l-a recunoscut și salutat cu o ușoară mișcare a mîinii sau a capului pe Jean d'Ormesson al cărui chip pare ieșit drept dintr-o ediție ilustrată a *Memoriilor* lui Saint-Simon ; Pierre Viansson-Ponté, la două mese de a lui, mai departe Jean Marais care obținea un succes emoționant în *Părinții teribili* și pe care un murmur de admirație l-a însoțit pînă la locul lui, fără să mai punem la socoteală vreo cîțiva miniștri... Sophie a dedus din asta că Parisul e foarte mic. Ceea ce este fals. Și de aici, o conversație foarte strînsă asupra dimensiunilor bănuite sau reale ale acestui oraș, ale oricărui oraș, asupra ideilor preconceptuate care se nasc în privința lor. Și de aici frazele convenționale, plicticoase, refrene ridicate la rang de reflecție, cum ar fi : „Eu am două iubiri, patria mea și Parisul“ ; sau : „Roma nu mai e la Roma“ aceasta din urmă pronunțată pe un ton mai grav ; sau, în sfîrșit, aserțiunea lui Giraudoux, evident amară, după care poporul cel mai spiritual de pe pămînt, e vorba de cel francez, ar fi alcătuit din cinci mii de persoane. „Ia te uită !“, a zis Sophie.

În seara aceea, Parisul își dăduse întîlnire la Véfour și umbre celebre se plimbau printre mese. Denis care-și cunoștea Parisul pe de rost, i-a evocat pe Voltaire, pe enciclopediști, pe Balzac și, într-un trecut apropiat, pe Jean Cocteau, un obișnuit al casei care venea ca vecin...

Și imprevizibilul în seara aceea era chipul frumos, blînd și trist al lui Marais și părul lui care, departe de a îmbătrîni, nu făcuse decît să albească. Și numai prin prezența sa — Denis, aplecîndu-se, îl vedea din profil și zicea : „Acestui profil îi lipsește steaua cu care Cocteau își semna portretele“ —, și numai prin prezența sa, Jean Marais, purta această sală, pe convivi, spre anii treizeci, spre acea epocă în care Parisul era Paris. Și cînd Denis rostea numele lui Paul Morand, al lui Jean Cocteau, al lui Picasso, el nu cita scriitori sau artiști, ci regi..

Și acum, printre parfumurile de moka și de alcool, Denis citează nume, povestește anecdote, elocvent și fericit că este elocvent. Pe cerul lui interior trec umbre, una înlocuind-o pe cealaltă. Și chiar spune : „Un teatru de umbre...“ Și Sophie, strîngîndu-i mîna, întrebă : „De ce nu evoci decît morții ?“

Cu o mișcare lentă și circulară, Denis își încălzește armagnacul. Cu paharul în gîul palmei, lasă întrebarea Sophiei să coboare în el. E o întrebare falsă, firește. Morți ? cum ar putea fi morți Balzac, Voltaire, Cocteau ? Morți ? cum ar putea fi morți toți cei care au dat viață acestui local și, mai mult, Parisului și poate chiar lumii ? Haida, de ! Cine ar crede ? Nu moare decît ceea ce lași să moară. Sophie scutură din cap. Nu pare convinsă. Ceea ce vrea să spună este că restaurantul îi dă impresia... Cum să exprime ceea ce simte ? Multe impresii o cutreieră : mai întîi, că finețea chiar a acestei bucătării este un fel de anacronism ; apoi, că această societate se bucură de un privilegiu fantastic ; în sfîrșit, vezi și tu ce vreau să zic.“

Scumpă Sophie ! Din Serbia ei natală, și-ar fi putut ea imagina, cînd i se vorbea pe băncile liceului despre civilizație, că punctul cel mai înalt de aplicare a acestui cuvînt se va realiza în acea seară la Véfour, în neașteptata alianță a stridiilor cu ficatul de gîscă, de exemplu ? sau într-un pui servit în sos de miere ? sau, mai simplu, în farmecul unei conversații care însoțește armagnacul, între lambriuri întunecate și delicate porțelanuri ?

Cu ochii mijiiți, Denis își degustă alcoolul, cu nasul și cu limba. Declară că sînt necesari două mii de ani

pentru a obține un asemenea alcool și tot atîta pentru a-i savura subtilitățile. Zice, zice. Ceea ce știe pe de rost și a repetat de o sută de ori. Că secolul acesta, tot afirmînd că doi și cu doi fac patru, a sfîrșit prin a o crede. Rezultatul este că spiritele cel mai solid alcătuite — aici un mic salut ironic pentru Sophie — continuă să confunde civilizația cu societatea. Rezultatul, într-o a doua analiză, este că, într-un fel, cultura, cum mai îndrăznesc s-o numească, nu se mai naște din civilizație ci din societate. Rezultatul, într-o ultimă instanță, este că înaltele furnale, marile uzine, automobilele, televiziunea, care nu sînt decît fapte de societate au ucis cultura care singură aparține civilizației.

Denis a lăsat paharul jos. Recunoaște cu plăcere că a mai ținut un asemenea discurs. Cu ambele mîini, construiește o lume imaginară. Turnuri, ziduri întărite, drumuri vicinale, un oraș fabulos așezat în punctul cel mai amenințat al visului său... Flamuri se zbat în vînt, urale se ridică. Ce se întîmplă? Poporul se înghesuie pe creneluri. Sună trompetele? Ce se întîmplă? O victorie? Ce victorie? Și Sophie care-i vorbește despre morți. Cu o anumită ferveare, în care intră și multă teamă, el ia mîinile Sophiei. Privirea lui o caută pe a Sophiei. Ce i se întîmplă? Da, îi e frică. Da, se teme de viitor. Da, spaima îl ține de pîntec.

Între degetele lui nervoase, mîinile Sophiei rămîn mai departe într-o stare de promisiune. Nemulțumit, murmură: „Umbre, nimic decît umbre? Dar istoria lumii e plină de umbre...” Se aprinde, se apleacă înainte. După părerea lui, adevărata viață provine chiar de la aceste umbre, din această extraordinară fidelitate a morților față de cei vii. Ce spune, Dumnezeu! Înnebunise brusc? Sophie se retage și-și eliberează mîinile. Se străduiește să surîdă. Cum poate fi atît de reacționar? Știa că Denis își este sieși prizonier, dar nu chiar într-atît! Dă din cap. Da, bucătăria a fost excelentă. Da, seara a fost foarte reușită. Dar nu trebuie nimic exagerat și, mai ales, să nu susțină că lumea continuă să se învîrtă pentru că morții rămîn fideli celor vii. „Știi...”, zice ea

și, în timp ce se uită într-o oglindă și-și aranjează părul, evocă probleme, poluarea, de exemplu, — „Tocmai...“, spune Denis și-i citează pentru a mia oară un text despre care susține că ar aparține secolului al III-lea și, ținând cont de decăderea timpurilor și a Imperiului roman, pare să fi fost scris ieri. Se vorbește acolo despre munți săraciți și obosiți care nu mai produc aceleași cantități de marmură, de minereu de aur și de argint care se epuizează, de numărul tot mai mic de mateloți, de soldați și cultivatori... Se deplînge absența justiției în tribunale, absența înțelegerii între prieteni, pierderea abilității în arte și refuzul austerității în moravuri...

Mică pasăre de pradă, Sophie, cu ochiul rotund și negru, îl asculta pe Dennis recitînd textul Sfîntului Cyprian. Captată, captivată și parcă fascinată ? Va depune armele ? Cultura înseamnă și arta de a convinge. Și Denis, convins : „Asta este poluarea : un fenomen crepuscular. Nici un fel de imperiu fără păsări... Nici un fel de voință fără minele de aur...“ Zece texte din Imperiul tîrziu descriu ceea ce ni se întîmplă astăzi. Dar noi nu știm să citim. Denis e la largul lui. Copil, a călcat pe urmele legiunilor romane. La Arles, în fața arenelor, la Nîmes, în fața Casei Pătrate, la Orange în fața zidului, i-a admirat pe constructori și, ca un ecou la propriile lui gînduri, și-a amintit căderea Romei, invaziile barbare și acele secole, toate acele secole despre care nu se știe nimic, un fel de noapte a nopții din care avea să se ivească din nou, cine știe cînd...Cinci secole mai tîrziu, șase secole, zece secole ?...“ Și vezi, zice Sophie, ridicîndu-se să plece, au reapărut carierele de marmură, minele de aur și de argint de exploatat după căderea Romei, cultivatorii și mateloții și soldații și, de asemenea, justiția, prietenia — și chiar o „prietenie“, adăugă ea, întinzîndu-i mîna.

Pentru Denis, a se plimba noaptea prin grădinile de la Palais-Royal ține de ordinul norocului și chiar al grației. Și aici, atîtea umbre se înghesuie — de la Regent la personajele lui Balzac ! Sophie se anină mai grea de

brațul lui. Pașii lor răsună pe sub bolțile pustii. Acum un secol, acest loc, astăzi uitat și parcă părăsit, cunoștea la o asemenea oră, febra marilor serate. Ciudat cum se schimbă moda ! Nu e oare simbolic că asemenea locuri, atât de proporționate, de un echilibru atât de agreabil, nu mai sînt în grațiile publicului ? Ca și cum, brusc, ceea ce însemna altă dată orgoliul orașului era șters, uitat și chiar renegat... Sigur, la Palais-Royal ceva moare, fie din indiferență, fie din uitare și, pentru a vă convinge, e de ajuns să observați pe cei cîțiva rari trecători care se îndreaptă spre o galerie sau alta : grăbiți, închiși în ei, nu au măcar o privire pentru arhitectură, pentru pacea care se naște din piatră. Nici un imperiu fără păsări... Denis nu renunță. Are dreptate. Numai că Imperiul plesnește din toate părțile și ce poți să faci ? Să-l regreți ? Evident ! Să regreți păsările ? E la fel de evident. Și Sophie rîde cu capul pe umărul lui Denis. „Numai că uite : Cimitirele sînt pline de regrete și de regrete eterne...” remarcă ea schițînd un pas de dans.

Părăsesc galeria pentru a se așeza în fața unui havuz. Sînt singuri. În stînga lor, ferestrele de la Véfour scînteiază roșietice între arcade. Pare singurul loc animat și ocupat. În jurul lor, la înălțimea etajelor, nu sînt decît obloane închise, prin care nu se filtrează nici o lumină. Oare nimeni nu mai locuiește pe aici ? Altădată, Colette, romanciera Colette, își primea aici prietenii pe care-i trata cu legume gustoase cumpărate de ea însăși dimineața din piață. Avea un accent formidabil și ochi de pisică. Se ascundea în spatele accentului ei pentru a putea să te pîndească mai bine. Și apoi, un cuvînt, și te înhăța, te fixa în ace și erai terminat, bietul de tine, inocentă pradă... Altădată, altădată... Și mai sus, dincolo de acoperișuri, stelele de vară clipesc anemic. Nu sînt ca la Rabat, unde seamănă cu niște portocale uriașe.

Stelele... Paris, Rabat, Roma și mai unde ? Sophie i-a luat mîna lui Denis între ale ei. De cînd se cunosc ? de cînd se urmăresc de la un avion la altul ? de cînd privesc stelele de la un cer la altul ? Oare nu pierduseră prea mult timp în seara asta cu Voltaire, Musset sau Balzac cînd ei au atîta să-și spună ? Și Sophie o citează

pe Anna de Noailles : „De spus nu-ți spun decît ție/cu ceilalți vorbesc“, înainte de a se întoarce spre Denis și de a-l îndemna, vehementă :

— Povestește...

Și ei, bieteii, fermecătoarei Sophie cu imenșii ei ochi cenușii, îi e frică. Și ea se teme de viitor. Și ea... Iată de ce, ca în fiecare seară, cînd sînt împreună, îi cere să povestească dragostea lor, întîlnire după întîlnire, de la faimosul dineu de la Rabat la acest dineu de la Marele Véfour, trecînd prin momentul cununii de stele, al nopții în care Denis a încercat s-o regăsească aranjînd scrisorile și răvașele, al acelui week-end de la Roma în timpul căruia n-au încetat să se sfîșie, prin toate acele momente în care, cu despărțiri și destrămări, au înaintat unul spre altul... Și asta n-ar fi nimic : cu cît Sophie se înverșuna, umilitoare, depărtată, cu atît Denis se simțea mai legat de ea, mai strivit. Ciudată mai era dragostea lor ! La Roma, de exemplu, ea l-a așteptat la aeroport și primul ei cuvînt a fost : „Te urăsc !“ În această seară, Denis poate surîde, dar în acel moment, ce lovitură, ce palmă ! Timp de două zile s-a zbătut împotriva acestei uri, împotriva feței ei pătimașă, furioasă, închisă. A căutat toate mijloacele de acces, toate drumurile. Sophie părea zidită. Albă, lividă, chiar, cu părul încîlcit, cu ochii cerniți și cenușii, dacă ai ști, imenși de cenușii...

— Oare ?

— Și tu alergai spre Colosseum, eu mergeam în urma ta, îți arătam marile fisuri care afectau monumentul, îți citam cuvintele lui Bède Vulnerabilul, un călugăr din secolul VIII, un profet blînd, care declarase că sfîrșitul lumii va fi anunțat prin prăbușirea Colosseumului și tu nu ascultai, ridikai din umeri, grăbeai pasul...

— Oare ?

Toată Roma, au parcurs toată Roma în galop, ea închisă în ura ei, nevăzînd și neascultînd nimic, el, nătăflet, disperat, neînțelegînd ce pasiune îl putea lega de Sophie, — dată fiind împrejurarea, își zicea : de această femeie — ; și la căderea nopții, Sophie retrăgîndu-se la

culcare, el s-a dus să se plimbe pe Pincio, cu Roma la picioare, întrebându-se, întrebându-se ore în șir, până în zori, despre Sophie, despre el, despre nebunia incredibilă care-l cuprinsese și căreia nu-i cunoștea precedent.

Ce știa el despre Sophie ? Muncea, zicea ea, în cinematografie. Decoratoare sau ceva de genul acesta. Bun. Vorbea despre Fellini ca despre o persoană pe care o cunoștea foarte bine sau despre Antonioni. Bun. Și ? Cine era, în realitate ? Cîteodată și-o reprezenta sub aspectul unei păsări de pradă ; cîteodată sub aparența unei madone. Era și una și alta. Nu-și amintea să fi petrecut în compania ei o oră măcar asemănătoare precedentei. Îi dădea impresia că se inventa continuu păstrînd în străfundurile ființei ei un fel de coerență de granit.

O noapte întreagă, o hăituise, cel puțin încercase s-o facă, citindu-i unul cîte unul răvașele, micile ei răvașe, și trebuia să recunoască că tot ceea ce-i scrisese avea caracter, ton și mai ce ? Coerență. Bine. Dar avansase cît de cît ? Cu mîinile la spate se plimbase toată noaptea pe străzile trandafirii ale Romei, singur, admirînd în trecere umbrele violete pe care le aruncau pe o fațadă patriciană efortul musculos al unei cariatide sau reflexul albăstrui și unduitor al unei fîntîni între ghizduri de piatră...

De ce nu se despărțise atunci ? De ce, întîlnindu-se cu Sophie la micul dejun, pe care l-au luat pe Via Veneto, nu i-a spus nimic despre cum își petrecuse noaptea, despre întrebările sau despre chinul lui ? Nu fusese niciodată atît de frumoasă, atît de fermecătoare ca în dimineața aceea. Cu limba legată de atîta prospețime îi spusese numai că primul monument pe care l-a văzut răsărind din noapte, în primele ore ale dimineții, fusese Vaticanul. Ea l-a privit și, în timp ce-și lăsa ceașca jos, a rostit : „A ! Pentru că nu dormei ?“

Și hora reîncepu : vizitarea monumentelor, cursele în taxi. Sophie, îmbufnată, tăcută, închisă — amestecînd voit secolele, imperiile, invaziile, nemaiamintindu-și aparent de nimic și mai puțin de ceea ce văzuse în ajun, prefăcîndu-se a căuta în memorie : „Colosseum, zici ? Colo-

sseum ?“ și terminînd printr-un „te urăsc“ într-un moment cînd se aștepta mai puțin.

— Oare ?

Se ține lîngă umărul lui, încîntătoare, aninîndu-se grea și fără greutate. Un jet de apă stropește blînd noaptea și alungă tăcerea. Ferestrele de la Véfour s-au stins. Copacii aruncă mari și complicate umbre albastre la picioarele lor. Nu vrea să creadă că a fost atît de dură cu el la Roma. Și a exclamat : „Dar n-am vizitat noi orașul mîină în mîină ? Și nu ți-am spus la despărțire, pe aeroport, că te iubesc ?“ Era adevărat. E de acord. Dar a doua zi, la telefon, n-a adăugat tot ea, ca un ecou : „zic și eu ce-mi trece prin minte“.

Denis, prizonier al unei pasiuni pe care n-o trăiește, Sophie urîndu-se pentru că iubea ; Denis, consimțînd dinainte la toate nebuniile Sophiei, Sophie urîndu-l pe Denis din pricina acestor consimțiri ; Denis hotărît să suporte absolut orice umilință pînă îl va iubi Sophie, Sophie din ce în ce mai dezarmată în fața unei atitudini atît de singulare ; Denis din ce în ce mai triumfător, Sophie din ce în ce mai furioasă împotriva ei însăși ; și, pe deasupra, o imensă oboseală și la unul și la celălalt, oboseala de a fi trăit, oboseala de a trebui să mai trăiască încă ; da, o imensă oboseală la ideea că o nouă dragoste se deschide în fața lor, o nouă aventură, noi istorii, o imensă oboseală împotriva căreia se zbat, unul prin altul, unul pentru altul, ferindu-se de orice dorință ; o imensă oboseală, pur și simplu ; și la fel, și mai ales, de de la unul la celălalt, ca în această noapte, la Palais-Royal, o dorință de a se legăna, de a se legăna îndelung, din pricina fricii care e în ei, a teroarei care-i ține de pîntec, și pe care nici unul nici celălalt nu vor s-o admită ; da, o imensă frică de ceea ce se urzește în noaptea lumii ; o imensă frică de război, de revoluții, de tot ceea ce, pe fond de lacrimi și sînge, se numește istorie și care i-ar putea îndepărta pentru multă vreme de propria lor istorie pe care Sophie, conștientă de fragilitatea și în același timp, de exemplaritatea ei, îl obligă pe Denis să i-o depene prin acel : „Hai povestește...“

El rîde, se ridică, se dezmoștește. Și iată că, prin voia Sophiei, Denis începe să povestească. Ce ? Lucruri un pic smintite. El spune și rîde... Ce spune rîzînd ? Că, împins de o neașteptată curiozitate el luase, de la Tokyo, contact cu agenția lui, cerîndu-i să întrerupă orice altă activitate și să-i caute toate documentele care privesc relațiile Franței de sud cu Serbia, insistase asupra acestui punct, Languedoc sau Provence și bătrîna Serbie, să zicem Evul Mediu, plecînd din Evul Mediu, de ce ? El rîde, rîde : „pentru că, pe țărmul Oceanului, cu puțin înainte de cununa de stele mi-ai declarat că noi ne cunoaștem de secole...”

Firește, la întoarcerea lui din Japonia, Rougier îl chemase la el. O asemenea cerință tocmai de la Tokyo ? Și ce legătură putea să fie între ea și călătoria lui ? Denis înnebunise ? Sau se hotărîse să redacteze o teză despre influența, despre influența... Rougier se sufoca. E adevărat că, dragul de el, se sufoca de cîte ori aborda un subiect la care nu se pricepea. În disperare de cauză, între două respirații șuierătoare, exclamase, ridicînd din umeri, catharii, bogomilii, ce știu eu ! Și ce cauți ?

— O femeie !

— O femeie ?

Rougier se îndreptase spre fereastră și o deschise. În fața lui, Bursa. Oribila clădire numită Palatul Brongniart. În spatele lui, un om despre care bănuia că înnebunise. Să cauți o femeie în relațiile din secolul XIII dintre cathari și bogomili sub pretext că această femeie s-a născut într-o bănuită țară a bogomililor și că el a văzut lumina zilei în țara cathară ? Rougier s-a întors, aparent calmat.

— I-a spune !

Apoi surîzînd :

— Hai, povestește-mi și mie.

Avea același aer amuzat și imperios pe care-l avea Sophie cînd îl invita să-i povestească nebuniile lui. Scoase chiar o sticlă de whisky și două pahare. Supremă onoare. A bea un pahar la Rougier, e ceva. Și Denis și-a început povestea în galopuri — pînă la acea noapte din Tokyo, cînd, străbătut de un fel de revelație, și-a pierdut

într-atît liniştea încît i-a pus pe documentariştii agenţiei pe urmele vechilor relaţii între Franţa şi Iugoslavia. Aşa cum s-a aşteptat, ceruse imposibilul. În afară de o menţiune — şi de ce ? — a regelui esclavonilor în *Flamenco*, un roman occitan din secolul XII ; în afară de traducerea lui *Tristan şi Ysolda* de către călugări sîrbi în Evul Mediu ; în afară de cîteva cuvinte ale lui Villehardouin sau a frumosului chip al Elenei d'Anjou, venită în Serbia ca soţie a regelui, pe atunci aliat al regelui de Neapole, Carol d'Anjou, nu era mare lucru de reţinut... Sau în afară de : în 1808, la Paris, un ragusan, bunul prieten al lui Marmont, contele Sörgo, a publicat un articol asupra relaţiilor dintre gali şi „sloveni“, cum sînt numiţi la Ragusa. Într-adevăr, istoria menţionează existenţa celţilor în Illyria, „şi ne aducem aminte“, precizează Sörgo, „că am auzit pe un cetăţean din Sing demonstrînd că Sing este Sens, adică oraşul a fost fondat de senoni...“

Picior peste picior, cu paharul în mînă, Denis evoca timpuri uitate, pămînturi prăbuşite sub soare, îmbulzeală de popor... Ciudat mai e şi Denis ! Ce foc îl animă, pe el, scepticul şi-l arde, pe el, dezabuzatul, consumîndu-l ? Rougier ghemuit în spatele biroului, Sophie adunată pe o bancă, amîndoi îl priveau cu aceeaşi curiozitate... Languedoc, Serbia şi Denis care, cu un gest al mîinii, le adună, jerbă strălucitoare, în timp ce soarele apunînd desena ciorchini de flori, liliac roşu şi alb, pe pereţi şi pe biroul lui Rougier. Languedoc, Serbia, în Evul Mediu şi, cu indexul, Denis puncta şi apoi făcea să răsară la orizontul nesigur al visurilor lui şi al Istoriei, cruciade, pelerini, negustori în drum spre Levant trecînd prin Ragusa. Şi, ca în acea seară, da, exact aşa cum s-a întîmplat şi în acea seară, la Véfour, văzuse, ceea ce se cheamă văzut, în prezenţa lui Rougier, un oraş fabulos, flămuri, un întreg popor pe creneluri, trompetele sunaseră, în timp ce urale se ridicaseră spre er. Ce victorie sărbătoreau ? Şi oraşul acesta încins de ziduri era Ragusa ? era Carcassone ? În ce epocă, Dînezeule mare ! În ce epocă ?

Dacă ar fi putut vedea de aproape mulţimea care se înghesuie pe drumurile vicinale, ar recunoaşte-o pe So-

phie ? Și cine să fie bărbatul care se aținea lângă ea ? Și spre ce serbări se îndreptau ? Acești cruciați, pelerini și negustori își purtau cu ei legende, cîntecele și instrumentele, moravurile și jocurile. Printre ei se aflau, desigur, cîntăreți, circari, muzicieni, chiar acei pe care-i numeau *Cantatores francigenarum* și care distrau armatele franceze și le cîntau faptele de vitejie, acompaniindu-se la vioară...

E dragoste ? E amintire ? Denis povestește Sophiei conversația lui cu Rougier, adică, rînd pe rînd, cruciat, trubadur, umanist al Renașterii și, în sfîrșit, prieten al Enciclopediștilor, schițează, secol după secol, ceva care seamănă cu o istorie de dragoste între două popoare, înainte de apariția națiunilor, de suișul naționalismelor, de îmbrînceala ideologilor. Da, ceva subteran, constant, apă vie, care circulă de la un pămînt la altul, de la un cer la altul și, acum de la Sophie la el, de la Sophie, în picioare, ridicată brusc în picioare, la el care, încremenit, parcă paralizat, o vede apropiindu-se de el, apropiindu-se, apropiindu-se mereu, clipă imobilă, mișcare imobilă...

Se află acum unul lângă celălalt. Sophie i-a încolăcit gîtul cu brațele. Pentru veșnicie, ei sînt acel cuplu imobil, mut, nocturn, pe care-l alcătuiesc și-l făuresc pelerinii, negustorii, cruciații, poeții, savanții, îmbulzeala de popor, de secole, de schimburi, și căroră vin, în această noapte a Parisului, vin să li se alăture, amestecate cu lacrimi, un snop de imagini, războiul, copilăria lor, rușinea cu crucea îmbîrligată, copilăria lor, lacrimile, sfintele lacrimi și bombardamentele și foamea la rădăcina dinților, lacrimile, sfinte lacrimi și toate destrămările din familii, din peisaje, din suflete, copilăria lor...

Strînși unul în altul, ei leagănă blînd o copilărie defunctă, o Europă înghețată, se leagănă, iar Sophie, cu capul dat pe înapoi, cu buzele întredeschise, fredonează un cîntec vechi, cu voce răgușită, mai întîi în surdină, apoi cîntecul e se aude mai tare, se înalță în această noapte la Palai Royal, cuvinte sîrbești, nostalgii slave, în care era vorba de o dragoste imposibilă ; de la un cuvînt la altul, se îndepărtează cîte puțin de Denis, apoi îl

atrage, pe nesimțite, într-un pas de dans, apoi încă unul și, în timp ce ea cîntă acum cu toată forța, ei dansează, dansează trezind în grădini vechi ecouri, vechi dureri, vechi duiosii, cuplu incomparabil, o, draga mea Sophie !

Cu degetele înnodate, cu corpurile înlănțuite, au dansat o noapte, de la grădinile din Palais-Royal pînă la cheiurile Senei, de la cîmpul lui Marte la Montparnasse, învîrtindu-se în jurul lor înșiși, risipindu-și părul, rîsul, visele tuturor ecourilor pietrei, au alergat ca nebunii, ca niște copii, împinși de fantezii bruște, de curiozități neașteptate, amestecîndu-și dorința de a dansa sub stele și dorința de a da ocol pieții Furstenberg, cu toate lam-padarele rotindu-se în jurul lor, cu toate vîrtejurile de lumini, de stele din ochii Sophiei, marele vîrtej care-l împingea să se aplece deasupra privirii Sophiei ; gîfîind, un pic obosiți, au mers încet, umăr la umăr, coapsă lîngă coapsă, de pe o stradă pe alta, de la o noapte la alta, printre acoperișuri întunecate, printre ziduri închise, lovindu-se de pavelele rotunde, de amintirile lor, descleștîndu-și mîinile, amestecîndu-și copilăriile, săraci și derizorii copii și, rînd pe rînd, au evocat pe acei oameni cu căști și cizme care au umplut pădurile și defileele stîlcoase ale țărilor lor și Denis a povestit atunci lucruri înnebunitoare, absolut înnebunitoare : amestecînd Languedoc și Serbia, hotărînd că Sophie se afla lîngă el, i-a evocat pe nemți... „Îți amintești ? Îți amintești ?“ Și Sophie dă din cap. Gravă și visătoare. Da, își amintește căștile lucind sub ultimul soare de septembrie. Da, își amintește că soldații și camioanele alcătuiau un ansamblu de fier, de piele și de frică. Trec camioane. Căștile lucesc. Drumul e pustiu... De după perdeluța de creton, Denis privește. Da, ea își aducea aminte. Și bunica Sarrazin bombăne cu voce scăzută, îl roagă și-l imploră să nu mai stea la fereastră. Ar trebui să se ascundă. Drumul e pustiu. Nu e nimic de văzut. În afară numai de răspîntia drumurilor, în stînga, pe unde înaintează continuu camioane, căști, puști, fulgerări de metal în soare... Da, ea își aduce aminte. Și Denis : „Îți amintești uniforme lor verzi, negre ? Ca pădurea, ca noaptea...“ Și de atunci le e frică, și unuia și celuilalt, de rădure, de noapte,

le e frică să nu se rătăcească, frică de a nu-i recunoaște la timp pe soldați, frica de a nu-i confunda cu arborii, cu frunzișul, căci pe camioane se află frunzișuri și ei confundă verdele uniformelor cu verdele frunzișurilor într-atât încât soldații devin arbori, camioanele păduri și pe drumurile acestui sfârșit de vară '44 ei au văzut, bieți și patetici copii, păduri întregi lunecând sub soare. Puteai să înnebunești. Și bunica Sarrazin, înțepenită într-un colț al camerei, înnebunea, în timp ce, în spatele perdelei de creton, Denis privea soldații trecând, copacii, camioanele, pădurile, nu știa, nu mai știa, prin această răspîntie unde se întîlneau patru drumuri, inutile, pustii, fără destinație precisă. Da, ea își aducea aminte de această răspîntie și-și mai aducea aminte de ceva : apărut, nu se știe de unde, un om pe bicicletă... în ciuda înaintării camioanelor, a soldaților bine orînduiți care trec indiferenți, absenți chiar, în cizmele și căștile proprii lor nopți, o liniște grea încremenea peste lume. Bunica Sarrazin se roagă, Denis ridică ușor perdeaua. În afară de asta, nimic nu se mișcă. Da, ea își aduce aminte : totul era încremenit, suspendat în așteptare... Ce se aștepta ? Urmindu-și traiectoria, bicicleta continuă să scrișnească. În toată lumea care sta în așteptare nu exista decît scrișnetul unei biciclete care înainta pe mijlocul drumului, în timp ce la răspîntie, brusc, un camion frînează, scrișnind la rîndul său... Bunica Sarrazin e în genunchi, Denis își ține respirația, sub ochii lui, omul, la zece metri de el, înțelege, în sfîrșit, pericolul, sare de pe bicicletă, vrea să se întoarcă, apoi, se înalță uimit, cuprins de frică, înainte de a cădea, de a cădea mereu, cu un țipăt asurzitor, cu o mișcare largă a brațelor și a torsului, în timp ce bicicleta lunecă, lovește pămîntul, tresaltă în zgomot de sonerie și pe care un soldat o azvîrle dintr-un salt într-un camion, după ce-și ajustase cureaua armei, cu o simplă mișcare din umăr, așa cum un muncitor și-ar ridica traista...

Da, da, ea își aduce aminte : drumul e pustiu acum, lucește în soare, bunica plînge și se închină și ea, Sophie, cu fruntea lipită de fereastră, cu fruntea arzînd de febră, lipită de sticla rece, cu ochii plini de lacrimi, cu gura

plină de țipete, nu se poate abține să nu privească pata roșie care se întinde tot mai mult pe cămașa omului...

Blindă noapte, sfântă noapte... La picioarele lor, Sena poartă reflexe violete : fluviu imobil la începuturile lui ; fluviu activ în nemișcările lui. Se amuză să capteze cu ochii un reflex : acesta dansează, se colorează în mov, în roșu, în galben apoi dispare parcă înghițit, înecat, dus, înainte de a răsări din nou, dansant, fragil, ușor...

Blindă noapte, sfântă noapte... De ce ar mai vorbi ? Pe creasta micilor valuri sufletul lor dansează, ușor, fragil... De la sfârșitul războiului cei care știu să citească pot zări în ochii lor aceleași reflexe. De ce ar vorbi ? De când s-a deschis podul Alexandru al III-lea, cei care știu să observe pot capta aceleași reflexe pe apele fluviului. De ce ar vorbi ? Nimic nu se schimbă, nimic nu se mișcă, nimic nu se transformă.

Cu indexul, Sophie punctează un reflex, în dreptul teatrului d'Orsay ; apoi, cu unghia îl urmărește în mișcările lui imobile. E nostim, nu ? Denis privește mîna închisă, indexul întins și unghia carminată care pare violetă : de ce nu e a lui această mîna ? De ce nu o poate fura ? s-o dea pe a lui în loc ? De ce, da, de ce ? Și Sophie își răsfiră părul, își lasă capul pe spate și exclamă :

Blindă noapte, sfântă noapte : povestea asta cu reflexele o plictisește. Vrea să se plimbe pe sub Turnul Eiffel. Pentru ea este monumentul cel mai urît din Paris. Rîde și propune : „Ce ar fi să-l aruncăm în aer ?...” Ușoară, fragilă, Sophie trece de la un stilp la altul, dansînd, visătoare visată, o dragă Sophie, și de la un pas la altul, rotunjindu-și brațele deasupra capului, izvorăște imagini din copilărie, mii de imagini pentru Denis...

E noapte, e război... Sophie stă ghemuită într-un balcon. Pe deasupra capuli ei trec saltele, paturi, mobile care, numai pentru că sînt deranjate, devin derizorii. Ordinea, dezordinea și de la una la alta prezența mizeriei, imaginea pribegiei. E noapte, e război și, pentru această fetiță, o casă liniștită și familiară se descompune mobilă cu mobilă, cameră după cameră, vis după vis... Da, el își aduce

aminte : însărcinată, însăprită, mama Sophiei dă ordine, în timp ce niște bărbați îngrămădesc într-un camion obiectele, mobilele, tot ceea ce cu o oră mai înainte conturau un spațiu fericit. Și Sophie : „Ce încercare pentru o femeie atât de tânără să-și urce toată viața într-un camion !“

Noaptea, frica : războiul, focul. De data aceasta Sophie e culcată între două morminte. Departe, explozii înăbușite zguduie pământul cimitirului. Nori negri și grei reflectă incendiile provocate de bombardament. Femeile se roagă. De ce un popor întreg de oameni vii și-au găsit refugiul printre morți ? El își aduce aminte doar că, prin alte locuri, biiguind alte rugăciuni, oamenii se refugiau și ei în cimitirul orașului, ca și cum moartea...

Ciudate aceste amintiri rostite în șoaptă, printre răsfingeri de lacrimi ! Ei trec de la una la alta, se schimbă, se amestecă, se confundă vorbind despre unul și despre altul, pentru unul și pentru celălalt, despre tot ceea ce au în comun, de la imaginarul fapt de foc și noapte la inconștientul fapt de arbori și puști, spaima, copilăria lor, foamea, copilăria lor, moartea, copilăria lor, tot acest inconștient care a născut o imaginară încărcătură de păduri, de nopți, de mitraliere... Ciudate, aceste amintiri care se află în ei și care nu le mai aparțin, ei nemaifiind decât depozitarii lor ; amintiri ale unei epoci, amintiri ale unei generații ; și brusc, în ei, fără să și-o mărturisească, formidabila minie iscată la ideea că totul ar putea reîncepe... Ciudate aceste amintiri născute atât de departe unele de altele și purtătoare ale acelorași emoții, ale acelorași dezolări, ale acelorași spaime... Ele au făurit Europa copiilor ghemuiți într-un colț de noapte și pe cea a viselor strivite.

De la un stilp la altul al Turnului Eiffel, Sophie a dansat, s-a rotit, s-a rotit în jurul lui Denis ; apoi s-a oprit lângă el și, înlănțuiți, s-au rotit îndelung, până când turnul însuși s-a pus în mișcare, încet, încet, și, începând să se rotească la rîndul lui, se rotește din ce în ce mai repede pe o melodie fredonată de Sophie, pe o melodie veche, pe o melodie a fericirii și ei par fericiți amîndoi să valseze astfel sub Turnul Eiffel, în zori, în adierile proaspete, să valseze, să valseze pe o muzică numai de ei

auzită, fericită, da, fericită, bieți copii patetici ai unui război care renaște la nesfârșit.

Renaște ?

În ei, bineînțeles, asemenea coșmarurilor pe care le alungi la trezire și pe care le regăsești imediat ce ai adormit. Și Sophie vorbește întruna. Acum ea evocă Rachka, bătrâna casă de la Rachka, fuga din fața schiptarilor, albaizenii care violau femeile sârbe și ucideau pruncii. Imagini, imagini de pribegie, cu gust de sînge și mentă în gît, cu tîmplele care se adună și vâlul negru care cade brusc peste ochi. Alte imagini : o cameră întîmplătoare, prost luminată, pe pereții căreia se deformează mari umbre violete, în timp ce Sophie, brusc alungată, aude țipete și vede femei trecînd pe culoare purtînd în brațe lenjeria plină de sînge, înainte de a fi adusă să-și vadă frățiorul care tocmai se născuse... Și alte imagini, mereu : un mal de apă, umiditatea cenușie a zorilor și pe drum o șaretă care scîrție : o șaretă plină de copii ; o șaretă pe fundul căreia e culcată mama ei înconjurată de toții acești copii ; mama ei care-și ține în brațe noul-născut și care se ridică brusc urlînd că ea trebuie să-și arunce copilul în rîu, înainte de a cădea clănțănind de febră ; și Sophie, lunecînd în noroi, străduindu-se să se țină pe lîngă șaretă, cu o păpușă în brațe...

Atîta și atîta suferință de la un capăt la celălalt al lumii ; atîta și atîta suferință răspîndită, parcă semănată, de la un capăt la altul al Europei ; atîta și atîta suferință, sîngele înghețat al amintirii, umori delirînd ale sensibilității ; și de la Sophie pînă la Denis, din Serbia pînă în Eranta, circulația niciodată întreruptă a sîngelui și a sensibilității, asemenea unui pact indisolubil, din pricina ultimului război, desigur, și a secolelor trecute, a pelerinilor, a negustorilor, a poezilor, a fortărețelor, Carcassonne sau Ragusa, pe crenelurile cărora un popor nu face decît să spere, să aștepte și să renască mereu...

Să renască ?

Evocînd toate aceste amintiri, Denis și Sophie trăiesc un sentiment de mîndrie. Frica, o cunosc. Foamea, o cunosc. Frigul, îl cunosc. Moartea, o cunosc. La fel ca toți acei copii, ajunși astăzi femei și bărbați, care i-au

însoțit de-a lungul nopților de război, și care, asemeni lor, sînt determinați de această conștiință a Istoriei.

Ciudată mîndrie, într-adevăr, născută din strivire, făurită din negative, întărită în suferință. Ciudată mîndrie nu? sentimentul de a aparține unei generații pe care au făurit-o imaginile de război și de moarte, constituind-o într-un singur popor, dincolo de frontiere, culturi, limbi.

Primele lumini ale zorilor... S-au făcut simțite printr-un ușor tremur al cerului, departe, dincolo de turnurile de la Notre-Dame. Nimic nu s-a albit încă; e mai degrabă o tulburare a nopții instalată în certitudinile ei. Sena, pe malul căreia se plimbă, pare să nu mai curgă cu aceeași viteză. O încetinire, o așteptare. Ei s-au oprit.

— Și știi...

Da, el știe. Da, ea știe. N-are importanță. În timp ce dinspre est cerul se albește, ei își promet, cu pîntecul lipit de parapetul de piatră, că nu-și vor găsi odihna, că nu-și vor acorda nici un fel de răgaz, pînă nu vor reuși să alerteze lumea, da, lumea, despre ceea ce știau, despre războiul care se pregătea în Europa chiar, într-un fel sau altul și care, vizînd în primul rînd țara Sophiei se va întinde cel puțin pînă în țara lui Denis, incendiind încă o dată Europa întreagă, această Europă care, văzută de la Paris sau de la Belgrad, devenise adevărata lor patrie.

O privire ciudată, da, de care-și va aminti pînă la moarte...

Se întorcea acasă, iată, gata să facă primul pas în culoar, cînd a auzit un hohot de rîs. Întîi a crezut că era vorba de jetul de apă al fîntînii acoperite de mușchi în care apa, contrariată, se izbea de barele de fier făcînd un zgomot foarte special de clinchet de perle vînzolite; apoi a trebuit să admită evidența: era vorba chiar de un hohot de rîs.

Cît timp a rămas așa, în poziția unui școlar, cu ghiozdanul în spate, cu șorțulețul negru peste pantalon, cu gîtul înfășurat într-un fular albastru de lînă, gata să facă primul pas în culoar? Rîsul îl lovise în spate, între umeri, ca un pumn. „Să fii atent, îi zicea maică-sa, dintr-un pumn în spate te poți îmbolnăvi de tuberculoză.“ Urma o descriere a acestei boli: plămînii plini de caverne, stelute de sînge pe batiste, febra care arde în pomeți și dă strălucire ochilor — toată incredibila poezie a morții, cu acele mari focuri la care se încălzeau „tuberculoșii“ scoși din caverne ca să poată contempla stelele...

Și acum, rîsul acela, acolo în spate, care-l ajunge și-l lovește, ce boală va aduce cu el?

Se întoarce.

O fetiță blondă ține de mînă o bătrînă doamnă. Lumina rece de iarnă învăluie cuplul și-l fixează pentru totdeauna în amintire, ca într-o gravură în aqua-forte. Bătrîna doamnă, care poartă un palton negru, se apleacă deasupra copilului, cu obraji trandafirii și blond, într-un paltonaș alb, și-i spune ceva. Rîsul se aude din nou. Se înalță. Tot mai puternic.

Acum trec încetîșor prin fața lui. Să-l fi observat? El stă în pragul porții, un pic ascuns în penumbra culoarului. Ele rîd amîndouă. locul le aparține. Lumea se rotește în jurul lor.

Și lui, brusc, îi vine să plîngă sau să rîdă, nu știe, ar vrea să fugă pînă în cameră la el sau să se arunce

în capul fetei blonde, nu știe, dorinți dezordonate de a țipa de fericire sau de a-și calma extrema nefericire.

Fetița blondă și bătrîna doamnă au dispărut după colțul casei. Acum locul e gol. El aude din nou apa curgînd în fîntînă. E singur. Seva i se mișcă din piept pînă în pîntec. De ieri, avea impresia că era paralizat. Și iată, acum, ceva a început să se miște. Ieri, întîmplarea cu masa din sufragerie, bumbacul roșu al feței de masă, bărbatul, mama lui și, brusc, înlăuntrul lui, în străfundurile ființei sale, gheața, exact, gheața, frigul și un fel de a fi indiferent la tote, chiar absent... Și cum, ceea ce se mișcă e tot gheață, care se topește, plutind în derivă. Și pe urmă privirea aceea ciudată...

Niciodată nu privise așa. Cu o săptămînă mai înainte, ar fi zărit, nimic mai mult, fetița și pe bunica ei care ar fi intrat, firesc, în universul lui. Ieri, încă înainte de întîmplarea cu masa, așa s-ar fi petrecut lucrurile. Bun. Și apoi, într-o secundă, totul s-a schimbat. A fost de ajuns o fetiță blondă și rîsul ei. Nu, e prea simplu. A fost de ajuns ca, aruncînd o privire absentă fetei, s-o vadă fericită. Nu, nu e chiar exact. A fost de ajuns ca, în ciuda indiferenței, să simtă fericirea fetei ca pe propria lui fericire. Iată, asta e : fericirea acestui rîs, el și-a însușit-o, ea a devenit și fericirea lui ; și, dintr-o dată, a știut, în ciuda vîrstei fragede, că nu va mai putea fi fericit decît prin această manieră indirectă, prin rîcoșeu parcă.

Asta e ceea ce numește el „privirea lui ciudată“. O privire rece, într-adevăr, asemănătoare într-un totu luminii acestui sfîrșit de după-amiază de iarnă în care negrul umbrelor acoperă deja puținul ce a mai rămas din suprafețele luminate, în timp ce cuplul, format dintr-un copil blond cu obrajii trandafirii și o bătrîna doamnă în negru, trecea prin fața lui rîzînd...

Ce deriziune ! Într-o zi Rougier, complimentîndu-l, îi aruncase o vorbă : „Bătrîne, ai un ochi de jurnalist perfect !“ Dacă ar fi știut...

Îți construiești oare întotdeauna viața pe primele nefericiri ? Ochi de jurnalist perfect, ia te ^{uită} ! Și felul

acesta al lui de a fotografia, într-o clipă, dintr-o privire, bulevardul, ca și cum ar avea un obiectiv în loc de ochi, doar clipind pentru a da fiecărui detaliu claritatea necesară și de a restitui apoi, la cerere, în zece rînduri sau o sută, ceea ce a văzut, fără să uite nimic și, mai ales, fără să-i impună în nici un fel propria lui subiectivitate : ceea ce de altfel i-a făurit și reputația, nu ?

Nu, nu, e mai complicat : ghețurile care au început să se topească în el privind fetița blondă n-au încetat să plutească în derivă înlăuntru lui și Sophie, intrînd în viața lui, a contribuit la accelerarea dezghețului. De aici, desigur, răbdarea lui, nesfîrșita lui răbdare față de ea și atenția, ah, da, atenția maximă la tot ceea ce se întîmpla în el însuși...

13 AUGUST 1976

— Tîmpitule !

Cu o chică africană, cu cămaşa larg deschisă, jurnalistul stagiar a dispărut cu un surîs. El, tîmpit ? De ce ? Să fi remarcat nuanţa de minie conţinută în ocară lui ?

Uşa s-a deschis. Uşa de sticlă martelată. Denis ridică din umeri. A văzut silueta îndepărtîndu-se. O umbră nu prea bine conturată. Repetă printre dinţi : „Tîmpitule !” Vulgaritatea nu e genul lui. Dar de ce se băga cretinul unde nu-i fierbea oala ? Nu făcuse decît să-şi vîre capul prin deschizătura uşii, sferă de păr negru, tors îngust şi, înainte de a-i dori week-end plăcut, vrînd să se arate informat, protector, complice chiar, a opinat că permanenţa lui, a lui Denis, în timpul week-end-ului din 15 august va fi un fel de recreaţie, pentru că toată lumea era plecată în vacanţă, chiar şi oamenii politici, de la care vin în general marile nefericiri...

Să tragă de manetă, tîmpitul. Să se năpustească spre căsuţa de la ţară. Să tune şi să fulgere din cauza blocajelor de circulaţie. Să se gîndească la programul său. Să-şi spună că e vineri şi că e 13. E bună o vineri, şi 13. Pentru noroc, pentru loterie, pentru tîmpenie. Să-şi frece în căpşorul lui umflat de frizură, aceleaşi idei ca ale tuturor. ca ale tuturor care, asemeni lui, au tras de manetă năpustindu-se spre casa de la ţară, tunînd şi fulgerînd, ca şi el, împotriva blocajelor de circulaţie. Fericiţi vacanţieri ! Fericiţi imbecili ! Căci regatul acestei lumi le aparţine. Şi ce se mai rostogolesc... Încă din mai '68, a fost de ajuns să curgă benzina din nou pentru ca,

dispărînd orice ideologie, bunul meu popor se reînceapă să se rostogolească spre căsuța de la țară, tunînd și fulgerînd împotriva blocajelor. Avem furtunile pe care le merităm.

Pentru a doua oară, Denis ridică din umeri.

Trebuie să fie ora șase. Căldura nu cedează ; o căldură uscată și grea în același timp, sulfuroasă, purtătoare de furtuni, al cărei secret îl cunoaște Parisul. Cerul e jos. Ca un capac. Gălbui. Un cer de praf și de fum. În cutia lui de tablă, timpitul probabil se înăbușă. Nici la agenție nu-i mai bine. Cu atît mai mult cu cît aclimatizorul e în pană. „De cînd nu mai funcționează, zicea Denis secretarei chiar în acea dimineată, nu vă mai doare gîtul.“ În tot răul și un bine, într-un fel. Un fel, în orice caz, de a face haz de necaz.

Denis aruncă o privire spre fereastră. Un amestec de sticlă și aluminiu care scîșnește și fisie dacă încerci s-o deschizi, parcă ai trage toată fațada spre tine. Dar, de deschis, n-o poți deschide pentru că, din pricina blestematului de aclimatizor despre care n-au crezut niciodată că s-ar putea strica, s-au înmulțit, în fața ferestrelor, numărul plantelor verzi, chestiune de ecologie sau de rusticitate, începînd cu marele arbore de cauciuc, orgoliul domnișoarei Lautier. Din atîta iubire, grijă și comentarii, acesta a cuprins toată fereastra și ar fi murit, ba da, ba da, ar fi murit dacă l-ai fi deplasat numai cu puțin... Nu le rămînea decît să crape de căldură. Fără să mai pun la socoteală că, între fereastră și plantele din vase, se aflau cărți, dosare, hîrtii, în vrafuri mai mult sau mai puțin stabile — „Unde să le pun pe astea ?“ — toate deșeurile actualităților, spuma zilelor care, din oră în oră, se umflă, se înalță, se fortifică, fără să bagi de seamă, pentru că, datorită aclimatizorului nu-și puteau închipui că vor avea nevoie să deschidă fereastra. Ce idiotenie ! Un amestec de lene ipocrită („risc să am nevoie“) și o credință bigotă în virtuțile progresului. Bun. Și în acea dimineată vrafurile ajunseseră atît de înalte încît Denis s-a infuriat : „N-ați putea ? N-ați putea ?“ S-a plîns că nu mai putea vedea strada, oamenii, viața, în timp ce

domnișoara Lautier, palidă, îngrozită, se agita respirînd zgomotos. Strada, într-adevăr, oamenii, așa e, e important, nu ? Un vraf s-a răsturnat și apoi al doilea... Zbor de foi albe, lunecări ca de aripi, tulburarea secretarei, „regret, regret foarte mult“... Și Denis, sprijinit în coate, a privit pe deasupra biroului, podeșua acoperindu-se încetul cu încetul de reviste, de ziare, de hîrtii, de cărți, înainte de a cere, brusc obosit, să fie lăsate așa... Dă-o încolo de stradă !

Ce stradă ?

Ce oameni ?

Ce viață ?

De la ora opt dimineată la ora cinci după masă, umbre umbre, umbre pe trotuarele înguste ; mașini, mașini, mașini pe șosele balizate ; și dominînd totul, adică barînd orizontul și visele, Bursa, faimosul palat Brongniart, oroare, ce mai ! Cum zice Rougier, pe tonul unei false declamații : „În fața noastră, domnilor, un edificiu lung de 71 de metri, înconjurat de un peristyl corinthian cu două coloane înalte de 10 metri, construit din 1808 pînă în 1825, pe locul mănăstiri Filles-Saint-Thomas, de Brongniart și succesorul său, La Barre...“ Și Rougier, cu mîinile la spate, păstrează tăcerea cîteva secunde, înainte de a se smulge din contemplație și de a se întoarce cu fața spre interlocutorii săi, jurnaliști stagiari hilari sau vizitatori uimiți, și de a adăuga cu o voce lugubră, parcă ar fi făcut o confidență : „În plafon este o alegorie reprezentînd Franța primind tribut de la cele cinci părți ale Lumii.“ Un întreg program, domnilor, un întreg program și care face epocă, domnilor, face epocă...”

Al naibii, Rougier ! Trebuie văzut în rolul lui de ghid cam prostănac, bîlbîindu-se și repetîndu-se. E nostim, într-adevăr, mîncînd cuvintele, reducînd istoria agențiilor de presc la cîteva aproximații : „Bursa, mă înțelegeți ? Necesitatea telegrafului, mă înțelegeți ? Și terminîndu-și discursul, cu brațul întins, cu indexul visător : „De aici, domnilor, vederea nedisimulată a Presse-Agence-ului asupra palatului Brongniart“. Și, mai ales, să nu fi îndrăznit nimeni să evoce telefonul, telescriptoarele, sate-

lițiile de comunicație. Toate obiecțiile le mătura cu un dos de palmă, atent la respectarea tradiției. Toate invențiile care au înlocuit telegraful și ar fi putut permite agenției noastre să se instaleze departe de Bursă, în locuri mai puțin înghesuite, nu vor prevala niciodată, credința lui Rougier; asupra necesității Bursei, care, la o adică, nu reprezintă mai nimic, e de acord, de când de Gaulle a declarat că politica Franței nu se face la coș¹.

La ce se gîndea timpitul? Probabil ascultă o șansonetă. I se pare probabil că viața este agreabilă. Prima, a doua, a treia... Se rostogolește: primele cîmpuri, primele boschete. Se rostogolește: Joe Dassin cîntă *Vară indiană*. Și timpitul se crede Joe Dassin. Perfect, Franța toată, Franța șoselelor, a plajelor, a abandonurilor, se crede Joe Dassin. Perfect. Și fredonează *Vară indiană*, sau ceva pe aproape. Între două comunicări privind migrația automobilistică. De la Institutul Național de cercetări rutiere din Rosny se vorbește despre front; în sălile de redacție se vorbește despre front, în mașini se vorbește despre front. Și acest amestec de muzicuță și vocabular marțial dă francezilor mari frisoane. Frontul mașinilor, frontul drumurilor, frontul plajelor — pretutindeni nu se vorbește decît de front, de bătălii, de armate, de război. În glumă, bineînțeles; figură retorică; pentru a-și da importanță. Își unduiește umerii, timpitul, și se umflă: *Vara indiană* și frontul drumurilor, nu e chiar un fleac. La urma urmei, lumea s-a mobilizat.

— Cucurigu!

Denis a strigat. Așa. De unul singur.

A strigat?

Un strigăt ciudat. Din gît, cu un nod. Și cu o imensă dorință de a plînge. Și timpitul care zicea că permanența lui avea să fie o adevărată recreație... Mie-mi spui?!

Și căderea lagărului de la Tell El Zaatar, ce e?

O informație?

O veste proastă?

O catastrofă.

Ce, într-adevăr?

¹ Spațiu circular la Bursă, înconjurat de o balustradă și rezervat agenților de schimb (în fr. *corbeille*; n.tr.).

Și cine s-a tulburat auzind-o ?

În mașini, pe frontul drumurilor, la radio, între două șansonete, s-a anunțat, probabil știrea. Și vacanțierii sugîndu-și bomboana, trebuie să fi exclamat : „Bine le-a făcut !“ Sau : „I-a cotonogit, au ce au căutat ! Ei ! Bine lucrat, îți zic eu. Niște cretini, cu terorismele și cu deturările lor de avioane. Bravo ! Bine jucat. Ia, cu ocazia asta, mai dă o bomboană de mentă...”

Cu fundul turtit pe scaun, cu brațele rotunjite pe volan, cu privirea fixă, cîți nu vorbesc în felul acesta, cîți nu cîștigă războiul altora, nu distribuie medalii, nu fac să defileze trupe cu vorbe decisive, cu morți neștiuți ? Cîți sînt, de la Carpentras la Hazebrouck, de la Saint-Louis-Huningue la Pessac, gata să înregistreze evenimentul ? căderea lagărului de la Tell El Zaatar, între două depășiri, „ai văzut, idiotul ?“, între două relantiuri, „drumul ăsta e plictisitor“, între două bomboane ? Cîți cred că toți automobiliști care conduc între Carpentras și Hazebrouck sînt idioți, în afară de ei, și declară că între Saint-Louis-Huningue și Pessac, drumul e plictisitor ? Cîți din interiorul modestului hexagon, altădată numit Franța, își împart discursul între aceste două vorbe „idiot“ pe de o parte, și „plictisitor“ de alt ăparte, în timp ce oamenii mor, soare, soare negru la Tell El Zaatar ?

Pe biroul lui Denis e un coș plin cu ultimele telegrame : Tel El Zaatar, U.P.I. 16,30... Tell El Zaatar, A.F.P. 16,45... Tell El Zaatar, Presse-Agence 17... Și, pe deasupra, tot dosarul Libanului, al războiului libano-palestianian pe care el l-a cerut domnișoarei Lautier. Și, pe deasupra, Denis, cu capul între mîini, parcă trăznit, capabil doar să repete : „Eu i-am spus lui Rougier, i-am spus-o răspicat lui Rougier...”

O poveste veche între el și Rougier care durează de mai mult de un an și jumătate. Denis surîde. Fraze gata făcute îi vin în minte precum : „Nu e bine să ai dreptate prea devreme“ sau : „Nimeni nu e profet în țara lui“. Și mai ce ? Vorbele Elsei Triolet pe care-i place să le citeze : „Am învățat că pentru a fi profet e de ajuns să fii pesimist“. Nu e rău, nu ?

El, un pesimist ? Nu e adevărat. Lucid, neliniștit, pe scurt contrariul unui naiv. Fără un pesimism funciar. Un pesimist nu declară, cum o face el adesea, că viața merită să fie trăită.

Și totuși, în fața acestor telegrame, nu se mișcă, înghețat, încremenit. Abia dacă respiră. Afară e liniște. Din cînd în cînd mai trece cîte o mașină... Peste vrafal de hîrtii, zărește cartierul pustiu. Începe lungul weekend din 15 august. Ce oră să fie ? Aproape șase. Încă un pic și ar fi uitat s-o sune pe Sophie. Și dacă merită cineva să fie informat de ceea ce se întîmplă, acela e cu siguranță ea...

În el lunecă imaginea unui cuplu fredonînd un cîntec vechi, imaginea unei nopți și lunecă imaginea Senei... Ei se țin de mîină, ziua se ridică de după turlele de la Notre-Dame și își promet să pună totul în mișcare pentru ca secretul să explodeze. Or, ceea ce s-a pulverizat acum în explozia soarelui negru de la Tell El Zaatar, ei au presimțit amîndoi...

Cu degetul mare, cu indexul, el ridică una cîte una telegramele. Ar trebui să o sune pe Sophie. Să formeze numărul ei de telefon. Să asculte tonul. Ar trebui... Dar nu e încă timpul. Punctualitatea este între ei un ritual. O politețe rafinată, dintr-o altă vîrstă. N-au abdicat niciodată de la ea, chiar dacă aveau lucruri importante să-și spună. Dimpotrivă. Cu cît ardeau mai mult de nerăbdare să-și vorbească, cu atît își stăpîneau graba. Punctualitatea este și o politețe, dar și o stăpînire. A emoțiilor, a vorbei, a ceea ce este mai dureros în ei. S-o fi așezat oare în fotoliul ei cel alb ? Și-a aprins țigara ? Și, ca o intrare în joc, cînd va ridica receptorul, cum o să înceapă ? Îi va spune c-o iubește ? Ar fi un idiot, nu ? Un asemenea vocabular „bun doar pentru frizeri“ o oripilează. Că e cald, îngrozitor de cald la Paris ? Ea va rîde și-l va întreba dacă a fost întotdeauna atît de original ? Atunci ? O s-o anunțe pe loc că lagărul de la Tell El Zaatar a căzut ? Asta da. Asta putea să-i spună.

Asta ?

Asta, adică praful, mînia, moartea și sîngele care se usucă, cenușiu, violet, negru. Asta, adică un popor, o disperare : Palestina. Cenușiu, violet, negru. Asta, adică două generații, cel puțin, trăind sub cort : tinerii de douăzeci de ani revoltați, părinții împovărați, unii cu gura plină de blesteme, alții cu ochii plini de lacrimi... Asta, adică indiferența unei lumi întregi, refuzul de a vedea, de a privi. Îi privim pe cerșetori ? Vedem, ceea ce se numește „a vedea“ — mîna care se întinde și în care lăsăm să cadă bănuțul ? Vedem bănuțul, nu mîna. O dată, de două ori, de o sută de ori, de o mie de ori. Indiferența are întotdeauna privirea absentă. Atunci mîna se închide, se încheștează, devine un pumn și noi suspinăm regretînd că oamenii sînt atît de ingrați. Și ingrații ridică pleoapele. Cenușiu, violet, negru. Și pumnul se strînge pe o mitralieră și noi vedem roșu de furie afirmînd că legea nu este dictată de bandiți, de oameni fărădelege, de, de... Și ne sufocăm de mînie sau de teamă și batem din picior. Jalnic. Totul e jalnic. Ne simțim atît de bine între noi, împărțim lumea, oamenii, sufletele. Sîntem atît de bine crescuți, nu ? Și iată că cineva deturnează un avion. Frison. Frison de curiozitate. Inedit. Original. Manșeta ziarelor, conversații la dineuri : nu înțelegem, nu vedem, dar ne cuprinde ameteala. Apoi un al doilea avion este deturnat : suspens, negocieri, terorism... Palestina divină ! Se inventează un nou vocabular ; apar nume noi : încetul cu încetul un popor se desprinde din cenușiu, din violet, din negru, în timp ce o țară se conturează, de la un avion deturnat la altul, sub ceruri glorioase. Gata, curiozitatea ! Rămîne frisonul. Nu prea sîntem obișnuiți. Ne împiedică să ne învîrtim în jurul cozii. Asta, asta, asta.

Asta ?

Adică un popor constrîns să nu aibă un pămînt unde să facă o haltă pentru a se iubi sau pentru a muri ; un popor alungat și hăituit ; un popor dinamitat, ars, calcinat... Un popor uitat, dezarmat — judecat. Un popor cu năravuri proaste, nu-i așa, din pricina deturnărilor de avioane și a luării de ostateci.

E adevărat : ne simțim atît de bine între noi. Să facem afaceri. Să ne ridicăm pe spinarea altora. „Franța primind tributul de la cele cinci părți ale Lumii“. Frumoasă alegorie. Și măgulitoare. Și altele, și altele... Bun. Franța nu mai este singură. Bun. Ea a trebuit să consimtă să împartă și să mai împartă. Dar ea continuă să-și primească tributul. Alături de ceilalți. Trebuie să te obișnuiești. Alături de cei mai bogați, de cei mai mari, de cei mai amenințatori. Trebuie să te obișnuiești. Chiar dacă nu e atît de plăcut. Chiar dacă pînă la urmă te înăcrești. Nici un imperiu fără păsări. Dar afacerile rămîn afaceri. Atunci, păsările, știți... Gest cu mîna, cu brațul ; gest dezonorant ; gest vulgar. E adevărat : afacerile sînt afaceri. Numai că, iată : păsări negre, ridicate dintr-o țară cenușie și violetă, apar la orizont și se abat brusc peste cîmpurile noastre.

Peste cîmpurile noastre ?

Nu ne pot lăsa în pace ? Noi nu le-am făcut nimic. Ia te uită !

Atunci, va fi război ?

Bun. E război. Ei au vrut-o. Cine „ei“ ? Părinți împovărați și fii revoltați, desigur, tot acest popor condamnat să trăiască sub corturile mizeriei și ale cerșetoriei. Da, ei au vrut-o ! Veche viclenie : dreptul celui mai tare de a refuza celui mai slab posibilitatea de a-și exercita dreptul său. Și apoi, ca măsura să fie deplină, se întrebuintează o expresia latină : *Casus belli*. Frumos, nu ? *Casus bel-li*... Chiar dacă expresia este rostită pe un ton de minie, ea îți dă un aer distins. Ah ! Cît sintem de inteligenți !

Cuvintele, toate aceste cuvinte care, ziua și noaptea, s-au imprimat apoi s-au șters și care au constituit în cele din urmă o realitate, cuvinte puelniță, cuvinte giruetă, cuvinte mute, o realitate alături de real, alcătuită din comunicate, din declarații, din planuri de pace, din informații, în timp ce războiul violet și negru se ridică între cer și mare, acolo, în Liban, în scînteierea valurilor și explozia grenadelor...

Cui îi pasă ?

Cine se întreabă ?

Era clar, nu ? Lui Rougier îi place această expresie : „E clar, nu ?“ Rougier, spătos și precis, neadmițînd „vorbăria“, cum îi zice el. Așa că își încheia întotdeauna expozeurile printr-un „e clar, nu ?“ care îi trimitea pe colaboratori în birourile lor. Tot așa era, după părerea lui, și istoria conflictului libanez. Și cum să nu fi ispitit să-l urmezi ? Denis are sub ochi o încercare de cronologie : cîteva date, acțiuni armate, o înlănțuire foarte logică de fapte, de morți, de violențe. Cenușiu, violet, negru. Angrenajul, cum se zice.

Totul ar fi început pe 13 aprilie 1975 prin atacul unui autobus plin cu palestinieni și libanezi de către falan-giștii lui Ain El Remaneh. Bilanț : 18 morți. Și s-ar fi terminat pe 13 august 1976 prin căderea lagărului de la Tell El Zaatar. E clar : două date, un război. Liniștitor pentru că istoria își reintră în drepturi. Între 13 aprilie '75 și 13 august '76, va fi suficient să se plaseze date, de exemplu, 26 august '75, ziua în care vor începe la Zakli înfruntările între forțele islamo-progresiste și milițiile conservatoare creștine sau 6 decembrie '75, numită „sîmbăta neagră“ din cauza execuției la Beyruth a 200 de civili musulmani de către milițiile creștine sau, în sfîrșit, 1 iunie '76, data invaziei Libanului de către armata siri-ană, pentru a avea un frumos subiect istoric de tratat.

Va fi de ajuns... Uitați cei cincizeci de mii de morți ; uitați adevăratele motive ; șterse, negate, acordurile secrete. Vor fi de ajuns cîteva date, repere — cum li se spune. Vor fi de ajuns acele lungi comentarii despre forțele care s-au înfruntat, despre alianțele desfăcute și piesa va fi jucată. Atunci pumnii se vor desface de pe mitraliere, mîinile se vor destinde, din nou cerșetoare și li se vor lăsa bănuți să cadă, noi și numeroși, în timp ce fii, deveniți la rîndul părinți, părinți împovărați, cu lacrimi în ochi, vor aștepta cu năbdare ca proprii lor fii, lega-nați mai mult de basmele speranței lor decît ale faptelor de vitejie, să ajungă la vîrsta revoltei. Și cenușiul și violetul și negrul vor mai apăsa încă timp îndelungat pe pleoapele lor căzute.

— Vedeți limpede ? zicea Rougier.

Se vedea totul.

Ce ?

Orbirea lui Rougier. Orbirea sub formă de adunare, gen : doi și cu doi fac patru. Partea aceea timpă, limitată, și mai rău chiar : incapacitatea de a trece dincolo de evenimentul prezent, imposibilitatea de a te proiecta ceva mai departe în timp...

— Rușii sînt foarte șireți, zicea Denis.

— Rușii ? Care ruși ? întreba Rougier.

Bietul Rougier ! El rămînea la ceea ce i se da să vadă și să audă.

Rușii fuseseră alungați din Egipt, nu-i așa ? Jucau deci un rol nesemnificativ în regiune. Cît despre războiul civil libanez, nu era el perfect localizat ?

— Haide bătrîne Denis, vezi pretutindeni numai comploturi.

Rougier, protector și paternal. Ei, haide, chiar numai planuri, conspirații, complicități peste tot ? Cine să te creadă ? Ridicase din umeri. Era ciudat Rougier, gata să se inflameze la lectura unei povestiri de spionaj privind al doilea război mondial și să-i recomande lectura — nu vorbiseră oare atîta despre afacerea Cicéron ? —, ținea să se păstreze într-o nedezmîțită rezervă de îndată ce era vorba de prezent. Zicea : „Eu sînt jurnalist, nu istoric.“ Ca să se apere. Și pentru că-i era teamă. Iată de ce, de un an și jumătate, între Denis și el, nu mai mergea nimic.

Asta se întîmpla cam prin decembrie '74. Denis se întorsese dintr-o călătorie în străinătate, aducînd o informație foarte importantă. Fusesse cît pe aci ca, la coborîrea din avion, să alerge direct la Rougier. Noroc că și-a adus aminte că era duminică. A trebuit să aștepte o zi pînă să-i anunțe știrea lui Rougier.

Ce știre ?

Că rușii și americanii, la conferința de la Vladivostok, ținută în luna precedentă, semnașeră niște acorduri

secrete care stipulau că partea sovietică se angaja să faciliteze politica dusă de americani în Orientul Apropiat, iar, în contrapartidă, aceștia se angajau, la rîndul lor, să nu intervină militar în Iugoslavia la moartea marelui Tito, în cazul în care Uniunea Sovietică ar proiecta o politică de forță în această regiune.

Rougier era așezat în fața lui, un pic aplecat, sprijinit cu mîinile de birou. O clipă, o expresie de uimire i-a alunecat pe față. Un nor ușor. Apoi privirea lui lăsase să întrevadă o umbră de incredulitate.

— Acesta este efectul pe care o asemenea știre îl face asupra dumneavoastră ?

Denis se ridicase în picioare... Cu amîndouă mîinile, după obiceiul lui, construia orașe, delimita țări. Vorbea de Vladivostok ; evoca Yalta ; începea cu Europa de sud ; se înfierbîntase, adăugînd dintr-o suflare : „Ford, încă o dată, s-a lăsat păcălit. Kissinger și-a servit bine stăpîinii de la Kremlin...”

Rougier a bătut cu pumnul în masă :

— Ajunge, Denis, ajunge ! Asta nu mai e informație asta este politică-ficțiune.

— Politică-ficțiune, ziceți ?

Se ridicase în picioare, repetînd : „Politică-ficțiune ?” ; „Politică-ficțiune !” ; Din dosar, în ciuda enervării, reușise să scoată un articol : „Și asta e tot politică-ficțiune ?”

Rougier luă tăietura din ziar. Uimit. Bănuitor.

— Inutil să citiți totul. Citiți ceea ce este încadrat cu roșu. Este o declarație a lui Kissinger.

Asta ? O declarație a secretarului de stat american ? Să vezi și să nu crezi, nu-i așa ? Denis înconjurase biroul lui Rougier și acum citea peste umărul lui : „A promova influența sovietică în străinătate, îndeosebi în Europa occidentală și (...) a obține să fie acceptate oficial elementele situației actuale, favorabile Uniunii Sovietice.” Nu e rău, nu ? Era datată 23 noiembrie 1974. Și era inclusă într-un articol al lui Michel Tatu, consacrat conferinței de la Vladivostok.

— Nu e rău, într-adevăr, lasă Rougier să-i scape, înapoiindu-i tăietura.

— Și ?

— Circuit tradițional.

Ieșind din birou, Denis îl surprinsese pe Rougier ridicînd din umeri. N-avea importanță. El năvălise pe scară. Deja redacta în minte textul telegramei : „Credem a fi aflat că acorduri secrete au fost semnate la Vladistok în privința Orientului Apropiat și a Iugoslaviei... Rugăm informații...” Să rămînă vag, să folosească condiționalul, să reia vechi formule precum : „Date fiind împrejurările...” sau : „Din surse neidentificate...” Textul fusese întors în minte pe toate fețele. Ce răspuns va obține ? Nu vor aranja rușii și americanii să blocheze informația ? De la Presse-Agence totul pleca necodificat. De îndată ce „rocket”-ul va fi lansat prin satelit, serviciile de ascultare îi vor cunoaște conținutul. La Washington, la Londra, la Bonn chiar, le va fi ușor agenților lor să intervină, să provoace un „no comment” categoric. Denis aștepta mult de la Pekin. Cînd pot, chinezii știu să fie vorbăreți.

Deja telegrama se inscria cu litere verzi pe ecranul negru al consolei. Denis privea mesajul apărînd. Îi plăcea această magie a ecranului catodic. Una cîte una, literele formate din mii de puncte se imprimau : „Date fiind circumstanțele, credem a fi aflat din surse neidentificate, că la Vladivostok s-au semnat acorduri secrete privind Orientul Apropiat și Iugoslavia. Rugăm informații...”

Și așteptase.

În zadar.

Nici o capitală căreia i s-a adresat întrebarea n-a răspuns cu adevărat. Cum se aștepta, Departamentul de stat american opusese un „no comment” foarte sec ; purtătorul de cuvînt al Foreign Office-lui se bilbiise cu multă eleganță, declarînd că era dezolat că nu știe nimic ; rușii s-au arătat categorici ; cit despre chinezi, ei se mulțumiseră să zîmbească și să se scuze că nu erau la curent.

— Ți-am spus eu ?

Rougier triumfa.

Și afacerea s-a încheiat aici.

Și, totuși, Denis era sigur de informația lui.

Și, totuși, el avusese confirmarea din surse guvernamentale.

Și, totuși, „mai mult de o mie de răniți, practic fără îngrijire, zeci de cadavre putrezind, vrăfuite în apropierea a două mici spitale de campanie, fără nici o posibilitate de a fi îngropați, zeci de mii de supraviețuitori, printre care bătrâni, femei și copii, duceau de mai mult de o lună o existență subterană de șoareci asediați, lipsiți de apă, de electricitate, de hrană, incapabili să se deplaseze chiar și pentru a-și evacua scârna.“

Și, totuși, „de sîmbătă seară, în lagărul palestinian de la Tell El Zaatar, cinci sute de persoane sînt prinse sub dărîmăturile unui imobil prăbușit peste adăpostul în care aceștia căutaseră refugiul pentru a scăpa de bombardamente. Din pricina violenței tirului, refugiații palestinieni care apără lagărul nu pot decît cu foarte mare greutate să vină în ajutorul celor prinși sub zduri. În cursul nopții de duminică pînă luni n-au putut scoate de sub dărîmături decît șapte copii...“

Și, totuși, „în privința Uniunii Sovietice, reacțiile ei publicate s-au limitat la o declarație a Agenției Tass, datată 9 iunie, în care se constată că singele curge încă și mai abundent de la intervenția siriană“ și la cîteva articole relativ critice în presa moscovită. O.L.P.-ul a dat publicității ulterior un mesaj al domnului Brejnev adresat președintelui Assad în care-și exprima „neliniștea față de evoluția poziției siriene.“ Dar este semnificativ că mesajul n-a fost publicat la Moscova. Pentru moment U.R.S.S. continuă să rezerve esențialul atacurilor Statelor Unite ale cărei vase — ca și ale ei — staționau în largul mării, cînd mii de soldați sirieni se aflau în Liban, unde se comportau ca pe un pămînt cucerit. Ea ar putea să-i oblige să se întoarcă din drum, fie și numai oprind furnizarea pieselor de schimbă și de muniții, aparținînd integral Rusiei, pe care le utilizează forțele aflate sub ordinele lui Assad. Dar ea n-o făcut-o pînă acum...“

Și, totuși...

Una după alta, Denis repune în coș extrasele de presă pe care le citise. Unul era datat 24-25 iulie și raporta declarația făcută de profesorul Rivière, secretarul general al Asociației franco-palestiniene în *Quotidiene de Paris*; celălalt, din 27 iunie, provenea din același ziar; un altul subliniat cu cerneală roșie, constituia o parte a articolului lui André Fontaine apărut în *Le Monde* pe 28 iulie.

Parcă ar fi fost ieri.

Toate aceste declarații, declarații despre evenimente la zi, confirmau ceea ce Denis știa de un an și jumătate. Mai exact, din decembrie '74. Toate aceste declarații sînt tot atîtea lacăte pe care le poți descuria cu o singură cheie. Ușor de zis: declarații, dar toate aceste declarații la un loc nu pot da socoteală despre infamia în numele căreia mor nevinovații. Căci ei sînt toți nevinovați, nu-i așa, cei care mor vegheați de sorii negrii?

Denis clatină din cap. Meseria lui îl dezgustă. Brusc. În el, în străfundurile lui, se naște ceva asemănător unei mari uimiri. Și acel ceva îi pătrunde în măruntaie, se învîrte și se lărgeste, un fel de greață sau de vîrtej, nu știe, și care-l sapă și-l golește, sudori, și urcă acum, sudori, în timp ce el ar vrea să doarmă, exact, să doarmă sau să se lase în voia uitării...

Îi e frig. Ce s-a întîmplat? Tremură. Mîinile umede și transpirația care-i lustruiește fața... Ce s-a întîmplat? I s-a părut pentru o clipă că luneca, luneca, luneca... A leșinat? Nu e decît o amețeală. Și mai erau și soarele, acela negru, străzile cenușii, fețele violete și tăcerea cu mirosurile ei fade și dulcele de cărnuri în descompunere. Și mai erau... Și i s-a făcut brusc frig.

Frig?

Frig pentru morții pe lingă care se trece, peste care se sare, uitați sau plîși; frig pentru toate suferințele negate, renegate, uitate; frig pentru toate femeile reduse la o rugăciune; frig pentru toți copiii întîmplători ai războiului, pentru toți copiii pe care războaiele i-au privat de inocență...

Gata cu figura lui de carnasier, de fiară ! Gata cu marile certitudini, toate pline de mînie și alcool băut pe nerăsuflăte ! Atît doar că e frig, frigul care, de pe vremea cînd se afla în Sinai, îl cuprindea în seara dinaintea oricărei bătălii. Îi e rușine de meseria lui, de acest fel de a informa fără să spui ceea ce știi. Da, rușine, de a fi trebuit să taie cărțile pieziș, de a fi trîșat, fără să mintă cu adevărat.

Pînă în această seară nu știa că rușinea te poate îngheța atît de cumplit. Își freacă miinile, încercînd să și le încălzească. Gata să plîngă. Dacă ar putea plînge ! Asta i-ar salva bietul lui suflet. Bietul lui suflet ? Sophie își bătea mereu joc de bietul lui suflet. Are dreptate. Sophie are întotdeauna dreptate. E clar, nu ?

Puțin cîte puțin devine mai stăpîn pe el. Și descoperă următorul adevăr : de cînd o cunoaște pe Sophie se agată de ea, o împodobește cu toate virtuțile, cu toate calitățile, se pierde în ea, nu din deriziune, ci din necesitate. Are nevoie de Sophie. O nevoie primordială, esențială, animală aproape.

Murmură : „Sophie“, și miinile lui, din nou jilave, se întredeschid ; și, din incovoiat cum era, bustul lui se ridică, pe cînd, deasupra capului, cerul se face ca șofranul.

Sophie a tuturor metamorfozelor.

E ora șase și cinci.

Ca în fiecare seară, formează numărul : mai întîi indicativul internațional, apoi cel al țării, apoi, apoi... Și, în timp ce propria sa voință aleargă pe noaptea cablurilor, acolo, în casa mare, albă, cu suavități nemaiîntîlnite, o tînră femeie cu profilul sîmeț își strînge probabil buzele sau își aprinde o țigară sau își aranjează furioasă o buclă, așteptînd să sune telefonul.

Acolo... Nu, aici, foarte aproape, la urechea lui, vocea, vocea dragă cu sonorități sălbatice, cu infinite inflexiuni, cu rîs nestăpînit. Și de la primele cuvinte iat-o pe Sophie neliniștită, nu de întîrzierea apelului, o, nu, nu, ci de depărtarea lui Denis, ba da, ba da, de tîmbrul nesigur al vocii, de frigul pe care-l presimte în el, pe care-l sim-

te în el, pe care-l simte în ea, Denis, Denis, și iat-o refăcînd drumul pe care el tocmai îl străbătuse, sori negri, sori negri, pînă la tăcerile cenușii de la Tell El Zaatar și iată-l pe Denis, o draga mea Sophie, scotocind în coș și alegînd un extras dintr-un ziar pe care-l ține cu o mînă tremurătoare din cauza frigului, din cauza rușinii care-l cuprinde din nou, încercînd să citească și Sophie nu mai e decît acest suflu, aici, foarte aproape, înlăuntrul lui, în timp ce cu ochii plini de lacrimi evocă mărturia lui Sami, un libanez de douăzeci și patru de ani, care a trăit patruzeci și trei de zile de asediu printre dărîmăturile lagărului și care povestește că pînă la urmă și-au pus morții în saci de nylon, pentru că puteau rămîne așa mai multe zile expuși la soare, că se degaja din acele grămezi un miros înspăimîntător și că, pentru desăvîrșirea nenorocirii, un obuz a căzut într-o zi în mijlocul tranșeii, împrăștiind peste tot bucăți sfîrtecate și imunde de care ciinii și pisicile, împinși de foame, se apropiaseră să le mănince...

Agonia agoniei... Acolo, nu mai era casa mare, albă, cù suavități nemaiîntîlnite : aici, nu mai e suflu ; înlăuntrul lui Denis nu mai există vocea cu sonorități sălbatice și cu infinite, dulci inflexiuni. Neîncrezător ține la ureche receptorul, dar Sophie a închis fără nici o vorbă. Și, în timp ce receptorul se încălzește ușor în mînă, privirea parcurge distrat o telegramă veche deja, pentru că era datată 27 iulie : „La Moscova, Uniunea Sovietică a denunțat rolul „Arabiei Saudite și al forțelor arabe reacționare“ în Liban și, la fel, pe acela al „Israelului și a milițiilor imperialiste...”

— France — soir, ultima ediție !

Voce spartă, graseiată, cu o nuanță de zeflemea ; vocea tuturor serilor. Voce familiară, zilnică... Precedat de strigătele lui, vânzătorul de ziare trecea de la unul la altul, de la un grup la altul, înaintînd printr-un efort al coapselor din cauza greutății ziarelor. Ce anunță ? Ce strigă, așa, fără adresă ?

Nimic din ceea ce Denis nu știe deja : complot sau atentat, război sau conferință. Cu toate că ziua fusese calmă la Presse-Agence. Rutina, într-un fel. Însoțită de o strîmbătură de indiferență, de rictusul răutăcios : „Atît timp cît se ucid între ei, ne lasă pe noi în pace, nu ?“

Vînzătorul de ziare a trecut pe lîngă Denis. Oare ce crede el despre titlurile întinse pe trei sau cinci coloane, pe care le strigă în fiecare seară, ca să le uite a doua zi ? Se sinchisește el cît de cît de aceste nume, de evenimentele și dramele pe care are misiunea să le vîndă ? Probabil că se gîndește la picioarele lui, vânzătorul de ziare, la bășici, la durerile de genunchi de care suferă toți cei care merg mult. Mai marii acestei lumi, morți sau vii ? Statele, stabile sau dizlocate ? Să fim serioși : dacă vrea s-o scoată la capăt, cîte exemplare trebuie să vîndă ?

Cu toate că nu-l mai vede, Denis îi aude încă vocea ; ciudată, această complicitate bruscă. Îi vine să cumpere tot pachetul de ziare și să-l invite pe tip la un pahar... Nu ne aflăm noi în aceeași barcă ? Eu la un capăt, tu la celălalt și, sub picioarele noastre, marea adîncă, nu ? cu valuri, cu prăpăstii, curenți, pești... Tipul l-ar fi privit neîncrezător, și-ar fi dat paharul pe gît și salut amice ! Și Denis s-ar fi trezit singur, încă o dată, cu o sută de ziare sub brațul stîng, cu mîna dreaptă înțepenită pe receptorul de bachelită. Ridicol, într-adevăr, foarte ridicol.

Și totuși, n-ar fi fost chiar atît de idioată povestea lui cu marea. Bun. De acord, imaginea e tocită. A făcut epocă. Și ? Ea spune exact ceea ce vrea să spună. O barcă, o fur-

tună : viața, nu ? sau dragostea... Cine afirmă că numai efemerul merită atenție ? Și ce e mai efemer decât viața, dragostea, victoria ? Tătucul Stalin, care o știa mai bine, nu și-ar fi trimis batalioanele să lupte împotriva morții. Nici Hitler, de altfel ; dacă moartea, pe drept cuvânt, este chiar marea său furtuna sau barca sau toate trei în același timp ? „Bine, dar asta nu e totul, ar fi zis tipul, trebuie să mă duc acasă.“

E înnebunitor cum refuză oamenii să privească adevărul în față. Numai dacă nu cumva le este indiferent. Au văzut atâtea, nu-i așa ? că sînt blindați, nu ? Și totuși, vă zic : războiul e iminent... Tipul și-ar fi împins cascheta cu indexul, l-ar fi privit fix pe Denis și i-ar fi răspuns : „Eu, știți, brambureala asta...“ dînd paharul pe gît înainte de a-i arunca un „salut amice !“

E o tîmpenie să vorbești astfel. Războiul e mereu iminent, Stalin e mereu iminent și Hitler, de asemenea. Atunci, vînzătorul a decis o dată pentru totdeauna să pună la fund toate iminențele astea. Îi ajunge fiecărei zile grija ei. Ceea ce contează pentru el sînt mai întîi picioarele și umflăturile sau bășicile și pe urmă gîtul, răgușeală sau angina. Iată ce este important. Cît despre război... Denis își imaginează ce gest de onoare ar fi făcut cu brațul.

Un clopot sună undeva. E, fără îndoială, clopotnița bisericii Saint-Séverin. Îi aude bătaia în ciuda circulației intense a automobilelor pe bulevard. Cînd evoca barca, se gîndea la dominicani : la vremea lor, aceștia domesticiseră moartea, iar din război își făcuseră o datorie de stat. Simplu, nu ? și liniștitor. Totul era în ordine. Și, tot în același sens, se produsese și fluxul de după război și, cum zicea Sophie, în fiecare individ apăruse conștiința istoriei. Asta înseamnă că un viitor război, distrugînd conștiințele, va distruge Istoria. Și el n-ar mai fi avut nici o justificare, nici o rațiune — în afară de faptul că va fi ceea ce a fost dintotdeauna : o constatare totală a eșecului. Numai oamenii nu vor să moară ! Dar ideile, și, mai ales, ideologiile, nu se tem de moarte. E bine — sau rău. Denis surîde... Mai bine sau mai rău : ideologia preferă moartea vieții. E mai puțin tulburător. Și, în același

timp, tot proclamînd că ele fac istoria, conspiră împotriva istoriei pentru că se tem de conştiinţă. Nu, ideologiile nu se tem de moarte.

Şi cît era de dulce, de civilizată moartea, aşa cum o prezentau altă dată dominicanii între zidurile cenuşii ale pensionului, comparată cu aceste cadavre putrede, cu aceste buze umflate şi crăpate lăsînd să se vadă dinţii într-un fel de suris vag, cu ochii ieşiţi din orbite cărora le dau tîrcoale muştele verzi...

Cine ar bănuî, la această blîndă oră a sfinţitului, că omul cu mersul ţeapăn, cu un umăr mai sus decît celălalt, care se opreşte din cînd în cînd, de parcă ar avea dificultăţi de respiraţie, şi care-şi reia mersul surîzînd cine ar bănuî că e bîntuit de asemenea închipuiri?

NOAPTEA DE LA MOUGINS

Aerul tremura de căldură. Între avion și aeroportul din Nisa, valuri uriașe de lumină...

Ieșind din carlingă, Denis, s-a oprit o clipă pe pasare-lă. Orbit. Emoționat. În interior, aerul era condiționat. Afară, în plin soare, din cauza reverberației, era de nesuportat, Supus unei agresiuni sălbatice, trupul părea prins într-o etuvă, după acea bunăstare funcțională. Ce contrast, Dumnezeuule, ce contrast ! Suride. Mai întâi din pricina ideii banale ; apoi, din pricina jurnaliștilor stagiați care făceau mare caz în articolele lor de aceste „contraste“. Asta îi scutea, numindu-le, să le suporte ei înșiși și, mai ales, să-i facă pe lectori să le simtă.

Pentru a-i lăsa pe călători să coboare, s-a retras un pic mai departe pe platoul pasarelei. Oriunde ar ateriza, îi place să rămână o clipă și să privească, din acest loc înalt, aeroportul, pista, convoiul, toată agitația care de la o escală la alta își este perfect identifică sieși ; stewardesele, autocarele, arhitectura de sticlă și aluminiu, culoarele, poliția, marile gesturi din mâini, îmbrățișările, dulcegăria regăsirilor, acadeaua, în timp ce gîndul fuge la bagaje și, de-a lungul culoarelor, toți cei abia sosiți, pe care-i recunoști după aerul lor important, urmați de escorta celor care i-au așteptat, plini de modestie și, de la unii la alții, un dublu discurs, infatuat din partea celor dintîi și atenuat de sfială a celor din urmă, dublul discurs care va dura pînă cînd bagajele, ultima dovadă a călătoriei, vor fi recuperate și așezate în portbagajele

mașinilor sau pe acoperișurile autocarelor ; după care, înghesuiți cu toții pe o banchetă, cu un vag aer de duminică, un pic obosiți, unii din pricina avionului, ceilalți de așteptare, vor coborî vocea și, în cele din urmă, vor tăcea, fie că nu vor mai avea nimic să-și spună, fie că-și vor păstra marile confidențe pentru orele de după asfințit, pentru acea oră indecisă, aurită de o plăcută căldură, când noaptea mai este încă o promisiune de fericire și de odihnă.

Toate aeroporturile lumii și toată mizeria sentimentală a ființelor.. Altădată toate acestea se petreceau în gări și spectacolul era același, alcătuit din priviri pierdute, din gîturi întinse, din batiste fluturate, toată nerăbdarea regăsirilor dincolo de care, odată primele emoții trecute, nu mai rămînea în loc decît tăcerea obișnuinței reluate. Dar gările sînt cenușii și mizeria sentimentală e mediocră ; în timp ce luxul orbitor al aeroporturilor inspiră milă. Biete existențe, destinate să trăiască intens doar cîteva minute ! Ah, a nu sosi niciodată — orice s-ar întîmpla ; să trăiești mereu într-un salt, plecînd mereu, mereu !

— Nu-i frumos ținutul meu ? Nu-i frumos ?

Denis a coborît geamul taxiului. În mers, aerul e ceva mai respirabil. Șoferul se înflăcărează. Din cauza căldurii, fără îndoială, și a luminii care cade în valuri din cer, pătrunde printre gene, devine sudoare și-ți învăluie tot corpul.

Cu ochii mijiiți, cu părul fluturînd, Denis petrecea cu privirea peisajul care seamănă celui din Toscana, după marile incendii solare ale verii. Peisaj de silex, de ierburi uscate, de măsline ; peisaj albit de soare, înviorat pe ici, pe colo, de negrul unui cipreș sau de albastrul unei vii. „Nu e frumos ținutul meu ?“ Și cascheta șoferului se foiește într-un gest de acord, răspunsul urmînd întrebării și amîndouă într-un solilocviu care face savoarea unui ținut sau a unei nebunii...

Pietrișul alb, urme ale unor mari prăbușiri, pinii negrii și schimonosiți de pîrjolul soarelui ; ghemuit în fundul mașinii, Denis își freacă mîinile jilave. De ce l-o fi

chemat Sophie ? Măcar de ar fi putut lua un avion de seară, n-ar fi suferit atît din pricina căldurii ! Dar nu, nu m'ai era decît un singur loc, la cursa de la ora trei. În plină caniculă. „Nu e frumos ținutul meu ?“ Și nebunul ăsta care dă mereu din cap... Acum drumul urcă printre pini. Țîrîitul ascuțit al greierilor, ca un imens cîntec de bucurie... Telefonul de ieri seară, chemîndu-l să vină la Mougins : de ce, da, de ce ? Și ce e cu clădirea asta, pardon, cu vila asta, spre care se îndreaptă ? E vorba de o nouă surpriză a Sophiei ? De la ea puteai să te aștepti la orice.

Sophie... De cînd n-a mai văzut-o ? Socotește pe degete : martie, aprilie, mai, — aici ezită : ar fi trebuit să se vadă, dar nu s-au întîlnit — iunie, iulie... Cinci luni pline la care se adaugă primele zece zile din august... Privește ceasul : 11 august 1977, deja. De ce „deja“ ? Și, brusc, îi vine în minte că, acum un an, fără două zile, trăia oră de oră, telegramă cu telegramă, căderea lagărului de la Tell El Zaatar. Surîde. De atunci, în ciuda temerilor lui, nu s-a întîmplat nimic în lume, nu, nimic demn de atenție sau care să-i confirme obsesiile. Nimic deosebit, într-adevăr, dacă n-ar fi fost din cînd în cînd, pînă în februarie, cite o întîlnire cu Sophie, nu chiar o întîlnire, ci mai mult ceva semănînd cu o luptă înverșunată, aprigă, de fiecare clipă între două ființe hotărîte să... Să ce, oare ?

— Nu e frumos ținutul meu ?

— Ba da, bătrîne, ba da !

De ce i-a răspuns pînă la urmă ? Celălalt nu mai tăcea. Vorbărie, exagerare, amplificare, adevărate minciuni sau minciuni adevărate... Și, pe deasupra, accentul nissan, aspru și melodios în același timp, scrișnet de silex și Țîrîit de greier la un loc, accent de muntean și marinăr, de zăpadă și de val... Era ciudat și patetic tot pe atît : frumos era ținutul lui dincolo de orice închipuire, în pacea florilor în armonie cu cerul și marea. Dar de cînd o cunoaște pe Sophie, Denis a învățat să prefere frumuseții unui ținut, dragostea pe care i-o poartă oamenii. Ceea ce Sophie numește grav patriotism și pe care nu ezită

să-l reducă la cîteva pogoane din piatră. Deja la Palma, cu mult timp în urmă, presimțise acest adevăr : un țăran maiorcan, căruia îi lăudase ținutul, în timp ce priveau amîndoi soarele coborînd în mare, îi răspunsese că insula, în ciuda splendorii ei, nu-l împiedicase să îmbătrînească. Surîzînd, bătrînul uscat și nobil îl învățase că e întotdeauna semn de vulgaritate să-ți proiectezi stările sufletești într-un peisaj. N-avea să uite niciodată fruntea înaltă, aplecată, limpezimea privirii, surîsul fără cută și nici mîinile împreunate pe baston : așa sînt clarele și fragilele evidente, suficiente pentru a alimenta o înțelepciune și chiar să hrănească o viață. „Patriotismul meu, îi plăcea Sophiei să spună, este forma cea mai desăvîrșită a pasiunii clasice.“ Și celălalt, repetînd că ținutul său era binecuvîntat de zei, nu spunea decît același lucru.

Taxiul l-a lăsat în fața unui grilaj ruginit, foarte înalt, pe care i-a trebuit toată forța ca să-l împingă, folosînd umărul și făcîndu-l să scîrțîie ca și cum nu mai fusese mișcat în tîtîinele lui de ani și care, deschizîndu-se, a strivit cîteva ierburi uscate, moarte... În fața lui o părere de drum șerpua abandonat printre tufe de merișor și cren-gi joase. Înainte de a păși mai departe, a avut o mișcare de recul. Fără să știe de ce, nu se prea simțea în largul lui. Parcă, trecînd pragul, ar fi fost transportat într-un alt ținut, într-un alt anotimp. Ezitînd, foarte nesigur pe el, îl întrebuse pe șoferul care-și terminase manevra și se pregătea să plece, dacă asta era chiar vila Taina.

— Ia uitați-vă, îi răspunse acesta, aplecîndu-se peste portieră și arătîndu-i stîlpul din stînga intrării.

Pe o placă de ceramică pe jumătate ștearsă, reprezentînd niște garoafe împletite, se mai putea citi încă numele vilei. Garoafele fuseseră probabi roșii și negre literele cu forme gotice. Acum un cenușiu murdar și un violet decolorat se lăbărtau pe placă — două culori care delimitau grilajul, cei doi stîlpi, ierburile uscate și trunchiurile copacilor... Culorile trecutului, și-a zis în momentul în care taxiul dispărea.

Și trecu dincolo de grilaj.

În umbra cenușie a copacilor, numeroși și adunați chiar la intrare și la începutul drumului, se ridica din pământ un fel de ceață, ca o căldură groasă și albicioasă care, agățându-se de crengile cele mai de jos, îngreuna aerul și instaura tăcerea. Înainta, cu fața și umerii străbătînd frunzișul, parcă l-ar fi mîngîiat mari aripi de păsări, aripi lunecînd, în timp ce picioarele călcau înlănțuite de ierburile rele care-i împiedicau mersul și-l îngreunau, ca într-un coșmar în care ar fi vrut să înainteze și nu putea. O clipă îi fulgeră ideea de a se întoarce, convins că se înșelase asupra casei ; apoi o altă idee i se impuse : că, trecînd grilajul, pătrunsese într-un loc blestemat. Nu era normal ca pe o asemenea căldură, să aibă impresia, după ce deschisese poarta ruginită, că a intrat brusc într-o lume de ceață și de tăcere. Nici un trîl de pasăre nu străbătea aerul încărcat de așteptare, nici mersul nu i se auzea măcar.

În spatele lui, poarta dispăruse, ascunsă, fără îndoială, de copaci, tufișuri și ierburi.

Se simți singur, uimitor de singur. O singurătate niciodată resimțită pînă atunci, mai mult fizică decît morală, care-l alunga, îl excludea din el însuși. Era puțin spus că nu mai avea locul lui în lume : lumea nu mai avea nevoie de el. În jurul lui, ceața se îndesa neîncetat. A făcut un pas și apoi încă unul. Să-și dea drumul în ierburile uscate, între frunzele moarte ? Și, brusc, în această nemișcare, timpul a început să se miște. Și-a adus aminte că o dată, cel puțin, mai întîlnise singurătatea aceea : avea doisprezece ani și se afla în vîrfurile unui povârniș, în fața lui se întindea lanțul Pirineilor și privea, urcînd, avansînd, cuprinzîndu-l și apoi invadîndu-l noaptea, oribila noapte, în timp ce acolo, în adîncurile spaimei lui, continuau să scînteieze, trandafirii, zăpezile și ghețurile muntelui în involburări delirante de albastru și galben.

În adîncurile spaimei sau ale orgoliului ?

Brusc, și-a simțit valiza grea în mînă și, stăpînit de curiozitate, și-a continuat mersul. Să fi fost efectul hohotării lui sau o simplă coincidență ? În orice caz, arborii

se mai distanțaseră, aerul devenise brusc mai ușor, în timp ce ierburile moarte de la intrare făcură loc unui pavaj de alee. Parcul, care se lărgise sub ochii lui, era alcătuit din vîlcele acoperite de peluză, decorate cu boschete de flori și plante de esențe rare. În dreapta, dincolo de meterezul destul de depărtat care-l ascundea privirii, a zărit colțul unui zid încoronat de o triplă friză și un acoperiș de șindrilă. Asta să fie faimoasa vilă Taina ?

Dar ce e zgomotul acesta ? parcă ar fi fost o rîcîitură sau un scrișnet. Denis s-a oprit să asculte. Zgomotul vine din dreapta, de mult mai departe, desigur de dincolo de ridicătura de teren în jurul căreia începuse să se învîrtă. Casa se ivise pe jumătate dintre tufele de flori. Îi poate admira acum pietrele unghiulare, panta acoperișului, ancadramentul ferestrelor. Și, acum, ce este acel scrișnet care pentru auzul lui ascuțit, dublează rîcîitul ? Denis percepe acum două zgomote : un scrișnet foarte lent, lin, care punctează, la intervale mai apropiate, rîcîiturile sau alte scrișnete. Hotărît, valiza e acum foarte grea. Încă vreo cîțiva metri și va fi ajuns. Cu fiecare pas, vila își dezvălde construcția. Ca și cum, printr-un miracol, ar face să crească din pămînt o locuință patriciană numai prin simplul fapt că urcă deluțul. Metamorfoza, încă o dată a Sophiei, nu se mai îndoiește o clipă, a Sophiei, a cărei prezență o presimte și pe care îi place s-o numească : „Sophie a tuturor metamorfozelor“.

Zgomotele s-au apropiat. Denis grăbește pasul. Și iată casa întreagă, nu, locuința, nu, vila, vila Taina, cu fațada acoperită de o tencuială trandafirie, cu intrarea încadrată de coloane și împodobită cu un fronton, cu persiene în stil italian : o minune de echilibru pe care Sophie, așezată într-un balansoar de nuiiele, o admiră în același timp cu el, legănîndu-se.

— Îți amintești de Antigona ?

L-a întrebat pe un ton sfidător. Fără să se ridice la sosirea lui, fără măcar să-i facă un semn de salut din mîină. Cu buzele strînse, cu bărbia înainte, îi opune fața ei de minie pe care el o cunoaște bine. Antigona ? El s-a oprit la cîțiva pași. Antigona ? Cu valiza la picioare, stă în soare, siluetă neagră, încovoiată de oboseală.

— Antigona ? întreabă el, neîncrezător.

Înainte, înapoi, cu călcâiul, cu un fel de turbare, Sophie se leagănă în balansoarul ei de nuiele de palmier. Scrișnetul tălpicilor pe pietriș ; scîrțîitul nuielelor la nivelul spatelui și al coatelor ; rîcîitul pantofului... Înainte și înapoi, cu lovituri de toc : cîteodată tocul lunecă și împrășcă nisipul ; cîteodată se înfundă, lasă dîră, o adîncitură cu raze, aproape rotundă ca un ochi, ca un soare, poftim, ca un soare, din pricina razelor și la mișcarea următoare, totul este distrus, nisipul ascunde adîncitura și razele dispar... Înainte, înapoi și Denis, rînd pe rînd leagănat și iritat de balans, de imaginea capului Sophiei aureolat de desene și arabescuri din nuiele de Manilla, îndepărtîndu-se și revenind într-un peisaj de pietriș, peluză, flori, parc, Denis își impune să fie calm, fixînd acel toc, apoi leagănat mai mult decît iritat, se lasă învins de acest ritm, scrișnete și rîcîituri amestecate, de această forță turbată care zgîrie pămîntul...

— Ea ! spune Sophie cu un aer ofensat.

Evident, își amintește de Antigona. Ce întrebare ! Face chiar pe pedantul. Îl citează pe Creon, unchiul ei, pe Eteocle și Polinice, frații ei. Și pe sora ei. Oare cum o chema ? A uitat numele acestui adorabil papagal. Sophie consimte să surîdă. Un surîs de departe care nu promite nimic. Denis face un pas spre ea. Văzîndu-i astfel, ea așezată, el în picioare, la doi metri unul de altul, într-un parc atît de îngrijit, ai jura că sînt două rude îndepărtate care se întretîin : un bătrîn unchi, încăpățînat, care cere respectarea legilor, verișori certăreți, o verișoară un pic oacheșă care a făcut să se vorbească mult despre ea. Și Denis evocînd o cronică familială și familiară, în timp ce Sophie, parcă absentă, continuă să se balanseze. El zice... Sophie, îmbrăcată într-o rochie de dantelă albă cum se purta în secolul trecut la Nouvelle-Orléans, pare o tînră fată. Ea e trandafirie și, în lumină, blondul părului se armoniza cu auriul nuielelor. Pe scurt, după părerea lui, Antigona nu este de loc o fată nesupusă, cum se afirmă. Dimpotrivă, el vede în ea o femeie supusă ; exemplul chiar de femeie supusă. Numai că, iată, încă

o dată, bărbații care și-au disputat-o pe Antigona au rămas la aparențe și aparențele se numeau Creon și puterea politică. Atunci, e adevărat, Antigona s-a răzvrătit împotriva aparențelor, dar a făcut-o printr-o supunere totală la decretul zeilor.

Sophie a încetat să se mai balanseze. Cu indexul mâinii stîngi sub bărbie, se uită la Denis, îl măsoară, îl cîntărește, ca și cum l-ar fi văzut pentru prima oară și, pîrînd a-l fi găsit demn de o asemenea confidență, rostește :

— Eu sînt Antigona !

Ce mai e și această nouă invenție ? Deja, într-o noapte, se crezuse Sophie Volland, amanta lui Denis Diderot. Pusese această nebulă pe seama omonimiei. Într-o altă noapte, îi recitase începutul celui de-al treilea Imn al Noptii al lui Novalis și afirmase că ea era Sophie von Kühn, amanta copil a poetului german. Interlocut, se mulțumise atunci s-o asculte vrăjindu-l, fără să încerce să înțeleagă. Și acum, iată-o că se credea Antigona. Ce secret vroia să-i încredințeze și care nu putea fi transmis altfel ? Ce vroia ea să-i împărtășească din străfundurile singurătății ei ? Antigona ? Și de ce ? Un fel de a spune că de la Antigona pînă la ea nu s-a întîmplat nimic ? Încearca să abolească astfel timpul ? Dorea să afirme că orice femeie, demnă de acest nume, trebuia să fie o Antigonă ? Că-i revenea ei sarcina de a denunța fără încetare aparențele, adică pe toți Creonii cu fruntea joasă, toate puterile politice cu cap de bou ?

A reînceput să se balanseze. Pare brusc excedată că-l vede.

Să nu-i spună cumva că a luat primul avion. Să nu insereze nimic banal și obișnuit. Dar ardea de dorința de a-și lua valiza și de a se întoarce la aeroport. Mai ales, să nu-i arunce în față că ea nu răspundea așteptărilor lui, după o atît de îndelungată absență. Pentru că la ea, așteptarea nu se măsoara în luni, ci în secole... Sophie sau lumina secolelor... Și din cauza acestei lumini, nu va pleca și, mai ales, să nu se mire de această primire incredibilă. Să-și amintească de aeroportul de la Roma,

unde-l primise cu un „te urăsc“. Să nu-i spună nimic. Să încerce, dimpotrivă, s-o domesticească, mai mult, s-o obișnuiască cu prezența lui, cu prezența opacă a bărbatului care s-a interpus între ea și ea însăși și care face ecran. Asta e, să nu spună nimic, din pricina acestei priviri încetșate, a acestor ochi pierduți în cenușii orizonturilor nesigure.

Îngenuncheat lângă ea, i-a luat mîna. O mîna depărtată, înghețată, străină, pe care i-o sărută. „Da, zice Sophie, da...“, dovedind o oarecare agasare. El înalță capul cu speranța de a-i întîlni, de a-i capta privirea. În zadar... Și totuși, călătoria, oboseala, infernala căldură din aeroport, au fost uitate, cum uitate au fost poarta ruginită, ciudata ceață de la intrare, frigul din inimă și primirea — într-o bună zi Sophie o va califica de incredibilă, rușind „r“-ul jucînd, cu degetul sub bărbie, gama ironiei în ochii ei negri... Totul a fost uitat, el e în întregime subjugat, recucerit de tînăra femeie, de bătrîna tînără femeie pe care o iubște și o urăște... „Se poate iubi cu forța urii?“ s-a întrebat el de o sută de ori. Așa s-ar rezuma destul de bine mișcările contradictorii care-l agită în acest moment și care-l distrug, înflăcărîndu-l. Simte în el producîndu-se fisuri, crăpături prin care, picătură cu picătură, o altă viață, un alt sînge, alte adevăruri trec, circulînd și lărgind puțin cîte puțin breșele și provocînd, ici și colo, surpături. Cu mult timp în urmă el merita porecla de „afurisitul de Denis“. Temeritatea lui n-avea egal decît în reputația lui de om muieratic. Era simplu. Acum, nu mai e decît un biet cal sleit, îmbătrînit care cerșește o privire, numai o privire de atenție măcar, dacă nu de tandrețe. Ceea ce se surpă în el este ideea pe care și-a făcut-o despre tinerețe, despre tinerețea lui. Ei, ce mai ! o talie bine făcută, un picior cambrat, un costum bine croit : nu-i trebuia mai mult ca să se iluzioneze. Apare o femeie care este chiar tinerețea, dar nu cea a soarelui de chihlimbar, ci însuși tinerețea lumii și iată-l bătrîn, chiar dacă, din dragoste pentru ea, se străduiește să pară mai tînăr. Pentru că tinerețea lumii nu ai cu ce o asemăna și nici cui s-o opui. Și, de un an și jumătate, de cînd o cunoaște pe Sophie, Denis a văzut

făcîndu-se țândări sau reducîndu-se pînă la dispariție, una cîte una, ideile pe care-și construise viața și care-l ajutaseră să atingă fără mari dificultăți mijlocul vîrstei. Adevărata bătrînețe era aici, în senzația, în același timp excitantă și dureroasă, că trebuia să se debaraseze de tot ceea ce-l constituise, de tot ceea ce vîrsta îi fixase, stopînd și încremenind. Și adevărata tinerețe era tot aici, în acest fel de a o inventa pe Antigona, exact în momentul în care era mai natural să-și fi dat bună ziua.

— Sophie, sînt eu, repeta el cu voce șoptită, ca o rugăciune, ca o implorare, înainte de a-i săruta mîna, o aparență, o promisiune de mînă.

— Dacă ai ști de cînd te aștept.

Încetul cu încetul mîna prinde viață. Degetele consimt să se unească cu ale lui Denis, nu să le strîngă, ci să le recunoască. Timp, trebuie timp pentru a o regăsi pe Sophie în inima Sophiei. Denis e obișnuit. Știe că trebuie, mai întîi, iertat că se afla acolo. În munți, i se întîmpla să rămînă nemișcat ore în șir numai pentru plăcerea de a vedea apărînd din vizuine marmotele și a le studia. Viața, era viața care se zbătea acolo, în fața lui, pe pietrele netede ale soarelui, viața care se încăpățîna, viața, nimic altceva; și, dincolo de marmotele șuierînd strident, ceea ce aștepta, ceea ce spera și care se năștea pînă la urmă în el, era o emoție fără pereche, sălbatică, da, o emoție sălbatică, care îl lega brusc de munți, de vegetația pitică și lucitoare și departe, mult mai departe, de ghețurile și de fulgerările de alb... E obișnuit, o va domestici pe Sophie, fără să se grăbească, pînă cînd ea se va ivi din adîncurile ei în care se află acum refugiată și parcă rănită. Cu o răbdare nesfîrșită, îi va pîndi privirea, se va strădui să-i întîlnească măcar o dată privirea. Prin ea, va pătrunde în interior ca printr-o efracție, într-un domeniu interzis, într-o grădină secretă. Se vor isca poate țipete sau chiar spaime; poate Sophie, simțîndu-se hăituită, urmărită, va rosti superba întrebare: „Ce e cu bărbatul acesta aici?“, vorbindu-și sieși; da, se poate întîmpla orice... E obișnuit. Și bărbatul acesta va rîde, o va lua de mînă, o va învîrți în jurul ei, jucînd,

pentru a suta oară, comedia hazului, a frivolității — pînă cînd, adusă în prezent, ea va exclama : „Tu, Denis ? O, iubitul meu !“

Dar s-ar putea să nu reușească. E posibil ca răbdarea lui să se lovească de o mefiență cu mult mai sporită. Cu cît Sophie se simte mai rănită, cu atît se ferește mai mult. Va putea afla el vreodată din ce rană se alimentează această mefiență ? Bărbații ? Secolul ? Ea însăși ? Atunci, cînd soarele va luneca în spatele pinilor, aprinzînd incendii impasibile, în genunchi, cum e și acum ; va continua să-i mîngîie mîna înghețată, apoi, ridicîndu-se ușor, se va apropia de urechea Sophiei și o va întreba dacă vrea să asculte o poveste cu zîne. Va da din cap în semn de aprobare, se va înclina spre el și, în timp ce umbrele se vor lungi în parc, el va profita de acest moment, în care violența căldurii cedează în fața dulcii promisiuni a nopții, pentru a murmura : „A fost odată...”

Cu fruntea, Sophie va face „da,da“, de mai multe ori și el va relua, pe un ton de confesiune, mai mult decît pe unul de confidență : „A fost odată o femeie și un bărbat care se iubeau cum nu se întîmplă decît în povești... Tînăra femeie trebuia să plece într-o călătorie. Rămas singur, bărbatul se gîndea neîncetat la ea. Într-o zi, el a primit o telegramă de la ea și nu s-a mirat deloc ; așa era moda cea nouă ca mesagerii zînelor să fie funcționari la poștă. Tînăra femeie îl chema și el a luat avionul. Nici acum nu s-a mirat de un asemenea mijloc de transport. Mai mult chiar : era tot numai o bucurie, gîndindu-se că zînele favorizează în mod deosebit pe amănți, permițînd să se inventeze pentru ei telegraful și avionul. Și iată-l întîmpinat la coborîre de un întreg popor de greieri. Auzind concertul s-a gîndit că era iubit, așteptat, dorit. Și a alergat spre tînăra femeie. Vai ! Aceasta se zbătea împotriva ei însăși, toată numai o rană, un vis, o fantasmă. Privirea cenușie pe care a zărit-o la sosire i-a spus că va avea de luptat împotriva imposibilului și că, pentru a învinge, trebuia să povestească tînerii femeii o poveste cu zîne care ar putea începe așa :

„A fost odată o tinăra femeie iubitoare și blindă care vroia să pară exact contrariul, pentru că se hotărîse să trăiască singură, neputînd suporta să fie redusă la un simplu corp de către acei care pretindeau c-o iubesc pînă cînd, în sfîrșit, tinăra femeie întîlnește un bărbat asemănător ei cu care, pentru prima oară, ea se simte într-o perfectă armonie. Într-o zi, ea a avut chiar curajul să-i mărturisească că ei erau atît de bine acordați la minte ș la inimă că nu se mai găsea un cuplu asemănător în toată lumea. Adesea exclama, dintr-un prea plin al ființei ei : „E pentru prima oară, jur, e pentru prima oară...” Urma povestea unei descoperiri, a unei uimiri, a unui miracol, pe care ea i le datora, ei și le datorau. Și tinăra femeie era atunci atît de frumoasă ! Ea se minuna că în doi viața putea să fie un miracol. Și cu cît se mira cu atît era mai frumoasă. Dar frumusețea ei rămînea la starea de promisiune. Ea nu dorea ca o asemenea armonie să fie tulburată de patima simțurilor. În epoca în care trăia tinăra femeie, majoritatea ființelor se închinau unui singur și imperios cult, cel al sexualității. Se poate spune că o asemenea exigență de puritate, dacă ar fi fost cunoscută, ar fi putut trece drept demență. Ce ? Un amor cast ? Numai trubadurii, în cele mai înălțătoare cîntece ale lor, îndrăzneau să-l glorifice. „Ei, bine, nu sîntem noi amîndoi, eu și cu tine, noii trubaduri ?” întreba tinăra femeie cu răutate și uneori mai adăuga : „Nu vom reuși noi amîndoi s-o obținem o renaștere a iubirii, a unei simple iubiri ?”. La asemenea vorbe, tinărul bărbat se înflăcăra. În sfîrșit, era invitat să se ridice deasupra mediocrității timpului său. În așa fel încît el aplauda înfrîngerea lui ca bărbat ; sau ,cel puțin, deruta unei anumite idei pe care și-o formase despre bărbat și despre virilitatea lui. Cînd se gîdea la asta, devenea trist și împovărat. Pe scurt, această situație de intensă fericire, alter-nînd cu ore de profundă descurajare, dura de luni întregi. Dar bărbatul cel tinăr avea să descopere pe măsură ce timpul trecea că își găsea încetul cu încetul în propria lui disperare chiar rațiunea cea mai subtilă a fericiri-

rii. Încet, lumea se răsturna în fața lui, decorurile lunecau peste ele însele, lăsînd să apară, în sfîrșit, peisajul adevăratei iubiri. În aceste momente, tînăra femeie avea cel mai mult nevoie de el, deși ea susținea contrariul. Dar el o cunoștea atît de bine că era suficient să-i privească ochii pentru a descoperi în ei un anume cenușiu. Era un cenușiu de nedescris, ușor și profund în același timp, un cenușiu care amintește ciudata lumină care se vede uneori în munți, primăvara, și care șterge distanțele și accidente de teren încît totul pare să se afle la aceeași înălțime. Cenușiul acesta, bărbatul îl numea : „cenușiul de stepe“ ; și pentru a ajuta tînăra femeie să iasă din ea însăși, el inventa o poveste foarte simplă :

„A fost odată o tînăra femeie care domnea peste un ținut fantastic, alcătuit din stepe și cai sălbatici. Un tînăr bărbat, fără calități, s-a îndrăgostit nebun de ea. Se pare că ea vroia să răspundă dorințelor lui, dar curînd a dispărut. Atunci, tînărul bărbat s-a pierdut prin stepe cu gesturi mari de amenințare și vorbe fără șir. De exemplu, se lăuda că va domestici toți caii sălbatici sau că va asasina toate stelele. Și zile întregi a fost văzut minînd cu cravașa herghelii de cai spre nesfîrșite orizonturi. Și apoi, la căderea nopții, își lua puștile, toate puștile lui, le încărca și țintea stelele, una cîte una, în care trăgea cu mari hohote de rîs fioros. La ultimul cartuș, cerul se albea și el era sigur că stelele muriseră toate. Și horă se relua, cu biciul în mînă, multiplicată și cu puteri parcă sporite de nechezatul dureros și galopurile înnebunite ale cailor cravașați — pînă cînd stelele reînviau ; și împușcăturile reîncepeau. Asta avea să dureze mult timp, — luni, ziceau unii ; secole, ziceau alții —, în rîs. În așa fel încît, neîndrăznind să-și numească adevărata nefericire, care era absența tinerei femei, tînărul bărbat, la fiecare nou crepuscul, prefera să zică, privind stelele răsărînd, că rîsul sau lacrimile îl împiedicaseră noaptea trecută să țintească bine... Timpul trecea. Faima tînărului bărbat ajunsese la hotarele țării fantastice. Chiar în străinătate se zicea despre el că, din blînd și iubitor, de-

venise turbat de disperare din iubire. Atunci, ca și cum reputația lui ajunsese la urechile tinerei femei și o determinase să se întoarcă, ea apăru, fără să-l înștiințeze, exact în clipa când tânărul bărbat, nemairîzînd, nemaiplîngînd, se pregătea să întoarcă pușca împotriva lui și să tragă ultimul cartuș. Și descoperi atunci o femeie la fel de trandafirie ca aurora, în întregime metamorfozată de un rîs care-i aprindea stele de aur în noaptea ochilor ei și care o făcea să-și dea capul pe spate dintr-o smucitură ceea ce sporea asemănarea ei cu un cal semet. Pierdut de fericire și de rușine, tânărul bărbat nu mai știa în ce stele trăsesse, nici ce cai mînase cu cravașa...”

— Pui drag...

Ea rîde, se întinde, își răvășește părul, se ridică în picioare, blondă și trandafirie în soare. Zice că-i e foame. Zice că-i e sete. Zice... Ce mai zice? Dumnezeule, cît de ușoară e rochia ei de dantelă! Transparente de alb, fulgerări de trandafiri, și trupul ei, acolo, foarte aproape, și atît de departe, trupul ei ca un imposibil și misterios secret... Gol, balansoarul continuă să se lege ușor.

— Vino !

Ea zice că se vor împărtăși dintr-un festin de fructe, de înghețată, de biscuiți. Îndreptîndu-se spre vila Taina, ea încercă un pas de dans, fericită, atît de fericită și trandafirie, atît de trandafirie, cu toate nuanțele ei blonde.

Cine era generosul prinț căruia aparține proprietatea? Denis e uimit, se întreabă, se minunează : marmora de la intrare, scara monumentală, parchetul în punct de Ungaria și lambriurile saloanelor și cristalele lustrelor și tablourile de Școală italiană și tăcerea prin care se recunosc adevăratele locuințe, în timp ce, între grele perdele de moir, un parc se zărește în acord cu aurul scaunelor. Nimic nu se mișcă. Încă o dată, în fața unei asemenea desăvîrșiri, inima lui Denis se strînge. O veche idee, atît de scumpă lui, că trăiau în timpuri de mult trecute. Stă sprijinită de o consolă de lemn aurit, deasupra căreia se află o oglindă între două ferestre. Sophie se întoarce spre el și-i zice, întinzîndu-i mîna.

— Știu, Denis, știu.

Are un aer buimac. Ce se mai poate adăuga? Nici o origine nu-i frumoasă. Frumusețea veritabilă se află în termenii lucrurilor. E adevărat. Nimic n-ar trebui să respire, de teama de a nu tulbura ordinea fragilă și perfectă care domnește aici. Dar viața? Și chiar aici, viața este Sophie care vine spre el, ținând la înălțimea frunții un ciorchine de strugure. Pentru a doua oară exclamă :

— Pui drag...

Ar vrea să vadă curgînd pe fața lui mustul strugurelui, să-l audă rizînd și să se minuneze de strălucirea dinților lui și să-l aplaude privindu-l alergînd prin parc. Ar dori să se simtă în largul lui, să încerce un pas de dans. Ar vrea...

— Privește, îl îndeamnă.

Și, în fața unui tablou reprezentînd Nativitatea, care putea să fie chiar al Peruginului, iat-o că-și rotunjește brațele deasupra capului, întinde piciorul drept, în poantă și, îndoită pe jumătate, începe să danseze, să danseze, să danseze... Și tabloul, încetul cu încetul, se întunecă, mișcarea ei se accelerează; personajele Peruginului prind viață, iar ea sare și se învîrte în jurul ei însăși, cu mâinile împreunate deasupra capului și de la tabloul în care domină albastrul și aurul la această femeie trandafirie și blondă se naște un acord foarte subtil, un fel de convență, ceva care seamănă cu, seamănă cu, seamănă cu... Și Denis nu mai distinge ce aparține scenei Nativității sau dansului : albastrul, albul, aurul, într-un singur vîrtej, totul topit laolaltă, și lunecarea și bătaia piciorului gol și respirația și fața care se înscrie brusc în aureola Fecioarei și privirea neagră, strălucitoare, părăind a-l fixa veșnic, în timp ce umerii și picioarele se multiplică neîncetat — pînă cînd Sophie se lasă, gîfiind, într-un fotoliu, iar personajele Nativității își reiau imobilitatea.

De unde vine dansul acesta ? din ce trecut fabulos al sîngelui ? După ce cavalcade s-a născut ? După ce arderi ? E el chiar atît de sigur că nici o origine nu e frumoasă ? Denis, latinul, vorbește cu admirație de sălbăticia abia domolită, de rotunjimea unui braț sau de o rochie de

dantelă. Și Sophie, slava, ride, răsturnându-și capul. Adevărata sălbăticie e în acest rîs cu infinite impudori... adevărata sălbăticie sau adevărata libertate...

Betul Denis ! Va înțelege el vreodată ceva din Sophie ? La cuvîntul libertate se simte mai la el acasă, el, francezul, și evocă imediat politica, neliștile lui în fața amenințărilor care apasă, pe drept cuvînt, asupra libertății... Și mai ce ? El își amintește de conversațiile lor numeroase, pasionate, de la o întîlnire la alta, în privința acestui al treilea război mondial, pe care-l văd apropiindu-se... Și mai ce ? Invocă noaptea, în fața Oceanului, cînd i-a mărturisit ce știa despre acordurile secrete de la Vladivostok și cînd el i-a ținut mîna tremurînd... Și mai ce ? O întreabă dacă își aduce aminte de conversația lor telefonică de acum un an pe care o întrerupsese aflînd despre înfrîngerea palestinienilor...

— Și mai ce ? întreabă ea.

Din întrebare în întrebare, Denis s-a zidit, încă o dată, în obsesia lui, că rușii și americanii și-au împărțit din nou lumea ; că înfrîngerea lagărului de la Tell El Zaatar putea fi considerată ca prima mare înfrîngere a Europei de după război ; că trădarea palestinienilor de către ruși lăsa să se întrevadă cea a europenilor de către americani ; că la moartea lui Tito mișcările de subversiune se vor instala în Iugoslavia ; că Armata Roșie, chemată, va veni la Belgrad „să salveze cuceririle revoluției“ ; că, drept diversiune, comuniștii vor stîrni tulburări grave în Italia care, vor înceta imediat ce Iugoslavia va fi înfrîntă ; că Europa va scoate un suspin de ușurare văzînd Italia liniștită și nu vor băga de seamă că Armata Roșie, direct sau indirect, va staționa la Triest ; că adevărata cucerire a Europei occidentale așa va începe și împotriva ei, o generație sau două, nu vor mai putea face nimic...

— E clar, nu ? zice Sophie, imitîndu-l pe Rougier.

— Drept care...

Și Denis izbucnește în rîs. Sfîrșitul conversației, aproape cuvînt cu cuvînt, l-a mai avut cu Rougier, care i-a adus aminte că el era plătit ca să adune informații

nu să facă politică-ficțiune. În mod sigur, Sophie posedă și ea arta de a-l readuce la el însuși, când vorbele lui iau o turnură care nu-i convine.

— Vino, îl cheamă ea.

Și pe unde n-au mers ? Mînă în mînă, asemenea unor copii, au părăsit proprietatea, au ocolit drumul și au apucat-o pe cărări albe, pe unde se uscau ierburile nebune. Din meterez în meterez, au urcat pînă la măslini, apoi pînă la pini.

Și pe unde n-au mers ? Încetul cu încetul, căldura a cedat ; încetul cu încetul, culorile au revenit la suprafața pămîntului ; culorile îndulcite și parcă ușurate ; în bu-nătatea serii, au văzut soarele asfințind încet și cobo-rînd în mare. În acest moment pămîntul era albastru, marea era roșie și cerul șofran.

Au mers în întîmpinarea nopții. Dacă puneau mîna pe o piatră observau că păstrase căldura zilei ; dacă tre-ceau prin fața unui zid, acesta mai răsfrîngea încă soa-rele. Au tăcut : în amestecul de zi și noapte stăruia un mister, ceva sacru sau secret, n-ar fi putut să spună, și ora aceasta nehotărîtă le convenea.

Apoi, de la un drum la altul, s-au rătăcit. Ghidîndu-se după rumoarea automobilelor au regăsit drumul.

În trecere, într-o mașină, Denis a văzut un cuplu. Ea abia dacă s-a întors. Era blondă. Și-a imaginat-o frag-ilă, îmbărcată ușor, oferindu-se nopții. Lui nu i-a vă-zut decît ceafa masivă. Unde mergeau așa, porniți cu o asemenea viteză ? Spre ce plăceri ? Spre ce suferinți ? Ar fi vrut să-i spună Sophiei că din mașina care-i de-pășise o femeie blondă îl privise și lui i s-a părut că-l chemase ; dar Sophie s-a oprit în cel mai jilav punct al nopții și l-a privit și ea. Și era blondă. L-a chemat ? Va afla vreodată ?

Cînd automobilele trec pe lîngă ei — lumini orbi-toare — farurile lor stropesc cu o lumină violentă zidu-rile de piatră uscată care mărginesc drumul. Pentru o clipă, care ține de la un întuneric la alt întuneric, par alcătuiți din oseminte diverse, din bucăți de cretă, cînd nu par niște imense plaje...

- La ce te gîndești ?
- La niște tablouri imposibile.
- Și eu.

Încă o dată, încă o dată în plus Denis și Sophie rîd. De jenă mai mult decît de veselie. Încă o dată, încă o dată în plus, s-au gîndit amîndoi la același lucru, în același moment și se simt deranjați. De ce două ființe pe care totul îi desparte să aibă totul în comun ? Dragostea ? Să fim serioși ! Nu se iubesc, și ei știu. Dragostea este o mincinoasă comodă, un alibi, o frumoasă impostură, dacă nu chiar un mediocru confort. Eu te iubesc, tu mă iubești... Cine iubește pe cine — sau ce ?

Sophie îl strînge de mîină pe Denis, foarte tare, cu un fel de violență.

— Tablouri imposibile, repetă ea, clătînînd din cap.

Trîc mașini. Fascicole luminoase lunecă pe pietrele zidurilor, se opresc pe crestele lor, se agață de fisuri, deplasează volumele, în lumina neregulată, dînd viață osemintelor, culoare bucăților de cretă, pînă cînd se conturează cavalcade, armate, bătălii, cît ține fulgerarea de lumină.

— Trebuie să fii orb ca să pictezi, zice Sophie.

Au mers astfel, din răs_pîntie în răs_pîntie, pe cărări, pe drumuri, traversînd noaptea cum ai traversa vadul unui rîu. În zori, au ajuns în fața unei porți, mai mult joasă decît largă, pîrînd a fi concepută după regula numărului de aur. La perfecția proporțiilor se adăuga ritmul alegru al barelor care păreau cu atît mai ușoare și mai numeroase cu cît erau dublate de jumătăți de bare. Nimic reberbativ. Sînt porți ciudate — cea de la vila Taina, de exemplu —, sau porți ursuze dacă nu chiar orgolioase. Aceasta, nu. Era fermă, și atît ; sigură pe ea, într-un fel. Culoarea ei cenușie îi indica neutralitatea. Nici rugina care să-i dovedească abandonul, nici verdele închis care să-i afirme mîndra putere, ci un cenușiu de șobolan, un cenușiu de liberă trecere.

Au strîns de bare, au mîngîiat uscioarele, înainte ca Denis s-o atragă pe Sophie pe un podeț care se afla la cîțiva metri ; pe aici au luat-o de-a lungul unui canal, pe

o cărare, pînă într-un loc de unde au putut zări, deasupra lor, între două trunchiuri negre, zidul unei case, o succesiune de arcuri în piatră, de ferestre în ogive cu geamuri foarte mari, în care se reflectă deja primele lumini ale zorilor ; era o impresie tulburătoare să vezi numai partea de jos a acestei case, ca și cum ogivele, arcurile, reflexele din geam anunțau o catedrală care și-ar fi luat avînt și s-ar fi pierdut în norii, norii de noapte pe care-i alcătuiau încă vîrfurile pinilor liniștiți cu care se întîlnea printre stelele palide...

La picioarele lor, apa canalului se înfiora cîteodată de reflexe în care se agățau, venite de nu se știe unde, lumini puternice și trecătoare. Apa neagră și lucitoare, ridicăturile de pămînt care interziceau accesul la proprietate, înaltele trunchiuri negre care se afundau și se desfășurau în blîndețea nopții și, ceva mai departe de ei, casa ilustră, în timp ce, în spatele lor, tremurau miile de lumini ale golfului de la Cannes iar marea începea să scînteieze cu noi reflexe...

Denis a luat-o pe Sophie de umeri. Tremura. Lacrimi curgeau peste surisul ei.

— El e acolo, a zis ea în cele din urmă. E acolo, ne pîndește de după geamul atelierului.

Denis venise de două ori pentru a face reportaje la Notre-Dame-de-Vie. El a evocat marile camere goale, atelierul plin ochi de tablouri așezate direct pe podea, toate întoarse cu fața spre perete și rîsul lui Picasso, plin de ironie, cînd a fost întrebat dacă puteau privi tablourile, răspunzînd : „Ce ? Nu e suficient să le priviți așa. întoarse ?“ A vorbit despre fericitele ore nocturne petrecute în compania pictorului, în această parte a atelierului care părea alcătuit din două camere, al cărui zid central a fost străpuns în formă de arc boltit. scînteind blind în întuneric, apoi a doua cameră la fel de goală ca și prima, ușa-fereastră întunecată de noapte și, în fața ei, șevaletul întors pe trei sferturi spre ea, pe care se afla o foaie de hîrtie Canson și care probabil îl orbea, ca un fulger, cînd Picasso făcea lumină, adică aprindea un spot

puternic de lumină... Mai curios și mai patetic era că scaunul nu se afla în fața șevaletului : el era întors spre fereastra-ușă, plasat acolo ca pentru a înțelege esențialul : că Picasso, după ce picta, nu, după ce se bătea de-a lungul nopții împotriva lui însuși, se așeza, exact, se așeza, după ce-și stingea spotul de lumină, să privească ziua care se ivera, în sfârșit... Și, firește, alături de șevalet se afla o masă pe roțile, acoperită de jurnale vechi pe care se zăreau două, trei cutii de vopsele și citeva pensule. Asta era tot...

Denis a tăcut o clipă apoi a continuat :

— Știi, la sfârșitul acestei nopți, Picasso mi-a făcut o mărturisire. Și mi-a cerut imediat să n-o dezvălui. Ești prima în fața căreia o relatez. Ascultă, mi-a zis : „Imbecilii ! Ei judecă picturile mele, ei mă judecă pe mine. Dar uite că ei nu știu că eu niciodată n-am putut petrece o noapte întreagă în patul unei femei.“ Și apoi, după ce a repetat de două ori : „Imbecilii !“ a adăugat, tutuindu-mă brusc : „Neliniștea, înțelegi, neliniștea !“

Bietul Picasso ! Miliardele sale erau plata a cite angoase ? Atit de vrednic de milă, atit de lipsit de apărare, il credeau fericit, copleșit, poznaș. Pictase fără încetare, desenase, adică încercase să caseze pictura, să nege desenul, pe măsură ce timpul trecea și el înainta în vîrstă, nu din neputința de a crea, ci din neputința de a fi.

Bietul Picasso ! Căror artiști nu le-a fost egal ? El singur încarna pictura, toată pictura, în fiecare din maestrîi ei, în fiecare din școlile ei, în fiecare din epocile ei ; și, de teama de a nu le fi decît egal, a copiat, a imitat, a analizat, stăpînit de o ardoare a creației care semăna din ce în ce mai mult cu o furie a destrucției. Picasso, cu infinitele lui răsfrîngeri de lumini...

— E acolo, Denis, te asigur că e acolo, observîndu-ne, așteptîndu-ne poate...

Nu s-au mișcat. N-au simțit frigul ' pătrunzându-i. Deja la una dintre ferestrele casei, o scînteiere roșietică anunță soarele. Sophie a țipat. I s-a părut — și Denis a avut aceeași impresie — că o siluetă scundă și îndesată a trecut prin spatele geamului.

Denis e brusc obosit.

— Hai, o îndemnă el, să ne întoarcem.

Sophie nu l-a auzit. Țipă din nou :

— Oh ! Uite-te : e acolo, îți spun că e acolo.

S-a albăstrit. Respirînd cu greutate, își mușcă pumnul. Ceea ce ea crede a fi chipul lui Picasso nu este decît o oglindire a grădinii în geam. Afirmă cu încăpăținare că Picasso trăiește și acum în această casă. Ea afirmă că el va rămîne veșnic în atelierul lui așteptînd ziua. Denis o ia de mîna vrînd s-o conducă pe drumul de întoarcere. Ea se zbate. Refuză să părăsească locul, atît timp cît bătrînul rămîne în spatele ferestrei.

Și ce mai spune ? Ce mai spune despre ceea ce a fost și va rămîne tragedia majoră a secolului nostru ?

Și, din nou, mîna aceea lipită acolo, pe șale, fierbinte și înghețată în același timp, degetele ei de fier care-i numără una cîte una vertebrele, mîna care-l lovește, încă o dată, drept între omoplați și cleștele care-i strînge ceafa, în timp ce, cu un sughiț, Denis, biciuit de durere, tresare, prins de un tremur imposibil de stăpînit care se încheie într-un fel de suspin...

Un suspin ?

Cu mîna dreaptă mai ține încă receptorul de telefon. Nimic, nu, nimic nu s-a întîmplat de la ieșirea lui din cafenea. Numai atît, a încercat... Să vedem : ce i se întîmplă ?

S-a lovit cu umărul drept de o poartă. Cu tot trupul și-a dat drumul în unghiul îngust format de usciorul de lemn și piatră. Capul îi cade pînă dă cu fruntea de răceala canatului lustruit... Un cal bătrîn și sleit, iată-l, un cal bătrîn și sleit, tremurînd, plin de o nesfîrșită oboseală de a trăi... Și lacrimile pe care nu le mai poate opri, grele calde, fierbinți chiar, lacrimile pe care încearcă să le ascundă și care se sfîrșesc cu sughițuri... Un cal bătrîn și sleit... Dacă ar fi fost să-și dea ascultare s-ar fi lăsat să lunece, s-ar fi făcut covrig, și-ar fi adunat genunchii sub bărbie. N-ar mai fi fost în felul acesta decît o jalnică adunătură de zdrențe, de mînie și de tristețe.

Dar nu : Denis Sarrazin nu-și poate permite. Trebuie să-și vină în fire. Trebuie. El... Altădată, cînd era foarte amărît, nu-i așa, își imagina că toate ființele pe care le întîlnea îi împărtășeau suferința și, brusc, se crea între el și lume o miraculoasă complicitate. Altădată ? asta era înainte de întîmplarea cu fața de masă roșie, evident. Și, de atunci, a făcut întotdeauna în așa fel ca să nu mai fie niciodată amărît, ca să scape de tristețe. Își aduce aminte de parcă ar fi fost ieri : avea cam șapte, opt ani și împărțea oamenii în trei categorii : în prima intrau cei care îi împărtășeau necazurile ; într-a doua,

se aflau cei care-l văzuseră fericit ; în cea de a treia indiferenții. Pentru el, la acea epocă, durerea și bucuria aveau aceeași strălucire și i se părea imposibil ca ea să nu se vadă în vreun fel sau altul...

Și iată că mâna, degetele, căldura, frigul pun din nou stăpînire pe el, pe șale, pe spate, pe umeri, pe ceafă și iată fiorul sau suspinul care-l face să se vîre și mai adînc în adăpostul lui... Îngrozitor : toată ființa lui mobilizată, rechiziționată și apoi frîntă, torturată pînă la acest formidabil sughiț...

Să respire, să se calmeze, să respire profund : trebuie să-și vină în fire. Trebuie. Doar n-o să se dea în spectacol ! O dată, de două ori, inspiră cum se face după o cursă. Ceva în el se destinde puțin. Vechi trucuri : concentrarea, respirația aplicată și voința, ah, da, voința, această bună și veche voință care nu mai e la modă, dar care e atît de utilă, totuși... Să vedem : unde se află ?

Ah, da, iată : de cînd a ieșit din cafenea, nu se întîmplase nimic. Cîinii uitării fuseseră ținuți în lesă, timpul nu se destinsese deloc și vechile vise funcționaseră bine.

Închide ochii : zidurile cenușii, exact ; zidurile cenușii ale pensionului, pumnul strîns închizînd parfumul mamei, serile de duminică pline de miros de varză, culoarele pustii și răsunătoare și suspinul lung în momentul în care deschidea, sub cearșafuri, mâna încleștată... Și mai ce ? O masă, exact, o masă acoperită cu o față de masă din bumbac și troznetele formidabile de deasupra capului și în toată ființa lui... Și mai ce ? O fetiță blondă, ah, da, care rîdea, în lumina rece de iarnă... Și mai ce ? Capete, zeci de capete, putrezind, șiroind, cu buzele crăpate într-un surîs atroce... Și mai ce ? un vînzător, e adevărat, un vînzător strîngîndu-și marfa și titlurile de seară : sînge și lacrimi... Ce ? Și mai ce ?

A plătit destul de scump, nu ? pentru ca vechile vi-suri să mai poată funcționa ? Nu va accepta să se lase prins în carapacea tristeții, a amărăciunii. Atîta timp cît va ține strîns în mînă receptorul, nimic cu adevărat grav nu se poate întîmpla. Fie ! Frisoanele, suspinele care-l invadează pe neașteptate. Nu e decît un ceas greu,

dar trecător. Fără să mai punem la socoteală că nimeni nu se interesează de el. Nimeni. E bine, nu ?

„Singur...” a murmurat și s-a ridicat din colțul lui. Rougier i-a întors spatele, Sophie s-a... Ridică din umeri. La acest semn, înțelege că și-a venit în fire și că poate merge mai departe.

Pe bulevard nimic nu s-a schimbat, atîta doar că în înaltul cerului albastrul a cedat și că de la poalele copacilor pînă în zenit, totul se învîrte într-o pudră de aur. E o oră foarte lină și, alinarea aceasta, se poate citi pe fețele trecătorilor și, de asemenea, se poate observa în mersul lor parcă mai sprinten. Nu e sfîrșitul zilei, nu e încă noapte : numai un echilibru fragil s-a creat, ușor de recunoscut după lumina egală care scaldă pămîntul și cerul, oamenii și lucrurile.

Un echilibru fragil... Așa s-a întîmplat și cu Sophie : tulburarea, despecetluirea, descotorosirea de egoismele lui și întoarcerea la sine, spre sine, înainte...

Înainte de ce ?

Dragostea ?

Lupta ?

Cum să numești ceea ce nu s-a întîmplat și care a fost mai puternic și mai împătimit decît orice dragoste sau orice luptă !

TITO

Denis privește cărțile, broșurile, decupajele din ziare care stau vraf pe biroul lui. Zeci de dosare, un veritabil meterez de hîrtie, de cuvinte, de informații. Cine este, deci, acest Tito despre care Sophie îi vorbește neîncetat cu respect și pe care trebuie să-l întâlnească la Belgrad, la întoarcerea lui din China? Scriitorii s-au ostenit să-i facă un portret după natură, oamenii de stat l-au omagiat. Dar cine se poate lăuda că-l cunoaște? O legendă s-a creat și a crescut de la an la an; o legendă s-a substituit adevărului unei vieți sau al unui om; o legendă în care se cîntă, rînd pe rînd, o tinerete dificilă, un război de partizani, rezistența față de Stalin, acțiunile în favoarea lumii a treia. Ei, da. Și după aceea?

Quid din omul profund? umbre care maschează prost o biografie oficială? chiar secretul poate al acestei reușite politice? Ce să scrii despre Tito, dar să nu țină de hagiografie? Ca un jucător de cărți, Denis bate fișele. În ordine sau în dezordine, iese la iveală aceeași a treia parte: războiul de partizani, rezistența față de Stalin, acțiunea în favoarea lumii a treia. Ei, da. Și după aceea?

Tito? Denis visează la articolul pe care ar putea să-l scrie, la portretul pe care ar trebui să i-l traseze: banalități, evident, care, puse cap la cap, vor constitui în cele din urmă un text-reflectare, un text-ecou, un text care ar fi reflectare și ecou în același timp a ceea ce cititorii au auzit și au văzut legat de bătrînul mareșal. Un text liniștitor. Un text conform cu legenda.

N-are importanță că textul va fi contrazis de succesorii eventuali ai lui Tito. În politică adevărul este la prezent. Și apoi în privința șefilor de state, se știe bine că adevărul se află în acțiunile lor.

Tito ? În această seară numele lui evocă pentru Denis profilul semeț al Sophiei, curajul și noblețea ei. În această seară numele lui se identifică cu femeia iubită și, prin urmare, cu un popor. În această seară, Denis nu e departe de a pronunța numele lui cu tandrețe. Și de ce nu ? Informația nu te obișnuiește cu anumite nume ? nu-ți devin ele, cu timpul, familiare ? E ciudat cum s-a lărgit un univers mental sub influența presei, radioului sau a televiziunii ! Familia noastră nu se rezumă numai la familia noastră. Ne inventăm unchi și veri care dorm în palate și familiaritatea cotidiană cu mai marii acestei lumi, departe de a-i diminua pe ei, ne sporesc pe noi. Conștiința istorică, atât de dragă Sophiei, iat-o ! Firavă, mediocră, slujnică pe la porți, sigur ; dar ea există totuși alături de copleșitoarele imagini de sînge și moarte...

Tito ? Pe culoarele agenției, Denis are obiceiul, cînd e subjugat de o idee, cum îi place să zică, să pună întrebări bruște, simple, seci, unora și altora — de la Rougier la ultimul planton. E felul lui de a-și întocmi propriile sondaje ? Așa se face că, timp de o săptămînă, a oprit pe unul și pe altul, pe la colțul culoarelor, bîgîndu-le indexul în plex și rostind : „Tito ?“ cu aerul unui mare inchizitor. Răspunsurile au fost cele la care se aștepta : războiul de partizani, rezistența față de Stalin, acțiunea în favoarea lumii a treia. În general. Unul singur a vorbit de autogestiune. Și i-au strălucit ochii de admirație. Depărtîndu-se, Denis a clătinat din cap : că un tînăr se declară titoist, nu e o notă proastă pentru bătrînul domn de la Belgrad, dimpotrivă. Un altul, vechi jurnalist al agenției, a dat din umeri bombănind că Tito ăsta nu era cel adevărat și că autogestiunea aceea atât de lăudată nu era altceva decît un compromis între englezi și ruși... Urmîndu-și drumul, bătrînul jurnalist a mai ridicat o dată din umeri. I s-a părut lui Denis că bîguia ceva despre Yalta sau Churchill. Greu de spus...

Și acum, în fața lui, stau o sumedenie de cărți, de broșuri, de decupaje din ziare — materie inertă, moartă, din care, chestionînd-o, trebuia să răsară viața, un chip, poate chiar o privire sau un surîs. Fără să mai pună la socoteală ceea ce îi povestise Sophie : țara ei după război, entuziasmul pe care Tito reușise să-l insufle tineretului de atunci, drumurile pe care a trebuit să le refacă, oarșele distruse și reconstruite, toată acea forță evidentă pe care politica știe s-o capteze și s-o stăpînească, toată acea clară și puternică certitudine a copiilor și adolescenților la care fervoarea ținea loc de convingeri și care, îmbătrînind, și-au luat convingerile drept fervoare...

De o săptămînă — de cînd Sophie l-a anunțat că vor fi primiți, în sfîrșit în audiență de „bătrînul domn“, cum îi zice ea —, în fiecare seară, întorcîndu-se de la agenție, răsfoiește cărțile, broșurile și decupajele. E metoda lui. Încetul cu încetul simte născîndu-se în el un personaj supranumit Tito. Cum va fi ? Nu știe încă nimic. Și cum va rezista la confruntarea cu realitatea ? Habar n-are. Estențială e această alchimie care, hrănindu-se din date, din acțiuni, din discursuri, secretă încet în el un chip, mișcări, o viață și care, după întîlnire, se va strădui să facă cele două chipuri să coincidă, cel inventat de el și cel adevărat.

Lui Denis îi plăcea să urmărească această trudă interioară. Cîteodată, la un pahar, pe un colț de tejghea, lasă să-i scape cîte o mărturisire : „Înțelegi...“ se adresează el unui interlocutor, în general jurnalist stagiar căruia ar fi vrut să-i transmită un pic din pasiunea lui pentru informație și tînărul, năucit, clatină din cap : nu, nu înțelege ; nu, nu vede ; discursul i se părea obscur și, de asemenea, toată această alchimie, toată truda lui ciudată de a se identifica încet, încet cu personajul...

Impresia că-și pierde timpul, că se pierde pe el însuși ; impresia că se diluează, iată, se dizolvă, cristal cu cristal, că devine o soluție. Denis Sarrazin ? Îl căutați pe Denis Sarrazin ? priviți flaconul acela, da, acela între flaconul cu acid și flaconul cu apă de trandafiri... El, un jurnalist ? El, un om informat ? El, un om căutat ? Să fim serioși ! De o sută de ori a bravat moartea. De o sută de ori a

ieșit în fața tunurilor. Și ? Sînt ani de cînd a învățat că acest curaj fizic te dispensează de un alt curaj, altfel, mult mai important și care ține de suflet : curajul opiniilor.

Cum zice Rougier, „obiectivitatea“ este arta de a nu te așeza între ciocan și nicovală“. Bravo ! *Plaudite civis !* Și pentru Tito, totul se va termina tot așa cum s-a terminat și pentru ceilalți : date, fapte, referințe și o mică frază care va da, pe ici, pe colo, tonul veridicității. Și cu asta totul va fi gata.

N-are importanță. El rămîne legat de alchimia care transmută cuvintele în viață. Își zice adesea că în el viețuiește un romancier ratat. Mai ales atunci cînd are impresia că-și pierde vremea cu un jurnalist stagiar. Anî în șir, sîmbăta, după o săptămînă hărțuită, s-a închis în casă, ca și în seara aceasta, și s-a trudit să scrie o poveste cu personaje, cu situații prodigioase, cu decoruri fabuloase. Nu avea decît să-și folosească amintirile. Din Extremul Orient la Țara de Foc, de la Marele Nord la Capul Bunei Speranțe, lumea nu mai are secrete pentru el, cu atît mai mult oamenii pe care i-a întîlnit, pirații, politiciii, traficantii, nebunii deghizați în sfinți și sfinți nebuni de-a binelea... Așa cu Moise Chombe... Ah ! Acela, da... L-a văzut într-o seară cumpărîndu-și miniștri la „gura sticlei“. Și atît de simplu ! Chombe stătea la o masă pe care se aflau o farfurie și o sticlă. Farfuria era goală. Cît despre sticlă, aceasta era plină pînă la gîtuitoră cu diamante. Și iată jocul : Chombe apucă gîtul sticlei, chema un ministru, îi cerea fidelitate sau complicitate și, înainte ca acesta să aibă timp să răspundă, dintr-o mișcare bruscă a încheieturii, turna în farfurie cîteva diamante împingînd-o apoi sub ochii individului. Firește, era destul de bun jucător, chiar cinic, dacă nu inteligent, ca să știe că nu poți cumpăra un ministru numai cu o gură de diamante. Astfel, cu bună știință, atît din plăcere cît și din dispreț, repeta mișcarea încheieturii... Și Denis, scriind, încerca să evoce noaptea Africii, jilăveala verde, conversațiile și rîsetele mustind buretoase, oamenii îmbrăcați în haine de duminică, aplecîndu-se spre masă, fascinați de gesturile rare, calculate ale celui pe

care-l numeau Președinte, nu mai auzeau zgomotul palelelor grele ale ventilatoarelor și, în cele din urmă, nu mai vedeau decât farfuria în care se rostogoleau și scînteiau diamantele... Se întîmpla ca unul dintre ei să închidă o clipă ochii. Pentru a asculta oare mai bine zgomotul, nu, muzica, exact, muzica, albastră și albă pe care o izvorau diamantele risipite pe albul farfuriei ? Toată viața lui va păstra în auz această muzică, de țîrîturi progresive, de lunecări mătăsoase, toate armoniile bogăției, ale nebuliei și corupției, pe cînd, la doi pași de acolo, începea pădurea, viața sălbatică și se auzeau răgete răgușite și turbate punctînd rîsul vulgar al lui Chombe.

Perdelele biroului sînt trase. Lampa rotunjește spațiul în jurul mîinilor lui Denis. O lumină dulce învăluie dosarele. Dincolo de rondul acesta de aur se află rafturile de cărți, fotoliul, platoul de aramă marocan care-i servește de măsuță și, departe, brusc, foarte departe, ușa care dă în restul apartamentului înspre camerele mari, albastrii și solitare... Ce oră să fie ? Brusc, clipa a devenit foarte apăsătoare... Ora ? Ar fi de ajuns să arunce ochii spre mîna stîngă și să-și întoarcă încheietura. Dar are vreo importanță ? În el lucrurile se înnoadă, se crispează. E neliniștea din miez de noapte, pe care o cunoște bine. Nu-i nevoie să-și consulte ceasul... Începe întotdeauna printr-o constatare de genul : „Inutilizabilă într-un roman, întîmplarea cu Chombe“ ; apoi o constatare a eșecului, gen : „Sînt un romancier ratat“ și se termină prin considerații idioate despre artă și despre un anumit fel de a-ți pierde viața. „Ceea ce-mi lipsește...“ Scumpă și veche complezență : spre ora unu dimineța, îi lipsește întotdeauna o săptămînă pentru a termina cartea vieții lui. Modalitatea comodă de a nu mărturisi că-i lipsește acel sens al duratei prin care adevăratul romancier se deosebește de jurnalist. „Ceea ce-mi lipsește...“ Un moment greu de trecut. Mîine va fi mai bine. Mîine va fi ziua. Mîine, mîine, mîine...

Dumnezeu știe cîți romancieri n-a întîlnit. De fiecare dată a încercat să le descopere secretul. Și de fiecare dată simțea o anumită indispoziție : ca și cum trecea foarte aproape de un adevăr care ar fi putut fi și al lui.

„Romanul pe care l-ați publicat...“, spunea el, și drept orice răspuns, i se povestea o istorie, cea pe care o conținea cartea și nu cea pe care romancierul o trăise scriindu-și cartea. Și dacă, din nefericire, insista, i se opunea un „ei, asta...“ care închidea conversația. Și se întorcea la agenție, nemulțumit de el, supărat pe interlocutorul lui, zicându-și încă o dată că Moise Chombe era inutilizabil într-un roman, cel puțin în romanele la care visa el și în care povestea n-ar fi decît un pretext pentru a traduce un secret.

Ciudat, nu ? Rarele clipe în care reușește să se gîndească un pic și la el sînt întotdeauna de această natură : o vagă neliniște, imposibil de numit, fără o localizare precisă, mai degrabă un gol, un fel de deșert care se naște în jurul lui și în care plutește ; dar deșertul se ivește și în el, gata să-l înghită. Știe cum e. Nu simte, propriu-zis, nici o durere ; dimpotrivă, are o senzație de bine, căreia se străduiește să nu i se abandoneze. Să-și revină, încă o dată și încă o dată. Metoda e una singură : să nu se miște, să nu se gîndească, să-și fixeze privirea pe mîini, de exemplu, și să aștepte...

Să aștepte ce ?

La Saigon, în acea noapte de derută, ce aștepta cînd femeia apăruse în ușa vechiului salon prăfuit ? La Rabat, ce aștepta, plimbîndu-se pe țărmul Oceanului sau lipindu-și fruntea de geamul camerei, la apusul soarelui ? Și acum, ce aștepta ? De optsprezece luni, Sophie îi ocupă zilele și nopțile. O aventură nebunească și inocentă. Ea a exacerbat în el dorința, pînă la violente incredibile. Nimic de zis. Într-un anumit fel, e fericit ; mai mult chiar, știe, nelămurit, că, în acest timp alb al nefericirii, el trăise o fericire fără egal. Nimic de zis. Atunci, de ce, brusc, atîta liniște în el, atîta așteptare și golul acesta fără nume ? De ce ? de ce această absență ?

Dar, Dumnezeuule, ce speră el ?

Cel puțin, dacă ar putea distinge freamătul din el, dacă ar ști ce se adună, ce se înnoadă ? Dacă ar putea, cel puțin, să dea o aparență de nume materiei informe și vîscoase care se învîlburează în el... Așteptare ? Speranță ? Eșec ? Pentru că, pînă la urmă, toate avioanele

luate de pe toate aeroporturile lumii, toate călătoriile, toate întâlnirile îl întorc la o imagine a lui în care nu mai reușește să se recunoască. Mult timp a crezut că starea de inconfort era în el și se vindeca bînd un pahar, două de whisky. Astă-seară n-are chef să bea.

„Și dacă...”

La marginea ipotezei își suspendă gîndirea, un pic îngrozit de ceea ce apăruse în el. O ia de la capăt : „Și dacă în această seară indispoziția lui are o altă cauză...” Va putea da el un nume, în sfîrșit, involburării existente în el încă de la Rabat și chiar de la Saigon ? Și reia : „Și dacă în această seară indispoziția provenea, foarte simplu, de la modelul lui, de la acest Tito căruia el îi consacră de o săptămînă toate nopțile sale...” „Nu, nu e chiar exact : nu e Tito de vină, nici personajul care-l încarnează. Ceea ce Denis întrezărește e mai profund, mai grav, mai tragic. „Și dacă...” Pentru a doua oară se oprește. Ipoteza este hazardată. Dacă ea se verifică, ar justifica temerile sale, obsesia lor, a lui și a Sophiei, de cînd au depus jurămint că nu vor mai dormi, că nu-și vor îngădui nici un răgaz, înainte de a face să explodeze impostura. „Și dacă...” Denis închide ochii și murmură dintr-o suflare : „Și dacă Tito nu era liber ? și dacă el nu era decît rezultanta (provizorie) a două forțe antagoniste, engleză și rusă ? și dacă soarta Iugoslaviei era de acum pecetluită, nu numai prin acele acorduri secrete, ci, de asemenea și mai ales, prin scăderea progresivă a influenței engleze în fața celei sovietice ? și dacă, tocmai din pricina aceasta, încercarea de a-l întâlni pe bătrînul mareșal era destinată eșecului ? și dacă...”

Și mai ce ? Mîinile lui se împreunează. Se înnoadă. Se crispează. Pleoapele se ridică spre niște peisaje dezolante, devastate. Acolo și nicăieri în altă parte se află tragedia din care decurg toate celelalte, începînd cu aceea a lui Picasso : nimeni nu este liber, și Tito mai puțin decît oricine, să gîndească, să acționeze, să respire în afara bunăvoinței celor două puteri. Poveste veche ! Și Tito, mai mult decît oricine, este imaginea virtuală a unor forțe foarte reale.

Și iată tragedia în toată eroarea ei : comportamentul și chiar supraviețuirea a milioane de ființe umane, în

Europa, evident, dar și în Africa, și, după cum s-a văzut, în Asia, depind de un simplu raport de forțe. Încă de la Rabat această evidență l-a tulburat pe cînd se întreținea cu regele. Nu era țara lui miza oricărei formidabile partide? A destabiliza această regiune, cum se spune, cu pudoare, ar permite sovieticilor să posede unul dintre zăvoarele Mediteranei. „Și cine stăpînește Mediterana, stăpînește lumea“, cum i-a amintit un diplomat la dineul unde o întîlnise pe Sophie.

Nu, nimeni nu este liber. Nici măcar cei bănuți a fi stăpîinii libertății altora. Aici și nicăieri în altă parte se află tragedia secolului. Imense forțe și-au impus progresiv legea lor. Ideologiile nu au importanță. Ele sînt doar ambalajul. Hîrtia de mătase. I-a spus-o adesea Sophiei. La început, ea turba de furie. Cum? Comunismul ei n-ar fi decît o hîrtie de mătase? Ce faci cu săracii pe care nu încetează să-i atragă sau cu schimbările din țara ei? Și apoi, purtați de miile de imagini de război și sînge, au dansat toată noaptea și, în timp ce ziua apărea de după turlele de la Notre-Dame, ei și-au jurat, comunism sau nu, să avertizeze lumea întreagă de lovitura care se pregătea în noaptea Europei. Sophie chiar a adăugat: „Noapte singuratică cu ochi de orb“, dîndu-i un bobîrnac și spunîndu-i că citatul era din Empedocle.

Și acum a aflat: neputința lui de a gîndi nu are egal decît în neputința de a trăi, fără ca lucrul acesta să-l privească într-adevăr. Și el, mai ales el, nu e liber.

Și totuși, în lume trebuie să existe undeva un punct de adevăr, în lipsa libertății. Tito, de exemplu, al cărui nume stă scris cu cerneală roșie pe o pagină rămasă încă albă...

Dintr-un dosar scoate niște fișe. Le citește. Din cuvinte și date răsar imagini. Uimitoare. Ce adevăr ascund? Ce secret? Ca în ajun și ca alaltăieri seară, din nou, închide ochii.

Prima imagine pare ieșită de-a dreptul din Epinal: un flăcău de la țară ascultă balada lui Matija Gubeč. Țăranii din Zagorje n-au uitat. Deși întîmplarea se petrecea pe la 1575. Asta se numește memorie colectivă.

Nu, n-au uitat faptele de vitejie ale lui Matija Gubec. Și, din generație în generație, și-au transmis nobila poveste, povestea care le redă noblețea, amintindu-le că revolta se cucerește și se păstrează. Revolta sau revoluția, încă nu-și dau seama. Simplu, seara, cînd nesfîrșita zi lasă impresia că se va termina, se adună și, în fața copiilor,, neobosiți, ei povestesc despre Matija Gubec, detaliu cu detaliu și, în eternitatea unei clipe, fiecare bărbat din Zagorje visează că este Matija Gubec. Mîine ? Mîine va fi destulă zi pentru a aștepta seara, oboseala în nenumărate feluri, noile vise... În acest moment, copilul ascultă povestea răscoalei țărănești potopind văile, vede miile de țărani adunîndu-se, înarmați numai cu mînia și furcile lor și pe Matija Gubec preluînd conducerea cu un rîs un pic sălbatic pe care-l provoacă descoperirea unor întemeiate certitudini. Iobagi, poporenii se simt la largul lor prin aceste păduri, dé-a lungul rîpilor ; bînd apa din izvoare, mîncînd carne friptă, imaginînd viitorul ; se simt în largul lor pentru că sînt împreună, pentru că pot vorbi tare, pentru că trăiesc pentru prima oară prin ei înșiși. Dar ce sînt aceste zgomote surde ? De unde vine această cutremurare a cerului și a pămîntului ? Să se fi pornit dracul la drum ? poporenii și-au oprit rîsul, umerii s-au curbat din nou, veche obișnuință, privirile s-au stins, adio bucurie, adio viață ; oameni înarmați, pe jos și călări, cu miile, invadează văile, urcă pe cărări sub conducerea unui episcop, Doamne Iisuse, este posibil, șiș ciocnirea devine inevitabilă, furcile împotriva halebardelor, se ucide în numele Domnului Iisus, se moare în numele unui pămînt, lupta este inegală, ce valoare are un pămînt în fața Domnului Iisus, și sîngele curge, țîșnește, șiroaie, înroșind pietrele, cîmpurile, copacii, sîngele iobagilor, sîngele poporenilor, veche obișnuință, și numai în ținutul Zagorje între patru și șase mii de oameni sînt încercuiți, torturați, executați, între patru și șase mii mor astfel, cu furca în mînă pe un pămînt atît de iubit ; alții vor fi spînzurați de copaci, mai mare mila să-i vezi legănîndu-se atîrnați de crengile de sus, pe ei, care iubeau pădurea și era un lucru drăcesc, da, drăcesc, să te gîndești că toți acești oameni care-și dăduseră sîngele și sufletul lor acestui

pământ, acestor copaci, erau morți... Ce liniște, deodată, peste sate ! O liniște punctată de clopotele bătînd în cele patru colțuri ale Croației și Sloveniei, o tăcere gîtuită de lacrimi, de mînie, de turbare, în timp ce lui Matija Gubec, prins, pus în lanțuri, i se rezerva un tratament special. Episcopul, blînuie Iisuse, scrisese împăratului Maximilian de Habsburg : „Dacă Măjestatea Voastră se învoiește, pentru a da un exemplu, îl vom încorona cu o coroană de fier înroșită în foc.“

Copilul din Zagoroje a auzit sfîrșind carnea lui Gubec ? și-a imaginat ciudata sărbătoare a morții pe care a organizat-o episcopul ? l-a văzut pe Matija Gubec, rege derizoriu, condus într-o grotească procesiune ? a auzit poporul strigînd : „Ave Rex rusticorum“ — Salut, Rege al țăranilor ? a dorit o clipă să fie el acest rege ? În jurul lui bărbații au plecat ușor capetele, ascultînd finalul istoriei lui Matija Gubec. I-a fost rușine copilului de aceste capete plecate ? rușine sau milă ? Cine poate să știe ? În vatră, un rest de lemn mai pîlpîie, e tîrziu, se împing băncile, opincile ricîie pămîntul, odaia e acum goală, dar copilul rămîne mai departe fermecat de galopurile sălbatice, de rîsul sălbatic, de păduri, de cîmpuri, de munți, rîs sălbatic, visînd la Matija Gubec, Rex rusticorum, da, mare și veritabil rege peste inimi.

O altă imagine : iată-l la Sisak... (Denis se obligă să privească pe hartă locul în care se găsește acest orașel. El știe că orașelul posedă o garnizoană, cîteva magazine și o veche fortăreață medievală care îndeplinește oficiile de închisoare.) Ce vîrstă are copilul care cu o clipă mai înainte visa la Matija Gubec ? Cincisprezece ani aproape și dorința de a reuși, adică, de a se întoarce în satul său cu un costum și o pereche de ghete noi. Grație unui văr, al cărui prieten ține un restaurant, iată-l chelner. Interesant, nu ? Iosif Broz, viitorul șef de stat iugoslav, chelner și spălător de vase într-un mic restaurant după moda austriacă în care cîntă o orchestră de țigani și în a cărui grădină, sub castani, se joacă popice.

Trebuie să-ți imaginezi aleile de carpeni, tonetele și pe frumoșii ofițeri făcînd pe galanții, bînd vin rubiniu, dansînd în muzica orchestrei, jucînd popice cu tunicile deschiate și pe adolescentul atent, servind, trecînd de

la unul la altul, de la o masă la alta, de la o uniformă la alta, visînd la tinerele fete cu umbreluțe, între două valsuri, între două polci și tot ceea ce ține de delicioasa Mitteleuropa, cu cofeturi și rîs cristalin ascuns după mînușă de mătase, totul în miros de pîine prăjită și șocolată.

Să dansezi, să bei, să cînti : asta era viața, acolo, pe aleile de carpeni, sub tonete, cu bărbați tineri un pic cam țepeni, cu fete care știau atît de bine să-și ridice rochiile lungi pentru a se lansa într-un vals ; viața, dragostea ; ușor de sucit mințile unui adolescent și de convins că aceea era adevărata viață, acolo, între cîntecele orchestrei, între cofeturi și dansuri... Ce cîntau tinerii ofițeri cînd erau singuri ? Ce ziceau cînd se aplecau spre un gît gingaș ? Și fetele ? Trilul rîsului și mînușile lor de mătase ce ascundeau ? Ah, țiganii... Denis visează la triburile care, la date fixe, plecînd sau întorcîndu-se de la Saintes-Maries-de-la-Mer, treceau prin Languedoc sau prin Provence, se opreau la întîmplare pe drum și băgau spaima în copiii de pe la sate. El însuși... Într-o seară, tatăl lui l-a invitat. s-o ia înainte și să treacă, mîndru, singur, prin fața corturilor ca să-și dovedească sieși că nu-i e frică. Țiganii... În Provence, în Languedoc se numeau altfel, boemieni, gitani, n-avea importanță, ei erau acei fii ai libertății și din viorile lor știau să izvorască frumoasa muzică pe care fetele o ascultă topite de plăcere... Țiganii... Bătăile de pinteni, cizmele negre, pantalonii de mătase neagră și cămășile largi, pestrițe, care lăsau să se întrevadă torsurile negre și lucioase : dracul, dragostea și surisurile de o albeață ucigașă și părul gras și ochii, ah, ochii care se prelungesc pînă în vîrfurile arcușului, în toiul plăcerii și viorile, ai, ai, ai, viorile care punctează bătaia pintenilor pe podea, hop, hop, hop, și torsurile care se apleacă rupîndu-se în două, ai, ai, ai, mîinile fine și albe care se lasă pe umeri, degetele petrecute prin inele, rochiile puțin ridicate, dezvelind tocurile, vîrfurile piciorului, hop-hop-hop, și muzica, ai, ai, ai, în toiul plăcerii, în toiul plăcerii, viorile, stepele, fuga cailor, rîsul asasin, hop, hop, hop, în adieri de șocolată, de tarte cu mere, de bere călduță, de vin rubiniu și țuică de prune...

Îl uitase el pe Matija Gubec, regele țăranilor ? sau anumite melodii deosebit de nostalgice, vorbind de păduri, de singurătate, de iubiri uitate, îl reînviau și-l plasa, hop, hop, în mijlocul dansurilor, a risetelor, ai, ai, ai, patetică fantomă a ținutului Zagorje, a satului părăsit, a familiei aflată departe, a serilor de veghe bînuite de vise, drept și implacabil avertisment că, dincolo de tinerii ofițeri și frumoasele fete cu ceafa blondă, în mirosul de pîine prăjită și șocolată fierbinte, exista implacabila injustiție a cărei ucenicie o făcea adolescentul numit Iosif Broz, încă de la naștere, la Zagorje, la Sisak, între opinci și cizme, între basmale și umbrele, între terciul țăranilor și mesele domnilor ofițeri.

În ce secol sîntem ? Iată-l pe împăratul Franz-Iosif. E posibil ? Și Viena bicefală cu micile ei cafenele albastre pe malul Dunării. Bărbatul la care Denis nu încetează să se gîndească, bărbatul bătrîn acoperit de glorie, de care depinde încă soarta unei părți din Europa, s-a născut la sfîrșitul secolului trecut, în epoca lui Franz-Iosif, „știi, împăratul care seamănă cu un cîine“, și a văzut, nu, a însoțit, toate schimbările, toate tulburările, pînă în acest an 1877 în care se anunță și începe sfîrșitul secolului XX și, ceea ce este mai grav, sfîrșitul unui mileniu.

Gata cu mirosurile de cofeturi, cu cefele blonde și gingașe, cu umbrelele și valsurile ! Gata cu Franz-Iosif și Viena care mai păstra încă în amintire ecourile unui faimos congres ! Europa nu mai este și lui Denis i s-a făcut frică. În puterea nopții, a scris, fără să-și tragă suflul, lucruri tragice și grave în privința Europei, a lui Tito, a libertății, a adevărului. Își recitește ultima frază : „nu, nimeni nu este liber. Nici măcar cei bănuți a fi stăpîinii...“ Surîde. La ce bun să mai continue ? Nu a fost totul spus ? Rougier ar plesni de rîs în fața unei asemenea chestiuni : „Și viața, bătrîne ? Și viața ? Ea e încăpățînată, să știi !“

Viața ? Derizoriu, nu ? Bătrînul mareșal doarme probabil la această oră, doctorii îi veghează respirația. Tragice, nu ? În timp ce Europa doarme și ea : vechi obicei, e adevărat. De treizeci de ani nu se mai trezește, aseme-

nea frumoasei din pădurea adormită. Ce vrajă rea o apasă de treizeci de ani ?

Un bătrîn domn doarme, Europa doarme : noaptea, noaptea însingurată și frica... Denis ține⁴ în mînă altă fișă, și o a treia imagine se ivește sub pleoape : tînărul Iosif are optsprezece ani. De trei ani a părăsit hanul și muncește într-un atelier de lăcătușerie. Patronul lui se numește Karas. Într-o seară, în absența acestuia, Iosif, în loc să supravegheze mașina de găurit, așa cum primise ordin, se apucă să citească tovarășilor lui un capitol din *Aventurile lui Sherlock Holmes*. Karas revine exact în clipa în care mașina de găurit se rupe și-l zărește pe băiat citind. Furios îl pălmuește. Iosif, umilit, fuge. Va fi prins, aruncat în închisoare și Denis visează la uimitorul simbol care se poate scoate dintr-o asemenea întîmplare : un tînăr țaran cunoaște pentru prima oară închisoarea la vîrsta de optsprezece ani din cauza cititului. E prea frumos. Desenat în albastru deschis și roșu, pus în evidență printr-un galben, ne putem imagina frumoasa ilustrație pe care ar fi obținut-o casa Pelerin, din Epinal. Se văd ucenicii roată împrejur, atelierul un pic murdar, albeața cărții și băiatul cu părul un pic involburat, ca o aureolă, în picioare, cu gamba bine întinsă, cu talia suplă, svelt și de o *eleganță naturală*.

Sir Arthur Conan Doyle ! De ce dracu citea Iosif autorul acesta irlandez ? Ce găsea la el ? ce-l putea interesa ? Metoda științifică ? aventura polițistă propriu-zisă ? personalitatea lui Holmes sau aceea a credinciosului doctor Watson ? sau aceea a profesorului Moriarty, criminalul de geniu ? sau, cine știe, atmosfera tipic britanică ?

Aceștia au fost anii de ucenicie. Denis se învîrte în jurul celei de-a treia imagini : ar fi vrut să-i pătrundă secretul, să devină unul dintre personaje și să-l întreb pe Iosif, acum, înainte de a se duce să pună aceleași întrebări bătrînului mareșal. Imposibil, evident... Între bărbatul tînăr și moșneagul de azi distanța se numără în secole. Și totuși, numai dintr-o asemenea întîlnire ar putea țîșni adevărul acestei ființe. Imposibil, absolut imposibil... Pentru a reuși, ar trebui să de-a la o parte,

una după alta, imaginile arătându-l soldat în armata austriacă, în timpul primului război mondial, prizonier în Rusia țaristă, martor al revoluției din 1917, agent al Kominternului... Ani modești ; imagini cenușii, șterse...

Și după aceea ? Alte imagini, legate de cel de al doilea război mondial... Iată-l parcurgînd pădurile insurgente ale unei Iugoslavii care nu e încă titoistă ; iată-l scăpînd ca prin minune din încercuirea unei divizii germane, iată-l bine strîns într-o uniformă cenușie, pantalon cu vipușcă roșie, tunică brodată cu aur și guler montant, în gful Neapole, la bordul unui port avion pe puntea căruia îl întîmpină Churchill care-l va descrie mai tîrziu „îmbrăcat într-o cămașă de forță cu dantelă de aur“ ; iată-l, la sfîrșitul războiului, ascultîndu-l pe Stalin dîndu-i sfaturi de același fel cu el : „Rechemati-l pe rege. Nu e nevoie să-i dați puterea pentru totdeauna. Cu prima ocazie, îi băgați un pumnal în spate...”

Și aici tot imagini depărtate, prăfuite, ale unui alt timp... Inutilizabile și ele. Căci, în sfîrșit, ce legătură pot să aibă ele cu amenințarea iminentă pe care o presimte, cu noaptea, cu obsesia lui ? Pentru Denis, Stalin este tot atît de arhaic ca și Franz-Iosif. Mai rău încă : imperialismului sovietic de astăzi, secretat de o birocrație mediocră, el îi preferă, de departe, desfrînarea stalinistă. Cel puțin lucrurile erau clare și simple... Într-o melasă, te îneci întotdeauna, pînă la urmă...

Cît despre Tito... Denis își aranjează fișele, închide dosarul. E tîrziu. Somnul îi arde ochii. Cît despre Tito, îi mai rămîn două sau trei întrebări cel mult de pus : despre nașterea lui, foarte controversată ; despre felul surprinzător în care, agent supus și ordonat al Kominternului, a reușit s-o rupă cu Stalin în '48 ; și, între aceste două întrebări, una care i se pare, de departe, cea mai importantă : ce a vorbit cu Churchill în gful Neapole...

„Plouă la Belgrad...”

Cu piciorul, Denis aruncă un gunoi în canal. E tot lângă copac. Nu s-a mișcat. O mașină trece chiar pe lângă trotuar. Abia are timp să-și tragă piciorul. Să fi observat șoferul ceva? Lui Denis i se pare că l-au auzit țipînd. Tipul are un aer excedat.

Excedat ?

Dar și Denis ! În dimineața aceea, ploua la Belgrad. O ploaie fină, arămie, de toamnă. Din cînd în cînd, purtate de o briză ușoară, adieri de pămînt reavăn sau chiar miresme de flori uscate, ajungeau pînă la bulevard... Cu Sophie alături, se grăbea. Întîlnirea cu mareșalul fusese fixată pentru ora zece.

Intrînd în clădire, a simțit că totul era compromis. „S-a terminat...” a murmurat. Sophie nu l-a auzit. Era atît de fericită să traverseze culoarele, să străbată prin anticamere. Să nu fi văzut ceea ce el descoperea cu oroare ? În interior ploaia cădea fără conținere. Ploua pretutindeni. Picături cădeau din plafon, șiroiau pe pereți, brăzdîndu-i cu dire de umezeală. Aici se deslîpea tapiseria. Dincolo se ridicau scîndurile podelelor. Ușile umflate nu se mai închideau. Cînd călcau pe covoare se auzea un zgomot înfundat ca o plescăitură. Sophie chiar nu vedea nimic ? Mîndria și chiar bucuria de a se afla în propria ei inimă — „Aici, vezi tu, zisese ea, intrînd, se află inima inimii mele” — o împiedicau să vadă în ce stare de ruină, de părăsire, ajunsese clădirea ? Domnea aici o atmosferă jilavă, plină de apă, lichidă aproape, pe care o tulburau numai plescăitura încălțărilor pe covoare. „Ar trebui să mai deschideți, să mai aerisiți”, a recomandat simplu Sophie unui planton care se refugie imediat în spatele unui suris.

Și-au continuat drumul, străbătînd culoare fără sfîrșit, traversînd anticamere goale. „Asta așa e ! a repetat Sophie. De ce nu aerisesc mai mult ?” Aici ajunsese cu recomandările ei menajere cînd Denis făcu o constatare

interesantă. Sau, cel puțin, a calificat-o el drept interesantă : fiecare culoar, fiecare anticameră purta un nume. Așa se face că trecuseră prin salonul Matija Gubec, prin culoarul Franz-Iosif, salonul Churchill, camera Stalin... De la un nume la altul, Denis a avut impresia că, de fapt, coboară pe curba timpului, de la un secol la altul, de la un actor la altul. Și asta i-a redat încrederea. La celălalt capăt al palatului, în inima Sophiei, cum zicea ea îl vom întâlni pe mareșal.

Culoarul pe care-l străbat acum nu seamănă cu cele de dinaintea lor. Mai larg și mai înalt, îmbrăcat tot în mătase verde. Un aer saturat de umiditate. Înaintează printr-o ceață ușoară. Tapiseria mustește atât de tare de apă că pe alocuri pare neagră. Încetul cu încetul ceața s-a îndesit. Se mai află oare pe același culoar ? Se întâmplă ca, dintr-un perete, de după o ușă, apa care picură să înceapă brusc să curgă. Cineva pare să le iasă în întâmpinare. E un bărbat. Denis observă că se deplasează greu. Cîteodată, lunecă. Ajuns în dreptul lor, le adresează în loc de salut o întrebare : „Ați văzut cumva, din fortăreață, panorama orașului la apusul soarelui ? E de văzut, vă asigur eu. Cîteodată e neagră, parcă ar fi calcinată. Tragic, să știți, tragic ! Dar, într-o seară, imaginați-vă, și se poate înfățișa, desfășurîndu-se neconținut, cu reflexe de sidef... da, trebuie să vă duceți la Kalemegdan...”

Să-l fi auzit Sophie ? E adevărat că în momentul în care bărbatul se apropiase de ei, ea era ocupată să ocolească o baltă, într-un loc în care șiroaiele se adunaseră, staționînd. „Dacă mai continuă așa, vom întîrzia.” Denis s-a uitat la ceas. Era ora zece fără cinci minute. A răsuflat ușurat. Nu-ți poți permite să faci un personaj atât de important să aștepte. Și totuși o neliniște : în ce hal vor ajunge în fața bătrînului domn ? Ud de ploaie, părul Sophiei, atîrnă în șuvițe lipite de cap și-i dă a față absolut dezolată. În ceea ce-l privește, cracii pantalonului s-au făcut tirbușon și pantofii sînt plini de apă.

Cineva apare în fundul culoarului. Cineva aleargă acum spre ei. Să fie șeful de cabinet ? Greu de distins din pricina ceței... Denis se grăbește, apoi se oprește :

are senzația că i-a mai văzut undeva silueta. Al naibii ! E tot cel de mai înainte. Ia te uită ! Pe unde trecuse tipul că se afla acum în fața lor, așa, pe nepusă masă ? La trei pași de ei, li se adresează : „Știți povestea contabilului care a furat 500.000 de dinari din fondul întreprinderii ? O istorie foarte nostimă : a chefuit o săptămână. Cu femei, vin și mâncare. Bun. Apoi s-a predat. Nu e rău, nu ? Asta se întâmpla acum mai mult de douăzeci de ani. E și acum în închisoare. Nu e rău, nu ?“

Individul s-a îndepărtat rîzînd. Părea foarte fericit, chiar satisfăcut. Purta cizme și probabil că-i erau foarte folositoare. Cînd Denis s-a întors pentru a-l urmări cu privirea, a avut senzația dezagreabilă de a nu fi înaintat nici un metru. Ce se întâmplă ? S-a mai uitat o dată la ceas : arăta tot ora zece fără cinci minute, fără să fi stat. Ce se întâmpla ? Întrebată, Sophie a ridicat din umeri. După părerea ei era imposibil — a zis : „Imposibil — să întîrziem.“ De ce era atît de sigură ? Tocmai se pregătea s-o întrebe, cînd a alunecat. Abia a avut timp s-o prindă. Și ploaia asta care nu se mai oprea...

În sfîrșit, au ajuns la capătul culoarului. „E acolo, e acolo“, a strigat Sophie. Și, într-adevăr, numele lui Tito era gravat pe pragul de sus al ușii și aceasta era chiar întredeschisă. Și atunci au zărit un domn bătrîn chel, cu ochelari, în spatele unui birou. Au împins ușa. Camera foarte mică, i s-a părut mai puțin udă decît celelalte, dar umiditatea rămînea mare. De fiecare dată cînd vorbea, bătrînul domn exhală un nauraș de vapori albi.

— Ați ajuns la timp, a zis. E bine.

Părea satisfăcut. Sophie i-a explicat că aveau fixată o audiență.

— Audiență ? Stați să văd.

Și și-a încrucișat brațele. Pe masă nu era nimic. Nici o hîrtie, nici o călimară, nici măcar un creion. Peste o clipă, Sophie l-a întrebat ce așteaptă.

Izbucni într-un rîs scurt, înfundat, probabil că-l țineau ochelarii de nas ; apoi :

— Răsfoiesc marea carte a audiențelor și...

Denis îl întrerupse :

— Marea carte ? Care mare carte ?

— ...și nu vă găsesc, a adăugat bătrînul domn, pe un ton fără replică.

Înteruperea l-a jignit în demnitatea lui. Era vizibil.

— Îți vine să înnebunești !

De data aceasta, Denis a strigat. Bătrînul domn a pălit. Cu o voce un pic alterată, a remarcat că nu era surd. Denis și-a revenit. Dar, Dumnezeuule, el ar fi vrut să fie... Or, masa era goală, nu zărea nicăieri marea carte a audiențelor, iar ei, el și Sophie, sînt purtătorii unei vești foarte importante. Au făcut o călătorie foarte lungă, foarte lungă ; și...

Bătrînul domn își desface brațele într-un gest patern :

— Asta e, repetă el de mai multe ori, asta e...

— Nu, nu și nu !

Denis a bătut cu pumnul în masă. Domnul bătrîn s-a ridicat cu destulă greutate. Își aranjează jacheta. E ciudat : poartă o veche jachetă neagră și un pantalon reiat, ca în alte timpuri. Își ajustează ochelarii și înclină capul de două ori, scurt și aspru, în semn de salut.

CĂLĂTORIA (1)

De la Sophie, ar fi trebuit să se aștepte.

În câteva zile. În câteva ore, ar fi vrut să-i arate toată țara, cu un gest rotund al mîinii și al brațului cum ai face în vîrfurile muntelui pentru a îmbrățișa panorama. „Și știi...“, zicea ea. Urmau nume pe care ea le mîngîia cu limba și cu buzele și pe care el le vedea colorate numai în nuanțe trandafirii : Serbia, evident și, de asemenea, Slovenia, Istria, Croația ; nume pe care le desena cu mîinile sau cu vîrfurile degetelor : Muntenegru, Macedonia, Kos-Met ; nume pe care el le asculta, din cauza sonorității lor, cu încîntare : Voievodina, Bosnia-Herțegovina... Țara ei toată țara ei, ea ar fi dorit să i-o dăruiască, așa, cu un singur gest, puțin exuberant, cum arunci bomboane sau bănuți la ieșirea din biserică, după o cununie. Frumoasă, atît de frumoasă și generoasă, atît de generoasă, că ar fi dorit să-l poarte, de la un discurs la altul, pretutindeni pe unde lăsase, rîzînd și plîngînd, o parte din ea însăși.

„Vom merge... și, în locul nulelor de așezări, ea evoca amintiri din copilărie sau adolescență, cînd istoria nemascată, bîntuia pădurile, alergînd de la un copac la altul, sărînd peste prăpăstii, țîpînd lung și sălbatic, înainte de a se masca și de a intra în burguri sau sate, sătulă de sînge, ruptă de oboseală. „Vom merge...“ și, de la o sărbătoare la alta, dela un doliu la altul, tot istoria, cîtă pasiune, atîta obsesie, era aceea care, demascată pentru totdeauna, țîșnea vioaie, înfricoșătoare, fascinantă, în fața

unui copil numit Sophie care, plasînd-o între două nedreptăţi, aceea pe care a îndurat-o familia ei în numele timpurilor noi şi cea pe care a îndurat-o poporul ei în numele timpurilor trecute, o soma să aleagă dreptatea. „Vei înţelege pînă la urmă?” şi, de la Drave la lacul Ohrid, din nordul blond în sudul cu asfinţituri albastre, de la munţi la monumente, de la fluvii la sate, ceea ce vroia să-i mărturisească, fără să pronunţe măcar un cuvînt, era pornirea ei pătimaşă, mai mult, patima simplă şi patetică a unei femei simple şi patetice care, suferind în carnea ei din pricina istoriei, nu, din pricina poporului ei, ar fi vrut, cu toate puterile să transmită bărbatului pe care-l iubea stigmatetele acestei istorii. „Vom merge, vom merge...” Țară îndurată, țară visată : buzele, degetele, ochii, accentul ei cîntător i-au dăruit mult mai mult decît Iugoslavia, ea rîdea mult mai mult decît Serbia, ea devenea gravă mult mai mult Rachka, capitala vechii Serbii : căci ea, fiind toate acestea la un loc, se oferea pe ea însăşi, alcătuire de suferinţă şi vis. „Vom merge, vom merge...” În orice loc numit de ea — fie că era vorba de Dubrovnik (cărui ea îi spunea Ragusa, ca să-i facă plăcere), de Skopje sau de oricare alt oraş —, se întâlnea cu ea însăşi şi ecourile vocii ei de altădată spuneau destul despre suferinţele şi visele pe care le-a traversat cînd avea şapte, zece, cincisprezece sau douăzeci de ani, din pricina acestei istorii mascate de peisajele semeţe, ca în aceste mănăstiri ascunse din Rachka în care popii predau evangheliile lui Marx, din pricina peisajelor muştind de o istorie atroce, cum au fost acele păduri pierdute în nopţi, străbătute de fulgere, în care ea şi mama ei au găsit de cuviinţă să se ascundă şi care au răsunat brusc de ordine guturale, de ţipete de spaimă, înainte de a înflori, în marea linişte care succede catastrofelor, flori de sînge. „Vom merge, vom merge...” şi pe drumurile durerii, ea a făcut să renască memoria unui popor pătimaş. „Vom merge, vom merge...” şi, de la un rîs la un surîs, dincolo de nebunia ucigaşă a oamenilor şi voinţa lor stîngace de a-i supravieţui, ea i-a întins sufletul ei.

Și acum în trenul baroc care-i duce Dumnezeu știe unde, ar fi vrut, petrecînd în memorie teritoriile imaginarului pe care ea i le-a descris și care-i seamănă atît, să-i ia mîinile, să i le strîngă între ale lui și să-i spună că, fără această călătorie, fără noaptea petrecută prin grădinile vieneze și palatele înseprite din Zagreb, nu și-ar fi putut niciodată imagina din ce orizonturi era alcătuită fața ei, din ce nuanțe foarte precise ale asfințitului se lumina tenul ei, în ce păduri întunecate a deschis ochii. Atîtea și atîtea locuri, atîtea și atîtea secole, atîția și atîția dispăruți — pînă la ființa cu ochii negri, cu poameții ascuțiți, cu gura în formă de țipăt sau rană, după anotimp... „Vom merge, vom merge...” În timp ce roțile convoiului bat pe șină, el se lasă legănat de discursul Sophiei „Vom merge, vom merge...” Belgradul cenușiu și alb, Zagrebul cel blond, fiecărui oraș o culoare, un miros...

— Îți amintești, îi spune el, aplecîndu-se spre ea, de ceea ce am spus la Rabat, în casa prietenilor noștri?

Ea dădu din cap. De ce și-ar aduce aminte? Ea nu sosise încă pe cînd el afirma că puteai să cunoști un oraș prin culoarea, mirosul și femeile lui. Cît e de departe!... I se pare... În ce secol avusese loc recepția? Ea rîde. Și el rămîne, brusc, uimit. Cum? Nu-i decît un an și jumătate? Și de ce se gîndise la Rabat, la acel faimos dineu unde o întîlnise? Și, mai ales, de ce se văzuse perorînd? Se cunoștea prea bine pentru a nu-și da seama că felul acesta de întoarcere înapoi, atît de precisă în derularea imaginilor, echivala în el cu o închidere, ca și cum prin apariția unui timp trecut, ceva se încheia. I se pare, exact, i se pare că zărise și ascultase un alt om. În toate privințele. Fizic și moral. Denis Sarrazin nu s-a schimbat: s-a metamorfozat. Așa cum se vede, așezat, descoperă două mîini nervoase și bronzate, un pîtec plat, două picioare subțiri și-și privește curios croiala modernă a costumului. Și e ciudat cum a făcut descoperirea tocmai în acest vagon. Parcă numai prin simplul fapt că se urcase în el și-ar fi impulsionat propria lui evoluție. Dacă ar îndrăzni, Denis ar mărturisi...

Ce ?

Ar putea spune că nu se simte în largul lui în acest vagon ? Ar fi avut curajul să afirme că are ciudata impresie că este anacronic ? Dacă ar îndrăzni, ar mărturisi... Dar nu îndrăznește : se mulțumește să-și privească minile, pîntecul, picioarele, să-și pipăie chiar stofa costumului și să se creadă diferit.

Diferit ?

De cine și de ce ?

Își imaginează vagonul care, la origine, semăna probabil cu celelalte, separat în compartimente și înzestrat cu banchete. I-a spus-o Sophiei care i-a zîmbit, drept orice răspuns. Își imaginează că a fost golit ca o nucă pentru a se obține spațiosul salon care era. I-a spus-o Sophiei, dar n-a părut să-l audă. În orice caz, vagonul-salon i se pare imens, atît prin proporții cît și prin decorație. Podeaua e acoperită cu o mochetă de lînă bej cu desene geometrice de un maro închis. Din încrucișările de linii se naște un joc infinit de unghiuri și perspective care deschid calea viselor sau interiorizării, urmînd înclinația minții. Pe deasupra, bejul de pe podea se regăsește, fără tranziție, pe pereți și în perdele, sub forma unui velur mat. Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Pentru moment, perdelele sînt trase, lumina e asigurată de mici lămpi de armă cu abajururi tot maro închis, dispuse pe diferite măsute, în jurul cărora, imobili, tăcuți, sînt așezați alți călători. Aceștia au cîteva particularități : sînt toți bărbați, cu părul grizonat și favoriți ; sînt îmbrăcați în costume cu croială amplă din stofă englezească, prinț de Walles, tweed sau alte stofe în carouri și poartă toți botine. În afara coafurii atît de celebre, toți semănau cu Sherlock Holmes. Toți — sînt vreo zece — alcătuiesc un fel de muzeu de atitudini nobile, unul citînd, altul fumînd pipă, altul, în sfîrșit, meditănd... Și-a împărtășit uimirea Sophiei. După cum era de crezut, nu remarcase nimic deosebit, pentru că nu i-a răspuns nici de data aceasta. De altfel, Sophie însăși păstrează aceeași imobilitate și tăcere ca și ceilalți călători. Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Și totuși, în afară de două, trei amănunte, călătoria începuse foarte firesc. Abia se pusese trenul în mișcare, că o voce, transmisă prin difuzor, dori, cu dulci inflexiuni, „bun venit iluștrilor invitați“, după care un chelner cu vestă albă și brandenburguri aurite veni să-i întrebe pe „iluștrii invitați“ ce-ar dori să bea. Denis putuse verifica, el care era amator de *pure malt*, excluzând orice alt fel de whisky că lista acestui vagon-salon conținea soiuri mai multe și mai rare decât barul George V, de la Paris. Alesese deci o sticlă cu nume necunoscut și complicat : un Glen și încă ceva... Așteptînd, mîngîiase velurul perdelelor, ascultase bătaia roților pe șină și-i zisese cîteva prostii Sophiei. Apoi, gustîndu-și alcoolul cu nume necunoscut și complicat se lăsă cu pleoapele plecate în voia surprizelor vieții.

Toată existența lui fusese astfel alcătuită : o scrisoare, așa începea de obicei, printr-o scrisoare sau printr-o întîlnire. Era invitat să viziteze o țară străină, să facă un reportaj. Își închidea valiza. Ușoară, atît de ușoară valiza. Și abia o lăsa pe un pat de hotel, la sosire, că o revoluție izbucnea. De cîte ori nu i se întîmplase o asemenea aventură ? Îi plăcea să zică : „Plec să inaugurez o expoziție de artă contemporană și declanșez revoluții, războaie, catastrofe. „Și adăuga : „În definitiv, nu e vorba, prin mijlocirea morților, de o adevărată artă contemporană ?“

Se aplecase spre Sophie :

— Ți-am povestit vreodată cum în Maroc...

— Da, de patru ori.

— A, bine.

N-avea importanță. Lăsîndu-se pe spate, picior peste picior, băuse o dușcă și evadase, cu alcoolul urcat la cap, cu visul de mină, pînă cînd se regăsi străpuns de gloanțe la Rif, „și, știi, m-a îngrijit medicul personal al lui Mohamed al V-lea, o poveste uluitoare, va trebui s-o scriu... sau gata să-și bea șampania la două mii de metri altitudine, deasupra pădurii cambodgiene, pentru că un motor făcuse pană, pentru că era o furtună îngrozitoare, pentru că erau pierduți și pentru că pilotul, după ce anunțase cu o voce neutră și nazală toate aceste promi-

siuni de catastrofă, încheiase amintind că la bordul avionului se afla o ladă cu sticle de șampanie „și, știți, nu voi uita niciodată gustul acelei șampanii, cu atât mai puțin cu cât, în timp ce avionul pierdea neconținut din înălțime, am ridicat paharul meu de carton și am strigat în amintirea lui Oscar Wilde : „Mor, cu toate acestea, mult deasupra mijloacelor mele.“ Nu știu dacă ai să mă crezi, dar în acel moment, foarte precis, al doilea motor a pornit...”

Cu capul, cu pleoapele, Sophie făcuse „da, da“. Din politețe și din oboseală. Indiferența lui o rănisese ? În orice caz, el își ținea capul în mâini. Ce-i povestise ? Palavre, nu ? Era nemulțumit, reproșându-și aceste istorii răsuflăte, în care, brusc, nu mai credea. Pentru a doua oară, numai în câteva minute, se privise. De ce oare trecutul lui de reportaj, de curaj și chiar de vitejie nu-l mai privea ? De ce, vorbind despre el, parcă vorbea de un altul ? Pentru a doua oară s-a întrebat dacă această călătorie nu era cauza propriilor sale uimiri.

Cu ajutorul alcoolului, ar fi trebuit să se abandoneze ritmului regulat al ciocănitului roților pe șină și să adopte una sau alta din atitudinile „ilustrilor invitați“. Dar nu, simțise nevoia să se ridice, să treacă de la masă la masă și, mai ales, să privească gravurile care împodobeau pereții vagonului-salon. Poftim : totul începuse în clipa în care curiozitatea biruise în el tihna. Și, revenind să se așeze, exact, așa este, se observase pe sine, își descoperise mâinile nervoase, pîntecul plat, picioarele subțiri și, comparîndu-se cu ceilalți călători, simțise un fel de indispoziție. Curînd, calificase trenul drept „baroc“, în lipsa altui termen mai apropiat. Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Dorise să-și salute tovarășii de călătorie. Nimeni nu-i răspunse, nici cu vorba, nici printr-un semn din cap. Dezamăgit, se apropiase de gravuri. Acestea, înrămate într-un lemn negru, erau semnate de același artist, un oarecare Riu, după cât se putea descifra. Prin natura lor, simplă și anecdotică, îi amintea ceva. Dar ce ? După ce le privise în fugă revenise la prima dintre ele. Reprezenta o fată îmbrăcată sever în

negru, din cap pînă în picioare, ștergînd de praf o scară de librărie, în fața unor vitrine în care se puteau zări, aranjate și etichetate, minerale rare: Legenda gravurii indica : „Grauben era o fermecătoare fată blondă“. Perfect ! Dar cine era Grauben ? A doua gravură nu i se păru mai puțin misterioasă. Reprezenta, în prim plan, două femei, văzute din spate, una fluturînd o batistă, cealaltă întinzînd mîinile într-un gest de binecuvîntare sau de implorare, în timp ce o trăsură cu un cal, plină vîrf cu geamantane și diverse bagaje, se îndepărta printre case cu o arhitectură tipic germană. În legendă, pe care o citește cu nasul lipit de sticlă scria : „Martha și tînăra fată ne adresa un ultim rămas bun“. Noi ? Cine vorbea astfel ? Unul dintre ocupanții trăsुरii firește. Dar unde plecau ? Și cine erau ? Unul dintre ei, avea, fără îndoială, legătură cu știința, din pricina mineralelor etichetate. Dar mai departe ?

Pe măsură ce-și puna întrebări cu privire la Grauben, „fermecătoarea fată blondă“, la Martha, la trăsura cu un cal, la casele mansardate, se cufunda în decorurile acestor gravuri pînă cînd vitrinele cu minerale îi deveniră familiare, ca și micul orașel german, pasul calului sau mersul trăsुरii pe pavaj. Încetul cu încetul, devenea unul din eroii acestei istorii și fremătă oprindu-se în fața unei noi gravuri. Foarte frumoasă, brăzdată de largi hașururi negre, reprezenta un cer dezlănțuit, în ciuda soarelui care-l lumina, munți depărtați despre care află că sînt vulcanici, după ce citise legenda, iar, în prim plan, întunecate ca în vreme de furtună, coloane verticale, numeroase și puternice, care susțineau o boltă alcătuită din patru coloane orizontale. Era vorba de „fiordul Stapi încastrat într-un munte bazaltic“. Cu toate că nu știa unde se află Stapi și nici dacă locul figura pe vreo hartă, atmosfera de sfîrșit de lume îl tulbură. Dar se stăpîni. Alte surprize îl așteptau.

Gravura următoare avea drept legendă : „Privește ! Mi-a spus profesorul“. Ridică nasul și văzu două personaje în umbre chinezești care stăteau și ele cu nasul ridicat spre o inscripție rupestră luminată și absolut de neînțeles. Evident, cei doi oameni erau cei pe care

Martha și tînăra fată blondă îi salutase la plecare și care acum ajunseseră într-o grotă imensă. Asupra acestui din urmă punct, două noi gravuri aveau să-i dea dreptate : una reprezenta enorme stalactite care se dovediră a fi din lavă ; cealaltă o succesiune de bolți naturale. Urmîndu-î pe cei doi, intră și el în acele adîncimi misterioase, regretînd totodată că nu-și luase, asemeni lor, o ranită și un baston. Și apoi rămaseră pentru o clipă uluiți : descoperiră împreună o sală imensă, pe care lămpile tovarășilor săi o luminau cît puteau, făcînd să răsară din noaptea pămîntului blocuri de cuarț, dacă nu cumva era vorba de lamele late de mică. Pe scurt, scînteierea lor îți dădea iluzia unui fabulos și multiplu diamant. El profită de lumina delicată, albăstrie care cădea din înaltul bolții și pe care o izvorau pereții, pentru a-i privi mai atent pe tovarășii lui de explorări. Erau trei — cel de al treilea era, probabil, un cărător — purtau favoriți, erau îmbrăcați în costume din stoffe englezești și încălțați cu botine. Cel care părea a fi profesor avea pe cap o curioasă caschetă asemănătoare, prin clapele de pe urechi, cu cea a lui Sherlock Holmes.

Continuîndu-și drumul, mica trupă, care nu dădea semne că l-ar fi zărit pe Denis, se înfundă în adînc, coborînd pe un fel de scară-șurub, într-un puț vertical și fără fund, învinse multe dificultăți, parcă în joacă, se trezi în fața unei mări interioare, hotărî să construiască o plută pentru traversare, fu cît pe-aci să se răstoarne de cîteva ori din cauza unor animale fabuloase care-o atacau, trecu pe lîngă un gheizer, fu udată de o ploaie care presăra părul lui Hans cu egrete luminoase ca o cunună de stele, înainte de a ajunge la alte maluri, de a descoperi o vale plină de oase, apoi un fel de umanoid, locuitor al acestor ținuturi subterane, pînă cînd drumul se închise înaintea lor. Profesorului îi veni ideea să arunce obstacolul în aer cu praf de pușcă, strigînd cu două secunde înainte de a se produce explozia : „Prăbușiți-vă, munți de granit !“

Fraza cea mai minunată dintre toate și care încheia seria gravurilor. Denis se întoarse să se așeze și cu mintea aprinsă de aventura lui interioară, nu se putu stă-

pîni să nu stabilească anumite comparații cu ceea ce vedea în vagonul-salon. Singura realitate : mîinile bronzate, pîntecul plat, picioarele subțiri și costumul lui cu linie modernă. Aici ajunsese cu observațiile, cînd lămpile de aramă se stinseră toate odată și perdelele se ridicară.

Se produse imediat o mare agitație. Se îmbrînciră unul pe altul pentru a obține un loc la fereastră. Toți „iluștrii invitați“, abandonîndu-și atitudinile nobile, lăsa-u să se vadă grimasa de invidie, de gelozie sau, dacă-și găsiseră un loc convenabil, de satisfacție puerilă. Sophie îl trase pe Denis de mîină, îl împinse înainte și, în timp ce se așeza lîngă el, îl întrebă dacă citise în copilărie romanele lui Jules Verne. În privirea ei ironică, citi răspunsul la întrebările pe care și le pusese și în el se făcu o lumină, care-l zăpăci cu totul. Cum nu se gîndise mai devreme ? Ce timpit era ! Evident că aceste gravuri îi erau cunoscute : Ele ilustrau *Călătoria în centrul pămîntului*. Răutăcioasă, Sophie adăugă, coborînd vocea : „Vei vedea multe în timpul acestei călătorii și, pe deasupra, dacă va fi posibil, exact contrariul“. N-avu timp să-și explice înțelesul acestor vorbe. Pentru că o voce, din difuzor, începuse deja să comenteze spectacolul care se desfășura dincolo de geamuri.

Apărură pe neașteptate mari brîuri scînteietoare de cristal de stîncă. Trenul încetinise. Mergea la pas. Puternice proiectoare fuseseră probabil instalate pe acoperișul vagonului. Tunelul era luminat ca ziua. Vocea cu dulci infexiuni invita la admirarea blocurilor de cristal, a acestor ciudate flori de lumină, floră născută din întuneric și care se întorcea în întuneric... Feeria provocă țipetele, exclamațiile călătorilor. Adresîndu-se francezului — toate privirile se întorseseră spre Denis și în ele se putea citi aprobare și considerație —, vocea adăugă că aceste cristale erau de aceeași natură cu cele întîlnite odinioară în văile din Chamonix și care dăduseră naștere unui meșteșug astăzi uitat : cel al „cristalierilor“, care-și căutau cuarțul pe vîrfurile masivului Mont-Blanc și care au fost, fără îndoială, primii, cei mai umili și mai neștiuți, alpiniști...

Discursul fu urmat de aplauze destinate lui Denis. Apoi trenul își reluă viteza. Acum, în ciuda proiectoarelor nu mai era nimic de admirat. Vocea, explică mai departe că după aceste briuri de cuarț vor descoperi alte frumuseți și-i pofți pe „ilustrii invitați“ să rămână mai departe sprijiniți de barele de aramă.

În câteva minute, proiectoarele se stinseră și lămpile se aprinseră din nou. Schimbarea de lumină provocă apariția unei duble imagini a lui Sophie și a lui Denis pe peretele întunecat al tunelului. Surprinși să-și vadă propriul chip reflectat, nu se mișcară. Imobili în centrul vitezei urmărind în tăcere imaginea lor care se depărta mereu, continuând să fie prezentă, decompunându-se și alcătuindu-se de-a lungul stîncilor... Li se păru că, înghesuiți pe la celelalte ferestre, tovarășii lor de călătorie, departe de a se interesa de răsfrîngerile proprii, priveau cu aceeași curiozitate răsfrîngerea cuplului lor care, în jocurile de lumini și imagini fugare, din pricina vitezei sau a imobilității, li se părea cea mai importantă.

Sophie se așezase din nou zicînd că a obosit să se vadă destrămată în felul acesta. Cînd proiectoarele se aprinseră din nou, imediat se auziră alte exclamații. În relanti, trenul trecea printre briuri de minerale. Vocea numi succesiv marmora de Iugoslaviă, ametistul, matos-tatul, agata, feldspatul. Călătorii dădeau din cap, comentau ceea ce vedeau, își frecau mîinile de mulțumire și-și dădeau chiar pumni în spate, ca între vechi prieteni. Din cînd în cînd, rosteau cuvinte latine sau grecești. Unul dintre ei repeta neobosit : „Wunderbar, wunderbar“, scoțîndu-și ochelarii cu ramă de fier și punîndu-i la loc după ce-i ștergea de lacrimi. Aparent, toate aceste personaje se delimitau în raport cu 'o știință care lui Denis îi scăpa ; emoțiile ca și exclamațiile de admirație erau determinate de știința și nu de sensibilitatea lor. De exemplu, dacă un briu de cristale de ametist apărea nu departe de unul de feldspat, constituind o atît de mare raritate ști-

întîfică, firește că această vecinătate avea în mintea lor mai mare importanță decît frumusețea lor. Punctul culminant fu atins în momentul în care convoiul se înfundă încet într-o pădure pietrificată. De uimire, Denis își dădu drumul într-un fotoliu și privi, cu nasul lipit de geam, arborii negrii și lucitori care se iveau numeroși, unul lîngă altul, din noapte, și pe care nici o furtună nu i-ar fi făcut să foșnească...

În vagon, toți tăcură. Nimeni nu mai îndrăznea să-și manifeste sentimentele sau reacțiile. Pădurea încremenită îi apăsa. Tăcerea oamenilor răspundea tăcerii milenare. Un fel de blestem părea să se nască din trunchiurile părăsite care reintrau fără grabă în întunecimi de nepătruns : Denis, cu ochii înecați de lacrimi, avu brusc viziunea unei păsări cu țipăt încremenit, căzînd neconținut printre crengile indifferente... Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Proiectoarele s-au stins de mult. Perdelele s-au lăsat peste fabuloasele decoruri. O pleoapă s-a ridicat și a recăzut : pasăre, Sophie e o pasăre de noapte pe care o rănesc luminile vagonului-salon. „Îți dai seama ? întrebă el. Sorii, îți dai seama, toți acești sori reci care luminează noaptea pămîntului !“ Ea îi întindea mina, blindă ca o aripă, și înghețată.

Din pricina alcoolului ? a oboselii ? a surplusului de emoții ? I se pare că această călătorie nu se mai sfîrșește. Mai exact, are presimțirea că acest sfîrșit va fi hotărît de sfîrșitul, nu, de desăvîrșirea, exact, de desăvîrșirea a ceva din el. Cum să explice ceea ce presimte ? Se apleacă spre Sophie și se dă brusc înapoi. Vroia să-i spună... Dar la ce bun ? Va înțelege oare ? Ea ridică încă odată pleoapa : surprinde ascuțimea unei priviri înainte ca ea să cadă la loc. Îl judecă ? Întrebîndu-se cum se întreabă, o judecă ? Pasăre, Sophie, pasăre de noapte... Și el ? Din ce specie e ? Va înțelege ea cum se înfioară el la ideea că, de-a lungul acestui drum, timpul s-a inversat o dată sau de două ori pînă cînd s-a înfășurat în jurul lui însuși. Timpul ? Care timp ? De cînd se cunosc, timpul a acționat în salturi, întretăiat, numai noaptea, ca un timp paralel cu durata tradițională, mai comprimat și mai nervos, mai puțin coerent și mai puțin logic. Ar

înțelege dacă subit i-ar mărturisi că ei sînt propria lor durată ? La Roma ea căuta dovezile iubirii lor. Iată una ! Încă o dată se apleacă spre ea și se dă imediat înapoi : după examenul celorlalți călători, Sophie, care și-a retras mîna, stă nemișcată și tăcută. Chiar dacă nu adoptase, asemenea lor, o atitudine nobilă...

Și acum, trepidații permanente arată că trenul merge cu o viteză foarte mare, numai dacă nu înseamnă cumva că se duce spre fundul pămîntului. Cu auzul comprimat pînă la durere, Denis, pe jumătate surd, vrea să știe dacă trenul se mai află în tunel. Dar perdelele rezistă. El îi strigă ceva Sophiei care nu-l aude. Acum vagonul este scuturat de lovituri laterale. Nu mai poate sta jos. Asurzit complet de trepidații, zgîlțit, tot mai încearcă să ridice perdelele și, destrămînd velurul, zărește o alcătuire complicată de lamele verticale care, sprijinindu-se unele de altele, par comandate la distanță. Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Cel mai ciudat, în această împrejurare, este că numai el e zgîlțit atît de tare. Tovarășii de călătorie nu par nici zgîlțiiți, nici surzi, pentru că doi dintre ei lasă impresia că sînt antrenați într-o conversație animată. Oare toate aceste hurducături, trepidații se formează numai în jurul lui ? sau, mai rău, numai înlăuntrul lui ? Să corespundă ele unor momente de intensă curiozitate interioară ? unor întrebări prea exacte ? Într-o zi, pe cînd mai era încă un adolescent plin de credință, el își exprimase în fața unui teolog îndoiala că Iuda Iscariotul ar fi putut fi pe vecie condamnat, argumentînd că textele sacre nu puteau fi puse în contradicție cu acelea care-i anunțaseră trădarea. Teologul îi răspunse sec că el nu avea dreptul la adevăr. De atunci data ruptura lui cu Biserica și aceste mari sfîșieri de care nu se mai vindeca. Să-și mărturisească, încă o dată, că nu-i este dat să fie locuit de propriul lui adevăr ? Să-și mărturisească... Își imaginează...

Dar ce nu-și imaginează ? Cînd au coborît din tren, zăpada scînteia sub lună și, după cît putea să-și dea seama, se aflau în centrul unui vast amfiteatru muntos. Virfurile munților luminau albastru noaptea, zăpada, chipurile. În cizme și cojoc, Sophie își pusese pe cap o că-

ciulă de blană, iar mâinile și le adăpostea în manșon. Ca o prințesă a zăpezilor... Ce oră putea fi ? N-avu nici curajul, nici curiozitatea să privească ceasul. Ce importanță avea ora ? și în raport cu ce putea fi determinată ? Nu-i era nici foame, nici somn și se afla în acea dispoziție pe care nu o simțea decît în vîrfurile munților, printre ghețuri. O stare de efervescență intelectuală și de vioiciune morală. Literalmente, în aceste ocazii se simțea transportat sau pătruns. Vocabularul mistic i se potrivea. Dar niciodată nu simțise un asemenea confort interior. Îi venea să alerge, să facă tumbe, să sară. Avea o nerăbdare în picioare, simțea sîngele curgîndu-i în vine și pe sub piele, aerul era pur și puțin lipsi să nu se rostogolească în zăpadă strigînd și chiar țipînd. Ce vîrstă avea brusc ? Pe cerul lui interior erau ghețușca, bătaile cu zăpadă, țipetele fetelor. „Iluștrii invitați“ rămăseseră grupați, tăcuți, înfrigurați, bătînd cadențat din picioare, învăluiți în norul alb pe care-l formau propriile lor respirații amestecate, alcătuiind un animal fantastic, un dragon poate, împotriva căruia, din dragoste pentru Sophie, n-ar fi ezitat, dacă ea i-ar fi cerut-o, să pornească la luptă... Dar Sophie îi făcea semne : cîțiva oameni urcaseră bagajele pe acoperișul unui autocar și nu mai era timp decît de urcat. Numai atunci băgă de seamă că trenul se oprișe departe de orice gară, într-un deșert de zăpadă, de stele și de granit.

Drumul dură puțin, bănuind că ar mai avea vreo semnificație cuvîntul durată. Apoi, într-un loc care i se păru lui Denis a fi fundul amfiteatrului, — dar ce sens putea avea această indicație cînd se aflau, evident, într-un loc perfect circular ? — autocarul se opri în fața unei clădiri uriașe, jumătate cazarmă, jumătate castel. Denis abia avu timp să-i spună Sophiei : „Ei bine, iată Castelul din Carpați !“ Urcară un peron, străbătură un culoar lung și se treziră într-o cameră imensă, întîmpinați de un răsunător „Doamnă, domnilor, fiți bine veniți în laboratorul meu...”

Cine strigă? „Sovieticii... Sovieticii...” Cine strigă atât de tare?

Denis s-a oprit un pic după Rhumérie. „N-ați putea...” Cineva l-a îmbrîncit. „Sovieticii... Sovieticii...” Zece voci, o sută de voci se întretaie în el, grave sau ascuțite și se contopesc. „Scuzați...” Plantat pe trotuar, Denis îi încurcă pe trecători. E evident, ocolit, privit. „N-ați putea... N-ați putea?” El se deplasează. Aici, lângă copac, al naibii să fie dacă... Dar, Dumnezeu, a cui e vocea asta puternică și ironică care-i strigă „Sovieticii... Sovieticii...”, pe care tocmai o auzise?

Era o grădină. Se întîmpla într-o grădină. Sophie stătea în dreptul unei uși de sticlă. Aude piertișul scîrțiind. Zărește o parte din peluză. Un bărbat înalt se apropie de el, îi întinde mîna. Bărbatul care se numește Serghei era fratele Sophiei. Rîde. „Da, exact, cel pe care mama, la trei zile de la naștere, a vrut să-l arunce în rîu...” adaugă el. Semeț bărbat, într-adevăr, supraviețuitorul! Îi face un semn Sophiei, ea se deslipește de lângă ușa de sticlă, se apropie, îl ia de mînă. Apoi exclamă: „Ei, doi nebuni, unde ați ajuns în nebunia voastră?”

Cu toate că amintirea e vagă, ar putea jura că așa a început conversația. Au fost aduse băuturi și fructe. Era cald. Căldură grea, prevestitoare de furtună, căldură de sfîrșit de vară. Sophie a rămas în picioare. O vede, cu o mînă pe umărul fratelui ei, în timp ce acesta strigă: „Sovieticii... Sovieticii...” Își amintește acum că se ghemuise într-un fotoliu de răchită, un fotoliu de grădină care scîrțiie la orice mișcare. Se ghemuise parcă bosumflat. Serghei ăsta îl irita cu rîsul lui, cu buzele lui groase, cu forța lui. Tot numai vîină și voioșie. Și totuși ceea ce spunea nu era lipsit de bun simț. Dar de ce-și bătea joc fără încetare de el și de Sophie? De ce li se adresa mereu cu „mielușei mei”? Era agasant, la urma urmei! Oare Sophie n-o să-i poruncească să tacă? sau măcar

să-l îndemne la puțină discreție? Dar, nu! Fratele triumfa: „Ei, mieluşeilor, pe cînd cruciada împotriva Armatei Roşii?”

Denis, mijînd o clipă ochii, zăreşte un pahar plin cu suc de fructe. Lichidul este roşu, suc de roşii, fără îndoială, pereţii uşor aburiţi. Vremea e apăsătoare Sophie de ce nu stă jos? Dar ea continuă să tacă. Fratele stă picior peste picior, răsturnat într-un fotoliu de nuiiele de palmier. E bine instalat. Şi sigur pe el. Cînd surîde lasă să se vadă un şir de dinţi albi, un pic carnivori.

Cum? Denis tresare. Ce spune Serghei? Că nu există nici o ameninţare sovietică? Că obsesia lor e o poveste răsuflată? Acum ar fi momentul să contraatace, să povestească cum s-a răspîndit vestea despre acordurile secrete, să explice ce drumuri au parcurs, el şi Sophie, în lunile din urmă: de la căderea lagărului de la Tell El Zaatar şi ce jurămînt şi-au făcut şi ce demersuri au întreprins, la agenţie mai întîi, pe lîngă autorităţile guvernamentale apoi, şi, în sfîrşit, cum s-au lansat în această aventură belgrădeană... Ar trebui să se aplece înainte, să-şi înnoade mîinile, să-i vorbească lui Serghei, să-l oblige să asculte, să încerce să-l convingă. Ar trebui... Dar e cald, nu-i aşa, şi picături se prelinig acum pe pereţii paharului.

— Nici un fel de ameninţare, repetă Serghei, înainte de a-şi lăsa capul pe spate, ca să rîdă în voie.

Rîsul acesta... Sophie şi-a pus mîinile la urechi. A plecat ochii. Nu vrea să-l mai audă pe fratele ei rîzînd, nici să-l mai privească pe Denis. Prin uşa de sticlă întredeschisă, Denis zăreşte o comodă de lemn întunecat care luceşte în penumbra casei. Trebuie să fie foarte bine acolo. Poate, undeva, într-un colţ, o pendulă marchează timpul... Ce timp? E o veşnicie de cînd nu se mai interesează de timpul care trece. O eternitate fără şapte ani, exact: timpul s-a îndepărtat, într-o anumită după-amiază de iarnă, alungat de risul unei fetiţe blonde şi trandafirii. Şi acum Sophie, blondă şi trandafirie şi ea, se străduieşte să nu asculte risul fratelui ei...

Ciudad, nu? Blondul, trandafiriul, rîsul : aceeași aparatură pentru mecanisme diferite. Dacă nu cumva... Dacă nu cumva cele mai frumoase imagini nu sînt condamnate să devină într-o zi exact contrariul lor... Ce a devenit, în această aventură, școlarul cu șorț negru și fular albastru? Ultima oară cînd l-a zărit, a fost la Rabat, pe țărmul mării : alerga pe coastă. Un val l-a înecat. Cine știe dacă nu dispăruse definitiv chiar atunci.

Serghei s-a aplecat spre Denis. Vorbește grav. Nu mai are poftă de ris. „Sovieticii?“ întrebă el. Clatină din cap. Strînge buzele. Face un efort. Apoi : „Dragul meu Denis, sînt treizeci de ani de cînd amenințarea sovietică nu mai funcționează în țara mea, nici — s-a oprit, a respirat, înainte de a murmura : nici chiar în Europa Occidentală. Pentru că ideea socialistă a cuprins toate mințile și pentru că răbdarea este o virtute“.

Scîrțîitul fotoliului din nuiiele de palmier. Denis se ridică :

— Spune-mi, Serghei, armatele lui Napoleon duceau oare cu ele ideile Revoluției franceze?

— Firește că nu.

— Atunci?

— Atunci au trecut o sută de ani pînă să fie înțelese. Asta-i tot.

Scîrșnetul pietrișului, foșnetul unei stofe : Sophie a plecat alergînd. Unde se duce? Unde se duce?

Denis s-a ridicat pe jumătate. Serghei îl prinde de braț, îl obligă să se așeze la loc. „Acolo, vezi, după grupul acela de copaci, se afla o cabană mică, unde Sophie se ascundea cînd era copil... — Se afla? — Da, ultimele ploi au dărîmat-o de tot și noi am demolat-o“.

Nu, nu e posibil. Nu mai e, într-adevăr, de suportat. În buzunarul impermeabilului, Denis strînge tare receptorul telefonului. În el, în adîncurile lui, îl aude pe Serghei, vocea lui puternică, sigură pe ea, țîpînd, rîzînd și iar țîpînd. Nu, nu e posibil. Serghei își bate joc de el, îl împiedică să alerge spre Sophie, să încerce s-o cal-

meze. Serghei, cu dinții lui carnivori, consideră că trebuie, într-o zi, să se încheie și copilăria, nu? Și că poate Sophie va deveni și ea adultă nemaigăsind cabana de scînduri? Nu, nu e posibil. Ar fi trebuit s-o avertizeze pe Sophie, s-o pregătească pentru ideea că nu mai există cabana ei. E importantă o cabană de scînduri, nu? Denis avea și el una, nu de scînduri, ci dintr-un pichet de bumbac roșu, aruncat pe masa din sufragerie.

— Hai, povestește, îl îndeamnă Serghei. Ne mai trece timpul.

FIZICIANUL

Sophie și Denis s-au privit, fără să spună nici un cuvânt. Dacă exista vreun loc care să merite numele de laborator, atunci acesta era unul. Tot ce se poate imagina în materie de aparate, tuburi, cuve, microscopae și cadrane se afla adunat sub lumina violetă, într-o atmosferă în care se simțea ozonul. Să nu fi fost realitatea spectacolului, te-ai fi crezut intrat brusc în lumea lui Jules Verne.

Bărbatul cu părul argintiu care-i întâmpinase își ducea bine cei șaiszeci de ani ai lui. Se numea Serghei Issaievici Weiss. Cu un suris, își exprimă dorința de a fi apelat cu cele două prenume. E mai simplu, nu-i așa, e mai simplu...”

Îmbrăcat cu o bluză albă, a trecut de la unul la altul, cu mâna întinsă, fermecător, fericit, atât de fericit, da, da, avînd pentru fiecare o vorbă, o exclamație de surpriză, fericit, da, da, atât de fericit, ba da, ba da, că acești „ilustri vizitatori“, savanți de mare renume, eminenți reprezentanți ai unor națiuni prietene au acceptat să răspundă invitației lui. Pentru că el are o comunicare de făcut, o experiență de împărtășit, exact, de împărtășit...

Avea un chip frumos, într-adevăr, luminat astfel din interior! Cînd s-a oprit în fața Sophiei și a lui Denis, a putut constata că Serghei Issaievici emana multă căldură — un vechi verb francez : a arde, îi veni în minte —, că ochii lui străluceau neobisnuit și că toată fizionomia lui se organiza în jurul... În jurul cui? Denis era gata să zică : „în jurul acestei priviri arzătoare“. Dar Serghei Issaievici îi chema să le arate amîndurora două

microscopae electronice, așezate unul lângă altul, în mijloc, pe o rogojină, nu departe de estradă, explicându-le că, spre deosebire de tovarășii lor de călătorie, ei aveau nevoie ca să poată înțelege expunerea sa.

Beneficiind de o poziție mai înaltă, Denis are o viziune mai exactă asupra laboratorului. Sala este imensă. Dar pare mai mică din cauza înghesuiei. Pereții sînt plini de aparate de măsură înzestrate cu numeroase cadrane. Spațiul central era marcat de o rogojină lungă, în formă de potcoavă. Pe ea sînt înșirate cuvele, una lângă alta, făcute dintr-o materie transparentă, care lasă să se vadă în interior o masă gelatinoasă. Deasupra, baloane conținînd un lichid colorat în verde care, trecînd prin diferite tuburi, în jeturi succesive, devine negru, uneori roșu-negrui, sub influența luminii pe care o aruncă proiectoarele, fără îndoială... Asta e tot ?

Serghei Issaievici pe care-l va porecli „fizicianul“, a luat o cretă și, de pe estrada pe care se suise, a început să deseneze pe o tablă neagră o schemă simplificată — cel puțin așa pretindea — a circuitului care, din cuve în baloane și din tuburi în pompe, ajungea în centrul laboratorului. Atent, tăcut, grupul de savanți stătea strîns în arcul rogojinei, urmărind cu seriozitate progresia schemei.

Atunci, cu o voce limpede, Serghei Issaievici a exclamat „doamnă, domnilor...“ În fața unei asemenea formule, destul de convenționale, Denis era departe de a bănuî ce avea să se întîmple. „După cum știți cu toții — fizicianul suspină, apoi întorcîndu-se spre Denis și Sophie : nu vrea decît să vă reamintesc —, cele trei regnuri care-și împart lumea noastră — al doilea suspin : mineral, vegetal și animal — sînt asociate prin intermediul „ciclurilor“ în care circulă materia și ele n-ar putea subsista în afara acestei asociații. Adaug, doamnă, domnilor, că vegetalele au fost primele în acest ciclu pentru că sînt singurele care transformă direct elementele minerale, precum apa sau gazul carbonic în acele substanțe organice care sînt zaharurile și grăsimile, indispensabile, atît unele cît și celelalte, regimului alimentar animal...“

Prima mișcare de umoare, primele ghionțuri între savanți : era necesar acest discurs ? Justifica el un asemenea drum lung ? Cineva chiar a afirmat că ploua cu adevăruri elementare. Sophie s-a aplecat spre Denis : „Pasionant, nu ?” Fizicianul și-a scuturat degetele de cretă apoi a exclamat, sigur pe el : „Domnilor, domnilor, vă rog ! Vă cer puțină răbdare. Desigur, înțeleg curiozitatea dumneavoastră pentru rezultatul lucrărilor mele. Dar vă rog să înțelegeți că acest expozeu preliminar a fost destinat în principal domnului Denis Sarrazin. Fără acest preambul, e de temut, într-adevăr, că onorabilul jurnalist ar fi urmărit cu greutate derularea experienței noastre...”

Serghei Issaievici era diplomat și versat în acest gen de confruntări ! Oare întrebunțase expresia „experiența noastră” numai pentru a-i atrage pe savanți de partea lui ? În orice caz, domnii s-au destins și l-au aprobat cu semne din bărbie, pe cînd fizicianul s-a întors cu totul spre Denis și Sophie :

„Așa după cum știți, vegetalele descompun apa datorită clorofilei, pigmentul verde care dă culoare plantelor, absorbînd energie luminoasă. Producînd astfel hidrogen, ele, vegetalele, extrag carbonul care este conținut în gazul carbonic din aer și, în „uzinele lor chimice” din care nu înțelegem mare lucru, fabrică zaharuri, grăsimi și numeroase alte produse organice care sînt indispensabile, am spus, alimentării viului. Animalele sînt deci trebuitoare vegetalului pentru a trăi. Dar, după moartea lor, ele restituie solului substanțele organice din care s-au format și bacteriile din sol le transformă din nou, alimentîndu-se din ele, în substanțe minerale, apă, gaz carbonic, hidranți, asimilabile de către vegetale. Astfel ciclul este închis...”

Brusc, Denis își aduce aminte de colegiu : de profesorul de fizică-chimie, om de mare știință dar pe cît de savant pe atît de timid ; de experiențele cărora se deda în fața unei clase neștiutoare și hilare și care eșuau întotdeauna ; fie că săreau dopurile, fie că un elev plasa ceva care să facă tubul sau balonul de sticlă să sară tîndări : de fața dezolată pe care o făcea și de privirea de cîine bătut ; și de rîsetele care se auzeau atunci crude, atît de crude că,

dincolo de geamurile clasei, platanul se legăna foșnindu-și frunzele lui albastre de început de vară... Ce ? Ce-i spune Sophie ? Că Serghei Issaievici demonstrase într-un mod științific faimosul mit al eternei reîntoarceri ? Drace ! Și Denis adaugă, ca s-o agaseze : „Tot adevărul lumii se află înscris în mituri“.

Cît a durat prima parte a expunerii, Denis s-a mulțumit, visător, să traseze pe bloc-notes-ul lui o circumferință de care, era, zău, foarte satisfăcut. În centru, înscrisese cuvîntul : „fotosinteză“, pe care Serghei Issaievici o explica acum ca pe acea transformare pe care numai vegetalele știu s-o opereze, plecînd de la lumină și minerale, pentru a ajunge să furnizeze substanțe organice. Auzind cuvîntul fotosinteză, Denis desenează un glob figurînd pămîntul : pentru că, după părerea fizicianului, laboratoarele lumii întregi trudesec asupra acestei probleme pentru a reuși să înțeleagă funcționarea vegetalelor. Deasupra globului, Denis plasează un mare semn de întrebare : nici un laborator n-a ajuns pînă acum să dea răspuns satisfăcător acestei întrebări, în ciuda „modelelor“ extrem de complexe pe care le-au propus, pe ici, pe colo.

Urmează imediat alte trei semne de întrebare, foarte mici. Pentru Denis asta înseamnă că el nu înțelege nimic din ceea ce se spune acolo. Și totuși, văzînd interesul foarte viu pe care savanții îl manifestă pentru discursul lui Serghei Issaievici, e de lăudat că se gîndește că expozeul a luat o turnură inedită. Sophie a ridicat și ea, de multe ori, sprincenele în semn de neînțelegere.

În ceea ce susține fizicianul, e vorba de „modele“, de acele faimoase modele puse la punct în diferite laboratoare. Ele ar permite să se înțeleagă cum, ținînd cont de legile materiei inerte pe care o studiază fizica, s-ar putea obține molecule organice prin sintezele stabilite plecînd de la modelul mineral...

Nu, nu e simplu, nu e simplu, știința la îndemîna tuturor ! Denis se gîndește cum va explica acest expozeu cititorilor lui.

„Dar randamentul unor asemenea sinteze, reia Serghei Issaievici surizînd, este de milioane de ori mai slab decît cel al vegetalelor...”

Ciudat ! Surîsul fizicianului anunţînd acest eşec al ştiinţei, părea să fie un surîs fericit, chiar triumfal. Dar totul se desfăşoară prea repede. Denis n-are timp să se oprească la această impresie. Fizicianul a şi desenat pe tablă trei bile mici şi a scris cuvîntul biliard. Ce se întîmplă ? Savanţii rîd. Ce e atît de nostim aici ? Nechează. Cum ? Expozeul ar fi prea simplist ? Fizicianul nu se sinchiseşte de ironia lor. Dintre toţi, persoana lui Denis îl interesează. Este evident. Prin el, dacă reuşeşte să-l convingă, nu va ajunge, în masă, la spiritele cele mai simple ? Adaugă, deci : „dacă bilele de biliard” ar şti încotro să se îndrepte le-am vedea intrînd în adîncitură într-o proporţie mult mai mare decît dacă ne amuzăm mînuind simplu tacul. Aşa se întîmplă şi cu moleculele : departe de a fi obiecte inerte, doamnă, domnilor, departe de a fi manipulate de legi fizice exterioare, afirm aici, doamnă, domnilor, că ele posedă calităţi proprii sau, dacă preferaţi, că ele sînt pilotate „din interior”.

Ce indignare ! Ce gălăgie ! Braţe, mîini, degete s-au întins împodobindu-l ca pe un arici, cu tot atîtea ace şi puncte, pe acest mare corp format din domnii de faţă. Cot la cot, umăr lîngă umăr, savanţii vorbesc cu aceeaşi voce, ţin acelaşi discurs, apără aceeaşi ştiinţă :

— Excedaţi legile fizicii...

— Este o extrapolare hazardată...

— Nimic nu vă permite...

Ce ? Denis a auzit chiar remarca : „Socialismul vă interzice...” Scoasă din fire, Sophie asculta, pasăre de pradă, se uita cînd la unul, cobora rapid pleoapa, se întorcea către Serghei Issaievici, ridica pleoapa pentru a-l observa pe celălalt şi aştepta răspunsul.

Şi răspunsul a venit formidabil, neaşteptat. Dar, înainte de a-l da, fizicianul, stoic, mulţumit de el, măsurînd estrada, i-a lăsat să vorbească. Vroia, fără îndoială, să mar-

cheze astfel infinita distanță care-l separa de invitații lui cărora, cu o voce fermă și respectuoasă în același timp, le-a cerut în cele din urmă câteva clipe de răbdare.

Curios, începînd din acest moment, lui Denis i s-a părut că pe măsură ce raționamentul gazdei sale avansa, acesta îi devenea mai accesibil. E adevărat că se ajunsese acum chiar la principiul experienței. Se intrase în punctul viu al subiectului. Era nostim : pentru început, au privit la microscop o algă minusculă, *chlamydomonas*, formată dintr-o singură celulă... Cu ochiul lipit de ocular, Denis îl asculta pe fizician explicîndu-le, lui și Sophiei, că, dacă vroiau să-și dea osteneala, ar putea zări masa verde, faimosul cloroplast al cărui rol este exact acela de a realiza sinteza clorofiliană... Cu mina, Denis a făcut semn că nu vede nimic. Nu-i de mirare, nu ? S-a îndreptat și, rugîndu-l să-l scuze pentru inexperiența lui, l-a îndemnat pe Serghei Issaievici să continue. Savanții au izbucnit în ris, un ris sigur de el și răutăcios, și s-au privit cu aceeași vie satisfacție.

Sophie a tuturor metamorfozelor... În ce aventură îl mai antrenase ? Plecase pentru a-l întîlni într-o audiență oficială pe bătrînul mareșal și iată-l acum pe cale să devină subiect de ris pentru un areopag de savanți: Să mărturisească că orice adevăr trebuie căutat în altă parte ? Orice adevăr ? Ce înseamnă o asemenea expresie ? La urma urmei, expunerea lui Serghei Issaievici i se pare mai de înțeles decît ceea ce i se întîmplă lui. În rest, în afară de incidentul cu microscopul, principiul în sine al experimentului i se pare simplu.

La început sînt două populații : una este vegetală, e vorba chiar de *chlamydomonas* ; cealaltă, animală, adică bacteriile. Absolut separate, fiecare populație este închisă într-o cuvă deosebită. Și iată primul punct : în timp ce bacteriile sînt introduse într-un lichid căruia i se poate regla puterea nutritivă, pînă aproape de apa distilată, în așa fel încît să fie „înfometate“, *chlamydomonas*, dimpotrivă evoluează într-un mediu puternic nutritiv care permite un ritm rapid duplicării și reproducției.

Pe o Sophie supărată că e deranjată și care se mulțumește să-și ascundă privirea cu o clipire rapidă. Denis, *mezzo voce*, a întrebat-o dacă, prin mijlocirea bacteriilor, nu se spunea acum chiar povestea lor... „A înfometa, trebuie să vă spun...” a adăugat, înainte de a trasa pe o nouă hîrtie din bloc-notes un „S.O.S.”, foarte frumos desenat.

Apelul nu se adresa Sophiei. Fără nuanță, el rezuma esențialul experienței. Atît de cerut, atît de așteptat, răspunsul veni, în sfîrșit, purtat de o voce din care străbătea o emoție conținută : „Subalimentate, bacteriile lansează semnale de neliniște trecînd în tuburile care șerpuiesc chiar în masa de chlamydomonas. Brusc, printr-un reflex, care ar putea fi calificat drept solidaritate naturală, chlamydomonas își accelerează producția de materie organică prin fotosinteză...”

Cum ? Își bate joc de ei ? Riposta a venit imediat. Un savant a sărit pe estradă și a exclamat, cu degetul sub nasul fizicianului : „Care e concluzia ? Hai, dă-i drumul ! Ce concluzie tragi de aici ?” Un altul jura că nu se va lăsa el înșelat să mai facă un asemenea drum lung ; altul a strigat : „Șarlatanul ! Șarlatanul !” ; în sfîrșit, cineva s-a mulțumit să se înece de rîs. Cu o voce în falset, evident contrafăcută, un glumeț s-a făcut auzit printr-un : „Să dea banii înapoi !” Caraghioase, nu, toate admonestările astea ?

Firește, spectacolul era mai mult în sală. Ridicol, jalnic, derizoriu. Și grav, tot pe atîta. Denis era prea obișnuit cu acest gen de confruntare, fie politică, fie diplomatică, pentru a nu simți că dincolo de persoanele care se opuneau cu înverșunare, evident, în cauză se afla o anumită idee despre știință.

Sophie îi întinde un bilet : „Marile momente, cel puțin cel care vor fi denumite astfel pînă la urmă, sînt adesea mediocre în momentul în care se produc”. Fraza se termina cu un melc. El suride. De satisfacție. De jubilarie. Da, este o aventură uimitoare ! Pe de o parte injurii, muștrări prelungite cu mîini și degete care se întind pînă la un furios care, sărind pe estradă, îl apucă

pe fizician de haine ; de cealaltă parte, o zonă de pace și două ființe care, nemulțumite că gîndesc în aceeași clipă același lucru, metamorfozează ceea ce văd dintr-o singură privire pe care o aruncă în jurul lor... Sub ceea ce a scris Sophie, Denis notează : „Celei mai grațioase dintre iubiri.“ Cu ochii, cu bărbia, ea face semn că da, de mai multe ori, cu un fel de bucurie care-i colora obraji și-i făcea nările să freamăte.

Așadar, a trebuit să ajungă pînă la uimitoarea fortăreață construită în zăpezi pentru a o vedea pe Sophie consimțind la această dragoste ! Și-a desăvîrșit, brusc, în sfîrșit, și ea, propria ei metamorfoză ? „Nu dragoste, Denis, ci prietene“. Ecoû depărtat... Și toate nopțile și toate orele din zori, absența și dorința imposibilă : ecouri depărtate ale unui alt timp ; ale unei alte iubiri, ale unei alte vieți. Astăzi este astăzi, amabilă atît de amabilă existentă !

Cu amîndouă mîinile fizicianul a cerut liniște. O obține cu mare greutate. „Domnilor, domnilor, exclamă el cu toată forța, îl cunoașteți pe doctorul Vlail Petrovici Kaznașeev de la Academia de medicină a Uniunii Sovietice ? Gălăgioși, greoi, izmenindu-se chiar, savanții au răspuns că nu era o întrebare de pus. Doar nu se îndoiește de știința lor ? va împinge batjocura pînă acolo încît să pună la îndoială chiar faptul că-și cunosc lumea științifică ?

Fără să mai acorde importanță acestor mișcări de umoare, Serghei Issaievici, încercînd din toate puterile să se stăpînească, reia :

— Ei bine, domnilor, acest eminent savant a putut verifica, în 1974, un lucru absolut pasionant. Da, a putut verifica, domnilor, că micro-organismele sînt capabile să transmită o informație. Și iată cum : a plasat în același bocal, dar separate printr-o despărțitură, două grupe de celule. A supus-o pe prima unei acțiuni de otrăvire chimică, destinată să o perturbe. Ce s-a întîmplat ? Următoarele : Cînd despărțitura era din sticlă, material prin care nu trec ultra-violetele, grupa a doua care era sănătoasă nu reacționa ; în schimb, dacă se înlocuia panoul

de sticlă cu unul de cuarț, substanță permisibilă ultravioioletelor, doctorul Kaznaseev a observat imediat că grupa sănătoasă reacționa cu putere, ca și cum ar fi fost prevenită printr-un semnal, de primejdia în care se afla grupa vecină. E clar ?“

Fizicianul, pe estradă, bate din picior. Părul alb îi înconjoară capul ca o aură. Emană din el ceva inefabil, chiar invizibil. Acum, atacă grupul de savanți. Vocea i s-a ridicat. „Ei, bine, domnilor, vă întreb, semnalul, de ce natură este ?“ Acolo, departe, foarte departe, se află un grup compact de oameni fără calitate. Din acest grup nu se ridică nici o voce. Cum ? Ar fi îndrăznit, acolo, departe, foarte departe, să tăgăduiască descoperirea unui savant sovietic ! Cum ? are cineva tupeul să pună la indoială o asemenea experiență ? Cum ? avangarda ideologică nu presupune și o avangardă științifică ?

Ciștigase. Serghei Issaievici Weiss și-a trecut mina prin păr. Și-a învins auditorul. Și ce dacă argumentul politic nu este o probă științifică ! Scopul scuză mijloacele. Se destinde. E vizibil că nu mai are nimic de spus. Așa că și-a răspuns singur pe un ton aproape confidențial propriei lui întrebări : „Semnalul, domnilor, nu poate fi decît undă, pentru că materia nu poate străbate despărțitura de cuarț. Atunci, domnilor, vă întreb, din nou, și de data aceasta într-un fel mai deosebit : celulele doctorului Vlail Petrovici Kaznașeev sînt pasive ?“

S-a terminat ? Un fel de liniște s-a lăsat peste grupul de savanți. Se auzea numai torsul ordinatoarelor din fundul sălii. Din cînd în cînd, jeturile de lichid roșietic zgîlțiau tuburile care vibrau la trecerea lor.

Ce așteaptă Serghei Issaievici ? Va coborî de pe estradă în loc să rămînă acolo, în fața tablei ? Grupul de savanți parcă e acum și mai strîns ; capetele se apleacă unul spre celălalt ; murmură, șușotesc. Dinspre ei se ridică un fel de rumoare, exact, o rumoare care crește, se precizează, minia, minia care sare în tîndări în cîteva fraze. Cum ? se face literatură ? Cum ? se vorbește despre solidaritate ? Cum ? vrem chiar să lăsăm să se înțeleagă că informațiile transmise sînt pur-

tătoare de semnificație. Cum ? presupunem fără șovăire că am rezolvat, cel puțin la modul experimental, nu numai problema fotosintezei, ci și pe aceea a foametei în lume.

Cum ? Cum ? Cum ? Croncăneau toți care mai de care, pină cînd, cel mai în vîrstă dintre ei, chiar cel care plîngea privind cum apar dincolo de fereastra vagonului-salon brazdele de cristal de stîncă, repetînd fără încetare : „Wunderbar ! Wunderbar !“, ștergîndu-și ochelarii, s-a interpus cu gestul și cu vorba.

Virsta, respectul de care se bucură, au făcut minuni : „Uite, eu am de pus două întrebări. Ele sînt simple. În primul rînd, din ce sînt făcute tuburile în care se deplasează bacteriile înfometate ? În al doilea rînd, care este lungimea undelor aflate, presupun, în vecinătatea ultra-violetelor, ca în experiența lui Kaznașeev — care trec prin tuburi, culeg informația emisă de bacterii și o transmit chlamydomonasei ?“

Denis observă că fizicianul a pălit, că-și strînge pumnii ascunși la spate. Observă că savanții s-au mai îndepărtat unul de altul. Observă, în sfîrșit, că fizicianul a pus mîna pe o cîrpă și șterge tabla. Trăiește senzația neașteptată că savanții, care sînt acum risipiți, ocupă tot laboratorul, în timp ce estrada, tabla și Serghei Issaievici se îndepărtează, micșorîndu-se... Greu, foarte greu de precizat impresia de basculare. Ultimul punct : Denis observă că fizicianul își privește degetele murdare de cretă înainte de a răspunde cu voce slabă : „Domnilor, domnilor, aceste întrebări sînt într-adevăr primordiale. Aș zice chiar : cruciale...“ Tăcere. Apoi cu o voce mai fermă : „Sînt fericit, domnilor, că ele au fost puse de eminentul nostru coleg german.“ Tot tăcere. Și acum cu o voce limpede și sigură, triumfătoare chiar : „Cauțiunea domniei sale mă onorează și mă copleșește. Vă spun drept, nu mă mai așteptam. Miine, domnilor, miine...“

— Și răspunsul ?

— Da, răspunsul ?

— Răspunsul la cele două întrebări ?

— Natura tuburilor ?

— Și undele ?

— Spuneți-ne care este lungimea undelor ?

„A fost o încercare foarte grea“, avea să declare Serghei Issaievici lui Denis și Sophiei, după ce i-a scos din laborator și i-a dus în biroul lui. O încercare grea ? Drace, așa e ! Dar pentru cine ? Pentru el, fizicianul care a trebuit să se apere împotriva mediocrității auditoriului său ? sau pentru Sophie și Denis ? Încercare grea ? Când ? În momentul în care Serghei Issaievici se străduia să expună în termeni măsurăți descoperirea lui fundamentală ? sau la ieșirea din laborator când Denis și Sophie l-a urmat pe culoare și săli ? Da, grea încercare să traversezi, noaptea, toată construcția, fortăreața prinsă între ghețuri și stele și care, imediat ce treceai pragul laboratorului, mirosea a formol, a praf și ceară veche. Grea încercare, într-adevăr, trecerea prin săli luminate numai de razele lunii, în penumbra cărora străluceau blînd vitrinele în care Denis a zărit sute, mii, belșug de minerale, vegetale, animale, toate etichetate, repertoriate, aranjate atît de perfect încît, trecînd din sală în sală, a avut impresia nu numai că toată știința lumii era consemnată acolo, dar că el însuși cobora ca în vis în inima istoriei pămîntului... Cassiodor, retras la Squillace, după ce fundase mănăstirea Viviers, *Vivarium*, adunase acolo, începînd cu secolul VI, ceea ce credea el că e demn să fie salvat. Roma se îndepărta, barbaria fără chip se auzea sosind. Rămînea memoria...

— Memoria ? Ați numit-o cum nu se poate mai exact.

Serghei Issaievici s-a oprit în fața unei uși. Pusese mîna pe clanța ușii. Tot ceea ce au atins și au ghicit și tot ceea ce vor descoperi a doua zi pe îndelete este rezultatul unei idei care bîntuie... a... unei obsesii, exact, a unei obsesii : să nu se piardă, cînd timpul se va sfîrși, reprezentarea pe care o avem acum despre lume — discursul, într-un fel, pe care noi îl perfecționăm, secol după secol și care dă semnalul lumii despre noi cum lumea ne dă seamă nouă...

Al naibii să fie dacă Denis se aștepta la asemenea reflecții. Imaginea pe care o avea despre savant nu era decît una convențională. Și iată că, între cer și pămînt, un fizician din secolul XX ținea un discurs care aparținea secolului XVI sau... Sau unui secol care rămînea de inventat, nu ?

Sophie a țipat. Ce se întîmplă ? Denis clipește sub efectul luminii. Parfumuri, mirosuri, culori, forme îl asaltează. Nu-i vine a crede. Cum ? Printre zăpezile și ghețurile care se văd scînteind dincolo de ferestrele largi e posibilă existența unei asemenea grădini ? grădină sau nebunie ? Un vis, mai degrabă, orhideele cu tente violente sau îmblînzite cu desene senzuale care se leagănă, roze și albe, mîngîindu-i în trecere, deschise, oferindu-se, multiplicîndu-se, sidefii, grave : flori dintr-o altă lume, acestei lumi acordate ; florile unei violențe iminente, în afara oricărui exotism, florile unui alt soare, supuse acestei nopți, florile unei alte călduri, legate de frigul acesta... Un vis și nu o nebunie ; un vis, nu o grădină ; un vis născut dintr-un soare absent : ; nu e destul de limpede ? a păstra memoria lucrurilor sau a ta însuși este tot același lucru. Vitrinele supraîncărcate de minerale, de vegetale și de animale naturalizate vorbesc despre cel trei regnuri, orhideele crescute într-o noapte glaciară glorifică regnul uman. Simplu, nu ?

Serghei Issaievici rîde. Ce fel de om este ? Cinic sau tandru ? Știința pare să-l emoționeze, dar și să-l agaseze. Acum își ia musafirii — el le spune „prietenii mei“ — de braț și-i conduce, departe de orhidee, într-o odăiță ca o rotundă din care o parte, în întregime din sticlă, dă înspre amfiteatrul muntos.

— Acolo ! acolo ! exclamă Sophie arătînd cu degetul dunga stîncoasă, presărată de ace care închide orizontul.

Și acolo, în punctul pe care îl desemnează, pot asista în tăcere la un ușor foșnet al nopții — „ca la Paris, ca la Paris“, zise Sophie... O, nu e încă ziuă. Mai e mult. Nu, e, fugar și imposibil de numit acel moment foarte scurt în care stelele încep să pălească, luîndu-i nopții certitudinea. Momentul în care lumea, scăpată de uita-

rea în care o cufundă noaptea, își reia consistența, densitatea. Se vede după vârfurile care se conturează, mai întunecate, mai masive, pe fondul nopții. „— Mă înțelegeți ? Spuneți, mă înțelegeți ?“

Fizicianul s-a retras în fundul rotondei. În spatele lui lucesc, rare, îmbrăcate în piele, cărțile. Întrebarea lui i-a smuls din contemplație. Să-l înțeleagă, pe el ? Dar ce era de înțeles ? Acum cîteva minute vorbea ca un maestru în fața unor savanți de renume mondial ; și iată-l acum îndoindu-se de el, de munca lui, exact în momentul în care răsar zorile. E neliniștit, se teme...

Dar ce-l neliniștește ? De ce se teme ? Războiul ? Nu, nu asta ! Serghei Issaievici ridică de mai multe ori din umeri bîguind : „Războiul, războiul...“ Acesta e înscris, zice el, în éroarea umană. Zice... zice... Dar ce nu zice despre un război iminent, despre o nebunie iminentă ? Nu, războiul nu-l interesează. Ceea ce-l interesează, iată, cea ce i se pare cel mai important, este pierderea științei. Adăugă : „Cu cît știința se rafinează, cu atît pierde“, și cu un gest larg, ne arată cărțile adunate în spatele lui : „Aici nu se află decît greci, înțelegeți... De ce ?“ își trece o mînă peste frunte, zice : „Pentru că, vedeți voi, pentru că, pentru că, toată știința lumii, iată, toată știința lumii... Iar eu, prieteni, eu nu știu nimic, n-am descoperit nimic, mă mulțumesc să plagiez, să imit, să...

— Serghei Issaievici, vă rog, sînteți obosit.

— Nu, nu e nimic.

S-a așezat, ajutat de Sophie. Da, a fost o încercare grea. Nu, nu trebuie să se ducă la culcare. Mai are ceva să le spună. Lor, numai lor. Temerile lui, neliniștile lui —, cu o mînă tremurătoare își aranjează părul —, ei trebuie să știe, nu, ei trebuie să spună tuturor — se întoarce spre Denis, apoi reia : — trebuie să se știe că descoperirea lui nu este inocentă... Ar vrea... Își privește unghiile, brusc intimidat, temător, înainte de a murmura : ar dori să meargă mai departe, iată ; a zis, un pic mai departe în expunerea lui. Denis e de acord. Ce vîrstă are Serghei Issaievici în acest moment ? Abia dacă pare de cincizeci, sigur. Pentru că, vedeți voi, în fața acestor imbecili, nu puteam ține decît un discurs tradițional, me-

canicist, reducăionist. Pe scurt, trebuia să le furnizez o explicație conform tradiției secolului XIX..." Rîde de satisfacție. Mîinile desfăcute se sprijină pe birou: „Or, adevărul științific nu mai suportă acest gen de discurs, cu atît mai puțin cu cît experiența mea trebuie interpretată, ca și cea a doctorului Kaznașeev, de altfel, în termenii unei intervenții de ordin spiritual. Dar stau și vă întreb: care dintre imbecilii aceștia ar fi acceptat un asemenea vocabular? Cine, da, cine ar fi admis ca eu să acord Spirit materiei?...“

— Germanul, poate... Cel care plîngea în timpul călătoriei.

Cu mîna, fizicianul a făcut un gest de respingere și: „Între altele..." Și din nou se strînge în el; din nou aruncă invitațiilor lui priviri neliniștite. Ceea ce a spus îl apasă. Va spune sau nu ceea ce îi stă pe inimă? „Între altele, ezitarea mea în a-mi expune descoperirea pînă la ultimele consecințe, avea un alt motiv, de data aceasta, imperios: nu ar trebui să mă tem că, expunîndu-mi descoperirea pînă la ultimele consecințe, un savant mai puțin scrupulos ar fi tentat să se joace cu structura Spiritului, plecînd de la experiența mea și nereușind?...“

— Nu!

Sophie s-a ridicat. Bate cu pumnul în birou. E obo-seala, emoția? Țipă. Tună și fulgeră. „Nu, nu și nu!“ repetă ea cu violență.

— Vedeți? vedeți? i se adresează lui Denis fizicianul, ghemuindu-se în fotoliul lui.

Îi e frică, evident. De ceea ce se temea nu scăpa. Sophie striga că ea e comunistă, că o asemenea descoperire este exact de natură să confirme, prin intermediul științei celei mai avansate, marxismul. Ea tremură: „Solidaritatea, înțelegeți? Necesara, ineluctabila solidaritate!“ Niciodată Denis n-a văzut-o în starea aceasta. Nici cînd, primindu-l la aeroport, i-a strigat „Te urăsc!“ Dă din cap. Părul zboară. Bate din picior. „Nu, nu și nu!“ Înverșunarea, formidabila înverșunare, în timp ce, dincolo de fereastră, noaptea se albește cu foșnete progresive, învinsă de acum de ziua iminentă... De mîine, din dimineața asta chiar, chiar de acum..." ...Sophie cere o nouă

conferință, cere să fie îndepărtată orice neînțelege. Haideti, haideti, nu și-a destinat viața marxismului pentru a vedea acum spulberîndu-se sub ochii ei minunata șansă științifică în numele căreia... Ea șovăie : în numele pretextelor, a scrupulelor... pe care nu se teme să le califice drept mic burgheze.

Serghei Issaievici aplaudă. Se ridică, la rîndul lui. „Bravo ! Bravo ! strigă el. Teama lui, aparent s-a risipit. Înconjoară biroul. Strălucește de bucurie. „Ce fericire !“ murmură el, sărutîndu-i mîna Sophiei. Se întoarce spre Denis :

— Această credință ! această patimă ! Ei ? Ce minune...

Foarte modern, Serghei Issaievici, foarte stăpîn pe el ; și puțin comedian. Cu o voce dulce, suavă chiar, îi dă dreptate Sophiei. Solidaritatea nu e un fleac. E de acord. Dar, vai ! argumentul nu se oprește la acest frumos principiu. „Ascultați...“ zice el. Se așează pe birou în fața „scumpilor lui prieteni“. „Îmi îngăduiți să vă numesc așa ?“ și, după o scurtă tăcere, pe care și-o acordă pentru gîndire, adaugă cu o voce înceată că, avînd în vedere experiența lui, trebuie să se admită, dacă nu există reaua credință, că felul în care se transmite informația între bacteriile flămînde și celule este tulburătoare. Mai mult, dacă presupunem că această informație este purtătoare de semnificație, evident, trebuie să recunoaștem că ea este opera Spiritului...

— Și ? aruncă Sophie palidă.

Și atutnci, draga mea prietenă, înseamnă că necesara și ineluctabila solidaritate, cum îi spuneți, nu este înscrisă în materie, ci în spirit. E destul de limpede ? Și atunci înseamnă că, împotriva a ceea ce susține secolul nostru, Spiritul rămîne stăpînul materiei. Este limpede ? Și atunci, înseamnă că... Dar, la ce bun ?

Serghei Issaievici s-a îndepărtat. Cu vîrful degetelor își mîngîie cărțile din bibliotecă. Trece de la una la alta, cu capul plecat pentru a le citi titlurile. Ride cîteodată scurt, cu subînțeles. Un ris în cascade, tînăr, inocent. Dincolo de creste, răsfrîngeri trandafirii, mari vîrtejuri trandafirii. Ziua, în sfîrșit,... În rotundă lumina e încă

cenușie. Afară e probabil foarte frig. Aici aerul miroase a flori, a pământ, a cărți vechi. Serghei Issaievici întoarce spatele invitaților săi. Pare să fi uitat de ei. A deschis o carte. Prima rază de lumină a zilei lunecă pînă la el. Și el scînteiează la rîndul lui. Totul vibrează, totul renaște. Denis se află acum lîngă el. Cu toată blîndețea de care este capabil, îi mulțumește că a rămas un poet.

— Poet, eu ? Poet ?

Și acum ce vîrstă are, în ciuda părului alb ? Treizeci ? Douăzeci ? Tușește ca să-și limpezească vocea. „Poet, eu ?“ Emoția lui e foarte puternică. „Poet, repetă el, poet ?“

Sophie s-a îndreptat spre fereastră. Ziua o prinde ca sub bici. Nările îi freamătă. Atîtea și atîtea splendori ! În sinea lui, Denis murmură : „Atîtea și atîtea splendori !“ apoi, luîndu-l pe fizician de braț : „Priviți, îi zice el, priviți. Dumneavoastră aveți dreptate.“

Trecînd prin fața chioșcului de ziare, care se afla chiar la răs-pîntia bulevardului cu strada de Buci, s-a oprit o clipă, mai mult din obicei decît din curiozitate. În geam, înșirate pe un fir de ață și susținute cu clești de rufe, se legănau blind reviste pestrițe, cu coperti tipător de impudice și chiar pornografice. Oamenii cereau Frace-Soir sau Le Monde, fără să pară că ar băga de seamă toată avalanșa.

El surîde...

Împotriva curentului, Denis, împotriva curentului! Numai dacă Sophie nu l-a ajutat cumva să se întoarcă, dimpotrivă, înapoi în timp... Greu de spus... În ordinea imediatului, în ordinea prezentului celui mai imediat, i se pare, da, i se pare că eșecul e total.

Încotro se îndreaptă acum? Cu toate că mersul lui mai pare încă țepăn, pasul e mai sigur. A trecut probabil cam un sfert de oră de cînd a părăsit cafeneaua, cu mutra lui de fiară, cu mîna încheștată pe receptorul de telefon. Un sfert de oră, nu mai mult; atît cît să ajungă de la capătul bulevardului Saint-Germain pînă la răs-pîntia de Buci; timp în care s-a poticnit, în care a fost îmbrîncit, a lovit un grilaj cu vîrful pantofului, puțin a lipsit să nu cadă și în care i-au trecut prin minte mii de nebunii.

Da, în ordinea imediatului, nu este un triumf. Fără să mai punem la socoteală că vechile obsesii, vechile fantasme au revenit, buluc: Drace, de asta avea el nevoie acum? Nu va fi liniștit niciodată? Mama cu fața tristă, risul fetitei: și Sophie, acum, între mama și fetița blondă... Ce! Și mai ce? Încredibila aventură de-a lungul nopților de la Paris și Rabat, de la Roma și Mougins care s-a încheiat atît de jalnic într-un Belgrad înecat de ploi... Hotărît, în ordinea prezentului celui mai ime-

diat, nu prea are cu ce se mîndri. Și totuși, la Mougins, cînd Sophie l-a anunțat, la întoarcerea de la Notre-Dame-de-Vie, că vor pleca în țara ei, că vor fi primiți în audiență, că bătrînul mareșal era foarte dispus să se întrețină cu el, i se păruse că vestea venea într-o ordine normală. Și-au spus chiar, nebuni, de trei ori nebuni, că eșecul lui Picasso nu fusese inutil...

CĂLĂTORIA (2)

Picasso sculat din pat înaintea zorilor ; Sophie plînd că nu vrea să-și părăsească postul de observație, convinsă, printre lacrimi, că i-a zărit în răsfrîngerea trandafirilor a geamului, silueta familiară și scundă... Fizicianul adîncit în lectura unei pagini din Democrit, rîzînd blînd ; Sophie furioasă întorcîndu-i spatele, somîndu-l să spună că fizica nu este cu nici un chip o metafizică... De la unul la altul, unde era legătura, forța, credința ? „Vom merge, vom merge“, spusese Sophie. Și acum, cînd trenul e din nou în mișcare, traversînd unul cîte unul diversele cercuri ale orizontului, ceea ce li se impune nu sînt peisajele, ci chipurile ; chipuri în formă de peisaje : Picasso, firește, reluîndu-și viața, în zori, luminat de primele reflexe trandafirilor și zicînd pe cel mai ironic ton : „Neliniștea, înțelegeți tu, neliniștea“ ; fizicianul fericit că putea vorbi după inima lui și zicînd pe cel mai înflăcărat ton : „Revine savantului datoria de a spune dacă poetul s-a înșelat.“

Bocănitul roților, dungile subțiri ale ploii pe fereastră, desene imprecise ale vitezei și ale ploii. „Vom merge, vom merge“. Și Sophie, luîndu-i mîinile, strîngîndu-le cu putere și întrebînd : „Ce nu ne-am dăruit, Denis ? Denis, Denis, ce am lăsat din noi în penumbră ?“ Sophie stăruitoare, Sophie iubitoare... „Vom merge, vom merge“. De la un cerc la altul, umăr la umăr, s-au apropiat de ei înșiși.

De acum încolo orice pretext este bun pentru a se întîlni. Uneori, printr-o simplă privire, li se pare că

depășesc limitele obișnuite ale vieții și înaintează, tremurînd din pricina amețelii, pe marginile eternității. Uneori, în tăcere, cu inima bătînd, au sentimentul unei misterioase așteptări. Și toate trenurile luate, la în-
tîmplare, din gări, și ținuturile traversate, „Vom merge, vom merge” și cerurile pe care le descopereau și le uitau, pentru a descoperi alte ceruri, departe de a le înșela așteptarea, o șlefuiau și o sporeau, populînd-o cu priviri, zîmbete, mîini întinse, tăceri împărtășite.

„Știi...”, zicea Denis și evoca grupul de savanți, mediocritatea, refuzul lor de a vedea și de a înțelege că lumea se reînnoia. „Știi...”, zicea Sophie și invoca necesitatea mereu prezentă a ideologiilor. Apoi rîdeau în timp ce ceața cădea peste o cîmpie ploioasă. De ce continuau să se sfișie? Și în numele a ce? Indiferența lui Denis, incapacitatea aproape viscerală în care se afla de a stabili vreo diferență între diversele politici, se ciocneau, s-ar fi ciocnit întotdeauna, de marxismul Sophiei. Și se sfărîmau. El nu se înșela : chiar dacă ea nu avea dreptate — în ochii lui, cel puțin, și datorită absenței spiritualității —, ea va avea dreptate, pînă la urmă. Nu, el nu se înșela : putea fi de plîns că așteptarea înlocuise speranța ; mintea, dacă nu chiar și sufletul, nu-și găseau aici împlinirea ; dar a cui era vina ? Nu fusese speranța incapabilă să umple inimile oamenilor ? Un lucru era sigur : revoluțiile sînt cu atît mai necesare cu cît conservatorii au abdicat. Sau : revoluțiile sînt cu atît mai ineluctabile cu cît puterea se coboară pînă la ele. Pe scurt, Robespierre era plin de slăbiciunile lui Ludovic al XVI-lea. Idei convenționale pe care le flutura cu plăcere din cînd în cînd Denis. Pînă la urmă, între el și Sophie, diferența era mică : în timp ce el se înversuna să denunțe incredibila ușurință a lui Ludovic al XVI-lea, ei îi plăcea să-l admire pe Robespierre. Dar, dacă stăteau și cîntăreau totul, nu vorbeau ei despre același lucru, despre faptul că oamenii, oricare ar fi ei, nu sînt decît instrumentele nesigure ale desăvîrșirii timpurilor ? Ar fi mai bine să rîdă.

Să rîdă ?

Și amenințarea militară sovietică care apasă asupra Europei de Sud ? Și știința împiedicată încă să-și proclame noul adevăr ? Și „neliniștea, înțelegi tu, neliniștea“ ?

Să rîdă ?

Sophie își scuturase părul, își lăsase capul pe spate și rîdea în hohote, lăsîndu-l pe Denis interlocat, stupid chiar. Sau făcea o strîmbătură de dispreț care-i ridica puțin buza inferioară și făcea cu mîna un gest vulgar. Ei și ? E adevărat : ce puteau ei face ? Rolul lor nu era să se ridice împotriva tancurilor sovietice. Imposibilul este totdeauna zadarnic de încercat. Rolul lor, „Denis, Denis, ascultă-mă“ rolul lor, evident, era să privească cum se topesc în nopți cîmpurile și pădurile și să mărturisească poate pentru cîmpuri și pentru păduri...

Rolul lor ?

Lui Denis nu-i place cuvîntul. Viața nu este un spectacol, chiar dacă lumea, oamenii, lucrurile par să defileze pe sub ochii lor, cum face acum cîmpia, dincolo de fereastra compartimentului.

— Ar trebui să avem puterea să ne oprim.

— Să ne oprim ? Să ne oprim ?

Și Sophie vorbește despre moarte, singura oprire posibilă, singura haltă adevărată. Cît despre existență... „Vezi și tu, Denis, drumul pe care l-am parcurs împreună.“ Ciudat ! Ei sînt pentru ei înșiși propria lor viteză. Aleargă, se grăbesc, se epuizează în călătorii, fără să poată ilustra sau epuiza vreodată călătoria. Lumea le scapă pe măsură ce o parcurg. „Vom merge, vom merge.“ În ce secol oare n-au trăit ? Ce case n-au locuit ? Ce personalități n-au întîlnit ? „Vom merge, vom merge“. Și cîntecul se reia în ritmul roților, pradă zgîlțiturilor și întîmplării !

E posibil oare ca atîtea imagini să reușească pînă la urmă să populeze două singurătăți ? Femeia aceea, de exemplu, cu părul jilav, lipit de febră și lividă, care se ridică bursc pe fundul unei căruțe întinzîndu-și noul născut, țipînd ca o nebună că vrea să-l arunce în rîu, în timp ce, strîngînd la piept o păpușă de cîrpă, propria ei fiică, care nu avea mai mult de cinci ani, luneca în noroi și cădea și se ridica, fără să plîngă, atentă, atentă.

numai să nu rămână în urmă și bărbatul acela, de exemplu, un pic nesocotit, sub soarele de vară, mergînd pe bicicletă, sub ochii îngroziți ai unui copil, care va defila pînă la sfîrșitul timpurilor sub aceeași privire, în timp ce la răsplată un camion se oprește și un soldat purtînd pe cap casca nopții coboară și trage, în timp ce, sub forma unei flori roșii va izbucni sfîrșitul timpului. Căci pentru ea și pentru el, totul a început în acel minut. Și, de atunci, totul se subordonează acestei duble imagini, irepresibil tragice, pe care se clădește sălbatică, o dublă singurătate. Restul...

Restul, ce ?

Din an în an, de la o noapte la o altă noapte, s-au rostit cuvinte, asemenea bocănitului roților de tren, cuvinte de bun venit, cuvinte de dragoste, cuvinte de dor — cuvinte, cuvinte, cuvinte, între chipuri uitate ; apoi, brusc, mărturisirea, izvorită din adîncurile lor, departe de orice chip : „Neliniștea, înțelege tu, neliniștea“ ; și de la o tăcere la alta singurătatea — singurătatea pe care au fost obligați s-o recunoască, s-o delimiteze, pe care au încercat s-o tăgăduiască, cu orice preț, vorbind, vorbind, fără să asculte, într-atît încît ani și nopți n-au pregetat, nesfîrșit de patetici, să rostească mereu cuvinte, cuvinte : pe cele de bun venit, pe cele de iubire, pe cele de dor. Dar ce chip avea bine venitul ? și, fiicăruia în parte, ce le-ar fi plăcut ? iar dorința lor, născută dintr-un pahar de whisky sau dintr-o cupă de șampanie, ațîțată printr-un rîs, odată împlinită, le lăsa alt gust decît amărăciunea ? De aici, desigur, frumoasa reputație pe care și-au făcut-o : un caracter imposibil... Iată, ei au în ochii celorlalți un caracter imposibil. E atît de comod ! Sophie e așa și Denis e pe dincolo : așa sporește rumoarea cînd vrea să scape de ceea ce o deranjează.

Și atunci, meseria de jurnalist, de mare reporter, de confident al mai marilor lumii ? Și cinematograful, acțiunile, decorurile ? La fel și una și cealaltă : decor, carton, trucuri... Mai marii lumii ? secretele, politica ? Moartea, prieteni, moartea ; și pentru cei care scapă momentan, cum li se întîmplă Sophiei și lui Denis, singurătatea, prieteni, singurătatea... Atunci clipele plăcute,

mesele rafinate, femeile ? Ideologiile, angajarea, militantismul ? La fel, toate, prieteni, din pricina singurătății, înțelegeți, singurătatea...

— Fals !

Cine a strigat ? Ea râde, el spune... N-are importanță ! Ea spune, el râde... Totul este important. Ea reia : „Welche ist deine Lebensgalopade ?“ Galopada vieții ! Sint expresiile ei ! El ride... Și continuă așa, îi amuză. Se joacă de-a asemănarea. E dificil. Joacă fals. Tăcerea li se potrivește mai bine, tăcerea purtînd culorile singurătății. Ei vorbesc, în germană, în spaniolă — „La vida es un suenio“ — vorbesc alături cu vorba, fac zgomot, din cauza tăcerii, prieteni, din cauza tăcerii și a nopții, prezintă pretutindeni și a umidității... Se joacă de-a ceea ce nu vor deveni niciodată. „Mor că nu pot muri“, zice comic Denis, și surîsul lui se încheie cu o strîmbătură. Ea zice...

Dar ce zice, ce zice ? Că le lipsesc sfinții, eroii de imitat, de admirat ? „Știi, tatălui meu îi plăcea Franța, o iubea atît de mult...“ și ea evocă toate acele nobile figuri care, din secol în secol, au dăruit Franței acea dulce lumină de speranță sau de curaj, Franței pe care ea, copil, și-o închipuia ca pe cea mai bună prietenă a tatii.

Și acum ?

„Și acum, zice el ca un ecou, n-au mai rămas decît magazinele, autostrăzile, oamenii triști, oamenii mediocrii...“ Ea râde, ea zice : „Banii, prietene, banii !“ Și el, mai lugubru decît de obicei : „E mult mai rău ! Banii sînt numele pe care l-au dat lipsei de speranță sau lipsei de credință...“ Ea râde, ea zice : „Atunci, sîntem de acord, prietene ! — absolut, numai că speranța nu e așteptare și ideologia nu înlocuiește credința“.

Se află acum în inima inimii lor. Ce se mai poate adăuga ? Încet, blînd, Denis recită ceva, cîteva cuvinte. S-a aplecat spre Sophie, a închis ochii, Sophie, la rîndul ei, a închis ochii pentru a asculta mai bine... E vorba de un text al lui Maritain, admirabil în simplitatea lui și tot atît de luminos, dedicat, la începutul bietului nostru secol, tuturor celor care fac profesiune de credință din a gîndi : „Nu adevărul, ci modul în care ajunge la noi este important...“

Sophie dă din cap, cu pleoapele lăsate ; apoi, ținând strâns încheieturile lui Denis, murmură dintr-o singură suflare : „Denis, sînt fericită ! Foarte fericită.“

Mai spera el să audă o asemenea mărturisire ? De la faimosul dineu de la Rabat, mai aștepta ceva ? De la faimosul „Te urăsc !“, de la Roma, ce mai aștepta ? Sophie, fericită, și mărturisind-o, era de conceput ? Și de ce fericită ? Nu pentru ceea ce spusese, ci pentru felul în care o spusese, cu ochii închiși, murmurat, aplecat înainte, ca într-o rugăciune, ca într-o confesiune — moment perfect, moment în care numai inima vorbește... Ea repetă : „Denis, sînt fericită...“ El tace, nu se mișcă. Abia dacă respiră. Nu are importanță ceea ce se spune : adevărul este și o modalitate : ese adevărul inimii, tot așa cum tandrețea cheamă tandrețe și surîsul un surîs. Or, ceea ce Denis a spus, chiar citind pe un altul, vine de atît de sus în el și dintr-un atît de esențial și de primordial că Sophie, dincolo chiar de tremurul vocii, nu s-a înșelat, că sufletul ei a vorbit la unison. Nu, e mai puțin important ceea ce se zice, importantă este modalitatea și vai de cei care rămîn numai la vorbe, fără să încerce să audă, dincolo de zgomotul pe care îl fac, tăcerea pe care o ascund.

Trenul ia viteză. Ce gară au părăsit oare ? Și în ce țară se află ? Pot fi gări și iar gări, călători grăbiți și triste plecări, pot exista copii despărțiți de mame, bărbați smulși de lângă soții, pot exista emigranți solitari și toată neuibirea lumii... N-are importanță ! Trenul ia viteză, bătaia roților de tren și-a regăsit ritmul ; Denis și Sophie reușesc să înțeleagă ceva care se numește poate tandrețe, acea atenție bruscă la ceea ce nu s-a spus, la ceea ce nu va putea fi niciodată spus și care adună în interiorul aceleiași emoții fii și mame, bărbați și femei, pe cei care emigrează, pe cei sfîșiati, despărțiți, smulși lor înșiși.

Tandrețea ?

Sau... sau, dincolo de vorbărie, tăcerea prin care se aude umanul, nimic decît umanul, în timp ce ființa se destinde, se pune de acord cu sine însăși și nu se mai teme să trăiască în noaptea propriului ei sînge. Tandre-

tea? Tăcerea complice a Sophiei pentru ceea ce Denis n-a spus și convingerea profundă, totală, fără breșă, la unul ca și la celălalt, că s-au înțeles dincolo de posibil, din cauza acestei femei cu părul muiat de febră, din cauza omului pe bicicletă, din cauza tuturor imaginilor care au urmat acestei duble imagini, din cauza tuturor fetelor care au urmat acestei duble fete, din cauza neli-niștii, înțelegi tu, a neli-niștii, din cauza a tot ceea ce a făcut ca Denis, părăsind de bună voie credința, să fie mereu bintuit de nostalgii, din cauza a tot ceea ce a făcut ca Sophie, crescută în credința marxistă, să viseze ne-încetat, la o religie, la tandrețe, tandrețe, tandrețe acest adevăr al vieții, această viață a adevărului și întâlnirea care s-a produs, acolo în tren, pe o frază murmurată, nu, pe un murmur de abandon, tandrețea, și Sophie zicînd că e fericită, în sfîrșit, fericită, tandrețea, pentru că totul a fost voalat, ușor voalat, tandrețea, în timp ce roțile bat din ce în ce mai tare pe șină și trenul e străbătut de lungi cutremure, tandrețea, apă vie, izvor primordial și această apă, tandrețea, care curge pe sub ghețuri, vioaie, și care îi sfîșie, apă vie, tandrețea, și limbajul neștiut, limbajul dintii, care începe să se alcătuiască, cuvînt lingă cuvînt, limbaj uitat, limbaj negat, re-negat, limbaj al inimii, departe de orice sentiment, tandrețea, — pînă la acel cuvînt al Sophiei, atît de mult tăcut și care pune în mișcare totul : „Hai, povestește...”

Ce vrea? Ce dorește? O poveste? O relatare severă? Un „A fost odată...”? Un „Aveam să iau avionul...” Cu fruntea, cu privirea, cu bărbia, cu degetele, face semn că-i este indiferent. De acum, n-o mai interesează genul de discurs, poveste sau relatare, pentru că știe că minunea se va ivi oricum. Miracolul funcționează. „Vezi”, pare ea să zică. Miracolul funcționează, pentru că în inima acestei Europe pe care se pregătesc din nou s-o rănească, două ființe, s-au stăpînit atît de mult că au ajuns chiar pînă la propria lor inimă, cum niciodată doi amănți n-ar fi putut spera. „Ne-am rănit inima”, va spune Sophie în trenul de Veneția, pe cînd se întorceau în Franța. Miracolul funcționează și Denis este primul care-și dă seama, care se minunează, în ciuda serilor

brusc intrerupte, a momentelor de nebunie cînd o însoțea pe Sophie pînă la ușa camerei, a acelor momente petrecute în fața ușii așteptînd, așteptînd, așteptînd... Miracolul funcționează pus în mișcare fără încetare de acel bucurios : „Hai, povestește.“ Și povestirea lunecă peste el, își ia avînt, se răzgîndește, lentă și rapidă în același timp, neținînd seamă de cronologie, de logică, de progresie, destinată numai să-i proiecteze într-o istorie care le aparține — nu într-o istorie, zice Sophie, intrerupîndu-l, ci în istorie —, și este adevărat că tot ceea ce s-a petrecut înainte de întîlnirea lor de la Rabat, au integrat acestui nou timp, creînd astfel o ciudată durată al cărei început se situează acum optsprezece luni și care prinde rădăcini totuși cu ani și ani în urmă, o ciudată durată în care totul este la prezent și care nu trebuie — cel puțin așa presupun — să aibă nici viitor, nici trecut.

Și, încă o dată e noapte.

Noapte ?

S-au întîlnit ei altfel decît noaptea ?

Nu, noaptea aceea a tuturor, cea în timpul căreia îți pui un fes de bumbac ; nu noaptea amanților ; nu noaptea celor care agonizează ; ci Noaptea, alcătuită din fulgurante și hoinăreli. Noaptea între nopți care pregătește zilele, toate zilele lumii ; Noaptea, dintre nopți, așteptare, exact, așteptarea cînd se oprește respirația...

— Mi-e frică.

— De ce ?

— Mi-e frică pur și simplu.

Denis ? Denis și frica ? Denis temător în fața nopții ? Unde sînt visurile sale puțin feroce cînd îi vorbea despre un conflict, despre un război, despre victime ? Denis răsfrînt în întregime în ochii Sophiei și căruia îi e frică, brusc, pentru ea, pentru el, pentru această noapte, pentru țara pe care o traversează, pentru această bătrîină Serbie atît de des rănită... Denis, prizonierul privirii Sophiei, prizoniera privirii lui Denis și, de la unul la altul, ca o veste proastă sau ca o proastă dispoziție, frica, în ei, frica surdă, insidioasă, mai puternică decît ei, mai puternică decît noaptea, care-i minează, care pătrunde în straturile cele mai adînci ale tăcerii, și care-i roade...

— Călătoria aceasta, Sophie...

Își limpezește vocea. Cuvintele se găsesc cu greu pentru gura lui uscată. Ce ? Ce vrea să spună ? Ce călătorie ? Ei bine, ce are călătoria ? Ar vrea să-i explice, dar îi e greu să se exprime, că această călătorie seamănă, exact, seamănă cu un fel de itinerar misterios.

— Misterios ?

Sophie se aplecă din nou spre el. Ea repetă : „Misterios ?“

Dar la ce bun să întrebe ? Ceea ce Denis îi povestește, ea știe pe de rost : atașamentul ei față de Franța cu care o legăna tatăl ei n-are egal, pînă la urmă, decît în descoperirea lui că Iugoslavia, pe care o traversează astăzi, coincide cu chipul ei și chiar cu sufletul ei cel mai profund, din cauza marelui vis oriental, firește, și al Greciei și chiar al Germaniei și de ce nu, al Italiei... „Îți dai seama, îți dai seama...“ și Denis evocă toate obsesiile, admirația, uimirea, tot imaginarul atît de francez, atît de eminamente francez.

Între ei trec umbre imense, admirațiile lor, acelea chiar care, în această Europă umanistă, de care Denis rămîne atît de legat, au înlocuit încetul cu încetul pe eroi și pe sfinți, a căror dispariție și uitare Sophie o regreta cu o clipă mai înainte ; și, în joacă, dar și pentru a-și mai verifica încă o dată acordul lor, citează pe Goethe, pe Novalis, pe Dante și Petrarca, Cavafis și Kazantzakis și, urcînd treptele timpului, ale timpului lor, pe trubadurii ale căror umbre mîndre le-au întilnit pe cînd colindau mină în mină pe meterezele de la Ragusa sau Carcassonne și, ajungînd încetul cu încetul, la orizontul memoriei, pe latini și pe greci, pe toți, pe toți acei care, prin cuvîntul lor n-au încetat, de secole, să rămînă credincioși celor care recurg la ei, admirabilă fidelitate a morților, nu, a marilor nemuritori, și Sophie rîde și-i aduce aminte de disputa lor de la Véfour. Un pic exaltată, a adăugat că nu există morți în Europa, și că nu vor fi niciodată.

— Cum ? Nu vor fi morți ?

— Nu, Denis, nu. Tu m-ai învățat lucrul acesta : Noaptea noastră nu e populată decît de marii nemuri-

tori. De aceea, știi și tu, chiar de aceea care, de dincolo de moarte, ne dau viață neîncetat.

Sophie a tuturor metamorfozelor... Denis se lasă pe bancheta capitonată a compartimentului. Așadar, Europa, despre care se spune că ar fi suprapopulată, n-ar fi bîntuită decît de cîteva ființe moarte, în majoritate ? Sub ploape se ivește deodată un pămînt pustiu care se numește Toscana, Provence sau Bavaria ; un pămînt pustiu care seamănă brusc cînd cu Castilla, cînd cu Frise sau Sussex ; un pămînt peste care din cînd în cînd ar domni cineva : nu un regat, nu un dictator, nici măcar un președinte, ci un poet, un gînditor, un pictor sau un arhitect, un muzician... Cum să nu strigi acest adevăr formidabil ? Cum să nu înfiierezi impostura, cînd esențialul se ascunde sub minciunile prezentului ? Cum să nu fi cinic, dezabuzat, disperat chiar ? Nemuritorii sînt împiedicați să se facă auziți din pricina unor morți vorbăreți...

— Morți vorbăreți ?

— Aceia, Sophie, care vorbesc în prezent.

Ea rîde.

— E ciudat, zice ea. Ție ți-e frică și eu sînt fericită. Și am impresia că frica ta se alimentează din aceleași rădăcini cu fericirea mea.

Poate el spune da ? Îi poate el spune, fără să se teamă de ridicol, că iubirea lor e alcătuită din tot ceea ce-i constituie frica lui și din tot ceea ce îi exaltă fericirea ei ? Să-i spună că o iubire care n-ar fi decît o iubire ar fi nedemnă de ei — vrea să spună : de ideea care și-au făcut-o despre ei —, și de toate acele chipuri zărite de-a lungul călătoriei ; de surîsurile, privirile, oamenii și femeile, de copiii întîlniți, salutați, de tot ceea ce este cald și drept în om, de tot ceea ce este frumos și bun în viață...

— Îi iubești deci pe oamenii țării mele ?

Dulce, minunată Sophie ! În ce secol trăiește oare pentru a îndrăzni să pună o asemenea întrebare ? Fusesese pus în gîndă încă de la Paris, care i se pare acum, din

acest tren, brusc atît de departe, atît de străin. I se spusese : „E slavă ? Atunci n-o s-o mai scoți la capăt cu patriotismele ei“. Și el surîde cu un fel de surîs interior, plin de milă. Bieții de ei ! Aici, lângă Sophie, el reînvață patriotismul. Dar e puțin spus : îi place, o iubește, cînd îi spune cu fruntea sus și cu privirea malicioasă : „Priveste cît sînt de frumoși oamenii țării mele !“

A iubi un pămînt, cîmpurile lui, istoria lui : așa se naște tandrețea, cînd spiritul descoperă brusc că toți oamenii pe care-i întîlnești, că peisajele pe care le traversezi, orașele pe care le zărești, mîinile pe care le atingi sînt rezultatul războaielor, a crimelor, a incendiilor, a violurilor, și că viața, acolo, care se încapățînează să dureze în tăcere și se străduiește să se mențină în demnitate, rezultă din sînge și lacrimi.

Cu indexul Denis urmărește o picătură de ploaie scînteind și desenînd un arabesc complicat pe geam, zicînd :

— Da, tandrețea...

— Domnule, domnule...

Vocea şuerătoare şi mîna întinsă : un copil, nimic decît un copil, acolo, în faţa lui, care insistă : „Domnule, domnule...” şi care-l priveşte fără să clipească — altă dată s-ar fi spus : cu neruşinare, dată fiind condiţia lui —, şi care nu părea decis să plece în altă parte să cerşească...

Un copil, nimic decît un copil, ...Domnule, domnule...“, portughez, fără îndoială, bine îmbrăcat, curat, părînd a nu-i fi ruşine de ceea ce face... Oamenii vin, pleacă, îndiferenţi la micul cerşetor.

Cu mîna stingă, Denis scotoceşte în buzunar, căutînd un bănuţ. Bilete, decupaje de ziar, bănuţi care-i umplu palma : măruntişul de la berea şi telefonul de adineaori, de la cafenea. Măruntişul nefericirii.

— Poftim, zice, şi-i pune în mîna întinsă tot ceea ce a găsit, tot ceea ce a scos din fundul buzunarului. Gestul e brusc, rapid, ca şi cum s-ar debarasa de ceva.

Copilul nu se mişcă, incredul. Abia dacă a îndrăznit să închidă mîna.

— Pleacă, pleacă, îi zise Denis.

Probabil că a vorbit cam tare, cu prea multă grabă. Oamenii se întorc. Fără un surîs măcar, copilul pleacă alergînd. Cîeva se apropie de Denis, se pregăteşte să-i vorbească, îi arată cu degetul copilul care dispare şi apoi îşi reia drumul, văzînd că Denis dă din umeri.

HRISTOS LA RACHKA

— Iertați-mă doamnă, doamnă... Nu sunteți Sophie, fiica lui...

Își ține căciula în mină cu aer de mare umilință. Un țaran în vîrstă, cu părul alb, cu ochii infundați în orbite. Secole și secole de supunere apasă pe umerii lui, și secole și secole de admirație.

Din cap, Sophie face semn că da, ea este chiar Sophie, fiica lui...

— Și vă întoarceți la Rachka ?

A zis : „Vă întoarceți“ și nu „mergeți“, ca și cum i se părea firesc, lui, care nu părăsise niciodată Rachka, ca Sophie să se întoarcă. Întotdeauna, în ținutul natal te întorci. Și te întorci cu atît mai mult cu cit ești Sophie, fiica lui... Fidelitatea nu se țîrguie, nu se plătește. Fidelitatea, cînd ești Sophie, nu este nici măcar o virtute, este o obligație. Te dăruiești fidelității, aparții fidelității. Acesta este adevărul : și, după privirea bucuroasă pe care le-o aruncă aflînd că era vorba chiar de Sophie, țaranul i-a amintit, pe loc, datorțiile, obligațiile și, de asemenea și mai ales, dacă tot trebuia să vorbim despre fidelitate, i-a amintit locuitorii din Rachka, casele din Rachka, străzile din Rachka, mănăstirile din Rachka și la fel, riul, copacii, stîncile, munții și norii care trec...

Ce făcea bătrînul țaran pe acel peron de gară ? Aștepta. Ce aștepta ? O, la vîrsta lui nu mai aștepti nimic, la drept vorbind, mai degrabă obiceiul de a aștepta, decît așteptarea în sine l-a împins așa, în

acea dimineată să vină pe peronul gării. Curiozitatea, ce mai ! sau plictiseala, nu știe, nu mai știe ; și iată că o tinără doamnă coboară din tren și el își zice ; „O, Doamne, Dumnezeuule, oare chiar se poate ?“ Ce ? S-o recunoască după douăzeci de ani ? Dar a recunoască-o de cum a văzut-o. Rîde, zice că sînt chipuri pe care nu le uiți, nu le uiți niciodată. Rîde, se scuiză că rîde, zice că nu poți uita pe cineva care face parte din familia ta ; Sophie se înroșește, ochii i se umplu de lacrimi și Sophie se asprește, își strînge buzele...

E ciudat : țăranul vine în fiecare dimineată să aștepte pe cineva în gară și nu e nimic anormal în asta ; chiar dacă acel cineva ar fi fost Sophie totul era la fel de normal în mintea lui. Cu atît mai normal cu cît iată-i pe Sophie și pe Denis în șareta lui, pe drumul spre Rachka și țăranul pocnește din bici și din limbă, fericit, fermecat... Nu cere nimic, nu întreabă nimic, nu pune întrebări, dar trebuie să-i explici, să comentezi, să-i spui ce și cum, prezența lui Denis, de exemplu, și călătoria, și întoarcerea la Rachka, ea a zis : „reîntoarcerea“, trebuie, trebuie, Și el dă din cap, îndeamnă calul, pare să înțeleagă. Trebuie, trebuie, trebuie... Și Sophie secreteasă, vorbește, vorbește, vorbește. Ea zice, zice, zice... Și bătrînul țăran îl privește acum pe Denis cu admirație, pîrînd să spună : „Iată, deci, pe dumneavoastră v-a ales ?“ Și Denis aprobă, fericit că este admirat, fericit că a fost ales, fericit că e în șaretă și face acest drum sub soare...

Trecutul : nu există. Pentru Sophie trecutul începe cu dineul de la Rabat ; pentru bătrînul țăran începe chiar în minutul în care Sophie a pus piciorul pe peronul gării ; și tot ceea ce Sophie i-ar putea spune despre ea, va umple acest trecut, dîndu-i dimensiunile visului și ale legendei.

Stau toți trei pe lanchetă cu Sophie, între bătrînul țăran și Denis, care traduce, completează comentariile, rîde, blondă, atît de blondă în soare, în timp ce căluțul pășește ritmic într-un zgomot vesel de potcoave.

— Și la Rachka ?

— Ei, nu s-a schimbat nimic.

Bătrînul țăran a spus-o zîmbind.

Vezi, îi zice Sophie lui Denis, nimic nu s-a schimbat la Rachka. Înțelegi ?

Ea repetă că nimic nu s-a schimbat și rîde și adaugă că la Paris, la Presse-Agence, chiar în biroul domnului Denis Sarrazin, se crede contrariul, adică, războiul, ti-toismul, revoluția, reforma agrară și mai ce ? Dar, nu, bătrînul a spus-o liniștit : nimic nu s-a schimbat. E clar, nu ? Pietrele, copacii, norii, casele ? Nu, evident. Oamenii ? ar putea să se schimbe ? Da, da poate, cu condiția să se schimbe mai întîi casele, pietrele, copacii, norii, tot ce le alcătuiește viața. În rest — Sophie se oprește o clipă să-și tragă sufletul — și adaugă ; politica —, ce să facă ei cu politica aici la Rachka ? Stau și mă întreb : copacii fac politică ? și pietrele ? și norii ? Nu, firește. Și, aici ca pretutindeni, oamenii ascultă copacii, pietrele, norii. Poți să înțelegi ?

Denis vrea să înțeleagă tot ce vor ei. Soarele îi încălzește fața, îi învăluie blind umerii și aerul are o limpezime care-i amintește, Dumnezeu, de ce, de o dimineată petrecută la Sils-Maria în căutarea bietului și dragului Frederic Nietzsche. În dimineata aceea lumina străbătea printre arborii pădurii ; și poala pădurii era cutreierată de un fel de veselie care purta vocea umană la distanțe imprevizibile, fără s-o altereze. Își amintește că în acea dimineată ar fi dorit să se roage, să mulțumească lui Dumnezeu, atît îi părea lumea de agreabilă, de făcută ca să placă. Ei bine, în șaretă, legănat de pasul regulat al calului, îl cuprinde iarăși dorința de a mulțumi lui Dumnezeu.

— Dumnezeu este bun, zice el.

— Dumnezeu ? întreabă Sophie, care traduce imediat.

— Dumnezeu este bun, reia bătrînul clătînînd din cap.

Și Sophie rîde :

— Dar sînteți amîndoi nebuni.

Și luîndu-i pe amîndoi de braț :

— Faceți parte din aceeași rasă ! Ireductibili, înfricoșători, sălbatici, încăpățînați, în ciuda ideilor noi ! Dumnezeu ! Ia te uită !

Se apleacă spre Denis :

— Pui drag...

Cu acest cuvînt, aparent definitiv, le-a apărut zidurile negre ale principalei mănăstiri din Rachka.

— Vezi dacă vorbești de Dumnezeu...

— Aici mă duci ?

De cînd au plecat în călătorie, niciodată Sophie n-a acceptat să-i spună lui Denis care va fi etapa următoare și în ce constă interesul. Femeia clipei, fixată în întregime într-o logică a clipei, nepăsîndu-i dacă se contrazice de la o clipă la alta, numai să fie logică cu ea însăși în acea clipă, consideră că oamenii n-ar trebui să stabilească programe „să încerce să afle dinainte ce vor face, pe scurt, să încerce să se substituie clipelor care trec. O călătorie se trăiește la minut. Astfel ce interes suplimentar ar fi acordat Denis vizitei la fizician dacă era pregătit dinainte ? Poate punea o întrebare sau două în plus... Dar uimirile lui ar fi fost tot atît de naiv adevărate ? N-ar fi pierdut ceva din prospețimea viziunii ? Și chiar la Mougins, urcușul spre Notre-Dale-de-Vie ar mai fi avut aceeași importanță, dacă ar fi știut că Sophie dorea să-l conducă acolo în toiul nopții ca să asiste, alături de ea, la ivirea zorilor ? I-a spus doar atît, după ce și-au luat rămas bun de la fizician : „Și acum, mergem la Rachka“. Atît. El trebuie să înțeleagă că tîrgul acesta se afla în inima ei pentru că ea îi vorbise despre el, pentru că el era capitala vechii Serbii, pentru că mănăstirea principală îl adăpostește pe părintele Vasile, cel care a crescut-o în doctrina marxistă, pentru că, pentru că, pentru că... Cu atît mai rău pentru el — și mai ales pentru ea — dacă nu mai reține toate aceste evenimente care, încă o dată, nu sînt numai evenimente particulare ale unei vieți, ci sînt istorie, exact, istorie... Și ceea ce-l izbește pe Denis, intrînd în mănăstire, este cit de ciudat de politice sînt inimile lor, a lui și a ei, nu capul, cum ar fi normal, ci inima ; încît toate amintirile, toate imaginile, toate emoțiile care o ajută să bată, sînt legate de istorie...

Părintele Vasile îi aștepta în fața porții. Ciudat ! E același tip de om ca și bătrînul țăran, uscat, drept, cu

ochii infundați în orbite. Atît doar că poartă, răsîrîntă pe pieptul lui slab, o barbă sub care se ascunde crucea. Sophie aleargă spre el și lui Denis i se pare, brusc, că drumul ei n-are sfîrșit. În mintea lui, timpul se oprișe, oprind-o pe Sophie în elanul ei, cu pieptul ușor aplecat înainte, cu brațele întinse, cu piciorul stîng întins înainte, cu piciorul drept ridicat în spate, în timp ce imobil, hieratic chiar, părintele Vasile, negru, drept, sever, o privește alergînd, alergînd, alergînd... Dar Sophie e deja lingă el, sărutîndu-i mîna, rîzînd, punîndu-i mii de întrebări cu sufletul la gură, grăbită, imperioasă, vie, atît de vie, invadată de amintiri, reînnoită de propria-i tinerețe, stăpînită de vechi entuziasme. Ce vîrstă are? Dar ce vîrstă n-are? Sophie copil, Sophie cu codițe, Sophie adolescentă, Sophie tristă, Sophie, Sophie în infinitele ei răsfrîngerii, în infinitele ei metamorfoze: și din întrebare în întrebare, părintele Vasile, care întinerește și el și se însuflețește, face un semn cu mîna și apoi pe al doilea, rîzînd, părintele Vasile, ciudat, malițios, poznaș chiar, în timp ce fața lui, buzele i se colorează și viața revine, se instalează în forță, netezindu-i obrazii, fruntea, luminîndu-i ochii, limpezindu-i vocea, viața, viața, viața...

E un soare nou pe pietrele vechi care aruncă brațe de ciorchini înfloriți peste cornișe, în colțurile înviorate, desenînd astfel o întregă geometrie de aur. „Ca la Sils-Maria, își zice Denis, ca la Sils-Maria“, își zice Denis, ascultînd izbucnirea de rîs a bătrînului Nietzsche între copacii pădurii... În asemenea momente totul se poate întîmpla, adevărat sau fals, înțelepciune sau nebunie. Totul! totul! totul... Și Sophie îl ia de braț pe părinte și insistă: „Ba da, ba da“, zice ea.

Ce? Ce vrea? Ca părintele Vasile, în ciuda vîrstei, să predice? Și acesta se apără, nu vrea, declarînd că nu știe dacă mai e în stare — „În stare? De ce? — Ei bine, zice el dînd din cap, să vă mai conving...“ Ce? În asta constă tot sistemul lui de apărare? Sophie se întoarce spre Denis și, cu un aer furios, îi cere să nu mai ridă pentru că, altădată, părintele Vasile era un predicator atît de uluitor că tulbura pe oricine îl asculta, că ve-

neau de foarte departe să-l asculte și că, acum, din pricina vârstei — are peste optzeci de ani — se teme, exact, se teme că miracolul nu va mai fi oprerant. Cine oare, el sau ea, numai cu puțin timp înainte, zicea că modalitatea de a spune e mai importantă decît ce se spune ? Arta, nu e așa ? arta oratorică ; astăzi pierdută, chiar asta înseamnă.

— Dar n-am să înțeleg nimic, obiectează Denis.

— Ai să vezi, am să-ți traduc.

Să spună că nu mai era același lucru, că sufletul, ardoarea, forța de convingere trec mai mult prin sunet decît prin sensul cuvintelor ? Să... Dar ce se întîmplă ? Părintele Vasile e de nerecunoscut. Pare mai mare, mai puternic, nelinistit de conversația care-l opune pe Denis Sophiei, și cu mîna îi invită să intre în sanctuar. Acolo, cu barba și veșmintele fluturînd, puternic, voluntar, în-sufletit de un foc interior care umflă ochii, tîmplele, gîtul, rostește : „Sfîntul Toma ?“

Parcurge cu privirea edificiul, se oprește o clipă asupra Sophiei, a lui Denis, și a bătrînului țaran, coboară din nou în adîncimile pietrei, ale arhitecturii, ale rugăciunii, apoi, cu o voce mai senină : „Am să vorbesc, frați ai mei, despre sfîntul Toma. De ce ? De ce ? Din trei motive principale, necesare și suficiente. În primul rînd pentru că el este croul cel mai important al teologiei moderne ; în al doilea rînd, pentru că el ne introduce într-o teologie a morții lui Dumnezeu ; în al treilea rînd, și ultimul, pentru că el ne permite să înțelegem cît de fecund a rămas încă arianismul...“

Cu gîtul întins, cu capul ridicat, Sophie, de la un cuvînt la altul, traduce transmițîndu-i lui Denis întîi sensul, apoi ardoarea, apoi nebunia părintelui Vasile ; și Denis, din cuvînt în cuvînt, de la o izbucnire a vocii la alta, Denis, ascultînd ecourile bolții, Denis învăluit de toate parfumiurile de tămîie, de smirnă și rășină, Denis cel al tuturor secolelor, ascultă, apoi începe să înțeleagă ceea ce spune, murmură, țipă, prezintă cu mîna, cu mîneca, cu barba...

De cît timp Sophie a încetat să mai traducă predica părintelui Vasile ? De cît timp maniera de a predica a devenit mai importantă chiar decît semnificația litur-

ghiei ? De cît timp s-a produs miracolul limbilor ? De cît timp spiritul a coborît în sanctuar ? Denis a mai cunoscut cîndva o asemenea aventură. La Budapesta, unde prietenii l-au invitat să asculte *Othello* în ungurește. A rîs de ei : „Ce, *Othello*, în limba asta aspră din care nu știe boabă ? Și apoi, jocul a fost atît de bine imaginat, atît de bine întruchipat, pe scurt, atît de realist că, foarte repede a uitat limba, urmărind doar expresia gestuală, carnală... Și aici la Rachka, prin ce semn de grație se întîmplă același miracol ? Sophie i-a tradus la început esențialul, apoi, plecînd de la ceea ce ea îi zicea cu buzele la ureche, s-a depărtat, a visat, prins de muzică și parcă prizonier al gesturilor, al intonațiilor și al tăcerilor și, încetul cu încetul, în propria lui tăcere, și-a recompus o predică admirabilă după imaginea acestei țări, a acestui popor, a acestei istorii și a acestor două ființe, Sophie și bătrînul țăran, care-l înconjoară și care poate ascultă cuvintele, nimic decît cuvintele, în care el aude murmurele unui nou Dumnezeu...

„...Da, frați ai mei, știm din Evanghelie că Toma era cu iubire legat de Hristos. Cînd ceilalți ucenici, de teamă ca Învățătorul lor să nu fie dat morții, au vrut să-l întoarcă din drumul Bethaniei, unde voia să-l reînvie pe Lazăr, Toma le-a zis, după cum ne mărturisește Ioan : „Haideți, atunci, să murim și noi cu El.“ Băgați bine de seamă, frați ai mei, că Toma este singurul, în acest moment, gata să accepte riscul. Dădea astfel dovadă de un mare curaj. Și Iisus nu va uita. Dar Toma nu este un visător. El este un om al acestui pămînt : așa cum am zis : al acestui pămînt. Astfel, în timpul Cînei celei de Taină, Hristos, zicîndu-le că El va merge la Tatăl Său, acesta l-a întrebat : „Doamne, noi nu știm unde Te duci ; cum am putea cunoaște calea ?“ Iisus îi răspunde : „Eu sînt calea, adevărul și viața ; nimeni nu merge la Tatăl meu decît prin Mine.“ Dar va veni și dovada care-i va permite lui Toma să-și afle veritabila sa rațiune de a fi. Neaflîndu-se alături de ucenici, cînd Iisus le-a apărut prima oară după reînviere, el a refuzat să creadă mărturia lor și a adăugat, cap tare, cap de lemn, că nu va crede pînă ce nu-i va fi dat să vadă și

să atingă rănilor Învățătorului Său. Iisus i-a împlinit dorința...”

Pauză. Vasile se aplecă, se frînge în două, ca pentru a se apropia de cei care-l ascultă și, cu o voce blîndă pe care și-o dorește persuasivă, suavă, zice : „Frați ai mei, dragi frați ai mei, v-ați întrebat oare de ce Iisus, după ce pătîmise ce a pătîmit, a acceptat să îndeplinească curiozitatea lui Toma, nu, încăpățînarea lui Toma ? Căci, în sfîrșit, arătîndu-și rănilor, chemîndu-l să i le atingă, pare să zică celorlalți ucenici : „N-ați fost nebuni să mă credeți pe cuvînt ? Acela cel puțin nu și-a pierdut simțul critic. Și atunci, frați ai mei, atunci, Iisus pare să ne spună că o credință oarbă nu e întotdeauna cea mai indicată și că sînt numeroase căile prin care se ajunge la Dumnezeu...”

Se ridică, și, inspirat, pîrînd că se adresează unor mulțimi considerabile, tună : „Doamne, Dumnezeul meu !” Iată ce a zis Toma văzînd și atingînd. Profesiune de credință remarcabilă ! Și cu atît mai mult, frați ai mei, cu cît Petru se mărginise să spună într-o altă circumstanță : „Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu”, după mărturiile lui Matei...” Rîde cu un rîs ironic, țărănește, rustic, cu un rîs care nu poate fi povestit, apoi reia : „Petru nu s-a compromis niciodată, știți. Nici ceilalți. Dar Toma, da. Cap de lemn, cap tare. Și bun să ne dea de gîndit. Atît de mult și de bine că Grigore cel Mare a exclamat : „Sîntem mai întăriți în credința noastră prin îndoiala lui Toma decît prin credința promptă a celorlalți apostoli...”

Părintele Vasile își freacă mîinile, își încrucișează degetele, le desface, își suflecă mînele. Pare fericit — cu o expresie de mare mulțumire pe față. Întorcîndu-se spre Denis, adaugă : „În Franța, frate al meu, în Franța chiar, începînd din secolul XVIII, Pascal a avut o intuiție fundamentală, întrebîndu-se dacă deismul nu era tot atît de temut cît ateismul. Ei bine, vă răspund cu toată inima : „Da, da, de o mie de ori, da ! Pentru că deismul a permis Bisericii, Bisericilor, de-a lungul secolelor, să-l ignore pe Hristos și mesajul Lui pămîntean. Astăzi, frați ai mei, au sosit timpurile și, dacă eu, părin-

tele Vasile, am devenit comunist, vă spun, asta s-a întâmplat pentru că Hristos ne-a arătat drumul împlinind dorința și încăpăținarea lui Toma. Ah, frați ai mei, o ultimă întrebare: V-o adresez, vouă, tuturor, și mă feresc să răspund imediat: misterul încarnării? La misterul reîncarnării, v-ați gândit? Aurării luceau blind în penumbră. Dinspre Pantocrator. Ce lume ciudată! Din ce secol vine acest predicator? Ceea ce spune el, Denis știe de mult, înțelege și, brusc, nu mai înțelege. Marea schismă a Orientului? Ilustrează el marea schismă a Bisericii Orientului? Era el fiul Bizanțului? Și, preluat prin releu de politica de la Moscova, Bizanțul a rămas astăzi opus Romei? Romei juridice, Romei formaliste? Romei rigide? Denis este în același timp șocat de ceea ce aude, șocat de rigiditatea lui catolică și minunat de această subtilitate orientală care, amestecînd conceptele, nu ezită, prin asocierea a două idei, s-o născocoască pe a treia... Și dacă tentația comunistă pentru mulți europeni din Vest se construiește pe acest mare vis oriental care, nemulțumit de a cuprinde Orientul Apropiat, împinge spiritele să coboare în adîncimile bizantine, apoi slave, pînă la acele pămînturi fără orizonturi, însuflețite numai de galopul cailor și al strigătelor cavalerilor... În spatele părintelui, în spatele Pantocratorului, se află stepele, se află dansurile în cizme suple și fustele ca niște corole, se află viorile... În spatele părintelui, în spatele Pantocratorului se află Sophie viața, Sophie noaptea, Sophie lacrimile, Sophie risul... În spatele părintelui, în spatele Pantocratorului se află o nouă biserică, comunistă, ai cărei termeni privind chiar organizarea, cum sînt disciplina, celula, aparțin vocabularul monastic... În spatele părintelui, în spatele Pantocratorului, se află o formidabilă dorință de cucerire, se află această formidabilă armată sovietică, se află amenințarea care apasă asupra Europei de Sud, și care riscă să devină reală la moartea bătrînului domn de la Belgrad... În spatele părintelui, în spatele Pantocratorului se află Sophie și iar Sophie, Sophie zicînd: „De ce te temi de trupele sovietice? Duc ei în cartușierele lor idei renăscătoare? „E o nebunie, totul e o nebunie! În fața preotului și a Pantocratorului se

află Denis pierdut și nefericit ; Denis fascinat și tulburat ; Denis descătușat și tremurător ; Denis gata să cadă în genunchi, să lovească dalele de piatră cu fruntea și să rostească, sub boltile întunecate cu miros de tămâie, implorări și chiar exorcisme ; Denis înnebunit...

Dar ce spune preotul ? Cu largi mișcări din barbă, cu fruntea în lumina aurăriilor, își sporește avantajele, își dezvoltă în forță argumentele. Nu i-a fost de ajuns că l-a ridicat pe Toma la demnitatea de prim-mărturisitor al lui Hristos. Nu i-a fost destul că l-a coborât brusc până la a nu mai fi decât un om al pământului. Iată acum, atacându-l pe Iisus...

„...I-ați văzut, frați ai mei, pe copii când ies de la școală ? Când mă duc la Rachka, îi privesc adesea. Lumea le apare. Sînt la ei acasă în ea. Ochii lor strălucesc de bucurie, de răutate. Cel puțin așa zicem noi. Numim bucurie și răutate inteligența care este proprie copilului și care ne deranjează pentru că nu înțelegem foarte bine și pentru că ne exclude. Ei bine, acest Iisus din Templu, ale cărui fapte au străbătut secolele, vă spun, acest Iisus nu prea e deosebit de copiii pe care-i vedem ieșind de la școală. Dar el a răspuns la toate întrebările, ni s-a spus și răspuns de mii de ori. Nu credeți ! A răspuns la întrebările pe care niște bătrîni sentențioși și mărginiți i le-au pus și aceste întrebări se puneau în acea epocă în toate casele, între curte și bucătărie. În rest, cum ați vrea să fie altfel ? Și nu credeți că, în raport cu Iisus în Templu, un copil de astăzi, în vîrstă de șapte ani și obișnuit cu televizorul, n-ar ști de zece ori, de o sută de ori, de o mie de ori mai mult ? Și, de fapt, ce ar dovedi asta ?

„Nu, frați ai mei, miracolul nu se află acolo dacă există vreun miracol. El este de căutat în faptul că un copil nu se lasă impresionat de toți acești bătrîni superstițioși și mărginiți. Înarmat cu inocența lui, dejoacă gîndurile ascunse ; și plini de toată bucuria și răutatea de care vorbeam adineauri, va răspunde la niște întrebări obișnuite. Pe scurt, nu mă interesează la ce întrebări a răspuns, ci chiar răspunsul...”

Materialitatea probelor, irecuzabila materialitate a probelor... Cine vorbește ? Părintele Vasile ? Sau apostolul Toma ? și ce Biserică e pe cale să se nască acolo, sub ochii lui, în acest sanctuar ? Un Hristos care s-a întors ? de ce ar fi ales Rachka ? Denis închide ochii : lungi cohorte se îndreaptă spre mănăstire ; lungi cohorte rugându-se și cîntînd, venite de sub toate orizonturile ; lungi cohorte cu limbi și rituri diferite ; și de la o cohortă la alta, el citează, una cite una, toate ținuturile acestei lugoslavii amenințate și atunci Europa întreagă cu diferențele, cu visele, cu fantezmele ei se îndreaptă spre Rachka, Europa rugându-se și cîntînd, Europa care vorbește grecește și cea care vorbește germana, cea care vorbește turca și cea care vorbește italiana, Europa tuturor ținuturilor și a tuturor civilizațiilor, Europa amenințată, Europa fără hotare...

Și acolo, sub bolti, se află omul acesta, depărtat, atît de depărtat, și vocea lui, atît de aproape, atît de aproape ; și omul acesta cu voce sunătoare denunță acum poporul prosternat la picioarele lui :

„Închipuiți-vă scena, popor vorbăreț ! Un copil nu se lasă impresionat de bătrîni. Primul miracol. Și al doilea miracol, el le răspunde. În această societate patriarhală e un fapt despre care se poate vorbi. Atît de adevărat, că se mai vorbește și astăzi...

„Cum ? Ce spuneți ? Cum îndrăzniți ? Ce este rumoarea care urcă pînă la mine ? Cine vorbește despre miracol ? Cine îndrăznește să pomenească legenda ? Tăcere, popor vorbăreț ! Contrar acestui copil care nu s-a lăsat înfrînt de bătrîinii sentențioși și mărginiți, voi v-ați lăsat impresionați de minciuni. Și dovada am să v-o aduc imediat...”

Părintele Vasile își mai suflecă mînele încă o dată. La el este un gest familiar. Un gest rustic. Gestul unui bun muncitor. Și apoi reia disputa :

„Să facem un salt în timp. Trebuie să-l facem pentru că Iisus va dispărea pentru cîțiva ani buni. Unde s-a dus ? Ce face ? Pe cine întilnește ? Ce învață ? Nu știm. Nu vom ști niciodată. Cu atît mai bine ! Vă zic : Cu atît mai bine ! Pentru că, dacă am cunoaște viața lui Iisus zi

cu zi, ea n-ar mai avea mister pentru noi și, prin urmare, divinitatea lui ar fi greu de acceptat. În schimb, pentru că ne mai putem întreba asupra cursului existenței sale și mai putem visa la ea, misterul rămîne posibil. Or, frați ai mei, un mister care rămîne posibil, vă zic, cu adevărat vă zic, rămîne întreg. Iată de ce fără acei ani pierduți, Iisus n-ar mai fi cel pe care ni-l închipuim. N-am zis : Cel care este ; am zis „cel pe care ni-l închipuim...”

Ce predică ciudată ! Îi este dat naturii umane să împingă orgoliul pînă la destrucția ei ? Preotul acesta, care-și zice creștin, distruge, unul după altul, rațiunile creștinismului său. Unde vrea să ajungă ? să-și reducă religia la o simplă morală un pic mai valabilă decît cea naturală și s-o supună pe aceasta unei ordini noi care se instalează cu răbdare în lumea ortodoxă ? În lumea slavă ?

Dar argumentele se desfășoară cu o anumită rigoare. Acum părintele Vasile se adresează asistenței cu o *mezzo voce*. O ia martorul neliniștii lui, a temerilor lui. Se întreabă. Gata să se învinovătească. Totul este atît de dificil, de complicat...

„Frați ai mei, dragi frați ai mei, de ce vă vorbesc astfel ? Ei, de ce ? Pentru că, vedeți dumneavoastră, nu avem nici o mărturie directă de la Iisus. Nimic. Înțelegeți ? E îngrozitoare această tăcere, această absență, acest fel de indiferență. Înfricoșătoare, acesta este cuvîntul. Ca mărturii, nu le avem decît pe cele ale ucenicilor. Și s-a dedus mult timp adevărul lui Iisus din concordanța mărturiilor. Frumoasă dovadă ! Într-adevăr ! Frumoasă și nevinovată dovadă ! și ce probează ea ? Simplu : că acești oameni au trăit în preajma lui Iisus, că l-au ascultat, că au vorbit între ei. Asta e tot. Ceea ce este sigur, frați ai mei, scumpi frați ai mei, este că Iisus, asemenea tuturor bărbaților care au marcat istoria, avea o personalitate formidabilă. Un dar al persuasiunii. Un dar al comunicării, ca să folosim un limbaj la modă. Pe scurt, Iisus este o ființă de excepție care-și uluiește ucenicii prin prezența sa, prin extraordinara lui strălucire spirituală. Și oamenii aceștia sînt uimiți, vorbesc între ei, își povestesc uimirile. Pînă la Toma. Da. Pînă la Toma însuși...”

Oratorul s-a ridicat cu repeziciune : toată fața i se concentrează în jurul ochilor care strălucesc, ard și din care Denis nu-și mai poate desprinde privirea ca și cum toată lumina sanctuarului sa-r fi adunat în ochii lui.

„Și vă întreb : Nu v-ați gândit niciodată la această umitoare, incredibilă contradicție : Toma devine ucenicul lui Iisus, îl urmează peste tot, asistă la toate miracolele și, brusc, în ultimul moment, adică exact în momentul învierii care confirmă strălucit tot ceea ce a văzut, el dă înapoi, nu mai crede, se încăpățânează, se supără, cap tare, cap de lemn... da, frații mei, v-ați gândit la această fantastică contradicție a lui Toma ? Ce semnifică ea ? Să zicem că ar fi pentru Toma un timp al credinței și un timp al îndoielii ? Omul acesta este o giruetă ? Un cap fără minte ! Încă o dată, adevărul e mai simplu, așa zice chiar revoluționar. Iată-l, atît timp cît Toma stă lângă Iisus se află sub vraja lui. Crede pe loc în el. Obligatoriu. Orbește. De îndată ce Iisus moare, farmecul se risipește. Aici este un punct fundamental : Toma este absent cînd ucenicii îl revăd pe Iisus, după reînviere. Deci Toma nu crede în mărturia lor. În schimb, de îndată ce Iisus i se arată, el strigă : „Doamne, Dumnezeul meu !“ Ce înseamnă acest strigăt ? Ei, bine, frați ai mei, înseamnă că nu faptul de a-l fi văzut și a-i fi atins rănile îi reda încrederea și credința în Iisus, ci chiar Iisus prin prezența lui strălucitoare.“

— Ce nebunie !

Denis a strigat, s-a ridicat, acuzîndu-l pe părintele Vasile că se contrazice : „Cum ? Începeți prin a ne vorbi de materialitatea probelor și apoi, foarte liniștit, alungați aceste probe din mintea dumneavoastră și susțineți că credința ucenicilor este fondată numai pe o strălucire aparte a unui anume Iisus ?

Lîngă altar se produce o ușoară tulburare. Sophie îl strînge pe Denis de încheietură. Bătrînul țaran tușește cu timiditate. „Cum ? ce se întîmplă ?“ întrebă părintele Vasile. Sophie traduce, explică, comentează : e dezolată, profund dezolată de acest incident ; îl roagă pe preot să-l scuze, să nu-i țină supărare... Dar preotul cu o mîină o calmează, apoi se umflă din nou, lansînd cu o voce tunătoare de mînie și siguranță de sine :

„O nebunie ? O nebunie ? Ușor de zis. Dar am să mă explic, domnule...” A rostit acest „domnule” cu un dispreț, cu o sfidare, cu o morgă absolut neașteptată... „Da, am să mă explic. Că Iisus a fost un taumaturg, nimeni nu contestă. Că a fost autorul unor fapte de excepție, minunate și miraculoase, cine neagă ? Eu mai puțin decât oricine. Și dintr-un motiv foarte simplu : dacă am fi fost lângă el, am fi crezut tot ceea ce a zis și a făcut. Și Toma, frații mei, Toma este proba vie, palpitantă și patetică...”

Se destinde. Cu umerii mai rotunjiți, cu fruntea mai senină, privește asistența cu ochi care nu văd. Pe unde rătăcește spiritul lui ? Omul acesta are o fizionomie atât mobilă că totul se poate citi pe fața lui.

În Denis se iscă un zbor de vechi nostalgii. Unde sînt serile de mai mirosind a crin veșted ? Unde sînt emoțiile grele de atîtea mirosuri dulci și cîntecele care se ridicau în fumul albastru de tămîie ? Unde, da, unde e freacă-tul sufletului în momentul frîngerii pîinii ? și delicata umilință cu care recitam și repetam „Non sum dignus” ? și diminețile reci și cenușii, diminețile rugăciunii în latină și a mesei spusă în șoaptă ? și formidabila certitudine de după comuniune ? și dorința de a iubi ? Toți frați, iată, toți frați întru Iisus, e ceva. Și, mai mult, religia, urmată cum o urma el atunci, se însoțea cu ritmul lent și liniștitor al anotimpurilor, cu timpul zăpezilor, cu timpul florilor, cu timpul fructelor, cu timpul așteptării și lumea era rotundă, aproape perfectă. În ciuda războiului și a ocupației, pentru că, între preoți, rugăciuni și el însuși se stabilise un acord, nu, un abandon. Și apoi... Și apoi din cauza lui Iuda, s-a iscat, în dulceața unei serii de vară, la abația En-Calcat, în apropiere de Sorèze, o discuție, mai rău, o dispută cu un teolog și, el, Denis, de la înălțimea celor șaisprezece ani ai lui, a aflat, comunicat de o voce uscată și fără iubire, care tulburase frumusețea serii și liniile peisajului, că nu avea dreptul la adevăr. Adevăr ? Care adevăr ? Și acest călugăr cordelier avea dreptul ? În numele a ce ? sau al cui ? Călugărul acela semăna cu Dante. Avea privirea ascuțită și nasul la fel, buzele lui nu știau să surîdă. Măcar de ar băga de

seamă, urmărindu-l cu ochii pe acest adolescent, că Denis a părăsit abația cu un pas tîrît, de om foarte bătrîn. Credința pe care și-o pierduse era toată tinerețea. Și, de atunci, nu știe, nu mai știe dacă, în căutarea unei credințe nu-și caută tinerețea pierdută. În orice caz, deasupra capului lui, părintele Vasile pare să aibe douăzeci de ani atît e de pătruns de subiectul lui și de cuprins de ferveare.

„Da, frați ai mei, am fi crezut tot ceea ce Iisus ar fi zis sau făcut, dacă, printr-un semn de grație, ne-ar fi fost dat să-l urmărim. Și Toma, repet, rămîne dovada vie, palpitantă și puternică. Și pe deasupra, trebuie să ne referim și la țara în care s-au întîmplat aceste fapte. Cunoașteți Iudeea, Samaria? Eu am fost acolo. Am avut bucuria să asist, de pe Muntele Măslinilor, la un apus de soare peste Ierusalim...”

Ierusalim? Este acel nume care numai prin simpla lui rostire, aduce mai multă sprinteneală, mai multă bucurie? Ierusalim! În el Denis aude șoaptele de Aleluia! Și e adevărat că de pe Muntele Măslinilor orașul la apusul soarelui, încenturat de ziduri, presărat de minarete, se scufundă ușor în cenușiurile uitării și în roșul sfîșierilor, în timp ce se ivește și se înalță, cuprinzîndu-l de dincolo și de deasupra lui, un cer translucid, de culoarea șofranului, asemenea unei pînze umflate de vînturi... Ierusalim! În ce prodigioasă călătorie pornește plutind în fiecare seară, la apusul soarelui orașul acesta în formă de vas amiral?

..... Și de ce am plîns mii de lacrimi, o frații mei. Și de ce s-a muiat inima mea? Am să vă spun? Adevărul este mai simplu, ca întotdeauna. Am fost tulburat de infinita frumusețe a apusului de soare. Asta este sigur. Și dacă am plîns este pentru că această infinită frumusețe s-a acordat cu minunata istorie a acestui om. — Dumnezeu cu care mi-a fost legănată copilăria și acum știu, o, frați ai mei, că mi-am plîns copilăria moartă...”

Ce să mai răspunzi acum? Cerul glorios, vibrația deosebită a aerului, cine-i va aprecia calitatea? Lacrimile care umplu ochii cînd, de pe Muntele Măslinilor, privești orașul roșu și cenușiu și cerul cu delicateți de porțelan,

lacrimele acestea vin din spectacol sau dinlăuntru ? Părintele Vasile nu e de acord cu nici o concesie, cu nici o complezentă. Ce forța îl însufletește, îl răscolește și-l poartă ? Credința ? Dar ce credință ?

„La Ierusalim, o, frați ai mei, credința pe care am moștenit-o de la tatăl meu și tatăl meu de la bunicul meu și tot așa de-a lungul timpurilor. la Ierusalim, vă spun, credința mea s-a reînnoit și s-a metamorfozat. Acolo, la Zidul Plingerii, la Sfintul Mormint, la Moscheea Omor am avut intuiția că Hristos nu e Dumnezeu și chiar prin asta era Dumnezeu.

„O frați ai mei, nu vă porniți împotriva mea din pricina acestui paradox. După privirile voastre, după fețele voastre descompuse, după mâinile voastre care tremură, văd că v-am tulburat, dar nu veți fi niciodată atât de tulburați ca mine. După această revelație, am petrecut nopți și nopți la rind cu fața la pământ, rugîndu-mă, meditînd, implorînd pe Dumnezeu să-mi dea pacea, mie, celui mai umil dintre slujitorii lui. Dar Dumnezeu n-a vrut. Dumnezeu a vrut să mă încerce. Dumnezeu a vrut să pună la încercare pe bietul călugăr care sînt, zdruncinînd în el, pînă la adîncuri, ceea ce el considera adevărata lui credință. Dumnezeu a vrut ca eu să mă lepăd, frați ai mei, de credința în care am fost crescut și să vin la voi după nopți și nopți de veghe, de meditație și de rugăciuni pentru a vă anunța vestea : și v-o spun, cu adevărat vă spun, Hristos nu e Dumnezeu.“

Ce se întîmplă ? Părintele Vasile s-a oprit. Lacrimi grele-i curg pe față. Într-un gest de ofrandă, dăruiește tăcerii bolților fața lui spălată de lacrimi, brațele lui întinse. Sophie și bătrînul țăran plîng cu sfială. Lacrimi, sfinte lacrimi ! Naosul, edificiul întreg se învîrte în imensa absență a lui Dumnezeu. La porțile mănăstirii, amenințările oamenilor s-au oprit. Aici ele nu au nici o putere. Morții nu au greutate în fața Morții cum vii nu au în fața Vieții. Cu fruntea sus, cu barba în vînt, cu brațele deschise ce așteaptă părintele Vasile, Moartea sau Viața ? Moartea vechilor certitudini, desigur. Dar pentru ce Viață ? Se pot prăbuși imperiile fără să facă zgomot ? Pot reînvierile să răscumpere această prăbușire ? Poate părintele Vasile să anunțe o nouă reînviere ? Nu numai

pe cea a lui Hristos, pentru totdeauna mort și reînviat, ci, pe cea a oamenilor, a tuturor oamenilor? Se poate ca, dincolo de diviziile sovietice, de amenințările militare, să se nască ceva la Rachka, ceva mai puternic, mai minunat decât toate diviziile și decât toate amenințările, ceva căruia îi va trebui secole ca să-și construiască arta, adică forma și forța, ceva care-l va desăvârși pe Iisus în Hristos? se poate...

„V-am spus că Toma însuși este dovada cea mai minunată a ascendentului miraculos pe care Iisus îl exercita asupra ucenicilor. V-am spus că aceștia erau foarte uimiți, nu numai de ceea ce vedeau și auzeau, dar și de propria lor credulitate; ca oameni simpli ce erau, oameni din popor, puțin obișnuiți să creadă în povești, vorbeau între ei, își povesteau, la căderea nopții, întâmplarea zilei, își șopteau pilda; pe care o înfrumusețau cu permanenta lor mirare, cu toată naivitatea lor, urzind astfel, zi după zi, o nobilă și frustă țesătură de cuvinte, de fapte, de gesturi care, amestecându-se și înnodându-se, unele peste altele, aveau să compună pînă la urmă faimoasă poveste a lui Hristos... Dar, frați ai mei, să uităm o clipă miracolul acestei aventuri. Să privim simplu faptele, așa cum mintea noastră poate rezonabil să le înțeleagă, și vom descoperi că, despuiat chiar de miracole, existența lui Iisus rămîne un miracol...”

„Și am să aduc dovadă unică și admirabilă agonia de pe Golgota. Bătut în cuie pe cruce, Iisus scoate cel mai formidabil țipăt pe care l-a scos vreodată vreun om. Țipătul acesta, frați ai mei, răsună pînă la noi. „Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?” Și țipătul s-a rostogolit pe sub bolti, deranjînd umbrele și trezind între stîlpi vechi ecouri, iritînd antice suferințe, provocînd noi emoții... „Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?” repetă cu o voce de tunete părintele Vasile și în Denis, la țipătul acestor vorbe, la țipătul venit din veacuri, la fantasticul horcăit, se ivesc vârtejuri de bucurii neînchipuite, certitudini neașteptate, ca și cum ar fi auzit pentru prima oară, țipătul tuturor durerilor...

„Și de la Ierusalim, frați ai mei, după acea memorabilă și faimoasă călătorie la Ierusalim, frați ai mei, țipătul acesta n-a mai conținut în mine. Știu. Vi s-a spus,

mi s-a spus, că este țipătul durerii, țipătul disperării. Fi rește ! Firește ! Dar eu știu, înainte de toate, că țipătul unui om singur. Pe cruce, frați ai mei, pe cruce, în momentul cînd e gata să-și dea sufletul, adevărat vă spun vouă : Iisus nu era decît un om. Și pe acest om, după ce am fost la Ierusalim, am hotărît să-l urmez, nu pentru a-l sluji, ci din fidelitate față de mine însumi, față de ceea ce este mai bun în mine, frații mei, față de această parte din mine, care, în orice moment este crucificată !

Ce mai spune ? Și ce e această nouă mișcare ? Că, dacă Iisus ar fi fost Dumnezeu, Golgota n-ar fi fost decît o mare înscenare ? Că suferințele lui, oricît de înfricoșătoare ar fi fost, el le-ar fi suportat cu atît mai ușor, cu cît le-ar fi cunoscut sfîrșitul ? Că, dacă Iisus ar fi fost crucificat ca Dumnezeu, ar fi semănat cu fiul unei familii bune care face un stagiu în uzina tatălui său pentru a învăța o meserie, meseria de șef. Da. Ce va ști acesta vreodată din necazurile lucrătorilor ? „Și cît ar fi știut Iisus despre nevoile oamenilor dacă ar fi fost Dumnezeu sau fiul lui Dumnezeu ?

„Nu, fraților, vă repet : pe cruce, Iisus nu este decît om însîngerat, sîngerînd, pierdut în suferință, năucit de chinuri. Dumnezeu l-a părăsit. Sau, mult mai simplu, oare nu chiar Iisus în sfișierea ultimei agonii îl părăsește pe Dumnezeu, îndoindu-se, disperînd și, prin asta chiar, el face oamenilor cel mai teribil dintre daruri : mărturisirea biete și tandrei sale umanități ?

„Ce blîndă și admirabilă și sublimă nebunie ! Căci iată adevărata, unica nebunie, cea pe care eu o numesc nebunia lui Dumnezeu. Bărbatul acesta — se pare că se numea Iisus din Nazaret — este atît de șocat de spectacolul urîciunilor lumii că se hotărăște s-o răscumpere. De ce ? Pentru că este un drept, foarte simplu, un drept. Adică un inocent. Într-un cuvînt, și-a păstrat privirea din copilărie, curajul lui de copil. Tot așa cum în Templu, a știut să țină capul sus în fața bătrînilor sentențioși și mîrginiți, tot așa va ține capul sus, adult fiind, în fața puternicilor, bogaților, ocupantului roman, pe scurt, în fața a tot ceea ce împiedica poporul să-l adore pe Dumnezeu, să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru bunătatea și frumusețea lumii.

Am vorbit despre un spectacol de uriciuni. Iată-l. În jurul lui, lumea se agită, precurvește. În jurul lui, lumea se desfigurează. În jurul lui, frumusețea și bunătatea sînt luate în rîs. Și el nu acceptă. Simplu. Și atunci trece la acțiune, cum se zice astăzi. Pe loc, intră în conflict cu străjerii, cunoaște represiunea, și tot ceea ce oamenii au inventat, nu pentru a-și asigura securitatea, ci pentru a-și perpetua mediocritatea.

Și, nemulțumit de a fi judecat, răstoarnă judecata proclamînd că el va scăpa de nedreptatea instituționalizată care se numește dreptatea oamenilor. Și atunci de ce e uimitor că i se preferă Barrabas. Cel puțin acela nu deranjează pe nimeni. Barrabas este un ticălos, un hoț. dar Iisus ce este ?

Pe scurt, nimeni nu-l vrea. Nici poporul, nici fariseii. Nimeni. Supără pe toată lumea. Și de atunci de pe Golgota deranjează pe toată lumea, mercur. Și astăzi mai deranjează pe toată lumea. Bisericile au încercat să-l anexeze, făcînd din el un Dumnezeu, ca să-l îndepărteze de oameni, pe scurt, să-l facă uitat. Și Bisericile, una cite una, vor dispărea sub greutatea minciunilor, a complexențelor, a complicităților lor. Dar Iisus va reînvia mereu. El este, prin excelență, marele Reînvietor. Vreau să spun că este cel prin care noi reînviiem mereu, în ciuda idemnitații noastre, a greșelilor și a slăbiciunilor. El este omul, la modul excelent, perfect, sublim.

„O, frați ai mei, o frați ai mei iubiți, lăsați-mă să vă mai zic un cuvînt, un singur cuvînt : am convingerea, certitudinea de a-l preamări pe Iisus infinit mai mult afirmînd sus și tare că el este numai un om ; simplu, un om, miraculosul om.

Și iată, scumpii și iubiții mei frați, singurul adevăratul, marele miracol : pe cruce, pe Golgota, o metamorfoză s-a săvîrșit. În chiar clipa în care, dispărînd, un om numit Iisus își dă sufletul, el devine prin sacrificiul lui uluitor, firește, dar, de asemenea și mai ales, prin suma suferințelor, devine, vă spun, devine, adevăr, vă spun, devine...

Părintele Vasile și-a suspendat fraza, gîndirea, respirația. De ce ? O, de ce ? Și de ce se depărtează ? Denis

i-a văzut mâinile : ele aparțin unui om foarte bătrîn. Și capul lui alb și umerii lui încovoiați ? Dar de ce, de ce n-a terminat ? Și teologia morții lui Dumnezeu ? și arianismul ? Predica e incompletă. Și Sophie ? Unde e Sophie ? și țăranul cel bătrîn ? A plecat și el ? Dar de ce, oare de ce, atît de bătrînul preot n-a terminat ? Ce vroia să spună ? Că murind Hristos devenea Dumnezeu ? sau ce ? Și cine a zis că omul depășește mereu pe om ?

Denis își ia capul între mâini. „Ah, Dumnezeule“, zice plin de durere.

Cînd Sophie, ajutată de țăranul cel bătrîn a reușit să-l convingă să părăsească biserica, el repeta necontenit : „O, Dumnezeule, Dumnezeul meu !“ și părea că suferă foarte mult.

Am pierdut.

În fața lui, la câțiva pași, se deschide piața Saint-Germain-des-Près. Altădată — abia cu o lună sau chiar ieri — și-ar fi putut oferi comedia unei întâlniri între prieteni. Pentru a scăpa de chin, și-ar fi inventat un personaj. S-ar fi văzut purtînd cu mîinile la spate, umerii încovoiați, o redingotă păduchioasă ca a vărului Pons. Scena s-ar fi petrecut cu un secol înainte. Cu cravată de mătase, cu favoriții înspicați, ar fi abordat cu lăcomie ultima operă a domnului Balzac, dacă n-ar fi abordat cumva, cu o sprinceană ridicată și strimbînd din buze, ideile domnului Taine... Și-ar fi oferit astfel spectacolul unui personaj cultivat și fericit că este. Luîndu-și avînt, ar fi apărut poate doi sau trei poeți germani necunoscuți și, salutînd din cap pe cutare sau cutare notabil, ar fi declarat, cu indexul ridicat în fața prietenilor uimiți că, în comparație cu Novalis, domnul Victor Hugo îi apărea mult mai puțin important...

A pierdut...

Și totuși, nimic nu s-a schimbat în această piață, în fața zidurilor celei mai vechi biserici din Paris. Ultimele amenajări ale șoselei au redat chiar acestor locuri aspectul lor de altă dată. Dar la ce bun să mai viseze? Mașini, trecînd fără oprire, distrug în el superba ordine a pietelor și amintirilor. Mașinile sau altceva... Se va ascunde întotdeauna în spatele unor false motive?

A pierdut.

S-a sprijinit cu spatele de grilajul micului scuar care odinioară era un cimitir. Închide ochii. Totul se învîrte. Înăuntru ca și afară. Pietrele ca și amintirile. Totul se

învîrte. La ce folosesc secolele, nemuritorii? Totul se învîrte. Hugo și vînzătorul de ziare. Domnul Taine și fata cu rochie roșie de bumbac. Totul se învîrte. Toți l-au însoțit cît au putut.

A pierdut.

Cu buzele uscate, a rostit: „Frica...” Răsuflă greu ca și acum ar fi alergat. Un vâl negru i se lasă pe ochi. Totul se învîrtește. Înlăuntru ca și afară. Un gust de mentă, îi umple gura, gîtul, nasul. Știe. Dacă nu-și revine la timp va luneca, pe jumătate inconștient și un șoarece îi va roade ceața. Repetă: „Frica...” Pentru a o alunga, numind-o. E felul lui de a domestici. Frumoasă, ah, cit era de frumoasă, tînăra femeie de la Saigon, cînd a intrat în hotelul cu covoare jerpelite și lustre prăfuite. De parte, tunul era respirația nopții. Atît cît ține un suris, frica dăduse înapoi. Și frumoasă, atît de frumoasă era Sophie cînd a șovăit pe pragul salonului albastru! Stringe violent receptorul la telefon. Lîngă ea, a crezut că ar putea să învingă frica. „Tu ești nebun!” Un hohot îi zgîlție, îi umfla buzele, încheindu-se cu un fel de horcăit.

A pierdut.

Împreună au folosit toate vrăjile, au băut toate farmecele. Împreună au rîs, au dansat, au inventat viața. Împreună și-au străbătut viscele, cînd le-a lipsit puterea de a-și delimita coșmarurile. Împreună au... Ce n-au ispitit, ce n-au încercat, ce n-au pus la bătaie? Deținători ai unui secret formidabil, au răspuns fricii lor printr-o salvă de bucurie.

A pierdut.

A înțeles — împotriva Sophiei și alături de ea — că frica era opusul bucuriei. În privința secretului, el aparține de drept tuturor celor care se iubesc. El se află în inima oricărei iubiri, cum neliniștea se află în centru

noptii. Acum nu mai are importanță că se apropie războiul ! Frica nu mai este ce a fost. Datorită Sophiei, ea a luat înfățișarea unui preot, a unui savant, a unui pictor. Ea i-a subminat sufletul. Balzac și Victor Hugo, ca și ceilalți, nu-i mai pot fi de nici un ajutor. Nici măcar propriile lui amintiri. Frica este celălalt nume al morții cînd aceasta contraface viața.

De ce se gîndește brusc la Mozart ?

ÎN TRENUL DE VENEȚIA

Ce ? Ce este.. Griul acesta ușor, irizat de nuanțe trandafirii, în formă de edificii, de turnuri și clopotnițe ? Ce ? E un oraș cumva, acolo, la hotarele visului ? Iese din apă sau se scufundă ? Ce ? Un vis sau un oraș și apa cu adincimi negre-verzui, acolo, sub ochii lor izolind orașul ? Un oraș sau un vis, și cerul la înălțimea valurilor, deasupra visului, și care, de la trandafiriul și sofranul aflat la încheietura lumii, se ridică treptat la culoarea aurului, pînă la aurul verde al marilor asfințituri orientale... Amintiri risipite : griul, trandafiriul, negru-verzui, sofranul, aurul verde, paleta, paleta foarte deosebită, incomparabilă și orașul zărit cu ochii mari deschiși, întrezărit, cu ochii uimiți, îndepărtîndu-se sub ochii lor increduli, să fie...

Denis cu fruntea lipită de geam, privește lunecînd și dispărînd un peisaj familiar, fără să-l poată numi cu adevărat, nici reține. Tot ce știe, pentru moment este că ferestra e rece, că trupul îi este cutreierat de ușoare trepidații și că apa lagunei... Ce ? laguna ? De ce laguna ? Încrunță sprîncenele, clipește : orașul, acolo, trandafiriu acum în verdele asfințitului și arzînd cu toate bisericile, cu toate turlele și clopotnițele, să fie... Ah, amintirea a ceea ce cunoști ! ...Să fie Veneția ?

Veneția ! Oraș iubit între toate, cunoscut și recunoscut, piatră și apă laolaltă, sub sfînta pază a îngerilor înari-

pați... Denis se destinde : deci ceea ce defilează de-a lungul irizărilor lagunei, tremurînd ușor la marginea cerului, să fie Veneția ? Și trepidațiile cărora nu le dădea nici o atenție pînă acum, proveneau de la un tren înmers ? Și podul pe care trec în acest moment să fie cel care leagă Veneția de Mestre ?

Nu este propriu-zis o amnezie ; ci o absență, o imensă indiferență la lumea exterioară pentru că ești prins într-o formidabilă, pasionată derulare a unui vis interior. Iată : Denis este prins de formidabila, pasionanta derulare a unui vis interior. Nu știe. Ceea ce știe, în orice caz, este că simte răceala geamului lipit de frunte, în timp ce Veneția se depărtează, se micșorează, se scufundă în gloria propriului ei cer. S-a mai întîmplat o dată la Paris să aibă impresia, aproape o senzație fizică, că sfișie nenumărate valuri, infinite tăceri pentru a putea reveni la realitate, la lumină, la clipa care trece. S-a întîmplat pe cheiurile Senei. Era în mașină. Un prieten conducea. Era ora șase sau șapte seara. Prietenul, întorcîndu-se spre soția sa, care se afla alături, i se adresă : „Sophie“ și Denis în fundul mașinii auzind prenumele, fu smuls dintr-o formidabilă derulare a unui vis interior. De cînd trăia așa, împrumutîndu-se visului ? vorbind, rîzînd și în același timp absent din el însuși ? De cîte zile, de cîte săptămîni și chiar de luni trăia închis în această crisalidă transparentă ? Poate de la întîlnirea cu Sophie, la dineul de la Rabat. Și-a zis, după ce și-a revenit, că de azi înainte va cunoaște forța cuvîntului farmec. Forța și forma de asemenea, pentru că numai la auzul prenumelui de Sophie, rostit de un altul, crisalida se sfișiasse... Și, în seara aceea, asemeni unui copil care ar vizitia pentru prima oară Parisul, se surprinsese admirînd cheiurile, palatul Conciergerie, insula Saint-Louis cu locuințe patriciene și răsfrișgeri de lumini clocotind între pilonii podurilor, de-a lungul

fluviului, în asfințitul unei zile... Și le pomenise pe nume, toate colțurile, podurile, parapetele, copacii, cum făcuse la Veneția cînd a murmurat, cu fruntea lipită de geam, numele care conturează frontierele visului, delimitînd chiar o istorie „Grand Canale, Rialto, San-Marco și chiar laguna și, mai departe, insulele : Murano, Burano, Torcello și, dincolo de Lido, Adriatica, exact, Adriatica, și încă mai departe Rijeka și coastele dalmate, Split, Dubrovnik...

Ce vînt de nebunie l-a prins și l-a ridicat. Ce vînt ? Suride. La Senj unde bătea cu furie bora, Sophie i-a povestit că e vorba de vîntul de nord al celor vechi, un vînt atît de puternic, atît de schimbător, că nimeni nu are curajul, cît bate vîntul, să iasă pe mare și nici măcar pe stradă. Într-atît încît Procopius, istoricul grec, ne asigură că violența lui reușea să ridice un cavaler cu tot echipament, să-l învîrtă și să-l trîntească de pămînt... Da, ce vînt, demn de o bora, l-a smuls pămîntului celui de toate zilele, prima oară pînă la trezirea brutală de la Paris, și a doua oară pînă la reconstituirea, cuvînt cu cuvînt, a peisajului venețian.

Și ce caută el în acest tren ? Singur, în acest compartiment ? Valiza e acolo, haina de ploaie se leagănă blind, pe banchetă se află revistele ilustrate. Ce făcea în acest *single* ? Trenul ia viteză. Valiza, impermeabilul, și ilustratele, evident foarte simple. Dar cine a pus valiza lui acolo și i-a agățat mantaua de ploaie ? Nu se vede făcînd acest gest. Nu-și aduce aminte să fi făcut aceste gesturi. Dar, la Paris, înainte de a se trezi, deșteptat brutal din el însuși, înainte de a se reîntîlni cu el, într-un fel, își amintea gesturile vieții ?

S-a așezat și și-a luat capul între mîini. Gestul îi amintea vag ceva. Dar ce ? Se revede... Nu, revede foarte vag o biserică, un stilp, bănci, cineva vorbește tare, undeva

departe strălucește aurul unui Pantocrator și... Se revede căzînd în rugăciune, cu fruntea în palme. Ce i se întîmplă ? A plîns ? S-a rugat ? Cine vorbea și cine răs-pica și asvîrlea toate aceste blasfemii ? Și dincolo de ima-ginile incoerente, ce căutau aceste orhidee în aminti-rea lui, sute de orhidee pe care el le asocia cu zăpada, cu gheturile, cu munții, și totuși aude pe cineva citînd un text într-o limbă necunoscută și rîzînd, rîzînd, rîzînd... Ce i se întîmplă ? Ce i se întîmplă ? Și acum unde se duce ? Urmărind cum se pierdea acum o clipă Veneția, i se pare că trenul a luat direcția spre Italia de nord. Se întoarce în Franța ? Dar cînd a părăsit Parisul ?

Fișie cu fișie, se străduiește să reconstituie un peisaj organizat, locuibil, ușor de recunoscut. Întrebare după întrebare, se înverșunează să prindă o realitate care-i scapă în această seară, tot așa cum i se scurgea printre degete, într-o altă seară, la Paris. Și de la o trezire la alta, de la un farmec risipit la altul e tot Sophie și iar So-phie, omniprezentă, tulburătoare prin prezență în chiar inima absenței, Sophie care-l locuiește neconținut, îl ob-sedează, Sophie luminoasă în cel mai adînc întuneric al nopților lui, Sophie diferită în centrul tuturor indifere-nțelor, Sophie, nimic decît Sophie... A fost de ajuns că nu-mele ei să fie pronunțat și adresat unei alte femei ca ime-diat farmecul să se risipească și crisalida să fie sfișiată. A fost de ajuns... Atunci visul acesta ca un somn lung, acesta e farmecul, vraja.

Blînd, încet, prenumele atît de pronunțat îi reinves-tește, asemenea unei întrebări, asemănătoare unei neli-niști. Sophie ? Ea a rămas nemișcată în centrul acestei vrăji și, de la stilpul bisericii la orhidee și de la orhidee la Notre-Dam-t-de-Vie, ea a fost cea prin care... Unde e ? Ce a făcut din el ? Ce a făcut cu ea ? Sophie a tuturor

metamorfozelor... Surîde și șoptește : „Sophie a tuturor metamorfozelor...” Și aici, se împiedică. Dă obicei, întrebările pe care și le pune îl ajută să se despartă de el însuși și să coboare mai adînc în el. Acum, se împiedică. În zadar a rostit numele Sophiei pe toate tonurile interrogative, nu mai avansează. Sophie, prin absență, a devenit o prezență imposibilă. Îl încercuie, îl invadează... Denis are oroare să plutească astfel înlăuntrul lui... „Să vedem, să vedem...” Neputînd să se prindă pe sine, încearcă să prindă timpul în propria lui durată. „Să vedem, să vedem...” A fost Mougins și grilajul ciudat care închiidea intrarea în vila Taina... Au fost orhideele fizicianului A fost preotul... De cîte ori n-a încercat să găsească o legătură între aceste trei momente ? Dar trebuie să-l numească pe Picasso ; pe Serghei Issaievici, pe părintele Vasile ? sau mai bine arta, știința, religia ? sau mai degrabă magnifica și exaltanta demnitate a omului în toate ipostazele sale ? Trebuie s-o numească pe Sophie, să încerce s-o explice, în metamorfozele ei, prin admirația și entuziasmul lui ? Trebuie să se numească pe sine însuși și să-și recunoască secolul în privirea pe care Sophie l-a învățat s-o poarte peste ființe și locuri ? Trebuie... Într-o seară rîzînd i-a aruncat în față : „Picasso n-a existat niciodată, nici părintele, nici fizicianul...” în timp ce el își inventa noi vise. S-a făcut înspăimîntător, feroce, de mînie, de ură... S-a ridicat, dominînd-o cu un cap, cu un umăr, și, albastru de furie sau neputință, ridicase mîna asupra ei, țipînd că n-o mai poate suporta, că era o biată nebună închisă în fantasmеle ei, că se juca cu el și mîna i-a căzut de-a lungul trupului, patetică, inutilă, derizorie, în timp ce Sophie dădea din umeri și-i întorcea spatele.

El tremura, nu-i mai veneau cuvintele în minte, mînia îl făcea să se bîlbîie și Sophie rînjea mai frumoasă, mai

superbă ca nici odată. Cum ? Ea vroia să-l învețe să trăiască, tîrîndu-l de la un capăt al lumii la celălalt și refuzîndu-i-se ? Cum ? Dorea ca el să devină un bărbat, străduindu-se să-l aducă pînă la cele mai supărătoare limite ? Dar ea îl micșora. Ea îl distrugea. Iată, ea îl distrugea. Denis își freacă degetele cu blîndețe, cu răbdare și repetă cu obstinare : „Ea mă distruge, ea mă distruge.“ Numind această evidență se pare, simte că-i face bine. Apoi dă înapoi, scuturînd din cap : „Ea m-a distrus, ea m-a distrus.“ Și, cu un fel de încăpățîinare, recapitu-lează diferitele puncte care dovedesc indubitabil că ea l-a distrus : el nu-și mai iubește meseria lui de jurnalist ; nu mai reușește să se abstragă din ceea ce vede sau trăiește în numele a ceea ce el numea altă dată obiectivitate ; Nu mai are poftă să se distreze cu femeii și să le iubească în trecere ; nu mai reușește să reducă lumea la un singur discurs politic ; nu se mai teme de război... Acum își freacă degetele unul de altul cu o mare satisfacție : distructivă, Sophie este prin excelență, ea a distrus în el tot ce era răceală, mediocritate, spaimă, spărgînd urîtele ghețuri ale iernii, ale rutinei, pentru ca apa să circule, vie, pură, apa tuturor dezhețurilor, a tuturor topirilor, a tuturor reînnoirilor...

Și Sophie... Insistent, prenumele îi revine în minte, în jalnica lui memorie, ca o obsesie, ca un leit-motiv. Se lasă pe spate, se așează mai bine între perne. Noaptea e acolo, în spatele geamurilor de tren și, asemănătoare unui vechi, foarte vechi adevăr, el își zice că noaptea aparține Sophiei. În ritmul roților de tren el fredonează : „Sophie noaptea, Sophie noaptea...“ Bietul Denis ! Poartă pe față ceva blînd și trist, ceva de nebun, de încăpățîinat, „Sophie noaptea, Sophie noaptea“, și ceva inocent... Încet, scapă din nou din timp, din ceea ce-l înconjoară, de călătorie chiar, „Sophie noapte, Sophie noaptea“, și lunecă spre

alte nopți, spre alte călătorii, convins că o va întâlni încă o dată pe Sophie și-i va smulge un zîmbet, un suspin, o consimțire... În această noapte, el e sigur, o va iubi pe Sophie, ea îl va iubi. În această noapte... Bietul Denis ! De zile, de săptămîni, de luni se convînge că această noapte, că această noapte, că această noapte... Și iată-l că se ridică, se piaptănă, își aranjează cravata și-și trage vesta. În această noapte, da, în această noapte... Și iată-l întorcînd mînerul uşii de comunicare deschizînd-o.

În cămaşă de noapte, albă și lungă, foşnind mătăsos, Sophie apare, cu spatele întors la el și pieptănîndu-și părul...

Și iată, din nou, în el se naște o mișcare... E nebunie ? E vîrtej ? Cu largi mișcări de perie Sophie își dă părul pe spate. Gestul îi pune în valoare coapsele, ridicîndu-i puțin cămaşa de noapte și lăsînd mătasea să cadă pe șale. Părul se buclează, se domesticește. E un vertij ? E o nebunie ? În el mișcarea seamănă cu un lent vîrtej. Și Sophie se piaptănă cu brațele ridicate. Și gestul evocă un cal cu crupa mîndră sau o amforă, în timp ce în Denis vîrtejul își sapă forma lui, enervînd cail și spărgînd amforele.

El nu zice nimic. Se ține de pragul uşii. Cînd Sophie se întoarce, se dă puțin înapoi. I se pare... O impresie fugară, care se șterge imediat ce apare, că Denis ezită să intre, că asta i s-a întîmplat ei cu mult timp în urmă, că Denis se află acum în situația în care se afla ea atunci... Dar unde se întîmpla asta ? „Da, zice Denis, da, știu...” El are o voce pe care ea nu i-o cunoaște și o privire fără privire. Da, reia el, da, știu...” Ea dă din cap, îi întinde mîna. E parfumată. Cu aceeași voce monocoloră și absentă, Denis adaugă „Tu m-ai văzut cu o clipă mai înainte, așa cum te-am văzut eu la Rabat în acea frumoasă seară și tu ai ezitat să intri și eu am ezitat acum

o clipă să intru și tu așteptai să vin spre tine și eu așteptam la rîndul meu...”

Lunecări, atingeri de mătase și mîinile și degetele ca tot atîtea mîngîieri, ca tot atîtea chemări și ușa care se închide și Sophie care-l ajută pe Denis să-și scoată vesta, să-și desfacă cravata, zbor de mîini, de degete, zbor de aripi, lunecări, atingeri de aripi în noaptea acestui tren, cearșafurile care se desfac, prospețimea cearșafurilor, moliciunea cearșafurilor și mîini, degete, și părul care se abate asupra lui brusc, lunecări, atingerea părului pe fața lui, pe piept, pe mîini, pe pîntec și parfumul care se exacerbează din minut în minut, devine violent, lunecări, atingeri de parfum, un parfum imprecis care construiește secundă cu secundă spațiul în care ei locuiesc și care-i delimitează, încetul cu încetul, propriul lui corp — parfumul...

Nu, ei nu se iubesc. Nu, nu fac dragoste. Lunecări, atingeri și, de la unele la altele, imagini, jeturi de imagini. Nu, ei nu vorbesc. Nu, nu-și aduc aminte. Lunecări, atingeri și, în golul tăcerii lor, ecourile istoriei lor, rumorile istoriei, de la Rabat în trenul de Veneția, trecînd prin Paris, Roma, Mougins, șușotesc, prin Belgrad, prin Rachka, rîd...

Rîsete și șușoteli. Lunecări și atingeri. De la ușa salo-nului din Rabat la ușa unei *single*, în acest tren, rîsete și șușoteli, apare o imagine, aceeași, și răsturnată, a cuiva care așteaptă și care ezită, lunecări și atingeri, imaginea inversată și aceeași... „Îți amintești...” Rîsete și șușoteli. „Îți amintești?” și, de la unul la altul, într-o răsuflare, zboară imagini de noapte, în valuri imense, imagini de ocean și de năvală de tauri și cai sălbatici, în timp ce ei se minunează de rîurile de lumină și de mare pe spațiile de piatră și noapte... „Îți amintești?” și iată

pe creasta valurilor ciorchini de stele : și, în cer, plajele imense, luminoase și liniștite ale norilor zdrențuiți de lună ; și, în jurul feței nocturne a Sophiei, cununa de stele... „Îți amintești“ și iată, lunecînd între degetele obosite și tremurătoare ale lui Denis, bucățele de hîrtie, micile răvașe ale Sophiei, toată formidabila și patetica existență a dragostei, și oboseala, și dorința de dincolo de orice dorință pe care nici o foame nu o va putea sătura și nici o sete stinge... „Îți amintești ?“, îți amintești ?“ și iată, brutale și tulburătoare, imaginile chiar ale imaginarului, toată încercuirea suferinței în care se vede o mamă cu părul lipit de febră, ridicînd deasupra copilul nou născut și țipînd că trebuie înecat, în care se vede acel biet și derizoriu ciclist căzut sub o rafală, cu soldați cu cizme și căști de noapte în Serbia, ca și în Languedoc, și care, din Serbia pînă în Languedoc n-au conținut, cît a ținut copilăria, să vorbească o limbă aspră și guturală, o limbă opusă cu totul celei a trubadurilor care, din Languedoc în Serbia, în timpul tuturor copilăriilor, n-au încetat să cînte dragostea și dragostea dragostei,, pînă în adîncurile unor dorinți nesfîrșite... la capătul dorințelor fără capăt... „Îți amintești ? Îți amintești ?“ și iată, rîsete și şușoteli, lunecări și atingeri, de la o imagine la alta, fără ca niciodată amintirea să învingă viața. Și de ce și-ar aminti ? și de ce ar trebui să-și amintească ? Totul în ei e viu, viguros, plin de mană și vis. Totul în ei este de la ei. Nu mai au ce să-și amintească, nici ce să-și povestească : le rămîne acum să trăiască.

Să trăiască ?

Rîsete și şușoteli. Cine a început ? Ea ? sau el ? Unul a zis : „Nebun este cel care nu se mai miră.“ Rîsete și şușoteli. Celălalt a replicat : „Și de altfel, ceea ce-și doresc ei nu este atît dragostea cît posesiunea.“ Lunecări și atingeri. Denis a reluat dintr-o suflare : „Nici foame, nici

sete, ci o atenție care s-ar naște dincolo de foame și de sete și care ar vorbi despre sațietate în renunțare..." Și Sophie a adăugat : „Dragostea îmi este rană, Denis și orice rană mă poartă către dragoste.“ Șușoteli, șușoteli, de la unul la altul, în aceeași respirație : În ziua în care tu vei înțelege, mă voi dărui ție..." Nu mai aveau ce să continue. În rest, la ce bun ? Frazele, toate frazele acestea, Sophie le scrisese în timpuri vechi fără să știe bine cui i se adresează și Denis le primise... Primise ? sau învățase ? sau le încarnase ? Și acum ele le aparțineau și ei aparțineau acestor fraze. Iată Denis și Sophie, printr-o atenție extremă, au devenit ceea ce scriseseră și citiseră despre ei înșiși.

Rîsete și șușoteli. Le vine o idee : de cînd imaginea primordială a întîlnirii lor, Sophie șovăind pe pragul ușii, s-a inversat arătîndu-l pe Denis în aceeași poziție, totul s-a răsturnat cu o viteză incredibilă, și Denis o poate cita pe Sophie afirmînd că vine de la el și Sophie poate jura că ea a trăit aceleași aventuri ca ale lui Denis. Rîsete și șușoteli. Nu printr-o substituție de personalități, ci prin identificare : nu printr-o schimbare de roluri, ci prin metamorfoze. Lunecări și atingeri. Unde e bărbatul, unde e femeia ? Rînd pe rînd, cal și călăreț, ei galopează pînă la stele. Rîsete și șușoteli. Rînd pe rînd vînător și vînat se gonesc unul pe altul pînă în viziunile cele mai ascunse. Rîsete și șușoteli. Rînd pe rînd victima și călăul se urmăresc pînă la cel mai înalt țipăt. Țipăt de libertate și de supunere...

Trenul se avîntă cu toată viteza. Din cînd în cînd ridică perdeaua. Dincolo de geam se află stîncile, pădurile, zăpezile, stelele. Lunecări, atingeri. Și ei trec de la stînci la păduri pînă la zăpezi, pînă la stele. Ascensiunea continuă a unei călătorii începută cu luni în urmă, și care-i conduce în centrul lor înșiși, în inima lor înșiși, rîsete

și sușoteli, unde nu se mai întâlnește decât noaptea și tăcerea.

Acum, dincolo de geam, totul este alb. Spații albe, cit vezi cu ochii, sub lumină de zăpadă a lunii. Unde sînt ? Pe malul oceanului, între Casablanca și Rabat, pe cînd năvăleau taurii și caii sălbatici ? În grădinile de la Palais-Royal, cînd au dansat, au dansat, au dansat, pînă cînd Parisul s-a învîrtit noaptea întreagă în jurul lor ? Pe Pincio, la Roma, în momentul în care Vaticanul, geometrie de argint, răsare dintre umbrele albe ale unui oraș încă adormit ? La Notre-Dame-dé-Vie în momentul în care, purtători ai emoțiilor și poate ai rugăciunilor lor, uriașii pini negri se avîntau spre adîncurile cerului ? Sau lingă fizician, în momentul în care acesta se pregătește să citească în grecește o pagină din Democrit, în timp ce orhideele nebuniei lui se legănav pe fondul de zăpezi, de gheață și lumină de lună ?

Nu, ei nu se iubesc deloc. Ei nu fac dragoste.

Viteza trenului este toată albă. Locurile istoriei lor se confundă, se amestecă, se întretaie. Atingeri și lunecări. Momentele istoriei lor se topesc în clipa prezentă. Atingeri și lunecări. Goi, absolut goi, au părăsit orice memorie. Atingeri și lunecări. Fără memorie, se recunosc după miros, după respirație și după felul acesta de a geme, întorcînd capul într-o parte și alta, pînă la acel țipăt scos de amindoi odată în care se topește libertatea și supunerea lor.

Nu, ei nu se iubesc deloc. Nu, ei nu fac dragoste.

Cînd au ridicat perdeaua au zărit un peron de gară, lumini vineții, oameni care se grăbesc. Unde sînt ? O voce rostește în difuzor numele orașului. Unde sînt ? Cineva se oprește uimit, îi privește, apoi, ridicînd din umeri, se îndepărtează. Ei sînt goi și nu știu. Ei se iu-

besc și nu o știu. Ei șochează și nu știu. Și trenu încet se pune în mișcare. Trenul sau ei ? Călătoria sau ei ? Viteza sau ei ?

Ei ? Adică Sophie și Denis, iubindu-se în trenul de Veneția. Ei ? Adică o femeie și un bărbat lunecînd unul spre altul, pînă la capătul unei călătorii fără capăt. Ei ? Adică un cuplu nemișcat în centrul vitezei și al Noptii.

Și sfișierea aceea, acolo, într-o clipă, și țipătul în pragul serii... Ingrozitor ! O sfișiere lungă, nesfîrșită și la fel de rapidă care a tulburat cerul, copacii, fațadele pînă la sufletul lui ; o sfișiere a aerului, a pămîntului, nu mai știe, brutal întreruptă de un țipăt, o sfișiere care s-a lovit de un țipăt și care s-a oprit...

Ce se întîmplă ?

Oamenii aleargă, se îmbrîncesc. Cineva spune : „Un accident...” I s-a părut auzind că ar fi vorba de un copil. De ce se gîndește imediat la micul cerșetor, la mîna lui întinsă, la vocea lui șuerătoare : „Domnule, domnule...”

Totul s-a întîmplat în dreptul cafenelei Deux Magots. Circulația pare blocată. Oamenii continuă să alerge. Se calcă pe picioare de curiozitate ; gînduri întinse ; buze lacome. „Un accident... Un accident...” Rumoarea se întinde, se umflă, umple bulevardul, îi împinge pe trecători înainte, deschide ferestrele, scoate lumea la balcoane, urcă pînă la acoperișuri și de acolo ia în stăpînire cerul.

Și el, el e acolo, în fața bisericii, încă fulgerat de scrișnetul pneurilor și plin de țipătul scos de mulțime. Și el a țipat. Nimeni nu s-a întors. El a țipat : „Amuna !” sau „Sophie !” și cîinii pe care îi ținea în lesă de mai bine de un sfert de oră au sărit pe el cu boturile deschise. Și el e singur împotriva lor. Piața s-a golit și, de asemenea, terasa cafenelei.

În această clipă s-a declarat el probabil invins. O ambulanță a sosit prin strada de Rennes. Un apel pe două tonuri, în tăcerea care se lăsase ; și cîinii, în jurul lui, cu ochii injectați de sînge ; și receptorul în mînă ; și firul de telefon retezat, adineaori, în cabina cafenelei și

minciunile și toate istoriile și voința de a dori să fie atent la spectacolul străzii, pentru a nu mai auzi ceea ce-i spusese Amuna...

Căci, acolo, în fața mării case albe, o altă ambulanță s-a oprit chiar în acea dimineată; oameni îmbrăcați în alb au urcat cele câteva trepte, alergînd, au urcat la primul etaj... „Amuna!“ El a țipat. Nu. A implorat-o pe Amuna, adineaori, acum o clipă, să-și vină în fire, pentru Dumnezeu, și să-i explice ce s-a întîmplat. Și, acolo, în marea casă albă, Amuna plînge, blînd, răbdător. El o aude plîngînd. Ea nu-și mai regăsește suflul. Din cînd în cînd zice: „Doamna...“ sau „Biata doamnă...“ Asta e tot. Cu blîndețe el încearcă să afle mai mult. Reia: ambulanța, infirmierii. Bun. Dar de ce?

„Uarah, Sidi, Uarah, Sidi“, repetă Amuna. El știe destulă arabă pentru a înțelege ce spune. N-ar importanța că Amuna e de acord cu el sau nu. Ea trebuie să vorbească, să vorbească: ambulanța? infirmierii? Și Amunei îi e frică. Ea zice că-i e frică și că infirmierilor le-a fost frică urcînd la primul etaj, că doamna... Ce? Doamna? Turbează de furie că la capătul celălalt al firului se află fata asta răvășită, incapabilă să pronunțe câteva vorbe legate și care plînge și care tremură, „Uarah, Sidi“ și care vorbește acum de o injecție, „pentru că Doamna...“ Toată ființa lui se crispează. Ce avea să afle din ceea ce nu știe încă și n-a presimțit din prima clipă și pe care, din dragoste, a încercat s-o amîne cît mai mult timp posibil?

Și acum Amuna povestește coborîrea brancardei și pe ea, „Doamna, foarte palidă, adormită, moale, foarte moale“, trecerea peste pragul ușii, traversarea grădinii, plecarea ambulanței. Nu va mai fi niciodată atît de blînd, atît de convingător. Amuna nu trebuie să plîngă, Amuna trebuie să aibă încredere în el, nu-i așa, Amuna? Și, cu

o voce mai calmă, ea răspunde : „Uarah, Sidi“, înainte de a începe aceeași relatare : ambulanța, infirmierii, injecția, Doamna dusă la spital... Așa s-a întâmplat, ei ? — Uarah, Sidi. — Și de ce ? Da, Amuna, de ce ?

În cabină se face cald. Ar vrea să se așeze. Îi tremură genunchii. Amuna ezită să răspundă. Cum ? De luni și de luni de zile el o suna de oriunde s-ar fi aflat. În fiecare seară fără cea mai mică întârziere, în afara acelei zile în care a căzut Tell El Zaatar și, de la un apel la altul, el amîna noaptea, noaptea cea rea de care Sophie îi cerea s-o apere și a trebuit să se întîmple astăzi chiar, în plină amiază, exact în momentul în care toate umbrele sînt alungate de peste tot... El țipă : „Amuna, vorbește, vorbește odată !“

Acolo, în marea casă albă, Amuna singură, pentru totdeauna singură ,plînge, ghemuită lîngă telefon... Lacrimile ei nu tulbură liniștea. Afară probabil că soarele a început să coboare în ocean. Oamenii în dejellaba intră în rugăciune. Obloanele casei sînt trase. Camerele sînt goale. Ele nu vor mai răsuna de rîsul, de mînia Sophiei. În această dimineață, după cît spunea Amuna, o ambulanță a venit, infirmieri au alergat pînă la camera de la etaj și, după ce i-au făcut o injecție Sophiei, au transportat-o moale, toată moale, la spital.

El își poate imagina criza, urletele de teroare ale Sophiei simțind criza venind, cu ochii ieșiți din cap, mîna care încearcă să înăbușe țipetele, mîna pe care o mușca pînă la sînge, într-o clipă, și chemările ei răgușite, sălbatice... El își amintește de felul în care la Roma, La Mougins, la Rachka îi striga numele, „Denis, Denis“, cu ultimele puteri, pînă nu mai avea suflu, de degetele ei ghioră ținîndu-l de încheietură, de unghiile care i se înfigeau în carne pînă la sînge, înainte ca, după un ultim țipăt, mai înfricoșător decît celelalte, un fel calm s-o abată

și s-o năucească. Și în dimineața aceea ea n-a mai putut să se agațe de prezentul ei, n-a mai avut nimic de ce se ține, nimic, și s-a lăsat dusă în derivă, în derivă, în derivă...

Prea sus, și prea departe... El o avertizase. Il speria. Sophie mersese prea sus și prea departe, Sophie, dulcea, Sophie nebuna. Cum ar putea uita privirea pe care i-o arunca când îl anunța că ea era Sophie von Khün, Sophie Volland sau Antigona? Cum ar putea uita privirea de la Roma și acel „Te urăsc“ pe care i-l aruncase în față?

Sau mâinile ei întrerupte de hohote de râs sau de invențiile ei nebunești „Vom merge, vom merge...“, zicea ea, când îi vorbea despre ei și, prinsă de un vârtej interior, și învîrtindu-se în jurul ei însăși, cum făcuse în marea casă albă, îi promitea o vilă princiară la Mougins, „foarte aproape de Notre-Dame-de-Vie“, pentru ca în fiecare noapte, „înțelegi, în fiecare noapte, să mergem, tu și cu mine, să veghem asupra lui Picasso și să așteptăm în compania lui răsăritul zilei“, apoi o călătorie în Iugoslavia, țara ei, inima inimii ei — ea zicea chiar: „Mein geheimnes Herz“; și la Veneția, la întoarcerea lor de la Veneția, ea l-a lăsat să înțeleagă că ea mersese prea sus și prea departe, în ținuturi de unde nu te mai întorci niciodată. O ultimă oară, totuși, în trenul de Veneția, pe când stătea întinsă pe cușeta de jos, îl îndemnase, cu fața învăluită în păr: „Hai, povestește...“ Și pentru ea, noaptea întreagă, el povestise, clipă de clipă, detaliu după detaliu, întâlnirea lor la faimosul dîneu de la Rabat, clipa fabuloasă când, în toiul nopții, la marginea oceanului, el îi văzuse fața aureolîndu-se de o cunună de stele, și noaptea petrecută dansînd la Paris, și Mougins și călătoria lor la Belgrad, la fizician, la Rachka... De-a lungul întregii nopți, ea îl oprise, acuzîndu-l că merge prea repede, că povestește prost, și-l obligase să reia po-

vestea de la un anumit moment printr-un „Iai, povestește...” Și așa, din povestire în povestire, din detaliu în detaliu el a văzut alcătuindu-se din propria lor istorie o nouă istorie, ea îl întrerupea: „Nu, istoria noastră, Denis, ci istoria” — și era istoria, într-adevăr, pe care o scrisese un cuplu; o istorie exemplară, fondată pe vise și spaime, pe rîs și obsesii, istoria chiar a tuturor cuplurilor, cînd bărbatul are destulă înțelepciune să asculte o femeie, transmițîndu-i marele ei intuiții, istoria-chiar, solitară, oarbă, ca noaptea lui Empedocle; istoria scrisă cu sînge, cu-lacrimi...

Ea dansa în marea casă albă. Ea întindea vîrful piciorului stîng... Denis încearcă și, schițînd aceeași mișcare, are impresia că dansează și el la rîndul lui și că o ia cu sine și pe ea, pe Sophie a tuturor metamorfozelor, și, vorbindu-i în șoaptă, o leagănă, o mîngîie, Sophie... dulcea, Sophie nebuna, care a mers prea sus și prea departe, nu-i așa. Ca Sophie von Khiin, nu-i așa, ca Antigona, insurgentă, mereu insurgentă, din supunere, și ea rîde și clatină din cap, da, da, discursul îi place, îl așteaptă de ani, da, da, de ani și acum ea îi strînge umărul, brațul. Acum ea i se poate dărui cu adevărat, îți amintești, îți amintești; cu voce șoptită șopti, un pic aplecat înainte, el repetă: „nu dragoste, Denis, ci prietenie”, și cu o voce abia auzită: „În ziua în care vei înțelege aceasta, mă voi dărui ție, știind, în sfîrșit, că un bărbat a învățat lîngă o femeie să nu privească decît esențialul...”

El suride. Continuă să danseze? Înlăuntrul lui, cu siguranță. Înlăuntrul lui, în adîncurile lui, va dansa, nu va conțeni să danseze cu Sophie și să-i vorbească și s-o legene, pe ea, care-i scria: „Sînt de o rară exigență, e mai important pentru mine să-ți întîlnesc privirea în

momentul cînd vreau, decît să te văd oferindu-mi toate bogățiile lumii..." Ea adăuga : „În ziua în care vei înțelege aceasta, mă voi dărui ție..."

În buzunarul impermeabilului se află un obiect alucinos de transpirație. Cu degetul mare, cu indexul, se străduiește să-l delimiteze. Ce este ? A, da, își aduce aminte acum : receptorul de telefon. Dar de ce l-a smuls ? Cum ? pentru că... Asta era : pentru că, după un moment interminabil, Amuna, înghesuită cu întrebări, și-a adus aminte că doamna lăsase ceva, o hîrtie, da, da, o hîrtie și ea s-a dus s-o caute în camera de la etaj și i-a citit-o... O hîrtie, ultimul răvaș al Sophiei care zicea, dacă a înțeles-o bine pe Amuna : „Și cenușa dragostei lor va aprinde lumea."

Dragostea lor ? Ea se îndepărtase deja. Dragostea lor ? El retezase firul de telefon. Dragostea lor ? Și plecase ca un hoț. Dragostea lor ? De o veșnicie el se bate împotriva nopții, împotriva timpului, împotriva uitării. Dragostea lor ?

S-a făcut noapte. Pentru ultima oară privește receptorul apoi îl aruncă pe o grămadă de pămînt. Viața și-a reluat cursul normal în piața Saint-Germain-des-Près. Circulația automobilelor este la fel de densă. Denis abia își duce aminte că, o clipă mai înainte, avusese loc un accident. Un cuplu trece prin fața lui. A zărit în ochii bărbatului ceva care aduce a sete de plăcere. N-a mai avut timpul să vadă privirea femeii. În această noapte poate, vor fi fericiți...

Paris, 15 mai 1976

Rabat, 15 octombrie 1977

Tiparul executat sub comanda nr. 834
la I. P. „Filaret”, str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, Bucureşti
România

Lei 148	+
T.L. 2	
Total	150

ISBN 973-95327-4-8